

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Gražvydas Jasutis

**KARINIO ALJANSO PATVARUMO TYRIMAS:
RUSIJOS IR BALTARUSIJOS ATVEJIS**

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, politikos mokslai (02 S)

Vilnius, 2011

Disertacija rengta 2003 – 2011 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Raimundas Lopata

(Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02 S)

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

A-CFE – Adaptuotas susitarimas dėl įprastinės ginkluotės sutarties Europoje
ACO – Sąjungininkų vadavių operacijoms
ACT – Sąjungininkų vadavių transformacijai
ANZUS – Australijos, Naujosios Zelandijos ir Jungtinių Valstijų paktas
BALTBAT – Baltijos trišalis batalionas
BALTNET – Baltijos oro erdvės stebėjimo tinklas
BALTDEFCOL – Baltijos gynybos koledžas
BALTNET – Baltijos eskadra
CENTO – Centrinė sutarties organizacija
CFE – Įprastinės ginkluotės sutartis Europoje
COPAX – Centrinės Afrikos Taikos ir saugumo taryba
ECOWAS – Vakarų Afrikos valstybių ekonominė bendrija
ECOWAS ECOMOG – Vakarų Afrikos valstybių ekonominės bendrijos monitoringo grupė
ES – Europos Sąjunga
ES BG – Europos Sąjungos kovos grupės
EvrAzES – Euroazijinė ekonominė bendrija
FDPA – Penkių galių gynybos susitarimai
GUAM – Gruzijos, Ukrainos, Azerbaidžano ir Moldovos demokratijos ir ekonominio vystymosi organizacija
JTO – Jungtinių Tautų Organizacija
KAM – Krašto apsaugos ministerija
KOP – Karinės oro pajėgos
KSSO – Kolektyvinio saugumo sutarties organizacija
KST – Kolektyvinio saugumo taryba
NATO – Šiaurės Atlanto sutarties organizacija
NRF – NATO greitojo reagavimo pajėgos
NVS – Nepriklausomų Valstybių Sandrauga
PLG – Priešlėktuvinė gynyba
PRG – Priešraketinė gynyba
RASCC – Regioninis oro erdvės stebėjimo koordinacinis centras
SEATO – Pietryčių Azijos Sutarties Organizacija
ŠBO – Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija
URM – Užsienio reikalų ministerija
VP – Varšuvos paktas

TURINYS

ĮVADAS	7
<i>I. Karinių aljansų teorijos, jų integracija ir patvarumas</i>	20
1.1 Aljansų teorijos	20
1.2.1 Jėgų balanso teorija	20
1.2.2 Grėsmių balanso teorija	24
1.2.3 Interesų balanso teorija	30
1.2 Karinės integracijos etapai	33
1.3.1 Pirmas karinės integracijos etapas	37
1.3.2 Antras karinės integracijos etapas	39
1.3.3 Trečias karinės integracijos etapas	40
1.3.4 Ketvirtas karinės integracijos etapas	45
1.3 Aljansų patvarumo indeksas	48
1.4 Įtaką darančių veiksnių nustatymas ir išskyrimas	52
<i>II. Baltarusijos ir Rusijos karinės integracijos etapai</i>	62
2.1 Baltarusijos ir Rusijos karinės integracijos etapai	62
2.1.1 Teisinis-sutartinis etapas	62
2.1.2 Institucinis etapas	70
2.1.3 Instrumentinis etapas	76
2.1.4 Funkcinės priklausomybės etapas	83
<i>III. Veiksnių analizė ir poveikis Baltarusijos ir Rusijos karinio aljanso patvarumui</i>	87
3.1 Baltarusijos ir Rusijos kariniai pajėgumai	88
3.1.1 Kiekybiniai pajėgumai	88
3.1.2 Kokybiniai pajėgumai	91

	3.2 NATO plėtra ir regioninis įprastinių pajėgų balansas	95
	3.3 NATO ir Rusijos-Baltarusijos hipotetinis konfliktas	102
	3.4 NATO operacijų efektyvumas	106
	3.5 NATO ir Rusijos-Baltarusijos santykių dinamika	109
	3.6 ES karinių pajėgumų panaudojimas	113
	3.7 GUAM regioninė svarba	118
	3.8 Geografinio artumo faktorius	122
	3.9 Nepriklausomų valstybių sandraugos karinis matmuo	125
	3.10 Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos raidos	129
dinamika	3.11 Baltarusijos karinės pramonės priklausomybė nuo	132
Rusijos	3.12 Karinė parama	134

IŠVADOS 137

LITERATŪROS SARAŠAS 143

Schemų sąrašas:

1 schema. Tyrimo logika.....	12
2 schema. Valstybių jungimasis į aljansus jėgų balanso atveju.....	21
3 schema. Valstybių pasirinkimas esant grėsmėms.....	27
4 Schema. Integracijos procesas.....	35
5 Schema. Karinės integracijos etapai.....	36
6 schema. NATO gynybos planavimo procesas	40
7 Scema Rusijos ir Baltarusijos integracijos dokumentai.....	65
8 Schema Rusijos ir Baltarusijos karinių struktūrų genezė stiprėjant politinei integracijai.....	71
9 Schema. Karinių klausimų sprendimų priėmimas	75
10 schema. NVS institucinė struktūra.....	127

Lentelių sąrašas:

Lentelė Nr.1. Karinių aljansų formavimasis ir patvarumo indeksas	49
Lentelė Nr. 2. Leistina Baltarusijos ir Rusijos konvencinė ginkluotė pagal A-CFE sutartį.....	88
Lentelė Nr. 3. Rusijos konvencinės ginkluotės kiekybinė kaita 1986-2004m.....	89
Lentelė Nr.4 NATO valstybių gynybos biudžeto raida.....	97
Lentelė Nr. 5 Rusijos ir NATO konvencinės ginkluotės lubos pagal Adaptuotą CFE sutartį po 1-os plėtros bangos.....	97
Lentelė Nr. 6 Rusijos-Baltarusijos ir Baltijos valstybių konvencinė ginkluotė.....	99

Lentelė Nr. 7 Rusijos ir NATO konvencinių pajėgų balansas hipotetinio konflikto atveju.....	103
Lentelė Nr. 8. ES-NATO operacijos.....	115
Lentelė Nr. 9 ES valstybių gynybos biudžeto raida.....	117
Lentelė Nr. 10. GUAM ir Rusijos-Baltarusijos gynybos biudžetų raida.....	121

Žemėlapių sąrašas:

Žemėlapis Nr.1. NATO ir Rusijos/Baltarusijos konflikto zonos.....	104
Žemėlapis Nr. 2. NATO operacijų geografinis spektras.....	107
Žemėlapis Nr.3. GUAM geografinis išsidėstymas.....	119
Žemėlapis Nr.4. Rusijos ir Baltarusijos geografinė sąsaja.....	123

IVADAS

Kariniai aljansai yra vieni įdomesnių tyrimo objektų tarptautinių santykių studijose ir nusipelnė nemažo analitikų ir praktikų dėmesio. Po Antrojo pasaulinio karo pradėtos plėtoti aljansų teorijos, kurios bandė paaiškinti aljansų genezę, jų kūrimosi priežastis ir modeliavo galimus valstybių junginius. Teorijos pamažu progresavo pildydamos veiksmų sąrašą, kurie daro įtaką aljanso steigimui, ir analizuodamos aljansų tipus bei valstybių jungimosi politikos priežastis¹. Vis dėlto teoretikai net nebandė intelektualiai spręsti aljansų patvarumo klausimo. Aljansų patvarumas tai valstybių karinės sąjungos pajėgų standartizacijos, sąveikumo ir integralumo lygis, kuris padeda nustatyti aljanso potencialą, struktūrą ir raidą. Aljanso teorijos iš esmės tik identifikuoja veiksmus, kurie sietini su karinės sąjungos steigimu, ir teigia, kad išskirtų veiksmų poveikis nulemia jos išlikimą ar suirimą. Gynybinių junginių konstravimas yra pernelyg supaprastintas, kitaip tariant, jis susiejamas su tam tikru išoriniu ar vidiniu pokyčiu, kurio atsiradimas inicijuoja arba išardo valstybių sąjungas. Tuo tarpu reikia analizuoti ne tik steigimą, bet ir patį aljanso formavimosi procesą aiškiai apibrėžiant, kas daro įtaką tam procesui ir nustatyti patvarumo parametrus, kurie padeda racionaliai pagrįsti aljanso plėtros raidą ar iširimą. Būtent karinių aljansų patvarumui disertacijos teorinėje dalyje ir bus skiriamas pagrindinis dėmesys, kuris grindžiamas empiriniu pavyzdžiu – įvertinant Rusijos ir Baltarusijos karinį aljansą. Taigi Rusijos ir Baltarusijos karinės sąjungos patvarumas yra pagrindinis disertacijos tyrimo objektas.

1999 metais buvo priimtas sprendimas dėl Rusijos-Baltarusijos Sąjunginės valstybės steigimo ir jo įgyvendinimo programos², kuri turėjo pradėti naują dvišalio bendradarbiavimo etapą ir nustatyti bendradarbiavimo tikslus – bendros ekonominės

¹ Aljansų teorijų kūrimo vienas pradininkų yra K. Waltz, kuris aljansus aiškino kaip jėgų balanso politikos produktą. S. Walt prioritetą teikia grėsmių balansu, anot jo, valstybė gali balansuoti arba jungtis į sąjungą su stipresne valstybe siekdama išlikti. R. Schweller atstovauja interesų balanso teorinei prieigai ir teigia, kad valstybės privalo suderinti savo saugumo ir kitus interesus. Kai saugumo problemos išspręstos, aljansas yra racionalus valstybių pasirinkimas, nes jis susijęs su materialia nauda, kurią valstybės gauna sudariusios sąjungą prieš kitą valstybę. Waltz K., *Theory of International Politics*, Addison Wesley, 1979 ; Walt S., *The Origins of Alliances*, Ithaca: Cornell University Press, 1987; Schweller R L. „*Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back*“, *International Security* 19 (1), 1994, p. 72–107

² Договор о создании Союзного государства, <http://soyuz.by/second.aspx?document=1775&uid=101&page=0> 2009-02-01 ; Программа действий Российской Федерации и Республики Беларусь по реализации положений Договора о создании Союзного государства // <http://soyuz.by/second.aspx?document=1770&uid=101&page=0>, [Žiūrėta:2009-02-01]

erdvės sukūrimą, laisvą darbo jėgos, prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimą, vienodų teisių suteikimą piliečiams ir bendrą gynybinę erdvę. Per pastaruosius dvejus metus Rusijos ir Baltarusijos santykiai gerokai pašlijo. Sąjunginė valstybė patyrė nemažai prekybos, energetikos ir informacijos konfliktų, o 2010 metų rudenį A.Lukašenka ir jo kolega Rusijoje D.Medvedevas vienas kitam viešai pateikė kaltinimus. Maskva kaltina Minską, kad šis nepripažįsta nuo Gruzijos atskilusių Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybės. Susirūpinimą kelia nesureguliuoti energetikos klausimai, Baltarusija su kartėliu primena Rusijai energetinių išteklių kainas ir 2009 metais vykusį „pieno karą“, kai Rusijos sanitarijos institucijos uždraudė įvežti į šalį Baltarusijos pieno produktus, kaip neatitinkančius naujų Rusijos technologinių reikalavimų. Baltarusijos prezidentas atsisakė pasirašyti susitarimą dėl Kolektyvinių operatyvinio reagavimo pajėgų steigimo ir nedalyvavo jų mokymuose Maskvoje. 2010 metų lapkričio 12-ąją komentuodamas Rusijos vadovų kritiką Baltarusijos atžvilgiu A. Lukašenka teigė³, kad Rusijos vadovybė dar kartą parodė savo veidą ir visam pasauliui atskleidė, ko gali imtis, jei jai kas nors nepatinka kitoje šalyje. Tačiau svarbiausia, kad jie tikriausiai taip ir nepriprato prie to, jog Baltarusija – suvereni valstybė, o ne Rusijos provincija. 2010 metų lapkričio 22-ąją A. Lukašenka atsisakė pritarti Kremliaus patvirtintam regioninės kariuomenės grupuotės panaudojimo planui ir pareikalavo Rusijos nemokamai apginkluoti jungtines pajėgas⁴. Net ir opozicinio Baltarusijos liaudies fronto kandidatas į šalies prezidentus G. Kostusevas pareiškė⁵, jog Rusija turėtų mokėti už karinių bazių šalyje naudojimą, ir pažymėjo, kad ateityje Baltarusija turėtų pasitraukti iš Nepriklausomų valstybių sandraugos ir Kolektyvinės saugumo sutarties organizacijos. Ši įvykių raida patvirtina teoretikų mintis, kad Rusijos ir Baltarusijos sąjunga, nepaisant jos laimėjimų karinės integracijos srityje, patiria visišką fiasko ir pasmerkta žlugti⁶. S. Pokhlovo nuomone, nėra ryškios Rusijos ir Baltarusijos pažangos bendradarbiaujant nei politinėje, nei karinėje srityje, todėl

³ Interfaks pranešimas. A. Lukašenka: Baltarusijai nereikia, kad Rusija pripažintų prezidento rinkimų rezultatus. 2010-11-12.

⁴ BNS pranešimas. A. Lukašenka reikalauja iš Rusijos nemokamų ginklų, 2010-11-23

⁵ Interfaks pranešimas. Rusija turėtų mokėti už šalies karinių bazių naudojimą, teigia kandidatas į prezidentus G. Kostusevas. 2010-10-19

⁶ Danilovich A., *Russian-belarusian Integration: Playing Games Behind the Kremlin Walls*, Hampshire: Ashgate PL, 2006, p. 2

nepanašu, kad artimiausiu metu pavyks įgyvendinti nors kiek ambicingesnius projektus⁷. Ši tema disertacijoje analizuojama dėl keleto priežasčių:

- pirmiausia, neaiškus Rusijos ir Baltarusijos karinės sąjungos likimas, ypač aktualus Baltijos valstybėms;
- Rusijos ir Baltarusijos aljansas teoriškai turėtų būti visiškai priklausomas nuo tam tikro pokyčio ar veiksnio, galinčio jį suardyti arba sutvirtinti. Vis dėlto aljansų teorijose pasigendama išorinių ir vidinių veiksnių, susijusių su aljanso patvarumu, analizės. Aljansų teorijos riboja mokslinius tyrimus apibrėždamos tam tikrus veiksnius, kurie daro įtaką aljanso formavimuisi ir vengia jų sintezės. Pasigendama karinių sąjungų struktūrų ir pajėgumų sąveikos analizės, padedančios nustatyti aljanso patvarumą ir pajėgų integralumą. Teoretikai apskritai neanalizuoja aljanso patvarumas, kuris gali padėti nustatyti karinio aljanso išlikimą, plėtros dinamiškumą, potencialą ir struktūrą;
- karinę sąjungą veikia išorinių ir vidinių veiksnių visuma, kuri gali pakreipti bendradarbiavimą keliomis kryptimis. Viena vertus, valstybių saugumo politikoje kinta grėsmių samprata, transformuojamos ginkluotosios pajėgos ir revizuojami ambicijų lygiai. Kita vertus, išorinė aplinka tampa labai dinamiška. Sparčiai vyksta euroatlantinių struktūrų skvarba į Europą ir Aziją, pamažu dezintegruojama NVS ir stiprėja Europos Sąjungos bei Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos kariniai pajėgumai. NATO keičia savo strateginę saugumo koncepciją ir plečia dalyvavimą operacijose, o Rusija bando užtikrinti savo pietinių ir rytinių sienų saugumą. ES pasiūlė Baltarusijai (ir kitoms penkioms buvusios Sovietų Sąjungos šalims) Rytų partnerystės iniciatyvą, tiesiogiai neparemtą kariniais ar politiniais motyvais, tačiau akivaizdu, kad jos pagrindinis tikslas – suformuoti lojalius politinius režimus, kurie būtų priklausomi nuo Europos paramos, ir atriboti nuo Rusijos įtakos⁸. Ypač dėl euroatlantinių struktūrų skverbimosi Rusijos ir Baltarusijos karinė sąjunga gali pradėti irti. Tai būtų labai svarbu Baltarusijai, kuri pradėtų dalyvauti politiniuose ES ir NATO sprendimų priėmimo procesuose. Taip pat

⁷ Polkhov P., *EU's „Eastern partnership“ and Russia-Belarus relations*, Eurasia Heritage Foundation December, 19 2008, http://rbth.ru/articles/2008/12/19/191208_rrelations.html, [Žiūrėta:2009-05-04]

⁸ Polkhov P. *EU's „Eastern partnership“ and Russia-Belarus relations*, Eurasia Heritage Foundation December, 19 2008, http://rbth.ru/articles/2008/12/19/191208_rrelations.html, [Žiūrėta:2009-05-04]

turėtų galimybę reformuoti savo ginkluotąsias pajėgas ir pritaikyti V straipsnio kolektyvinės gynybos principus;

- neaišku, kokiais interesais vadovaujasi Baltarusija dalyvaudama kariniame aljanse kartu su Rusija. Ekspertai linkę sieti baltarusių nacionalinius interesus su materialia nauda. Rusija naudoja sąjungą strateginiais tikslais – didinti galią ir prestižą tarptautinėje arenoje, tuo tarpu Baltarusija ieško ekonominės naudos. Tai būtų racionalus valstybės elgesys, tačiau jis negali paaiškinti visa apimančio integracijos svyravimo spektro (energetiniai konfliktai, „pieno karas“, sumažėjusi prekyba su Rusija), kuris pateikia dvišalės sąjungos iširimo ir stiprėjimo projekcijas;
- bendros karinės sąjungos raidos kryptys gali būti siejamos ir su dabartiniu jų patvarumo laipsniu, todėl verta pasvarstyti, ar Rusija jau galutinai integravo Baltarusijos karines struktūras, kurios galėtų tapti visiškai priklausomos nuo jos karinės paramos. Kokios karinių pajėgų integravimo ribos ir jų priklausomybė, ar Rusija pasiekė pakankamą kontrolės laipsnį Baltarusijoje ir jai nereikia investuoti į bendrą aljanso stiprinimą, nes aljanso išlikimas užtikrintas?
- procesų, vykstančių Rusijoje ir Baltarusijoje, aiškinimas yra sudėtinga veikla tiek praktikams, tiek teoretikams. Profesorius Raimundas Lopata tyrinėjo Baltarusijos ir Rusijos priklausomybės santykį bei įtaką Lietuvos saugumui. Jo nuomone, grėsmės Lietuvai kyla ne dėl autoritarinio režimo *per se*, bet dėl Baltarusijos vidaus ir užsienio politikos nuspėjamumo⁹. Artimiausioje perspektyvoje Baltarusija lieka regioninio nestabilumo atraminis taškas ir kaimyninių valstybių susirūpinimo šaltinis. Minsko užsienio politika tik patvirtina, kad Baltarusija yra viena iš nedaugelio Europos valstybių, kurios galimus poslinkius sudėtinga nuspėti¹⁰.

Taigi išoriniai bei vidiniai veiksniai taip pat jų tarpusavio santykis veikia Baltarusijos ir Rusijos karinį bendradarbiavimą ir gali pakreipti aljanso raidą nuspėjama

⁹ Lopata R., *Autoritarizmas Baltarusijoje: galimos grėsmės Lietuvos saugumui. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2003, p.201–214.

¹⁰ Грицюс А., *Влияние «белорусского фактора» на внешнюю политику Литвы и стабильность в балтийском регионе. Белоруссия на перепутье: в поисках международной идентичности. Моск. Центр Карнеги.* - М., ноябрь 1998, с.139–162

kryptimi. Ši problema – Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso patvarumas kintant išoriniams ir vidiniams veiksniams – ir yra analizuojama disertacijoje.

Disertacijos tikslas. Išnagrinėti Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso formavimąsi ir patvarumą veikiant išoriniams bei vidiniams veiksniams.

Disertacijos uždaviniai.

- Sukonstruoti karinės integracijos modelį, nustatyti ir paaiškinti jo etapus atsižvelgiant į karinių pajėgų bendradarbiavimą, sąveikumą ir integralumą. Sukurti karinių aljansų patvarumo indeksą, kuris padeda nustatyti ir apskaičiuoti aljanso patvarumą.
- Nustatyti ir detaliai išnagrinėti veiksnius, veikiančius karinio aljanso patvarumą, bei išskirti konkrečius veiksnius, susijusius su Rusijos ir Baltarusijos karinės sąjungos patvarumu.
- Pagal karinės integracijos modelį išnagrinėti Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso formavimąsi įvertinant bendradarbiavimo teisinius pagrindus, sukurtas institucijas, karinių pajėgų sąveikumą ir pavaldumą. Įvertinti Rusijos ir Baltarusijos ekonominės ir politinės integracijos sąsajas su karine integracija.
- Nuosekliai įvertinti esminius veiksnius, darančius įtaką Rusijos ir Baltarusijos aljanso patvarumui, t. y. Baltarusijos ir Rusijos karinių pajėgumų santykį, NATO plėtrą ir regioninį įprastinių pajėgų balansą, NATO ir Rusijos–Baltarusijos hipotetinį konfliktą, NATO operacijų efektyvumą, NATO ir Rusijos–Baltarusijos santykių dinamiką, ES karinių pajėgumų panaudojimą, GUAM regioninę svarbą, geografinio artumo veiksnį, Nepriklausomų valstybių sandraugos karinį matmenį, Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos raidos dinamiką, Baltarusijos karinės pramonės priklausomybę nuo Rusijos ir šios karinę paramą Baltarusijai.
- Pateikti išvadas dėl Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso raidos perspektyvų remiantis patvarumo kriterijumi.

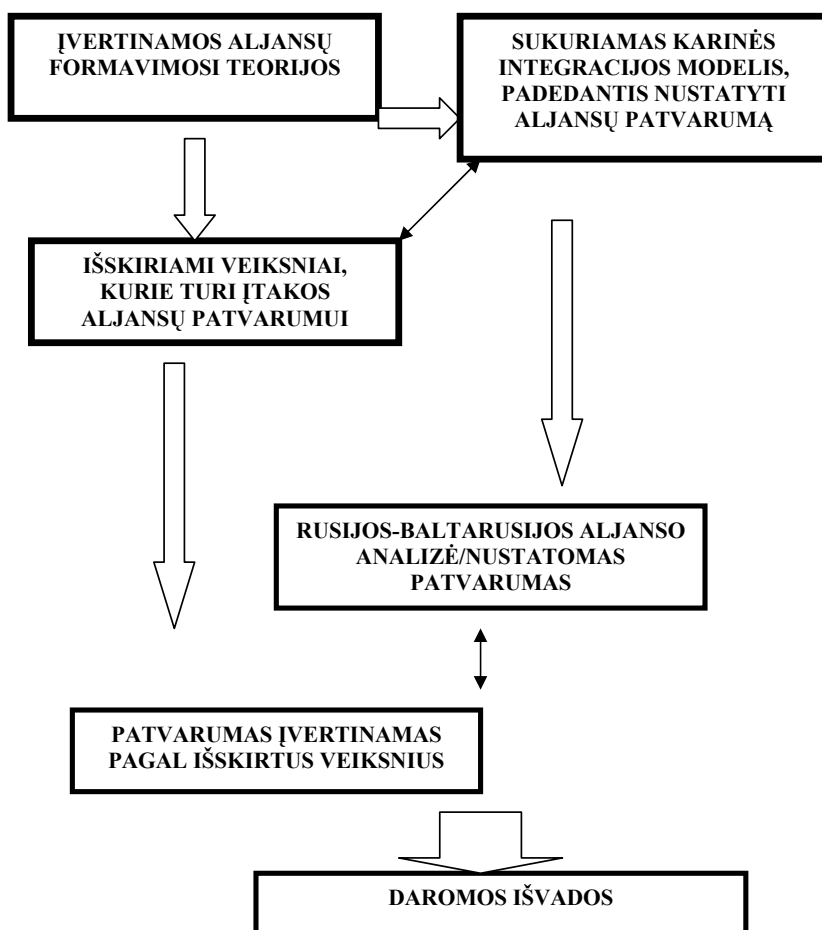
Ginamieji teiginiai:

- Karinių aljansų integracija yra laipsniškas procesas, o karinės integracijos etapinis modelis parodo valstybių karinio bendradarbiavimo patvarumą ir jų preferencijas.
- Esant dabartiniam aljanso patvarumo laipsniui ir sukurtoms struktūroms, karinio aljanso raida neturėtų nutrūkti.

- Ekonominiai ir politiniai Rusijos ir Baltarusijos nesutarimai neturi lemiamos įtakos karinio aljanso raidai – įvertinus vidinius ir išorinius veiksnius tikėtina, kad Rusijos ir Baltarusijos karinis aljansas vidutinėje perspektyvoje ne tik vyraus posovietinėje erdvėje, bet ir stiprės.

Tyrimo struktūra, logika ir metodai.

Tyrimas padalytas į tris dalis, kuriose sprendžiami tam tikri uždaviniai siekiant atsakyti į pagrindinį tyrimo klausimą.

1 schema. Tyrimo logika (parengta autoriaus)

Pirmojoje tyrimo dalyje siekiama ištirti ir nustatyti veiksnius, veikiančius karinio aljanso patvarumą, paaiškinti karinės integracijos procesą, išskirti jos sudedamąsias dalis, etapus ir nustatyti karinių aljansų patvarumo indeksą. Veiksnių nustatymas grindžiamas aljansų teorijomis ir vertinamas paties autoriaus nuomone. Aljansų teorijos, grindžiamos racionalistine tarptautinių santykių paradigma, padeda išskirti įtaką darančius veiksnius, jų santykį su kariniu aljansu ir sukuria išorinę aplinką, kuri formuoja karinio aljanso integracijos kryptį, t. y. naudojami jėgų, grėsmių ir interesų balansavimai,¹¹ išplaukiantys iš neorealistų ir neoliberalų konvergencijos, nes jie sutaria dėl pagrindinių koncepcinių dalykų – kad valstybės yra pagrindiniai veikėjai, elgiasi racionaliai ir anarchija veikia jų elgesį tarptautinėje sistemoje. Abi pozityvistinės mokyklos, galinčios analizuoti socialinius reiškinius remdamosi galios parametrais, sutaria dėl socialinio pasaulio ontologijos bei tyrimo metodologijos ir epistemologijos. Prof dr G. Miniotaitės teigimu, galios sąvoka yra viena iš pagrindinių tarptautinės politikos analizės sąvokų. Anglosaksiškoje akademinėje aplinkoje tebevyraujančioje realizmo paradigmoje valstybės galia yra siejama su jos kariniais ir ekonominiais ištekliais. Atitinkamai tarptautiniai santykiai aiškinami kaip galios pasiskirstymo rezultatas¹². Disertacijoje remiamasi būtent anglosaksiškąja tradicija. Pažymėtina, kad aljanso teorijos identifikuoja veiksnus, kurie daro įtaką karinių sąjungų steigimui, bet jų visų negalima pritaikyti analizuojant aljansų patvarumą. Todėl galutinis sprendimas dėl veiksnių priimtas niveliuojant teorines prielaidas. Taigi pirmojoje tyrimo dalyje išskiriami šie įtaką darantys veiksniai: NATO plėtra, ES stiprėjimas, galimas konfliktas su NATO, GUAM įtaka, NATO operacijų efektyvumas, kiekybiniai ir kokybiniai kariniai pajėgumai

11 Žr. plačiau: jėgų balansas – valstybės siekia suderinti galias ir jungiasi į aljansus su silpnesnėmis valstybėmis siekdamas pažaboti stipresnes, Waltz K., *Theory of International Politics*, Addison Wesley, 1979, grėsmių balansavimas – valstybė gali balansuoti arba jungtis į sąjungą su stipresne valstybe siekdamą išlikti, Walt S., *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press, 1987, interesų balansavimas –valstybės privalo subalansuoti savo saugumo ir kitus interesus. Kai saugumo problemos išspręstos, aljansas yra racionalus valstybių elgesys, nes jis susijęs su materialia nauda, kurią valstybės gauna sudariusios sąjungą prieš kitą valstybę, Schweller R.L., „Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back“ in. *International Security* 19 (1), 1994, p.72–107.; neorealistų ir neoliberalų konvergencija - Waever O., “The rise and fall of the inter-paradigm debate”, in St. Smith, K. Booth and M. Zalewski (eds), *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994, p. 149–185; Kegley Ch., “The neoliberal challenge to realist theories of world politics: an introduction”, p 1–24 in his (ed) *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, New York: St Martin’s Press, 1995, p. 1-24; Powell R., “Anarchy in international relations theory: the neorealist-neoliberal debate”, *International Organization* 48, 1994, p. 313-44.

¹² Žiūrėti plačiau: Miniotaitė G. „Europos normatyvinė galia ir Lietuvos užsienio politika“, *Politologija*, 2006/3, p.3-19

(parengtis, ginkluotė, sąveikumas ir panaudojamumas), Rusijos–Baltarusijos bei NATO pajėgumų santykis regione, Rusijos ir Baltarusijos geostrateginė padėtis, Rusijos ir Baltarusijos karinis bendradarbiavimas NVS, Rusijos ir Baltarusijos bendradarbiavimas KSSO bei Rusijos ir Baltarusijos bendradarbiavimas su NATO, Baltarusijos priklausomybė nuo karinės paramos ir valstybių karinės pramonės sąsajos. Veiksniai formuoja karinio aljanso patvarumą, tačiau jų svarba gali kisti ir varijuoti pagal karinės integracijos pakopas. Tyrimo teorinės prielaidos iš dalies padėjo sumažinti veiksmų skaičių. Tačiau išlieka veiksmų vertės arba svarbos nustatymo klausimas, nes jų įtaka nevienoda, fragmentuota ir gali kisti vykstant karinio aljanso integracijai. Taip pat nustatyti tyrimo priklausomi kintamieji: karinis aljansas ir jo patvarumas.

Antrojoje tyrimo dalyje analizuojamas dabartinis karinio aljanso plėtos dinamiškumas, potencialas ir struktūra, t. y. pasinaudojant karinės integracijos modeliu tiriama, kas, kaip ir kokiomis priemonėmis buvo pasiekta. Atkreiptinas dėmesys, kad čia slypi tam tikras tyrimo netikslumas ar jo ribotumas, nes Rusijos ir Baltarusijos sąjungos saugumo koncepcija išlaptinta, taigi neprieinama dalis labai vertingos informacijos, kuri pagelbėtų tyrimui. Detaliai nagrinėjami valstybių bendradarbiavimo dokumentai, sukurtos institucijos ir jų karinių pajėgų sąveikumas (bendros pratybos, bendri junginiai ir vadovavimas), taip pat nustatytų veiksmų poveikis Rusijos ir Baltarusijos karinės sąjungos patvarumui.

Trečiojoje disertacijos dalyje įvertinamas veiksmų poveikis aljanso patvarumui ir raidai.

Tyrime taikomas lyginimo metodas, kuris padeda įvertinti aljansų formavimosi teorijų raidą ir suteikia galimybę patikslinti aljansų formavimosi dėsningumus įvairiomis socialinėmis sąlygomis ir palyginti dabar esančių karinių aljansų patvarumą. Jį papildo dokumentų analizės metodas. Tai yra pirminių ir antrinių Rusijos ir Baltarusijos karinio bendradarbiavimo dokumentų rinkimas ir apdorojimas. Vertinant karinės integracijos ypatumus buvo pasitelktas nestruktūrizuoto tiriamojo interviu metodas – ekspertai buvo klausinėjami laisva forma apie karinės integracijos ypatumus, etapus ir jų pritaikomumą tyrimui. Karinės integracijos modelis detaliai buvo aptartas su NATO standartizacijos agentūros ir Krašto apsaugos ministerijos atstovais. Taip pat panaudotas struktūrizuoto tiriamojo interviu metodas (sudarius konkrečių klausimų sąrašą ir iš anksto jį pateikus

respondentui) bei kryptingo tiriamojo interviu metodas (įvertinus jau gautus interviu rezultatus patikslinti respondento atsakymai). Tyrimui taikytas ir grupinės ekspertų apklausos metodas. Tam buvo atrinkta ekspertų grupė¹³, dirbanti Rusijos ir Baltarusijos karinio bendradarbiavimo srityje ir turinti pakankamai specialių žinių, kurios gali būti naudingos tyrimui.

Tyrimo vartojamos sąvokos:

Aljansas – dviejų ar daugiau valstybių susitarimas, kuris susieja jas glaudžiu kariniu bendradarbiavimu, planavimu bei išipareigojimais ir padeda įgyvendinti bendrus tikslus.

Karinė integracija – daugiapakopis procesas, kai vienos valstybės kariniai pajėgumai įgyja maksimalų sąveikumo laipsnį su kitos valstybės kariniais pajėgumais ir jų valdymas perduodamas vienai institucijai.

Standartizacija – doktrinų, procedūrų, planų ir konceptų plėtojimas ir įgyvendinimas, kuris užtikrina pakankamą karinio suderinamumo, pakeičiamumo ar bendrumo lygį operacijų, procedūrų, techninėse ir administracinėse srityse.

Sąveikumas – karinių sistemų, padalinių ir pajėgų gebėjimas teikti pilnavertę paramą kitomis karinėms sistemoms, padaliniams ir pajėgoms bei gebėjimas veikti kartu.

Patvarumas – tai valstybių karinio aljanso pajėgų standartizacijos, sąveikumo ir integralumo lygis, padedantis nustatyti aljanso potencialą, struktūrą ir raidą.

Literatūros apžvalga ir tyrimo naujumas

Teorinėje disertacijos dalyje pateikiamos metodologinės naujovės ir aljansų analizės priemonės. Sukurtas karinės integracijos modelis, kuris skaido karinio aljanso formavimąsi į etapus ir nustato kiekvieno etapo patvarumo vertę. Būtent šis modelis padeda kompleksiskai įvertinti karinių pajėgumų standartizaciją, sąveikumą ir integralumą. Sukurtas aljanso patvarumo indeksas, padedantis racionaliai pagrįsti aljanso plėtros raidą ar iširimą. Patvarumas yra silpnoji aljansų teorijų grandis, nes jos

¹³ Tyrimo pateikiama suderinta akademikų ir praktikų pozicija. Akademinei grupei atstovavo VU TSPMI, Creightono universitetas, Vytauto Didžiojo universiteto, Pskovo laisvojo universiteto, Baltarusijos valstybinio universiteto, Baltarusijos karo akademijos ir Baltijos gynybos koledžo ekspertai. Praktikumams atstovavo Lietuvos krašto apsaugos ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos, NATO Tarptautinio personalo (*International Staff*), Jungtinių sąjungininkų pajėgų Europoje vadavietės (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe*, SHAPE), Sąjungininkų pajėgų operacijų vadavietės (*Allied Command Operations*, ACT), ES karinio štabo ir nacionalinių delegacijų prie NATO ekspertai (iš viso 60).

linkusios aiškinti tik vieno ar kelių konkrečių veiksmų įtaką aljanso steigimui ar iširimui, tuo tarpu gana dažnai pakitus tam veiksmui aljansas išlieka (pvz., NATO buvo sukurta kaip atsakas sovietų grėsmei ir jai žlugus NATO išliko, nors teoretikai prognozavo organizacijos iširimą dėl pokyčių tarptautinėje sistemoje). Disertacijoje nustatyti veiksniai, kurie daro įtaką aljanso patvarumui ir jų įtraukimas, kaip, beje, ir pačios patvarumo kategorijos, į socialinius mokslus ir aljansų teorijas patobulina aljansų studijas.

Empirinėje dalyje pasigendama išsamių ir analitinių tyrimų, kurie būtų susiję su Rusijos ir Baltarusijos kariniu bendradarbiavimu ir konkrečiai su karinių pajėgumų integracija. Karinį bendradarbiavimą analizavo S.Main, kuris tyrė Baltarusijos ir Rusijos karinius ryšius 1991–2002 metais. Jis padarė išvadą, kad abi valstybės restruktūrizavo savo karinius ryšius siekdamos reaguoti į naujus regioninio saugumo iššūkius ir subalansuoti karinę ekspansiją regione. Rusijos ir Baltarusijos bendradarbiavimo ribas jis sieja su galima Rusijos karine reakcija ir karinių pajėgų panaudojimu sprendžiant problemas. Baltarusija skeptiškai vertina karinių pajėgų panaudojimą kitame geografiniame segmente, jeigu nėra tiesioginės grėsmės jų interesams¹⁴. I. Pimošenko istorinėje retrospektyvoje vertino rusų ir baltarusių karinius santykius ir aiškino Baltarusijos saugumo politikos variacijas nuo neutraliteto iki integracijos į Kolektyvinio saugumo sutarties organizaciją¹⁵. H. Timermann pabrėžė¹⁶, kad bendradarbiavimas karinėje srityje atspindi interesų konvergenciją, nes Baltarusijos lyderiai pasinaudoja ekonomiais ir politiniais pranašumais. D.Trenin analizavo karinį bendradarbiavimą iš Rusijos pozicijos. Jis pažymėjo, kad bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje glaudžiai susijęs su platesniais Rusijos geopolitiniais interesais, nes Baltarusijos siena su NATO šalimi tapo Rusijos *de facto* strategine siena Vakaruose. Rusijos generalinis štabas traktuoja Baltarusiją kaip buferinę valstybę, kuri yra patikima ir jai lojali¹⁷.

Disertacijoje detaliam nagrinėjamas ne tik valstybių išorinis karinis bendradarbiavimas, bet ir jų karinių pajėgumų sąveikumas, karinės struktūros,

¹⁴ Main S., *Geopolitics and Security: Belarussian-Russian Military Cooperation 1991-2002. The EU and Belarus between Moscow and Brussels*, ed. by Lewis A. London, 2002, p. 229–247.

¹⁵ Пимошенко И., „Белорусско-российские военные отношения: от нейтралитета до коллективной безопасности“ *Белорусский журнал международного права и международных отношений* 2001, № 3

¹⁶ Timmerman H., *The Union of Belarus and Russia in the European Context. The EU and Belarus between Moscow and Brussels*, ed. by Lewis A. London, 2002, p. 277–290

¹⁷ Trenin D., „Moscow’s Relations with Belarus: an awkward ally“, ed. by Lynch D. in *Changing Belarus. Chaillot Paper* No 85 November 2005, p. 67–78

institucijos, bendradarbiavimo mechanizmai, teisinis bendradarbiavimo pagrindas ir tarpusavio kariniai ryšiai. Būtent informacijos apie karinę integraciją ir pajėgumų sąveikumus nėra arba ji iš esmės tik faktologinio pobūdžio. Tyrimas užpildo šią spragą ir papildomai analizuoja išorinius bei vidinius veiksnius, kurie veikia karinį aljansą ir papildo jau atliktas politinės integracijos studijas. Tam tikros studijos jau buvo atliktos vertinant išorinį kontekstą ir veiksnius, turinčius įtakos pačiai sąjunginei valstybei. Pavyzdžiui, Baltarusijos karo mokslų daktaras generolas majoras V. Čeban pagrindinį dėmesį skiria išorinei aplinkai, kuri supa Rusijos ir Baltarusijos aljansą, ir daro išvadą, kad išorinė aplinka nesuinteresuota sąjungos stiprėjimu ir stengsis jai kliudyti. Vakarai pastaruoju metu vykdo tikslią politiką, nukreiptą prieš Baltarusijos ir Rusijos sąjungą, kuri kliudo integraciniams procesams ir dvišaliam kariniam bendradarbiavimui, nes kitaip Vakarai neatsilaikys konkurencinėje kovoje dėl įtakos regione ir sumažės galimybė paveikti posovietinę erdvę, kurią lengviau kontroliuoti, kai ji fragmentuota¹⁸. Jam pritaria Politinių ir lyginamųjų tyrimų centro direktorius prof. R.Šmelev, nes Europa formaliai bendradarbiauja su Rusija ir Baltarusija siekdama kontroliuoti procesus, vykstančius aljanse¹⁹. Lietuvoje būtų galima išskirti G.Vitkaus ir V.Pugačiausko parengtą monografiją apie Baltarusiją, kurios tikslas buvo pateikti kompleksiską Baltarusijos būklės ir raidos perspektyvų paveikslą ir tuo pačiu sudaryti sąlygas išsamesniam Baltarusijos saugumo veiksmui įvertinti²⁰. T. Janeliūnas analizuoja Rusijos ir Baltarusijos ekonominį bendradarbiavimą ir ES veiksmų²¹. Tuo tarpu Ž. Vaičiūnas ir J. Dementavičius didesnę dėmesį skiria Baltarusijos režimo transformacijos scenarijams.²² G.Vitkus bando kitu pjūviu pažvelgti į Baltarusijos užsienio politikos orientaciją ir pabrėžia²³, kad svarbiausias Baltarusijos, kaip regioninio saugumo veiksnio, savybes lemia šalies principinis

¹⁸ Чебан В.В., „Союз Белоруссии и России: основания для оптимизма“, http://www.e-journal.ru/p_soyz-st1-11.html, [Žiūrėta:2006-09-11]

¹⁹ Шмелев Б.А. „Влияние европейской интеграции на формирование Союза между Российской Федерацией и Республикой Беларусь: Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года“, <http://soyz-2004.narod.ru/>, [Žiūrėta:2005-04-06]

²⁰ Vitkus G., Pugačiauskas V., *Baltarusijos paradoksai. Įstrigusi transformacija ir regioninis saugumas*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2004

²¹ Janeliūnas T. „Between Russia and the EU: Transformational Opportunities for Belarus“, *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2007-19, p. 131–156.

²² Vaičiūnas Ž., Dementavičius J. „Scenarios of the Transformation of the Belarus Regime“ in Heinrich, Hans-Georg, Lobova, Ludmilla (eds.) *Belarus: External Pressure, Internal Change*, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2009, p. 394.

²³ Vitkus G., „Baltarusija tarp dviejų pasaulių“ in Vitkus G., Pugačiauskas V., *Baltarusijos paradoksai. Įstrigusi transformacija ir regioninis saugumas*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2004, p. 161

politinės vadovybės pasirinkimas orientuoti šalies raidą į sovietinės sistemos restauraciją su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis. Tačiau turint omenyje, kad dėl pasikeitusių politinių, ekonominių ir ideologinių aplinkybių visiškai ankstesnės santvarkos restauracija neįmanoma, realiai kad šiandieninėje Baltarusijoje tarsi sugyvena dvi sanklodos, du pasauliai. Tuo tarpu V. Nikonov pažymi²⁴, kad Rusijos ir Baltarusijos santykiai yra unikalūs, o jų specifika suponuoja dideles galimybes ir rimtas problemas. Sąjunga beveik nepriklauso nuo trečiųjų šalių, bet ją labai veikia vidinis politizavimas. Pastebimos istorinės, etninės ir kultūrinės sąsajos, nors kylantys tarpusavio nesutarimai nubloškia šias jungtis į nuošalę.

Dalis mokslininkų siūlo stiprinti Baltarusijos kaip nepriklausomos valstybės pamatus, grindžiamus savarankiškais nacionaliniais bei geopolitiniais interesais, ir nustatyti europinį užsienio politikos vektorius, kuris turėtų pakeisti euroazijinį²⁵. Baltarusija turi ištraukti į saugumo procesus Europoje kaip savarankiškas subjektas, o ne kaip Rusijos ir Baltarusijos sąjungos dalyvis. Taip pat reikia dvišalių santykių su NATO revizijos, kuri privalo įvertinti aljanso transformacijos trajektorijas. Sąjunga su Rusija turėtų atsiriboti nuo deklaratyvių tikslų bei pareiškimų ir nubrėžti tarpusavio integracijos procesų dinamikos ribas bei kontūrus. V. Paznyak nuomone²⁶, Baltarusijos valdžiai teks vis labiau ištraukti į besiformuojančius regioninio saugumo režimus. Tačiau tai ji galės padaryti tik tuomet, kai įstengs įveikti savo pačios vidaus bei užsienio politikos inerciją, dėl kurios Baltarusija liko už subregioninių organizacijų ribų ir negali pilnavertiškai plėtoti bendradarbiavimo pagal NATO ir ES programas. Autoriai iš esmės apsiriboja deklaratyviomis išvadomis apie euroatlantinę veiksnį, bet detalai neanalizuoja NATO ir ES narystės poveikio regioniniam saugumui. R. Davidonis, analizuodamas Baltarusijos įtaką Europos saugumui, teigė²⁷, kad pagrindiniu Europos saugumo iššūkiu tampa Baltarusija, praradusi galimybę savarankiškai spręsti saugumo ir užsienio politikos klausimus. Baltarusija elgiasi kaip Rusijos regiono provincija, nors pati sąjunginės valstybės idėja prieštaringa, nes valstybės skirtingai suvokia jos naudą. H. Timmerman Baltarusijos situaciją

²⁴ Никонов В., *Белоруссия во внешней политике России. Белоруссия на перепутье: в поисках международной идентичности*. Моск. Центр Карнеги. М., ноябрь 1998, с 61–80.

²⁵ Розанов А., *Республика Беларусь: внешнеполитические ориентации. Белоруссия на перепутье: в поисках международной идентичности*, Моск. Центр Карнеги, М., ноябрь 1998, с. 33–60

²⁶ Paznyak V., „Saugumo sektorius: jėgos struktūros, valstybės paslaptys ir Rusija“, in Vitkus G., Pugačiauskas V., *Baltarusijos paradoksai. Įstrigusi transformacija ir regioninis saugumas*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2004, p.32-65

²⁷ Davidonis R., „The Challenge of Belarus and European Responses“, *EU-ISS Occasional Paper 29*, July 2001, 34 p., <http://www.iss-eu.org/occasion/occ29.pdf>, [Žiūrėta:2004-02-05]

apibūdina kaip specifinę, nes ji balansuoja tarp Europos ir Maskvos ir stengiasi laikytis daugiavektorės užsienio politikos. Maskva nesuinteresuota glaudžiais Baltarusijos ir Europos santykiais, kurie ribotų Maskvos siekį tapti gravitaciniu centru posovietinėje erdvėje ir labiausiai pažengusių NVS valstybių integraciniu branduoliu²⁸. C.Rontoyanni teigia²⁹, kad integraciniai procesai su Rusija savaime neatskiria Baltarusijos nuo Europos, tačiau prisidėjo prie valstybės žemo europinio lygmens matomumo iš europinės perspektyvos. Baltarusių politikai suvokia, kad reikia stiprinti dvišalius ekonominius santykius su Vakarais, nors europinės integracijos kryptis negali tapti alternatyva sąjungai su Rusija. Rusijos suartėjimas su Vakarais ir solidi politinė partnerystė gali pasitarnauti sąjunginės valstybės tikslams.

Pasigendama platesnės ir įvairesnės išorinių veiksnių analizės. Mokslininkai vengia aptarti NVS dezintegracijos įtakos Rusijos ir Baltarusijos karinės sąjungos stiprėjimui ar silpnėjimui. Trūksta informacijos apie ES karinių pajėgumų dimensiją ir galimą poveikį regioniniam saugumui, NATO transformaciją, Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos dinamiką, NATO ir Rusijos–Baltarusijos karinės sąjungos galimą konfliktą, GUAM įtaką, karinių pajėgumų pokyčius regione. Jų įtaka gana svarbi tiriamajam objektui ir disertacijoje įvertinamas šis veiksnių kompleksas. Disertacija papildys saugumo studijas pateikdama išsamią analizę apie Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso struktūrą, potencialą ir raidą. Lietuvos ir užsienio ekspertai nėra pateikę apibendrintų vertinimų apie aljanso raidos dinamiką, dažniausiai apsiribojama karinio bendradarbiavimo faktologija. Disertacijoje taikyta kolektyvinė ekspertų apklausa, individualūs pokalbiai su ekspertais, asmeninė autoriaus karinio bendradarbiavimo patirtis, seminarų diskusijos ir įvairių konferencijų medžiaga³⁰, kuri padėjo sukurti plačią informacinę bazę ir pateikti

²⁸ Тиммерманн Х., „Особый случай Белоруссии. Россия в глобальной политике“. № 2, Март - Апрель 2006, <http://www.globalaffairs.ru/numbers/19/5543.html>. ; [Žiūrėta:2006-08-13]

²⁹ Rontoyanni C., „Belarus and Russia: ever Closer Allies? The EU and Belarus between Moscow and Brussels“, ed. by Lewis A., London, 2002, p. 199–213.

³⁰ Disertacijoje autorius panaudojo konferencijų informaciją ir savo pranešimus (svarbesni pranešimai: „Dabartinės tendencijos Rusijos energetiniame sektoriuje“, skaitytas Tarptautinėje vasaros mokykloje „Energetinis saugumas: poveikis Baltijos jūros regionui“, 2007 m. liepos 19–22 d. Palangoje; „Baltarusijos reikšmė regioniniam stabilumui“, skaitytas Tarptautinėje konferencijoje „Rinkimų Baltarusijoje svarba europinei dimensijai“, 2006 m. birželio 3–4 dienomis Vilniuje; „Kaliningradas ir NATO: manevrai tarp konfrontacijos ir karinio bendradarbiavimo“, skaitytas Tarptautinėje vasaros mokykloje „Regioniniai iššūkiai ir ypatumai“, 2006 m. rugpjūčio 10–13 d. Palangoje; „Baltijos karinis bendradarbiavimas“, skaitytas George C. Marshal Center konferencijoje „Harmonizuojant Pietryčių Europos pastangas integruojantis į NATO“, 2003 m. lapkričio 4–7 dienomis Dubrovnikė.). Taip pat autorius dėstė VU TSPMI kursą „Security issues of the Baltic States“ (2005–2007 metais) ir tam tikros mintys ir diskusijos kilusios seminarų metu buvo panaudotos tyrime.

praktika ir teorija grįstas išvadas. Pažymėtina, kad disertacija turėtų atkreipti ir praktikų dėmesį, kurie labai susirūpinę grėsmėmis, susijusiomis su tarptautiniu terorizmu, masinio naikinimo ginklais ar konfliktais Afganistane, nes vyksta nenuspėjami kariniai procesai prie NATO rytinės sienos, kuriuos reikia deramai įvertinti ir jiems pasirengti.

I. Karinių aljansų teorijos, jų integracija ir patvarumas

1.2 Aljansų teorijos

1.2.1 Jėgų balanso teorija

Kariniai pajėgumai *per se* yra vienas pagrindinių kiekybinių determinantų, kuris gali tiesiogiai veikti aljanso formavimąsi ir jo patvarumą. Tai karinių priemonių visuma (ginkluotė, žmogiškieji resursai, kovinė parengtis, karinės technologijos ir procedūros), kurią gali panaudoti valstybės, įgyvendindamos savo tikslus ir gindamos nacionalinius interesus. Karinių pajėgumų svarba negali būti apibrėžta tik kiekybiniais parametrais – 1 000 kovinių lėktuvų, 3 000 tankų ir 100 000 aktyvaus rezervo, nes valstybės vertina karinę parengtį, jų pasiruošimą ir panaudojamumą. C. Glaser ir C. Kaufman teigimu, kariniai pajėgumai apibrėžiami kaip valstybės gebėjimas įvykdyti karines užduotis – užpulti, sustabdyti arba apsiginti nuo priešo – ir tiesiogiai priklausantis nuo valstybės išlaidų gynybai, nacionalinių pajėgų dydžio ir technologinio lygio³¹.

Kariniai pajėgumai iš dalies nulemia susiklosčiusią saugumo situaciją tarptautinėje sistemoje, tačiau iš esmės konstruoja vieną pasirinkimą valstybei – jėgų balansas (taika) arba jėgų balanso paieška (aljansų formavimas, kariniai veiksmai), kurie galiausiai skatina taiką (jėgų balansą). K. Waltz, nors ir metaforiškai, pabrėžė, kad valstybės sudarys sąjungą su velniu, siekdamas išvengti pragariško karinio sutriuškinimo³². Valstybių pasirinkimą lemia išlikimo logika. Pasitelkiant karines pajėgas dažniausiai siekiama subalansuoti valstybės saugumo politiką ir užtikrinti

³¹ Glaser C.L., Kaufman C. What is the Offense-Defense Balance and Can we Measure it?, *International security*.-Spring 1998.-Vol.22.-Issue 4, p. 47

³² Waltz N.K. *Theory of International Politics*, New York: McGraw-Hill, 1979, p. 166

tarpvaldybinį stabilumą. Stabilumo paieškos tarptautinių santykių studijose dažnai siejamos su jėgų balanso (*balance of power*) apibrėžimu³³.

Taigi esantis jėgų balansas atspindi esančių karinių pajėgumų pasiskirstymą tarptautinėje sistemoje arba laikiną karinių pajėgumų persiskirstymą. Jėgų balansas gali būti siejamas su idealiu karinių pajėgumų pasiskirstymu sistemoje arba valstybės strategija, kuri linkusi subalansuoti esamus pajėgumus arba nesuteikti karinio pranašumo vienai valstybei ar aljansui. Šią mintį ypač plėtojo K. Waltz, kuris pabrėžė karinių pajėgumų svarbą ir valstybių tikslą – pozicijos išsaugojimą tarptautinėje sistemoje³⁴. Valstybių siekimas dominuoti ir didinti karinius pajėgumus kertasi su kitų valstybių intencijomis, todėl linkstama taikyti *status quo* strategiją. Tai nuolatinis procesas, nes anarchinė tarptautinė sistema negali garantuoti jėgų balanso ilguoju laikotarpiu.

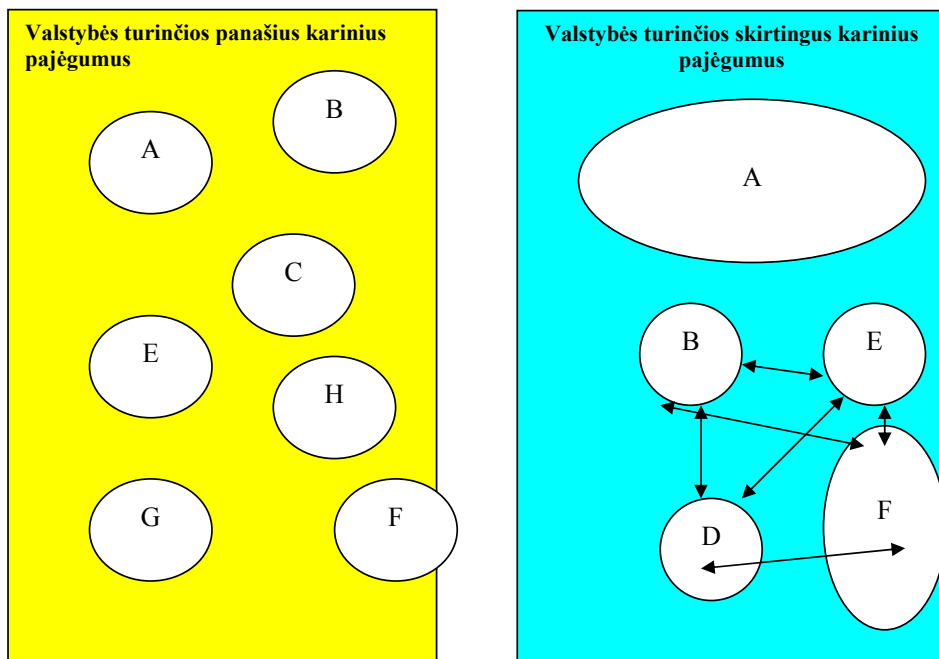
Kariniai pajėgumai tiesiogiai veikia valstybių pasirinkimą ir elgesį. Valstybės, atsižvelgdamos į susiklosčiusią situaciją (padvigubėjo valstybės A kariniai pajėgumai), gali priimti sprendimus dėl priemonių rinkinio, didinančio ekonominę ir karinę galią. Kitaip tariant, valstybės viduje ieškoma priemonių, kurios gali deramai atsakyti į susiklosčiusią situaciją. Esamų aljansų stiprinimas ar naujų darinių sukūrimas yra viena pagrindinių priemonių, kurias valstybės panaudoja esant karinių pajėgumų persvarai. Valstybės gali būti skiriamos į stiprias ir silpnas arba turinčias panašių ar skirtingų karinių pajėgumų. Tarptautinėje sistemoje, kurioje dominuoja

³³ 1835 m. Fenelon pažymėjo, kad jėgų balansas yra valstybių veiksmai, kurie slopina kaimyninių valstybių galią. Vienos valstybės milžiniškas sustiprėjimas pakeičia visą sistemą, todėl dėmesys turi būti kreipiamas į pusiausvyros ir lygybės tarp kaimyninių valstybių išsaugojimą. 1886 m. W. Stubbs pabrėžė, kad jėgų balansas yra pusiausvyros išsaugojimo principas, kurio metu silpnesnės valstybės nėra užgožiamos stipresnių aljanso ir taip užtikrinamas Europos vieningumas. G. Snyder vertino jėgų balansą kaip atraminį teorinį konceptą tarptautiniuose santykiuose. D. Hume ir H. Morgenthau apibrėžė jėgų balansą kaip „geležinį politikos įstatymą“ (angl. iron law of politics), o H. Kissinger suvokė kaip meną, kuriuo naudojasi išvalgūs politiniai lyderiai. Tai gali būti suprantamas ir kaip principas, kuriuo remiantis valstybės siekia pusiausvyros arba valstybės stengiasi užtikrinti tokį pajėgumų pasiskirstymą, kuris reikalingas atgrasinti stipresnę valstybę, keliančią grėsmę. Sheenah M. *The Balance of Power: History and Theory*. London: Routledge, 1996.-5p. ; Levy S.J. *What do Great Powers Balance Against and When?* p. 29-52 in *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century* edited by Fortmann M., Wirtz J.J., Paul T.V. Stanford University Press, 2004.-127 p. ; Wight M. *Power Politics*. London: Leicester University Press, 1978.-173-176 p.

³⁴ žiūrėti plačiau: Mearsheimer J. *The Tragedy of Great Power Politics*.-New York: Norton, 2001.-555 p. / Mearsheimer J. *Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War*.//*International Security* Vol.19, No.3.-1994/95.-5-49 p. / Zakaria F. *From Wealth to Power: the Unusual Origins of America's World Role*.-Princeton: Princeton University Press, 1998.-199 p. / Schweller R. *Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist States Back in*.// *International Security* Vol.19, No.1.-1994.-72-107 p. Morgenthau H. *Politics Among Nations : the Struggle for Power and Peace*.-New York: Knopf, 1985.-208, Levy S.J. *What do Great Powers Balance Against and When?* p. 29-52 in *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century* edited by Fortmann M., Wirtz J.J., Paul T.V. Stanford University Press, 2004.-127 p.

valstybės turinčios panašius karinius pajėgumus, karinių aljansų formavimas yra mažai tikėtinas. Tuo tarpu skirtingi kariniai pajėgumai gali sąlygoti valstybių jungimosi kryptis (žiūrėti schemą Nr. 2 Valstybių jungimasis į aljansus jėgų balanso atveju).

2 Schema. Valstybių jungimasis į aljansus jėgų balanso atveju

Šaltinis: parengta autoriaus

Taigi bendrąja prasme valstybės linksta formuoti aljansus, kai vyksta fundamentalūs pokyčiai tarptautinėje sistemoje, ir išsiskiria valstybės turinčios didesnius karinius pajėgumus. K. Waltz nuomone, silpnesnės valstybės ieško paramos ir linksta į koaliciją su silpnesnėmis valstybėmis, nes stipresnės valstybės kariniai pajėgumai gali užgožti silpnesnę valstybę.³⁵ Jeigu valstybės jungtųsi į koalicijas prie stipresnių, kurios siekia maksimizuoti savo galią, atsirastų ne jėgų balansas, o hegemoninis dominavimas. Tačiau mes negalime atmesti valstybių aljansų su stipresnėmis valstybėmis, kurie buvo ypač akivaizdūs Šaltojo karo metu. Bipoliariniame pasaulyje hegemoninės valstybės pasinaudoja savo partneriais ir

³⁵ P vz. Peloponeso karo metu silpnesni graikų miestai susivienijo su silpnesne Sparta prieš Atėnus. Waltz N.K. *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill, 1979.-127 p

analogiškai silpnesnės valstybės gali pasinaudoti hegemoniniais sąjungininkais ir minimizuoti savo indėlį. Pvz., Varšuvos pakto atveju Sovietų Sąjungos karinės išlaidos sudarė 90 procentų visos organizacijos karinių išlaidų; NATO atveju JAV biudžetas sudarė 75 procentus viso NATO biudžeto³⁶. Hegemoniniai sąjungininkai siekia kontroliuoti silpnės valstybės ir išlaikyti savo įtakos zonoje, todėl susitaiko su minimizuotu indėliu mainais į koalicijos tvirtumą. Multipoliarinėje sistemoje aljansų formavimosi procesas yra dinamiškesnis ir galimi staigūs bei nenuspėjami pokyčiai. Darykime prielaidą, kad:

A valstybė < C valstybė

B valstybė < C valstybė

A+B > C valstybė

Jėgų balanso pasaulyje $A+B > C$ valstybė, veiksmų scenarijus yra labiau priimtinas ir užtikrinantis pusiausvyrą. Galimas multipoliarinio pasaulio scenarijus – C valstybė kelia grėsmę A ir B valstybei, tačiau A valstybė nesiekia sudaryti aljanso su B valstybe. A valstybė bando įtikinti B valstybę pradėti karinius veiksmus su C valstybe ir vėliau pasinaudoti rezultatais. Balansuodamos valstybės teikia prioritetą ne savo gėrybėms kurti, bet telkia priemones, padedančias išsaugoti turimas gėrybes. Atsiradus galimybei bendradarbiauti kuriant bendras gėrybes, nesaugi valstybė iškelia klausimą – kaip sukurtas bendras gėris bus padalintas? Jeigu gėrybės padalinamos netolygiai, didesnę naudą gavusi valstybė gali panaudoti savo pajėgumus sunaikindama kitą valstybę. H. Morgenthau teigia: jeigu valstybės pripažįsta tas pačias žaidimo taisykles ir lošia dėl tų pačių gėrybių, jėgų balansas gali atlikti savo funkcijas ir užtikrinti stabilumą bei nacionalinį nepriklausomumą³⁷. Netolygus gėrybių pasidalijimas gali tapti papildomu valstybių rūpesčiu, kuris riboja galimą susiliejimą ar sąjungą, nes jų pirminis tikslas išsaugoti *status quo* sistemoje.

Taigi kariniai pajėgumai yra svarbus veiksnys, kuris gana logiškai pagrindžia valstybių sprendimą ir motyvaciją dėl karinių aljansų formavimosi. Siekdama balansuoti valstybė jungiasi į aljansus su silpnesnėmis valstybėmis, kurios gali išsaugoti pusiausvyrą tarptautinėje sistemoje ir garantuoti išlikimą. Vis dėlto galima išskirti kritikuotinų jėgos balanso teiginių:

³⁶ Calvocoressi P. World Power 1920-1990. International Affairs, October 1990.- 667-674 p.

³⁷ Waltz K. Theory of International Politics.- Addison Wesley, 1979-120p.

- išskiriama vienintelė valstybės preferencijų kryptis – balansavimas – negalėtų atsakyti, kokį sprendimą priims valstybė, jeigu egzistuoja daugiau nei vienas pasirinkimas;
- kariniai pajėgumai yra pagrindinis determinantas jėgų balanso pasaulyje, tačiau šis faktorius *per se* iš dalies pervertintas. Karinių pajėgumų aritmetika gali būti klaidinga neįvertinus geografinio faktoriaus, gynybos planų, karinės technologijos pažangos, ginkluotės modernumo, karinio pasirengimo ir valstybės bendros galios;
- nors ginklų kontrolės sutartys ir nustato maksimalias ginkluotės lubas valstybėms ir įtvirtina jėgų balansą tam tikrame geografiniame regione, būtų sudėtinga rasti vienodo karinio pajėgumo valstybių;
- abejotina, ar galėtų paaiškinti konkrečius atvejus, kai valstybės formuoja aljansus, neturėdamos tikslo balansuoti. Pvz., JAV ir Australijos gynybinis aljansas, Karibų regioninė saugumo sistema, kuri vienija Karibų baseino valstybes ir nesudaro pusiausvyros regione. Nepaaiškina, kodėl šiuo metu valstybės nebalansuoja prieš JAV;
- deramos vietos neranda grėsmių faktoriai. Jėgų balanso atstovai neneigia grėsmių efekto sudarydami aljansą, tačiau šis faktorius nėra konkretizuojamas ir pagrindinis dėmesys skiriamas valstybėms, kurių elgsena visuomet grindžiama *status quo* paieška;
- jėgų balansas gali paaiškinti aljanso struktūrą ir potencialą, aritmetiškai apskaičiavus karinius pajėgumus, tačiau vengia aljanso patvarumo vertinimo. Aljanso patvarumas, kuris net ir neminimas teorijoje, sietinas išskirtinai su karinių pajėgumų kategorija.

1.2.2 Grėsmių balanso teorija

Karinių pajėgumų veiksnys yra svarbus, tačiau jis konstruoja tik vieną valstybių pasirinkimą – balansavimą. Jų poveikis aljanso plėtrai ir valstybių elgesiui gali būti nepakankamai pagrįstas. S. Walt teigimu, valstybės nebūtinai linkusios balansuoti, nes galima

- 1) sąjunga su valstybe, keliančia pavojų,

- 2) sąjunga su dominuojančia galia ir siekiama pasinaudoti trečia valstybe,
- 3) įtampos mažinimas (detantas) yra taikių santykių užmezgimas siekiant sumažinti įtampą (simetriškos nuolaidos, maža rizika).

Kariniai pajėgumai, kaip aljansams įtakos turintis veiksnys, yra neatskiriama tyrimo dalis, tačiau jų aritmetika gali būti klaidinga neįvertinus geografinio faktoriaus, gynybos planų, karinės technologijos pažangos, ginkluotės modernumo, karinio pasirengimo ir valstybės bendros galios. Kitaip tariant, reikia analizuoti ir kitus veiksnius, turinčius įtakos valstybių elgesiui ir sprendimams tarptautinėje sistemoje. S. Walt nuomone, valstybių motyvacija grindžiama grėsmėmis. Karinius aljansus ir valstybių sprendimus dėl karinės sąjungos steigimo veikia grėsmių sankloda. Pati sankloda dalijama į keturias dalis, kurios ir įvardijamos kaip grėsmių šaltiniai³⁸.

- 1) valstybės karinės pajėgos,
- 2) valstybių geografinis išsidėstymas,
- 3) puolamasis-gynybinis pajėgumų balansas,
- 4) valstybių intencijos.

Pirmas faktorius yra bendros valstybės karinės pajėgos. Valstybės visuomet įvertina galimo partnerio karines pajėgas ir tik tuomet priima sprendimą dėl aljanso sudarymo (pvz., 2003 m. JAV pradėjo karinius veiksmus Irake kartu su Didžiąja Britanija ir Lenkija ir tik vėliau prie aljanso prisijungė 37 valstybės, kai kariniai veiksmai buvo užbaigti, o JAV pranašumas nekėlė abejonių³⁹).

Šis sprendimas siejamas su antruoju grėsmės šaltiniu – valstybių išsidėstymu ir geografiniu artumu. S. Walt pažymi, kad II pasaulinio karo metu vokiškoji koalicija buvo kelianti grėsmę, tačiau sąjungininkų koalicija formavosi iš lėto, nes grėsmė tik pamažu priartėjo prie tam tikrų valstybių sienų. Geografinis faktorius padeda geriau suvokti valstybių sprendimus ir tiksliau įvertinti grėsmes (pvz., Australija teikia prioritetą Azijos šalims ir saugumas grindžiamas karine intervencija į Rytų Timorą, Saliamono salas ar Vietnamą⁴⁰).

³⁸ Walt S. *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press, 1987.-25 p.

³⁹ Žiūrėti plačiau koalicijos Irake oficialiame tinklalapyje: <http://www.mnf-iraq.com/>, [Žiūrėta:2007-02-06]

⁴⁰ Australijos užsienio reikalų ministerijos tinklalapis: [White Paper on Foreign Affairs & Trade: Advancing the National Interest](http://www.dfat.gov.au/ani/index.html) Minister for Foreign Affairs, 12 February 2003 // <http://www.dfat.gov.au/ani/index.html>, [Žiūrėta:2007-02-03]

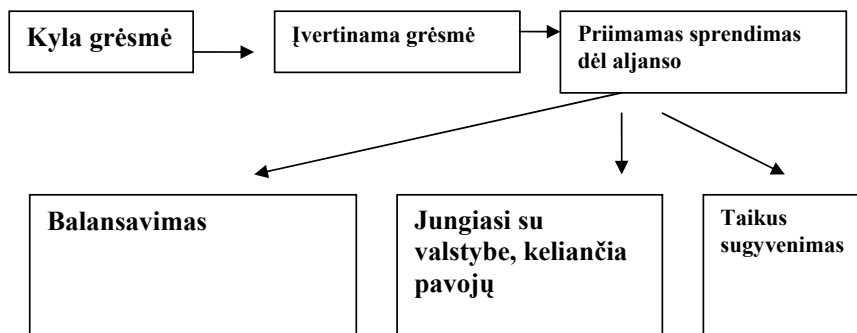
Trečias faktorius yra susijęs su ginkluotės kokybe ir kategorija. Valstybės, savo arsenaluose saugančios didelius puolamosios ginkluotės pajėgumus ar demonstruojančios agresyvias intencijas, visuomet bus pavojingesnės ir mažiau nuspėjamos. Atlikta nemažai tyrimų dėl puolamųjų-gynybinių pajėgumų panaudojimo ir jų įtakos valstybių politikai, kuri atsispindi gynybos-puolimo teorijos (angl. offense-defense theory) mokslininkų darbuose. Ši teorija yra sietina su struktūrinio realizmo variacijomis, kurios aiškina gynybinių ir puolamųjų veiksmų efektą valstybių galios balansui užtikrinti. R. Jervis, M. Lynn-Jones ir Stephen van Evera įtraukia „gynybos-puolimo“ efektą ir tvirtina, kad valstybės linksta į taikią koegzistenciją, kai karinės pajėgos orientuotos į gynybą⁴¹. Vis dėlto modernizuojant ginkluotę ir tobulinant karinę techniką, sudėtinga nubrėžti aiškią takoskyrą tarp puolamųjų ir gynybinių ginklų. Strateginės tolumojuo nuotolio raketos gali būti naudojamos tiek ginantis, tiek puolant. Tankų divizijos, dislokuotos arti priešininko teritorijos, taip pat bus puolamoji jėga, nors atitrauktos nuo priešininko teritorijos jos gali įgyti ir gynybinių pajėgumų bruožų.

Ketvirtas faktorius yra agresyvios intencijos. Valstybės negali būti tikros dėl kitų valstybių intencijų, kurios yra efemeriškos ir greitai kintančios. Tarpvalstybiniuose santykiuose vyrauja netikrumas, kuris verčia valstybes realiai vertinti puolamuosius pajėgumus, ir jos susiduria su saugumo dilemos logika.

Taigi kilus grėsmei (įvertinus keturis faktorius), valstybė priima sprendimą dėl karinės sąjungos formavimo. Tai gali būti balansavimas, sąjunga su pavojų keliančia valstybe arba taikus sugyvenimas (detantas).

⁴¹ Pagrindiniai mokslininkai, tyrę šiuos efektus yra: Jervis R. Cooperation Under the Security Dilemma.// World Politics Vol. 30, No. 2.-1978 / Evera van S. Offense, Defense, and the Causes of War.// International Security Vol. 22, No.4. –1998 / Evera van S. Causes of War: Power and the Roots of Conflict.-New York: Cornell University Press, 1999/ Glaser L., Kaufmann C. What Is the Offense-Defense Balance and Can We Measure It? // International Security Vol. 22, No.4.-1998 / Quester G. Offense and Defense in the International System.-New York: Wiley, 1977.-219 p.

3 schema. Valstybių pasirinkimas esant grėsmėms

Šaltinis: parengta autoriaus

Valstybės gali rinktis sąveikos modelį, atsižvelgdamos į grėsmės konfigūracijas tarptautinėje sistemoje.

1. Valstybės elgiasi pagal detanto modelį, kai situacija tampa labiau nuspėjama ir galima rasti bendrų sąlyčio taškų. Pvz., praėjusio amžiaus šeštajame ir septintajame dešimtmečiuose buvo sudaryta nemažai ginklų kontrolės sutarčių⁴², kurios skatino tarpusavio pasitikėjimą. Sovietų Sąjungai pasirinkus agresyvesnį būdą (pvz., invaziją Afganistane), JAV atsakas buvo paveiktas sovietų veiksmų (žvaigždžių karų programa, atsisakymas dalyvauti 1980 m. Maskvos olimpiadoje). Šiuo atveju S. Walt teorija aiškina, kad valstybės gali elgtis pagal detanto modelį, kai priešininkas suvokiamas kaip mažiau grasinantis, tačiau veiksmai ir politika pasikeičia, jeigu grėsmė padidėja.
2. Galimas valstybių jungimasis į pasipelnymo aljansus. Tai įvyksta, kai (1) valstybė yra silpna ir negali prisidėti prie gynybinės koalicijos (jungiamasi su valstybe, keliančia grėsmę). (2) Karo pasekmės tampa akivaizdžios ir

⁴² 1963 m. pasirašyta Branduolinių bandymų riboto uždraudimo sutartis, 1967 m. pasirašyta Sutartis dėl taikaus kosmoso panaudojimo, 1967 m. - regioninė Tlatelolko sutartis, uždraudžianti branduolinius ginklus Lotynų Amerikoje, 1968 m. - Branduolinio ginklo neplatavimo sutartis, 1971 m. JAV ir Sovietų Sąjunga pasirašė Susitarimą dėl priemonių, sumažinančių branduolinio karo galimumą, 1972 m. JAV prezidentas R.Nixon ir Sovietų Sąjungos Generalinis Sekretorius L.Brežnev Maskvoje pasirašė strateginę ginkluotę apribojančius dokumentus, Priešraketinės gynybos apribojimo sutartį, 1976 m. pasirašyta Taikių branduolinių sprogimų sutartis, apribojanti branduolinių bandymų sprogimus, kurie viršija 150 kilotonų. US Information Agency, A Chronology of United States Arms Control and Security Initiatives 1946-1990.-May 1990.-6-17, 74-77 p

siekama pasipelninti (kartu atgrasinant priešininką)⁴³. Jungimasis į pasipelnymo aljansus susijęs su mažos valstybės politika, kuri neturi patikimų partnerių, tačiau tikisi, kad jos sprendimas sumažins didžiosios valstybės agresyvias intencijas⁴⁴.

3. Valstybės balansuoja tikėdamos pažaboti agresorių ir išvengti grėsmės.

Taigi įvertindami valstybių preferencijas ir elgesį dėl aljanso, turime atsižvelgti į keturis kriterijus: valstybės karinius pajėgumus, valstybių geografinę padėtį, puolamąjį-gynybinį pajėgumų balansą ir valstybių intencijas. Valstybės jungiasi prieš grėsmės šaltinį (balansuoja) arba su grėsmės šaltiniu (pasipelnymo aljansas). Aljansų stiprėjimo tendencijos pastebimos esant grėsmei ir analogiškai valstybių sąjunga silpnėja mažėjant grėsmei. Karinės pajėgos yra labai svarbios kuriant aljansą, tačiau būtina atsižvelgti ir į kitus veiksnius, kurie tiesiogiai veikia tarptautinės politikos procesus. Geografinis faktorius, karinės technologijos ypatumai ir įvairios variacijos kuriant aljansus patobulino jėgų balanso teoriją. Analizuodamas grėsmes S. Walt įtraukia papildomus elementus, kurie, jo nuomone, daro įtaką valstybių sprendimui.

Pirmiausia tai ideologija. Ideologija turi sprendžiamą galią, įtraukdama valstybes į bendrus veiksmus, o panašesnės valstybės linkusios tapti aljanso narėmis⁴⁵. Nors ir egzistuoja nuosaiki sąsaja tarp ideologijos ir aljansų formavimosi, šio faktoriaus nereikia pervertinti – ideologiniai aljansai gali žlugti esant saugumo klausimams. Pvz., arabiškas solidarumas ištirpo atsiradus naujoms grėsmėms, interesams ir persiskirsčius pajėgumams, o partneriai buvo pasirenkami atsižvelgiant į interesus. Dalis arabų šalių kartu su Sovietų Sąjunga kovojo su vakarietišku imperializmu, o kita dalis teikė prioritetą JAV⁴⁶. Valstybės, turinčios panašią vidinę sistemą, yra linkusios formuoti aljansą, tačiau jis yra tvirtas esant saugumui.

Antras elementas yra karinės ar ekonominės paramos teikimas⁴⁷. Karinė parama yra populiaru JAV saugumo politikoje, kuri padeda uzurpuoti karinių technologijų rinkas ir pamažu skverbiasi į politinių sprendimų priėmimą. Paramos gavėjas tampa asimetriškai priklausomas nuo donoro, turinčio autonomines teises disponuoti resursais ir jais manipuliuoti, nes išsaugo autonomiją priimdamas

⁴³ Walt M.S. *The Origins of Alliances*. Cornell University Press, 1990.-32p.

⁴⁴ *Ibid.*-176 p.

⁴⁵ *Ibid.*-36p.

⁴⁶ *Ibid.*-183p.

⁴⁷ *Ibid.*-41p.

sprendimus. Įvertindamas karinės paramos elementą, S. Walt prieina prie išvados, kad paramos gavėja vadovaujasi donoro instrukcijomis, jeigu jos sutampa su valstybės interesais⁴⁸. Donoro įtaka yra mažinama, nes galima rasti alternatyvių paramos teikėjų. Paramos teikimas gali sukelti priešingą efektą, nes paramos gavėjas gali sustiprėti, ir taip sumažės donoro įtaka.

Trečias elementas yra transnacionalinis įsiskverbimas. Su transnacionalinėmis korporacijomis galima manipuluoti kitos valstybės politine sistema pasinaudojant tos valstybės fragmentuotu politiniu elitu, lobizmu ir propaganda. Įsiskverbimas yra labiau efektyvus atvirose visuomenėse. Įsiskverbimo veiksmai į valstybės vidaus politiką gali sukelti priešingą reakciją, jeigu tai kelia problemų tos valstybės vidiniam stabilumui. Supervalstybių veiksmai pasinaudoti vidinėmis politinėmis jėgomis arabų šalyse sukėlė atvirkštinius veiksmus⁴⁹. Įsiskverbimas pasiteisina, jeigu jis sustiprina jau esantį aljansą ir nekelia grėsmės vidaus politinei sistemai.

Grėsmių analizė praplečia darančių įtaką veiksmių sąrašą ir įtraukia valstybių geografinę padėtį, puolamąjį-gynybinį pajėgumų balansą, valstybių intencijas, karinę paramą, ideologinius motyvus ir transnacionalinių korporacijų įtaką. Praplečiami valstybių pasirinkimų scenarijai ir karinių sąjungų sudarymo motyvai, nors pati grėsmių analizė palieka neišspręstų klausimų bei neužsimena apie karinių aljansų patvarumo kategoriją, pvz.

- a) valstybės gali rinktis ne tik dėl grėsmės, bet siekdamas pasipelnyti ir pasinaudoti karinio konflikto padariniais.
- b) valstybės jungiasi į aljansą įvertindamos savo istorinę praeitį. Pvz., D. Reiter teorija teigia⁵⁰, kad mažos valstybės bus linkusios jungtis į aljansą su didesne valstybe, net jeigu ir nėra tiesioginės grėsmės, nes tokia politika jau pasiteisino praityje.
- c) grėsmių balanso pagrindinis faktorius, veikiantis jungimąsi, yra grėsmė iš tarptautinės aplinkos, tačiau kaip būtų aiškinamas papildomas valstybių pasirinkimas – neutralumas? Grėsmių balansas orientuojamas į trumpo laiko reakciją, į pokyčius tarptautinėje sistemoje, tuo tarpu neutralitetas gali tapti ilgalaike valstybės strategija.

⁴⁸ Walt M.S. *The Origins of Alliances*. Cornell University Press, 1990.-240p.

⁴⁹ *Ibid.*-240p.

⁵⁰ Reiter D. *Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past*. *World Politics* 46, July 1994.-490-526 p.

- d) demokratinės valstybės negali elgtis pagal grėsmių balanso teoriją, nes vidiniai faktoriai, veikiami demokratinio proceso, stabdo balansavimo elgesį ir jo efektyvumą⁵¹.
- e) abejonių kelia puolamųjų-gynybinių ginklų efektas, nes sudėtinga nustatyti gynybinių ir puolamųjų ginklų techninius parametrus.
- f) grėsmių balansas praplečia ir papildo instrumentus, aiškinančius aljanso struktūrą ir potencialą, tačiau aljanso tvirtumo parametrų nėra, o aljanso perspektyvos siejamos su vienu grėsmės kriterijumi.

1.2.3 Interesų balanso teorija

Aljansas yra racionalaus valstybių elgesio padarinys, todėl išspręsdamas saugumo problemas galimos sąjungos dėl materialios naudos – pelno, kurio valstybės siekia sudariusios sąjungą prieš kitą valstybę⁵². R. Schweller pabrėžia, kad kariniai rodikliai ir grėsmės nepaaiškina aljansų formavimosi, kuriuos skatina galima nauda (pvz., prisijungti papildomą teritoriją)⁵³. Teoretikas siūlo analizuoti platesnes valstybių preferencijas, jų suinteresuotumą išlikti ir pasipelninti. Istorinė patirtis taip pat veikia valstybių preferencijas. D. Reiter argumentuoja, kad empiriniai duomenys įrodo mažų valstybių pasirinkimo sąsajas su istorinėmis nacionalinėmis pamokomis⁵⁴. Netikrumas tarptautiniuose santykiuose sprendžiamas pasinaudojant patirtimi ir istorinėmis pamokomis, kurios padeda pasirinkti.

Taigi valstybės sprendžia saugumo ir išlikimo klausimus, tačiau stabilizavus padėtį rūpinasi ekonomine gerove ir kitais valstybiniais interesais. Valstybių nacionaliniai interesai negali būti atskirti nuo ekonominės naudos ir motyvų, nes saugumas ir ekonominė gerovė yra susiję. Ši nuostata perkeliama į tarpvalstybinio bendradarbiavimo lygmenį ir ji sąlygoja aljansų formavimąsi. Būtent valstybės

⁵¹ Kaufman G.R. To Balance or to Bandwagon? Allignment Decissions in 1930s Europe. // Security Studies, Vol 1, No 3 1992.-417-447 p.

⁵² Schweller R.L. Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. International Security 19 (1), 1994.-72-107 p.

⁵³ Schweller R.L. Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. International Security 19 (1), 1994.-72-107 p.

⁵⁴ Reiter D. Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past. World Politics 46, July 1994.-490-526 p.

interesai (ekonominiai, socialiniai) taip pat tampa veiksniumi, kuris turi įtakos aljanso steigimui ir formavimui. R. Schweller išskiria tris aljanso formavimosi veiksnius:

- pelnas arba pataikūniškas jungimasis (angl. jackal bandwagoning). Valstybės gali jungtis dėl keleto priežasčių – tikisi dalyvauti pokarinio pelno dalybose, įgyvendinti ekonominius interesus, apsisaugoti nuo potencialaus priešininko ir pan., kurios apima palankių ekonominių sutarčių sudarymą, gaunama papildoma teritorija, sanitarinio kordono sukūrimas ar kaimyninės valstybės nuginklavimas. Taip pat valstybės jungiasi prie koalicijos, nes bijo nugalėtojų ir nesijungimo pasekmių. Pvz., Turkija 1945 m. vasario 23 d. paskelbė Vokietijai karą, nes aljansas buvo priėmęs sprendimą uždrausti dalyvauti valstybėms JTO konferencijoje, kurios neprisijungė prie koalicijos iki 1945 m. kovo 1 d.
- perspektyvinis jungimasis (angl. wave of the future). Valstybės gali jungtis prie stipresnės valstybės, nes jos įsitikinusias, kad pastarosios nubrėš ateities kontūrus. Pvz., besivystančios šalys komunizmą traktavo kaip idealų valstybės modelį ateityje. Panašiai vertino ir Rytų-Centrinės Europos šalys, pasirinkusios sąjungininką JAV kaip liberalios demokratijos atstovus, kurie dominuos ateityje.
- domino efektas. Išoriniai įvykiai plinta gretimose valstybėse, pvz., revoliucijos eksportuoja pačios save, tai sietina ir su regioniniais aljansais, nes karas taip pat gali pats save eksportuoti. Indokinija yra domino efekto pavyzdys Šaltojo karo metu, kai Vietnamas perėjo į komunistų rankas, vėliau Kambodža ir Laosas.

Išskirdamas veiksnius R. Schweller siūlo apibrėžti ir kategorizuoti valstybes, nes jos, nors ir veikiamos struktūrinių veiksnių, yra skirtingos. Mokslininkas metaforiškai lygina valstybes su laukinės gamtos dėsniais džunglėse. Valstybės, kaip ir žvėrys, turi skirtingus interesus ir pajėgumus⁵⁵. Valstybės gali būti:

- a) revizionistinės,
- b) siekiančios balansuoti,

⁵⁵žiūrėti plačiau: Schweller R. Deadly Imbalances Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest. [Columbia University Press](http://www.ciaonet.org/book/schweller/index.html), 1998 // <http://www.ciaonet.org/book/schweller/index.html> , [Žiūrėta:2006-01-15]

- c) išlikti neutralios,
- d) pasinaudojančios revizionistinių valstybių elgesiu,
- e) pasinaudojančios balansuojančių valstybių elgesiu.

Sudarytas valstybių paskirstymas gali būti kritikuojamas, nes valstybes galima priskirti ir revizionistinių tipui, ir norinčių pasinaudoti revizionistinių valstybių elgsena. Kita vertus, visos valstybės yra veikiamos sisteminių faktorių, ir bandymas sugrupuoti padeda dirbtinai išdėstyti visas galimas valstybių pozicijas tarptautinėje sistemoje. Tačiau tai nepaaiškina jų preferencijų. *A priori* teiginys, kad valstybė yra revizionistinė arba balansuojanti, turi būti pagrįstas ir empiriniais duomenimis. Pvz., 1950 metais Izraelis bandė įgyvendinti detanto politiką, tačiau tuomet nė viena arabų valstybė nesiekė taikių santykių užmezgimo, todėl Izraeliui teko keisti saugumo politikos kryptis. Ir čia sudėtinga nuspręsti, ar Izraelis tapo revizionistinė, ar siekianti balansuoti tarptautinėje sistemoje valstybė.

Vis dėlto R. Schweller teoriniai argumentai yra naudingi, nes jie praplečia veiksmų skaičių ir įvertina kitus valstybės interesus (nesusijusius tiesiogiai su saugumu), kurie turi įtakos valstybės pasirinkimui formuojant aljansą. Vertinant valstybių sprendimus dėl aljansų per grėsmių ir karinių parametrų prizmę, aljansus suvoksime tik kaip priverstinius darinius, o tokia logika nepaaiškina savanoriško jungimosi į pelno aljansus. Be to, valstybės gali būti paveiktos „domino“ efekto, todėl jungiasi prie būsimų valstybių-lyderių, kurios dominuos tarptautinėje sistemoje. Praplėstas galimas valstybių preferencijų skaičius padeda patikslinti priežastis bei nustatyti galimą aljanso iširimą, tačiau palieka spragas, susijusias su aljansų tvirtumo nustatymu. Neorealistas ir neoliberalai šiek tiek skirtingai supranta ekonominius interesus grindžiamus veiksmus, tačiau iš principo neprieštarauja bandymui susieti jų su nesaugumo interesais. Pvz., valstybė jungiasi prie aljanso, nes siekia pasipelnėti ir prisijungti dalį teritorijos. Ši teritorijos dalis gali būti naudinga valstybei ne tik saugumo prasme (suformuojant gynybinius įtvirtinimus), bet ir ekonomiškai. Vis dėlto interesų balanso teorija, kaip ir jėgų bei grėsmių teorijos, nebando analizuoti karinių aljansų patvarumo ir pagrindinį dėmesį skiria tik aljansų formavimosi priežastims.

1.3 Karinės integracijos etapai

Aljanso formavimosi teorijos nėra apibrėžusios patvarumo kriterijų ir iš esmės sprendžia tik karinės sąjungos steigimo klausimą. Kitaip tariant, teoretikai domisi kodėl ir kada steigiama karinė sąjunga ir kokie veiksniai daro lemiamą poveikį. Priklausomai nuo pasirinktos teorijos ir išskirtų veiksnių būtų nesudėtinga nustatyti kodėl buvo įsteigtas Rusijos ir Baltarusijos karinis aljansas, tačiau bandymas pasinaudoti teoriniais rėmais ir tirti jo formavimosi procesą ir raidą yra komplikuoatas, kadangi teorijos neįvardija konkrečių tyrimo instrumentų ir tolesnis aljanso formavimosi procesas bei jo silpnėjimas ar stiprėjimas lieka nuošalyje.

Europos integracijos teoretikai sėkmingai naudoja ekonominės integracijos pakopas, kurios padeda tirti valstybių susiliejimą, ekonominių sąjungų stiprėjimą ar silpnėjimą. Saugumo politikos studijose integracinius procesus tyrinėjo E. Adler ir M. Barnett. Pagrindiniu tyrimo objektu pasirinkdami saugumo bendruomenių formavimąsi, procesą padalino į tris fazes, kurios gali būti tapatinamos su tarpvalstybine integracija. Pirmos fazės metu vyriausybės nesiekia sukurti saugumo bendruomenės, tačiau svarsto, kaip pagerinti tarpusavio bendradarbiavimo koordinavimą, kuris padidina abipusį saugumą. Valstybės ne tik užmezga saugumo ryšius dėl kolektyvinės gynybos ar kovos prieš bendrą grėsmę, bet ir stiprina institucinius ir transnacionalinius sąryšius, kurie sujungia valstybes. Jų saugumas tampa tarpusavyje priklausomas (angl. interdependent)⁵⁶. Antros fazės metu stiprėja tarpusavio ryšiai, kuriamos naujos socialinės institucijos, kurios sąlygoja stipresnę karinį bendradarbiavimą ar koordinaciją. Didėja pasitikėjimas kariniais reikalais, valstybės pradeda keistis karinės žvalgybos informacija ir priimti sprendimus dėl bendrų įsigijimų⁵⁷. Trečios fazės metu vidiniai ir supranacionaliniai junginiai yra institucionalizuojami ir karas regione tampa mažai tikėtinas. Regioniniai veikėjai susiejami identitetu, taikiu sugyvenimu ir saugumo bendruomenė (angl. security community) pradeda savo egzistavimą. Tvirtai susaistytose bendruomenėse pastebima aukšto lygio karinė integracija. Nors saugumo bendruomenėse karinė integracija nebūtina, bendras identitetas ir didelis pasitikėjimas sąlygoja bendruomenių tikslą sujungti karinius resursus. Tai ypač pastebima bendruomenėse, kurių formavimosi

⁵⁶ Adler E., Barnett M. Security Communities. Cambridge University Press, 1998.-50 p.

⁵⁷ Adler E., Barnett M. Security Communities. Cambridge University Press, 1998.-53-54 p.

fazėse jau vyko karinis bendradarbiavimas⁵⁸. Karinė integracija E. Adler ir M. Barnett tyrimuose tampa papildoma išdava ir instrumentas, kuris gali padėti sukurti saugumo bendruomenę. Tačiau teoretikai nebando panaudoti pačios karinės integracijos kaip priemonės tyrimams ir nepaaiškina karinės integracijos funkcijų bei įtakos. Karinės integracijos atveju dar nebuvo bandymų išskirti integracijos pakopų ir panaudoti jas tiriant aljanso patvarumą. Vykstantys teoriniai ginčai dažnai apsiriboja nesutarimu dėl valstybių karinės priklausomybės ir nacionalinių pajėgumų, kurie atsiremia į pagrindinį realistų postulatą dėl nacionalinių interesų viršenybės, implikuojanti karinės integracijos efemerškumą⁵⁹. Žemo lygmens karinė integracija išsaugo valstybių manevrų laisvę ir jos gali pasitraukti iš aljanso ar riboti bendradarbiavimą. Pvz., kuriant NATO Prancūzija siūlė, kad NATO teritorija būtų padalinta į priešakinę ir užnugario. Tik priešakinės zonos (kartu su Vakarų Vokietija) pajėgos būtų integruotos, o užnugario zona (kartu su Prancūzija) liktų nacionalinės atsakomybės ribose⁶⁰. Tokie sprendimai ir siūlymai tik indikuoja, kad gilesnė integracija gali uzurpuoti nacionalinius sprendimus dėl karinių pajėgų panaudojimo ir visiškos autonomijos saugumo politikoje, kartu pajudinant realizmo teorinius postulatus. Aukštesnio lygmens integracija veiktų ginkluotųjų pajėgų restruktūrizaciją, naujų junginių kūrimą ir bendrų programų inicijavimą. Paliekant nuošalyje teorinius svarstymus dėl nacionalinių valstybių siekio išlaikyti karinių reikalų autonomiją, išlieka klausimas – kokia tvirta turi būti integracija, kad aljanso nariai negalėtų veikti atskirai. Kitaip tariant, reikia nustatyti aljanso karinio integralumo indeksą, kuris padėtų įvertinti aljanso tvirtumą ir ilgalaikiškumą. Ekonominės integracijos atveju pasverti aljanso tarpusavio priklausomybę ir gaunamą naudą yra paprasta. Ekonominiai rodikliai, bendri išoriniai mokesčiai, prekybos barjerų nebuvimas ir panašūs indikatoriai demonstruoja valstybių jungimąsi ir teikia palankumą integracijai, nes integracija padeda įgyvendinti įsipareigojimus sunaudojant mažiau resursų. Karinės integracijos atveju procesas yra sudėtingesnis ir jos etapai galėtų būti išskirti atsižvelgiant į karinio sąveikumo kriterijus, kurie verčia nacionalines valstybes prisitaikyti prie bendrų karinių pajėgumų koncepcijos, juos sujungia, ir jų praktinis panaudojimas kartu yra veiksmingesnis. Siaurąja prasme integraciją galima

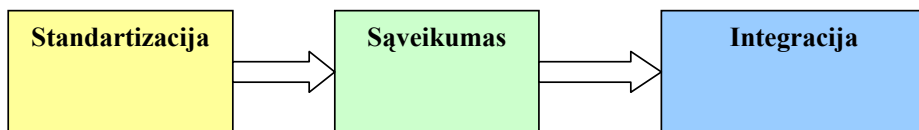
⁵⁸ Adler E., Barnett M. *Security Communities*. Cambridge University Press, 1998.-56-57 p.

⁵⁹ Žiūrėti plačiau: Liska G. *Nations in Alliance: the Limits of Interdependence*. Baltimore: John Hopkins Press, 1962

⁶⁰ Liska G. *Nations in Alliance: the Limits of Interdependence*. Baltimore: John Hopkins Press, 1962.-144 p.

apibūdinti kaip trijų dalių procesą, kurį sudaro standartizacija, sąveikumas ir galutinis rezultatas – integracija⁶¹. Standartizuojamos karinių pajėgų veikimo procedūros, logistika, ginkluotė, įranga, komunikacinės priemonės ir pan., kurios skatina jų sąveikumą, kitaip tariant, gebėjimą veikti kartu. Priklausomai nuo sąveikumo, jos gali būti visiškai arba dalinai integruotos. Pati integracija apibūdinama ne kaip procesas, o techninis rezultatas.

4 schema. Integracijos procesas

Šaltinis: parengta autoriaus

Karinė integracija turi būti pagrįsta kariniu sąveikumu visuose lygiuose (strateginiame, operaciniame ir taktiniame). M. Fitz-Gerald teigimu⁶², karinio sąveikumo konceptas buvo suprantamas kaip bendrų išsigijimo programų įgyvendinimas. Vėlesnis sąveikumo apibrėžimas sietinas su sistemų, padalinių ir pajėgų gebėjimu teikti pilnavertę paramą kitomis sistemomis, padaliniais ir pajėgomis bei veikti efektyviai kartu⁶³. Jis apima karines ir operacines dimensijas, kurias turi pasiekti ir įgyvendinti karinio aljanso nariai. Sąveikumo stadijoje nėra siekiama, kad visi aljanso nariai turės identiškus pajėgumus ir vienodai prisidės prie operacijų ir uždavinių įgyvendinimo. Pagrindinis tikslas – praktinis bendradarbiavimas ir užduočių įgyvendinimo suderinamumas, kuris vėliau gali persikelti į tolesnius integracijos etapus, kai susidaro funkcinė priklausomybė tarp nacionalinių karinių pajėgų⁶⁴. Kanados gynybos strategijoje pažymėta, kad sąveikumo tikslas yra stiprinti karinius ryšius tarp aljanso narių užtikrinant sąveikų pajėgų, doktrinų ir C4I sukūrimą

⁶¹ Autoriaus pokalbis su NATO standartizacijos direktoriumi Juan A. Moreno, 2007-11-04.

⁶² Ann M. Fitz-Gerald. Multinational Land Force Interoperability: Meeting the Challenge of Different Cultural Backgrounds. Vol. 8, no. 3 August 2002 // <http://www.irpp.org/choices/archive/vol8no3.pdf>, [Žiūrėta:2007-02-13]

⁶³ US Joint Chiefs of Staff. The Joint Doctrine Encyclopedia. July 16, 1997. – 352 p.

⁶⁴ Faughn, Anthony W. Interoperability: Is It Achievable? Boston: Harvard University, 2001-15p.

(angl. command, control, communications, computers, and intelligence).⁶⁵ Sąveikumo procesą galima atlikti keliais etapais, kurių svarbiausias yra bendras pajėgų planavimas, bendrai parengti sąveikumo planai ir kovinės parengties užtikrinimas. Kadangi integralumo tikslas – iš atskirų elementų sudaryti vieną junginį, gebantį sėkmingai vykdyti iškeltas užduotis, tad ir praktiniai karinės integracijos etapai būtų susiję su nacionalinių valstybių pajėgų suartėjimu vykdant bendras užduotis. Suartėjimas turėtų būti įgyvendinamas per bendrą karinių junginių planavimą, bendros vadovybės ir štabų steigimą, bendrus mokymus, didesnių karinių junginių mokymus, bendrų karinių junginių kūrimą ir dalyvavimą bendrose operacijose. Atsižvelgiant į tai, išskiriami keturi karinio aljanso formavimosi ir integracijos etapai (žiūrėti taip pat schemą Nr.5 Karinės integracijos etapai).

5 schema. Karinės integracijos etapai

Šaltinis: parengta autoriaus

⁶⁵ Shaping the Future of Canadian Defence: A Strategy for 2020. // http://www.cds.dnd.ca/pubs/strategy2k/s2k08_e.asp, [Žiūrėta:2006-05-14]

1.3.1 Pirmas karinės integracijos etapas

Pirmasis etapas gali būti apibrėžtas kaip **teisinis-sutartinis**. Valstybės sukuria teisinę bendradarbiavimo ir karinės integracijos bazę, kuri apibrėžia strategines užduotis, tikslus, karinės integracijos ambicijas ir poreikius. Pasirašomi karinio bendradarbiavimo dokumentai, numatomos karinio bendradarbiavimo sritys ir formos. Pvz., 1940 m. rugpjūčio mėn. Kanada ir JAV pasirašė Ogdensburgo Deklaraciją, kurios pagrindu buvo įkurta Jungtinė gynybos reikalų taryba ir padėti pamatai kariniam bendradarbiavimui. Šiuo pagrindu buvo suformuota bazė tolesniam bendradarbiavimui (keičiamasi karine informacija, formuojami bendri planai, operacijos ir logistinė bazė)⁶⁶. Ši deklaracija buvo plečiama ir priimami papildomi dokumentai, kurie numatė dviejų valstybių bendrus veiksmus, sienų apsaugą, jungtinę oro erdvės kontrolę ir pan. Sutartiniuose dokumentuose dažniausiai fiksuojama, kokio lygmens integracija bus, ir ar apskritai dvi valstybės pretenduoja į integracinį bendradarbiavimo modelį. Pvz., Lietuvos krašto apsaugos ministerijos ir Armėnijos gynybos ministerijos karinio bendradarbiavimo sutartyje numatyta⁶⁷, kad gynybos ministerijos siekia plėtoti karinį bendradarbiavimą tarp Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos karinių pajėgų. Šalys bendradarbiauja šiose srityse: pasikeitimas patyrimu, susijusiu su dalyvavimu „Partnerystė taikos labui“ programoje kartu su NATO; pasikeitimas patyrimu, susijusiu su tarptautinių karinių vienetų formavimu ir funkcionavimu; ginkluotųjų pajėgų demokratinė kontrolė; teisinės bazės ginkluotosioms pajėgoms kūrimas; gynybos politika ir strategija ir kt. (sutarties 1 ir 2 str.). Tokiu atveju sutartis aiškiai nubrėžia karinio bendradarbiavimo ambicijas ir ribas, kurių valstybės neperžengs, ir nefiksuoja tolesnių integracinių elementų. Kita vertus, galima pažvelgti į 1992 m. birželio 2 d. Estijos, Latvijos ir Lietuvos gynybos ministrų pasirašytą protokoliniį susitarimą dėl ministerijų bendradarbiavimo saugumo užtikrinimo srityje⁶⁸. Susitarimas tapo pirmu formaliu impulsu, skatinančiu Baltijos valstybių gynybos srities bendradarbiavimą.

⁶⁶ Danford W. Middlemiss, Denis Stairs The Canadian Forces and the Doctrine of Interoperability: The Issues June 2002 Vol. 3, no. 7 // <http://www.irpp.org/pm/archive/pmvol3no7.pdf>, [Žiūrėta:2006-04-18]

⁶⁷ Lietuvos krašto apsaugos ministerijos ir Armėnijos gynybos ministerijos karinio bendradarbiavimo sutartis (KAM Tarptautinių ryšių departamento archyvinė byla „NVS sutartys“).

⁶⁸ 1992 m. birželio 2 d. Estijos, Latvijos ir Lietuvos protokolinis susitarimas dėl ministerijų bendradarbiavimo saugumo užtikrinimo srityje (KAM Tarptautinių ryšių departamento archyvinė byla „Baltijos šalių bendradarbiavimo sutartys“).

Pradiniai dokumentai, reglamentuojantys karinį bendradarbiavimą, yra svarbūs instrumentai, kurie apibrėžia valstybių formuojamo aljanso ambicijas ir ribas. Tai gali būti karinio bendradarbiavimo sutartys, nepuolimo paktai ar bendros gynybos susitarimai. Pvz., 1954 m. rugsėjo 8 d. buvo įkurta Pietryčių Azijos Sutarties Organizacija (SEATO), kuri buvo skirta pažaboti komunizmo plitimą į regioną. Ją sudarė JAV, Didžioji Britanija, Prancūzija, Australija, Naujoji Zelandija, Tailandas, Filipinai ir Pakistanas. SEATO gynybos paktas (Manilos paktas) numatė, kad valstybės konsultuosios iškilus pavojui ir sutars dėl galimos bendros gynybos (4str.)⁶⁹. Bankoke buvo įkurta vadovietė, sukurta bendradarbiavimo taryba, ir valstybės kasmet organizavo pratybas, tačiau organizacija neturėjo bendrų karinių pajėgų, teisinis susitarimas nenumatė karinių elementų integracijos plėtros. JAV bandė panaudoti SEATO bendriems veiksams Vietname, tačiau valstybės atmetė tokią galimybę, ir aljansas pamažu iširo⁷⁰.

Paminėtinas įdomus pavyzdys dėl valstybių bendradarbiavimo gynybos srityje Azijos regione, kuris gali išaugti į svaresnį karinį darinį, nors pamatinis susitarimas buvo skirtas vienam konkrečiam tikslui. 1971 m. buvo sudaryti Penkių galių gynybos susitarimai (The Five Power Defence Arrangements (FPDA), kurios pagrindu Australija, Malaizija, Singapūras, Naujoji Zelandija ir Didžioji Britanija sutarė, kad konsultuosios, jeigu bus užpulta Malaizija, Singapūras⁷¹. Taip pat numatyta, kokia parama gali būti teikiama šioms valstybėms ir kokiomis sąlygomis bus organizuojami išorinės apsaugos elementai. Pamažu buvo sukurta integruota oro gynybos sistemos vadovietė, kuriai vadovavo Australija. Šiuo metu vadovietėje dirba trijų kariuomenės komponentų atstovai, o vykdomos pratybos neapsiriboja karinėmis oro pajėgomis. Tai atspindi ir nubrėžtas FDPDA ministrų gaires 2000 metams, kurios ragina valstybes tęsti pratybas ir stiprinti ne tik oro gynybos karinę integraciją⁷².

Karinės integracijos elementai gali tapti ir nepuolimo (taikos) susitarimų dalimi. 1994 m. rugsėjo 9 d. Jaundėje Centrinės Afrikos valstybės pasirašė nepuolimo paktą, kuris padėjo pagrindus bendradarbiavimui ir net įtraukė valstybes į karinę

⁶⁹ Southeast Asia Collective Defense Treaty and Protocol //www.isn.ethz.ch , [Žiūrėta: 2006-05-07]

⁷⁰ JAV Valstybės departamento tinklalapio medžiaga: Southeast Asia Treaty Organization (SEATO), 1954 // <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/lw/88315.htm>, [Žiūrėta:2006-05-07]

⁷¹ Five Power Defence Arrangements. Australian Treaty Series 1971 No 21.

<http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1971/21.html> , [Žiūrėta:2006-05-07]

⁷² Five Power Defence Arrangements (FPDA) //.

<http://www.britishhighcommission.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1058537122554> , [Žiūrėta:2006-05-07].

integraciją. 1999 m. vasario 25–26 d. valstybės sutarė įkurti Centrinės Afrikos Taikos ir saugumo tarybą (toliau tekste COPAX, angl. Council for Peace and Security in Central Africa). COPAX numatyta bendradarbiavimo institucinė struktūra ir planuojama sukurti daugianacionalines Centrinės Afrikos pajėgas, kurios bus skirtos taikai palaikyti ir humanitarėms misijoms. 2003 m. spalio mėn. Brazavilyje nuspręsta įkurti brigados dydžio kovinį vienetą, kuris gali vykdyti intervencijas į nestabilius Centrinės Afrikos regioninius fragmentus. Pažymėtina ir Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija (ŠBO), kurią sudaro Rusija, Kinija, Kazachstanas, Kirgizija, Tadžikistanas ir Uzbekija. Ši organizacija buvo skirta didinti karinį pasitikėjimą pasienio regionuose ir mažinti karinius pajėgumus, tačiau vėliau valstybės pradėjo organizuoti bendras pratybas, steigti veiksmų koordinavimo institucijas⁷³.

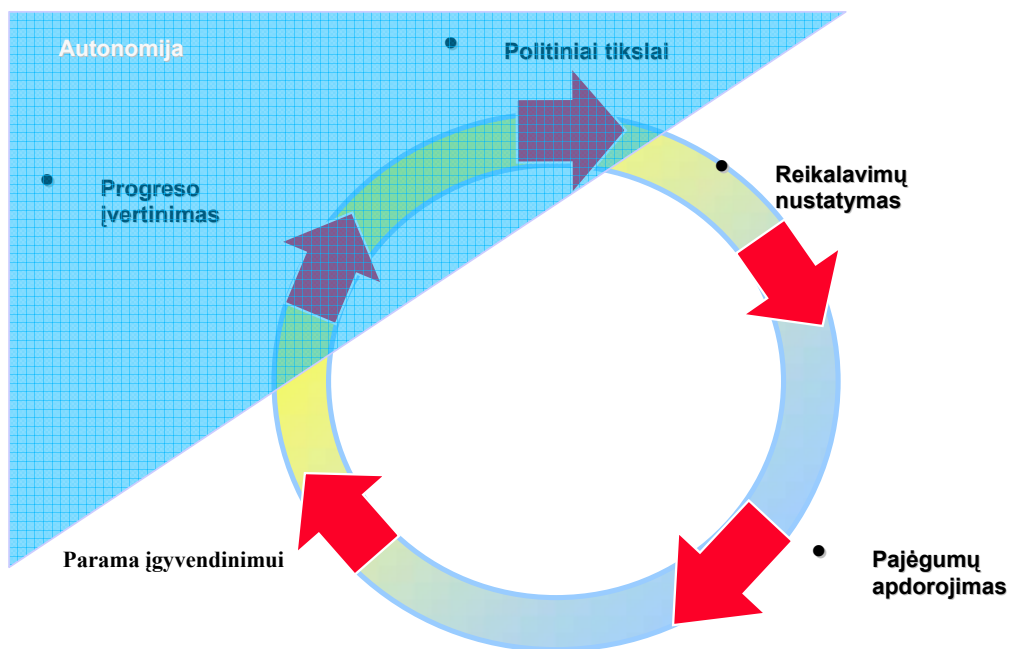
1.3.2 Antras karinės integracijos etapas

Antras karinės integracijos etapas yra institucinis. Šio etapo metu valstybės realizuoja susitarimuose numatytas nuostatas ir dirba karinės integracijos kryptimi. Steigiamos bendros darbo grupės, kurios identifikuoja sąveikumo ir karinės integracijos poreikius ir numato galimus trūkumus. Stiprėja tarpinstituciniai ryšiai ir pradama koordinuoti gynybos politika strateginiu-tarptautiniu lygmeniu bei planuojami veiksmai taktiniu bei operaciniu lygmeniu. Gynybos politikos planuotojai rengia bendrus dokumentus, kurie įprasmina karinį bendradarbiavimą ir nustato gaires tolesniems veiksams. Pagrindinis šio etapo žingsnis – įvertinti ir nustatyti instrumentus, kurie bus panaudoti tolesnėje integracijoje (pajėgumų ir gynybos planavimas), bei pradėti standartizacijos procesą. Pajėgumų/gynybos planavimo metu valstybės įgyvendina politines gaires ir tikslus dėl aljanso ambicijų (žiūrėti plačiau schemejoje Nr 6 NATO gynybos planavimas). Jeigu nuspręsta, kad aljanso ambicijų

⁷³ 1996 m. balandžio 26 d. Kinija, Rusija, Kazachstanas, Kirgizija ir Tadžikistanas pasirašė Šanchajuje Sutartį dėl karinio pasitikėjimo didinimo pasienio regionuose. 1997 m. balandžio 24 d. buvo sudaryta sutartis dėl karinių pajėgų mažinimo pasienio regionuose. Vėliau organizacijos narės pradėjo organizuoti pratybas, o 2004 m. birželio 16 d. Uzbekistane įkurtas regioninis anti-terorizmo centras. 2007 m. rugpjūčio mėn. vyko bendros ŠBO valstybių – narių ginkluotųjų pajėgų antiteroristiniai štabų ir vadovybės mokymai, kuriuose dalyvavo per 500 kovinės karinės technikos vienetų. Rusijos sausumos kariuomenės vyriausiojo vado pavaduotojas gen. plk. Valdimiras Moltenskojus pranešė, kad karinę techniką, kurią naudojo antiteroristinėse operacijose, pateikė visi mokymų dalyviai. 2007-05-11. Interfakso pranešimas.

lygis yra 3 ilgalaikės skirtingų geografinių fragmentų operacijos, planuojant pajėgumų ciklą išskiriami reikalingi pajėgumai, įvertinami pajėgų panaudojimo scenarijai, pajėgumai generuojami ir vertinamas jų pasirengimas. Tai užtikrina Aljanso pasirengimą įgyvendinti politinius tikslus ir ambicijas. Pajėgų planavimo metu aiškiai nustatomi reikalingi pajėgumai ir jų generavimo metodologija, kurie bus panaudoti operacijose. Pajėgumų planavimas neatsiejamas nuo standartizacijos, nes pakankamas pajėgumų kiekis negarantuoja operacijos sėkmės. Reikalingas veiksmų ir pajėgų suderinamumas bei standartizacija.

6 Schema. NATO gynybos planavimo procesas

Šaltinis: parengta autoriaus pagal NATO gynybos planavimo dokumentus

Standartizacija apibrėžiama kaip doktrinų, procedūrų, planų ir konceptų plėtojimas ir įgyvendinimas, kuris užtikrina pakankamą suderinamumo, pakeičiamumo ar bendrumo lygį operacinėse, procedūrinėse, techninėse ir administracinėse srityse. Standartizacijos uždavinys⁷⁴ – didinti sąveikumą ir prisidėti prie Aljanso pajėgų

⁷⁴ Žiūrėti plačiau NATO oficialiame tinklalapyje:
<http://www.nato.int/issues/standardization/index.html>

gebėjimų ir, jei reikia, su partnerių ir kitų valstybių pajėgomis kartu efektyviai mokytis, dalyvauti pratybose ir vykdyti operacijas, atliekant pajėgoms paskirtas užduotis. Pagal NATO politiką nacionalinės ir NATO institucijos yra skatinamos kurti, suderinti ir įgyvendinti koncepcijas, doktrinas, procedūras ir modelius, kurie leis joms pasiekti sąveikumą ir jį išlaikyti. Dėl to reikia nustatyti visus būtinus suderinamumo, pakeičiamumo arba bendrumo lygius operacinėse, procedūrinėse, ginkluotės ir įrangos, techninėse ir administracinėse srityse. Pvz., šiuo metu kuriamas vienu degalų standartas, t.y. vykstant karinei operacijai visos aljanso transporto priemonės naudos vienus degalus ir tai išspręs logistines ir aptarnavimo problemas. NATO standartizacija vykdoma keliais būdais:

1. „iš viršaus į apačią“ modelis. Strateginės vadavietės identifikuoja karinės standartizacijos reikalavimus, kurie tampa pajėgų tikslais ir perduodami valstybėms, kurios dalyvauja planuojant pajėgas;
2. „iš apačios į viršų“ modelis. NATO vadavietės ar valstybės inicijuoja standartizacijos reikalavimus, įvertindamos savo patyrimą ir praktiką. Jie tampa standartizacijos pasiūlymais, kuriuos konkrečiai suformuluoja NATO darbo grupės ir patvirtina atsakingos NATO struktūros.

Karinė integracija tradiciškai būna mažesnių valstybių problema, kurios faktiškai dalyvauja su mažesnėmis pajėgomis ir jų nacionalinės struktūros turi būti integruotos į didesnių valstybių struktūras. Pvz., NATO susidūrė su šia problema, kai JAV karinės pajėgos pradėjo viršyti savo sąjungininkus ne tik kiekybiškai, bet ir kokybiškai⁷⁵. Sukurtos bendros institucijos padeda įgyvendinti priimtus sprendimus ir pačios tampa karinės integracijos varikliais. Vis dėlto šiame etape bendrų institucijų indėlio nereikia pervertinti. Pačių institucijų sukūrimas negarantuoja aljanso plėtros ar veiklos tęstinumo užtikrinimo. Pvz., 1955 m. Irakas, Turkija, Pakistanas, Iranas ir Didžioji Britanija (vėliau prie karinio komiteto veiklos prisidėjo JAV) sudarė Bagdado pakta, kuris įkūrė Centrinę sutarties organizaciją (CENTO). Organizacijos dokumentuose nebuvo numatyta konkrečių karinės integracijos elementų, tačiau buvo pažymėta, kad valstybės parems viena kitą ir bendradarbiaus. Nors CENTO ir nebuvo karinės vadovavimo struktūros ar jungtinių karinių pajėgumų, organizacijoje karinius

⁷⁵ Danford W. Middlemiss, Denis Stairs The Canadian Forces and the Doctrine of Interoperability: The Issues June 2002 Vol. 3, no. 7 // <http://www.irpp.org/pm/archive/pmvol3no7.pdf>, [Žiūrėta:2006-04-18]

klausimus sprendė Karinis komitetas. 1959–1977 m. buvo įvykdytos keturios bendros pratybos, sukurta karinių jūrų pajėgų mokymo programa Arabų šalyse. 1965 m. Pakistanas bandė įtraukti organizaciją į konfliktą su Indija, tačiau Didžioji Britanija ir JAV paskelbė neutralitetą ir sutartis nebuvo panaudota⁷⁶. Institucinė struktūra neišgelbėjo ir jau minėto SEATO.

1.3.3 Trečias karinės integracijos etapas

Trečias karinės integracijos etapas yra **instrumentinis**, kuris skaidomas į dalis:

- a) bendri mokymai, pratybos,
- b) operacijos,
- c) jungtiniai kariniai pajėgumai.

Šio etapo metu valstybės pradeda konkrečius veiksmus, ir bendradarbiavimas įgauna praktinę išraišką. Valstybės jau naudojami panašiais standartais procedūrose, logistikoje, pajėgumuose ir visa tai bando įgyvendinti praktiškai. Pirmoji šio etapo dalis yra sietina su pratybomis ir bendrais mokymais.

Pratybų metu tradiciškai tikrinamas ir tobulinamas karinių junginių valdymas ir kontrolė, karių pasirengimas, štabų darbo procedūros, ryšio priemonių sistemos, kurios gali būti panaudojamos bendrose operacijose. Pvz., 2005 m. Lietuvoje vyko tarptautinės pratybos „Gintarinė viltis“, kuriose dalyvavo daugiau nei 2 tūkst. karių iš 12 NATO narių ir Partnerystės taikos labai programoje dalyvaujančių šalių. Pratybų metu sausumos pajėgų kariai treniravosi vykdydami taikos palaikymo operacijas tarptautinių pajėgų sudėtyje⁷⁷. Intensyvus dalyvavimas pratybose stiprina tarpusavio sąveikumą ir pamažu jas integruoja. Pratybos sudaro galimybes žengti dar vieną žingsnį karinės integracijos keliu ir vykdyti bendras operacijas tiek nacionalinėje valstybėje, tiek užsienyje. Pratybos siekia harmonizuoti skirtingų karinių pajėgumų veiksmus ir užtikrinti pakankamą karinio pasirengimo lygį bei padeda įveikti kliūtis, susijusias su nacionalinių karinių komponentų vidaus procedūromis ir užduočių interpretacija, kurios neišvengiamai iškyla panaudojant pajėgumus konkrečiuose veiksmuose. Išskirtinos šios pagrindinės problemos vykdant daugianacionalines karines operacijas: universalių kovos taisyklių (angl. Rules of Engagement)

⁷⁶ Kemal B. The Baghdad Pact: Anglo-American Defence Policies In The Middle East, 1950-1959. London and New York, 2005.-270 p.

⁷⁷ Krašto apsaugos ministerijos tinklalapis, www.kam.lt, [Žiūrėta:2006-02-18].

nebuvimas, diferencijuotas misijos užduočių interpretavimas, nacionaliniai prioritetai, nesuderinta ginkluotė ir ryšio priemonės, nacionalinių kontingentų lyderių veiksmai pagal nacionalines veikimo taisykles ir bendrą mokymų nebuvimas tarp koalicijos partnerių. Pratybų metu šiomis kryptimis tobulinami nacionalinių kontingentų veiksmai ir siekiama išvengti problemų operacijų metu.

Antra šio etapo dalis yra dalyvavimas bendruose veiksmuose ir operacijose. Baigusios bendrus mokymus ir suderinusios bendrus pratybos veiksmus, valstybės gali dalyvauti operacijose. Pradinis valstybių tikslas formuojant aljansą nebūtinai yra susijęs su dalyvavimu operacijose. Pvz., Vakarų Afrikos valstybių ekonominė bendrija (ECOWAS) įkūrė monitoringo grupę (ECOMOG). 1981 m. gegužės 29 d. buvo sudarytas Protokolas dėl tarpusavio paramos gynybos srityje, kuriame numatyta, kad kuriama Jungtinė ginkluotųjų pajėgų bendrija ir steigiamas gynybos komitetas⁷⁸. Protokole numatyta, kad valstybės imsis kolektyvinių veiksmų, jeigu bus užpulta viena iš jos narių. Kiekviena valstybių privalėjo skirti dalį savo karinių pajėgų esant nepaprastajai padėčiai. Vėliau valstybės priėmė papildomą protokolą dėl konfliktų sprendimo, ir šios organizacijos narės dalyvavo bendruose kariniuose veiksmuose ir taikos palaikymo operacijose. Dalyvavimas tarptautinėse operacijose jau tampa užsienio politikos norma ir neatsiejama saugumo politikos dalimi tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygiu. Tarptautinėse operacijose faktiškai dalyvauja multinacionaliniai junginiai⁷⁹, todėl tarpusavio sąveikumas yra esminis elementas, užtikrinantis sėkmingą operacijos pabaigą. Sąveikumo stoka tiesiogiai veikia operacinius rezultatus ir kartais jo trūkumai pasireiškia net daugianacionaliniu ir nacionaliniu lygmeniu (pvz., Rusijos karinės pajėgos pirmojo Čėčenijos karo metu neturėjo standartizuotų ryšio priemonių ir tai sukėlė rimtų pasekmių operacijai; Afganistane dėl karinių oro ir sausumos pajėgų komunikacijos priemonių nesuderinamumo nukentėjo nemažai britų ir kanadiečių). Pratybos ir mokymai išlieka svarbi sąveikumo įgyvendinimo dalimi, kuri sustiprina valstybių karinį bendradarbiavimą ir padeda praktiškai pasiruošti kariniams veiksams.

⁷⁸ Malu L. Special Report 2003 Collective peace-keeping in West Africa //

http://www.monitor.upeace.org/archive.cfm?id_article=61#_edn7, [Žiūrėta:2006-02-18]

⁷⁹ Pvz., Lietuvos vadovaujamoje Provincijos atkūrimo grupėje Afganistane lietuvių kariai veikia kartu su islandais, danais, kroatiais ir amerikiečiais. 2005 m. gegužę Lietuva pasirašė politinę deklaraciją dėl bendros Lietuvos, Lenkijos, Vokietijos, Slovakijos ir Latvijos kovinės grupės, priklausančios ES greitojo reagavimo elementams, sukūrimo. Ši kovinė grupė kaip ES greitojo reagavimo pajėgų dalis budės 2010 m. pirmą pusmetį. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. vasario 8 d. nutarimas Nr.132 „Dėl Krašto apsaugos ministerijos 2006-2008 m. sutrumpinto strateginio veiklos plano“ www.lrvk.lt, [Žiūrėta:2006-02-10]

Dalyvavimas pratybose ir operacijose *per se* negarantuoja aljanso išlikimo, tačiau gali būti vertintinas kaip mechanizmas, kuris išsaugo valstybių karinį bendradarbiavimą. Pvz., 1951 m. rugsėjo 1 d. buvo sudarytas karinis aljansas ANZUS tarp Australijos, Naujosios Zelandijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų, kuris turėjo spręsti saugumo klausimus Ramiojo vandenyno zonoje ir pažaboti Japonijos pokarines ambicijas. Šios valstybės pasirašė saugumo sutartį, kurios 2 str. numatyta⁸⁰, kad valstybės bendrais veiksmais ar atskirai plėtos savo individualius ir kolektyvinius pajėgumus, siekdamos užkirsti kelią ginkluotai atakai. Esant pavojui valstybės veiks atsižvelgdamos į savo konstitucinį procesą (4 str.). ANZUS neturėjo integruotos gynybinės sistemos ar jungtinių pajėgų, nors aljanso valstybės kartu dalyvavo kariniuose veiksmuose Vietname ir Malaizijoje. Naujoji Zelandija pasitraukė iš aljanso, uždraudusi JAV kariniams laivams su branduoliniu ginklu įplaukti į savo teritorinius vandenius⁸¹. JAV suspendavo savo įsipareigojimus Naujajai Zelandijai ir tęsė glaudų bendradarbiavimą ir integracinę politiką su Australija. Nors ANZUS ir nefunkcionuoja kaip paktas ar aljansas, jis išlikęs dvišaliu pagrindu. Viena iš priežasčių – karinės integracijos elementai ir užmegzti kariniai ryšiai. JAV parėmė Australiją ir Naująją Zelandiją operacijoje Rytų Timore⁸², visos trys valstybės dalyvauja operacijoje Afganistane. Net ir formalus aljanso skilimas išsaugojo tam tikrus karinės integracijos elementus, kurie pasireiškia dvišaliu pagrindu.

Trečia šios integracijos etapo dalis yra jungtinių pajėgų sukūrimas. Kuriant jungtines pajėgas privalo būti suderinta ginkluotė, komunikacijos priemonės, sutarta dėl logistinės priimančios valstybės paramos, strateginio pervežimo oru ir jūra, suderintos veikimo procedūros. Šis procesas yra daugiapakopis ir apima atskirų karinių pajėgų komponentų integraciją (sausumos, jūrų ir oro pajėgų). Valstybės, integruojančios savo karinius junginius, privalo sutarti dėl struktūros, personalo, junginio aprūpinimo, vadovavimo, pavaldumo ir tikslų. Jungtinių karinių vienetų kūrimas gali vykti dvišaliu, daugiašaliu ir regioniniu pagrindu. Daugiašalių regioninių pajėgų kūrimą bene geriausiai atspindi Baltijos valstybių karinis bendradarbiavimas

⁸⁰Security Treaty between Australia, New Zealand and the United States of America [ANZUS] // <http://australianpolitics.com/foreign/anzus/anzus-treaty.shtml>, [Žiūrėta:2006-05-15]

⁸¹Upside, Downside: ANZUS: After Fifty Years Gary Brown and Laura Rayner Foreign Affairs, Defence and Trade Group 28 August 2001 <http://www.aph.gov.au/LIBRARY/Pubs/CIB/2001-02/02cib03.htm>, [Žiūrėta:2006-04-04]

⁸²Upside, Downside: ANZUS: After Fifty Years Gary Brown and Laura Rayner Foreign Affairs, Defence and Trade Group 28 August 2001 <http://www.aph.gov.au/LIBRARY/Pubs/CIB/2001-02/02cib03.htm>, [Žiūrėta:2006-04-04]

stojant į NATO. Pvz., 1994 m. Baltijos šalys siekė įkurti trišalį batalioną (BALTBAT), o steigimo sutartyje⁸³ buvo numatyta, kad, siekiant parengti ir mokyti karius bei užtikrinti bataliono veiklą ateityje, šalys formuoja nacionalinius taikos palaikymo padalinius tokios struktūros ir dydžio, kad būtų užtikrinta pastovi funkcinė BALTBAT struktūra, atsižvelgiant į personalo kaitą bei nepertraukiamą aprūpinimą įranga. Šis karinis vienetas turėjo nuolatinę dislokacijos vietą, štabą, apibrėžtas užduotis ir trijų valstybių karius, kurie sėkmingai veikė kartu. Baltijos šalių karinė integracija tęsėsi ir pamažu plėtėsi bei apėmė kitus kariuomenės elementus. JAV iniciatyva sukurtas BALTNET (Baltijos oro erdvės stebėjimo tinklas) projektas⁸⁴. Regioninis oro erdvės stebėjimo koordinacinis centras (RASCC) buvo įsteigtas Oro pajėgų vadovavimo centre Karmėlavoje. RASCC sukuria vientisą oro erdvės vaizdą virš Baltijos valstybių regiono bei perduoda šį vaizdą į nacionalinius centrus Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Tai leidžia efektyviai stebėti savo oro erdvę, užtikrinti jos nepažeidžiamumą bei orlaivių judėjimo saugumą. Bendram KAS pareigūnų parengimui įsteigta bendra mokymo institucija – Baltijos gynybos koledžas (BALTDEFCOL)⁸⁵. Karinės jūrų pajėgos bendradarbiauja pagal BALTRON (Baltijos eskadra) schemą⁸⁶. Pagal tarpvyriausybinių susitarimą kiekviena šalis į eskadrą turi skirti bent po vieną laivą bei karininkus į bendrą eskadros štabą. BALTRON nuolatos dirba 3–4 laivai, kurie gali atlikti teritorinių vandenų ir ekonominės zonos kontrolę, vykdyti išminavimo operacijas, likviduoti Baltijos jūros dugne esamą nesprogusią amuniciją.

1.3.4 Ketvirtas karinės integracijos etapas

Ketvirtas etapas yra **funkcinė priklausomybė**, kurios metu jau suformuoti bendri kariniai junginiai, o vadovavimas ir pavaldumas yra perduotas bendrai jungtinei vadovybei. Šiuo atveju reikia atskirti dalinį ir visišką pavaldumą jungtinei vadovybei. Dalinio pavaldumo jungtinei vadovybei atveju, kariniai pajėgumai

⁸³ [Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos sutartis „Dėl jungtinio taikos palaikymo dalinio kūrimo ir formavimo“](#). Valstybės žinios: 1997 04 30 Nr.37-895

⁸⁴ Krašto apsaugos ministerijos tinklalapio medžiaga, www.kam.lt. [Žiūrėta:2006-10-05]

⁸⁵ Koledžas vykdo 3 mokymo programas: Jungtinį štabo karininkų, civilių tarnautojų ir aukštesniųjų karininkų vadovavimo kursus. Programos peržiūrimos adaptuojant NATO narystės keliamiems karininkų kompetencijos reikalavimams. Krašto apsaugos ministerijos tinklalapio medžiaga, www.kam.lt. [Žiūrėta:2006-10-05]

⁸⁶ Krašto apsaugos ministerijos tinklalapio medžiaga, www.kam.lt. [Žiūrėta:2006-10-05]

perduodami operacinei vadavietai tam tikrai užduočiai atlikti. Pvz., 1996 m. kovo 5 dieną Rytų Karibų valstybės pasirašė sutartį, kurios pagrindu įkurta Regioninė saugumo sistema⁸⁷. Sutarties 4 str. numato konsultacijas kilus saugumo problemoms bei įtvirtintą atakos prieš vieną valstybę kaip atakos prieš visas principą⁸⁸. Siunčiančios valstybės kariai yra operaciniu lygmeniu pavaldūs kviečiančiajai valstybei. Regioninio saugumo sistemos valstybės dar nepasiekė funkcinės priklausomybės etapo, nes jų karinės pajėgos tik tam tikru atveju tampa pavaldžios jungtinei vadovybei.

Ši karinės integracijos etapą iš dalies yra pasiekusi KSSO, nors visiško pavaldumo dar nėra. Galima teigti, kad KSSO jau kuria jungtines ir bendras struktūras, kurios iš dalies atitinka karinės integracijos galutinio etapo elementus, ir tikėtina, kad organizacija iš lėto judės šia kryptimi⁸⁹. 2005 m. pradėjo funkcionuoti Jungtinis KSSO štabas, kuriame dirba 55 pareigūnai. Karinių ekspertų teigimu⁹⁰, naujas štabas iš esmės skirsis nuo amorfinės NVS štabo struktūros, nes tai bus nauja koalicinių pajėgų valdymo sistema, veikianti RF GŠ operatyvinių struktūrų sudėtyje. Štabas vadovaus kolektyvinio saugumo greito reagavimo pajėgoms, regioniniams štabams Rytų Europoje, Kaukaze ir Centrinėje Azijoje. Štabas jau naudojamas pratybose ir tikėtina, kad jo veikla perspektyvoje plės. Karinės pajėgos kol kas nėra visai subordinuotos multinacionalinei struktūrai. Kolektyvinės greito reagavimo pajėgos yra pavaldžios nacionaliniam lygmeniui taikos metu, o esant kariniams veiksams – pajėgos priskiriamos tam tikrai grupei.

Labiausiai pažengęs karinis aljansas šiame etape yra NATO. NATO sukūrė greitojo reagavimo pajėgas (NRF), kurias sudaro integruoti nacionalinių valstybių vienetai, pavaldūs vienam vadui. Šios pajėgos kartu dalyvauja pratybose, kartu yra atestuojamos ir, jei reikia, kartu dislokuojamos. Vienas iš svarbių NRF integracinio

⁸⁷ Siekis sukurti regionines gynybos pajėgas buvo susijęs su kaštais dėl atskirų karinių pajėgų išlaikymo ir galima militarizacija Rytų Karibuose. JAV padovanojo du naikintuvus, kurie dislokuoti Barbadose ir naudojami regioniniams tikslams.

⁸⁸ JAV Valstybės departamento tinklalapio medžiaga, <http://www.state.gov/p/wha/rls/70686.htm>, [Žiūrėta:2006-02-05]

⁸⁹ Jasutis G. Kolektyvinio saugumo sutarties organizacija: karinės integracijos problemos ir perspektyvos NVS erdvėje (straipsnis pateiktas spaudai į Strateginę Apžvalgą 2007).

⁹⁰2003 m. balandžio mėn. susitikime Dušanbė, KST priėmė sprendimą įkurti Jungtinį štabą nuo 2004 m. sausio 1 d. Oficialus Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos tinklalapis Объединенный штаб ОДКБ // <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm>, [Žiūrėta:2007-09-05]

pobūdžio aspektų yra tas, kad šios pajėgos yra reguliariosios⁹¹. Skirtingai nei kitos NATO pajėgos, kurios, atsiradus atitinkamam poreikiui, suformuojamos konkrečiai misijai, o tam dažnai reikia pajėgų generavimo, NRF galima nedelsiant panaudoti bet kuriai, Šiaurės Atlanto Tarybos nuomone, reikiamai misijai⁹². NATO sukurtos dvi strateginio lygmens vadavietės: Sąjungininkų vadavietė operacijoms (*angl.* Allied command operations, ACO) ir Sąjungininkų vadavietė transformacijai (*angl.* Allied command transformation, ACT). ACO vadovauja Aljanso operacijoms, nepriklausomai nuo jų buvimo vietos. ACT atlieka funkcinių vaidmenį. Vadovaudama Aljanso vadavietės transformacijai, ji yra atsakinga už Aljanso pajėgų ir pajėgumų nuolatinių pokyčių skatinimą ir priežiūrą.

Negalima teigti, kad NATO pasiekusi visišką karinę integraciją, tačiau sukurtos nuolatinės jungtinės pajėgos, išgyti bendri pajėgumai (pvz., oro stebėjimo priemonės) ir operacinė vadovybė sutvirtina patį aljansą bei sudaro prielaidas tolesniems integracijos veiksmams. Pažymėtina, kad karinė integracija yra nenutrūkstamas procesas. Keičiantis geopolitinei aplinkai nacionalinėms/integruotoms pajėgoms yra keliamos vis kitos užduotys, todėl aljansai transformuojasi ir dirba šia linkme nuolat. Atsiranda vis naujų reikalavimų, operacijos tampa sudėtingesnės, keičiasi saugumo situacija ir sąjungininkų kariuomenė privalo išlikti sąveiki. Visišką karinę integraciją pasiekti yra įmanoma, tačiau šiame etape problemų gali kelti daugianacionaliniai junginiai ir sprendimų priėmimo procesas. Pvz., NATO vienija labai daug valstybių, kurių pajėgumai, geostrateginė padėtis ir vertybės skiriasi. Vadovaujantis demokratiniais principais yra sunku pasiekti unifikuotą rezultatą, o autoritarinėse valstybėse sprendimai priimami efektyviau ir greičiau, todėl tikėtina, kad karinis aljansas gali būti greičiau sukurtas nedemokratinėse valstybėse. Kita vertus, visiška karinė integracija yra dalis nepriklausomybės atidavimo kitam subjektui, kuris ta galimybe gali manipuliuoti pagal savo poreikius. Dalinė integracija, ypač būnant karinio aljanso dalimi (pvz., NATO), yra būtina ir neišvengiama, tačiau kai kurios valstybės linksta išsaugoti dalinius apribojimus, užtikrinančius, kad savo karinį potencialą šalis naudotų savo gyvybiniais poreikiais užtikrinti (apginti).

⁹¹ Jonesas L.J. NATO karinių struktūrų pertvarka. NATO apžvalga. 2004 m. pavasaris, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue1/lithuanian/military.html>, [Žiūrėta:2006-02-18]

⁹² Ibid.

Kiekvienas karinės integracijos etapas sutvirtina valstybių ryšius ir padidina karinį sąveikumą. Didesnių ar mažesnių grėsmių dėl iširimo esama visada ir visuose lygmenyse, tačiau bendrų junginių suformavimą ir jungtinės vadovybės įdiegimą galima traktuoti kaip patvarų integracijos įtvirtinimą. Pvz., Prancūzija pasitraukė iš karinės NATO struktūros, tačiau ji priklauso aljansui. Tikėtina, kad karinė integracija nenutrūksta galutiniuose etapuose – sukūrus bendrus junginius ir įsteigus bendrą vadovavimą, nes saugumas įgyvendinamas bendromis pastangomis ir mažesnėmis sąnaudomis.

1.4 Aljanso patvarumo indeksas

Karinė integracija nėra savaiminis procesas, kuris veikia nepriklausomai nuo aplinkos, tarptautinės sistemos ir išorinių bei vidinių veiksnių. Aljanso formavimosi teorijos neaiškina nei karinės integracijos proceso, nei prisideda aptariant aljansų patvarumo kategoriją. Kiekvienas karinės integracijos etapas sutvirtina valstybių tarpusavio ryšius ir padidina karinį sąveikumą. Darytina prielaida, kad karinė integracija nenutrūksta galutiniuose etapuose – sukūrus bendrus junginius ir įsteigus bendrą vadovavimą, nes saugumas įgyvendinamas bendromis pastangomis ir mažesnėmis sąnaudomis. Šią prielaidą galima vertinti pasitelkus empirinius pavydžius. Po Antrojo pasaulinio karo susikūrė 13 pagrindinių karinių aljansų, kurių tikslai ir susikūrimo priežastys varijavo.

1 lentelė. Karinių aljansų formavimasis ir patvarumo indeksas

Aljansas	Karinės integracijos etapas	Susikūrimo data	Skilimo data	Patvarumo indeksas
NATO	4	1949	-	8
VP		1955	1991	
SEATO	3	1954	1977	4
CENTO	3	1955	1979	4
VES/ES	4	1948	Integruota į ES	7
ANZUS	3	1951	1986	4
COPAX	2	1999	-	3
ECOWAS	3	1981	-	6
FDPA	3	1971	-	4
KSSO	4	1992	-	7
ŠBO	3	1996	-	4
Rytų Karibų regioninė sistema	2	1996	-	3

Šaltinis: parengta autoriaus

Kaip matome iš lentelės Nr 1, nuo Antrojo pasaulinio karo žlugo tik trys kariniai aljansai SEATO, CENTO ir Varšuvos paktas. SEATO ir CENTO žlugimas dalinai siejamas su nedideliu karinių pajėgų integralumu. Abejos organizacijos buvo pasiekusios tik pradinį trečią karinės integracijos etapą. SEATO neturėjo bendrų ginkluotų pajėgų ir kolektyvinės gynybos principas buvo nominalus. Tai yra kiekviena narė galėjo blokuoti tokio pobūdžio sprendimą. Jos institucinė struktūra apsiribojo tik bendradarbiavimo taryba. Organizacija nebuvo suformavusi jungtinių pajėgų, nedalyvavo kariniuose veiksmuose bei nebuvo įkūrusi bendrų vadovavimo vienetų. Karinė veikla buvo apribota kasmetinėmis pratyboms. Panašaus integralumo lygmens buvo ir CENTO, kurios veiklos intensyvumas buvo dar menkesnis nei SEATO. Per savo veikimą surengė tik keturias pratybas ir organizacijos pajėgumai nebuvo panaudoti nei viename konflikte. Tuo tarpu žymiai įdomesnis Varšuvos pakto atvejis, kurio žlugimas, iš pirmo žvilgsnio, turėtų prieštarauti teiginiui, kad kariniai aljansai, pasiekę ketvirtą karinės integracijos pakopą, neturėtų iširti. Dar prieš įsteigiant Varšuvos paktą (toliau tekste VP), 1948 metais sovietai parengė bendras politinės-karinės edukacijos programas Rytų Europos kariuomenėse, pakeistos

uniformos ir visa ginkluotė. 1955 metais įsteigus VP buvo sukurta institucinė struktūra ir jungtinis vadovavimas. Tačiau „supranacionalinės“ Varšuvos pakto agentūros buvo visiškai pavaldžios Sovietų sąjungos gynybos ministerijai. VP Jungtinis štabas ir Jungtinė vadavietė įkurdintos sovietų generalinio štabo patalpose. Sovietų gynybos ministro pirmas pavaduotojas buvo skiriamas VP ginkluotų pajėgų vadu, o sovietų generalinio štabo viršininko pavadotojas skiriamas VP generalinio štabo vadu. Sovietų generalinis štabas skyrė generolus pulkininkus į VP valstybes kaip tiesioginius VP kariuomenių vadus. VP neturėjo bendros vadovavimo struktūros, logistikos, oro gynybos bei operacijų direktorato. Taip pat neturėjo nepriklausomo sprendimų priėmimo mechanizmo. VP pajėgos galėjo būti tik Sovietų sąjungos pajėgų dalimi. RAND studijoje pažymėta⁹³, kad VP neturėjo strateginių-regioninių vadaviečių ir sąjungininkai negalėjo dalyvauti jų veikloje. Tai buvo išskirtinė sovietų armijos atsakomybė. VP neturėjo konsultacinio ar patariamąjo organo, kuriame galėjo tartis sąjungininkai. VP struktūroje nebuvo galimybės sąjungininkams kontroliuoti karines pajėgas. Branduolinė politika, kariniai moksliniai tyrimai ir kosmoso reikalai buvo taip pat išskirtinė sovietų kompetencija. Tam tikra Sovietų armijos dalis apskritai nepriklausė VP (pvz. Strateginės pajėgos, Branduolinės pajėgos, Šiaurės laivynas). Sovietai pilnai kontroliavo oro gynybą bei vadovavimą pajėgoms taikos ir karo metu. Nacionaliniai gynybos ministrai atlikdavo administracines funkcijas, kurios susijusios su jų nacionalinėmis pajėgomis, kurioms faktiškai vadovavo sovietai. Tokiu būdu šiame kariniame aljanse nebuvo aukštos karinės integracijos, tiesiog dominavo aukštas sovietų pajėgų tarpusavio sąveikumas, jos buvo dislokuotos VP šalyse ir joms vadovavo sovietų generalinis štabas. VP atliko tik administracines funkcijas, kurios apsiribojo bendromis pratybomis. Sovietai sudarė 70 procentų visų VP pajėgumų ir užėmė 100 procentų visų vadovaujančių karinių pozicijų.

Kaip jau minėta, retrospektyviai žlugo trys kariniai aljansai, kurių patvarumo lygis varijavo. Patvarumą padeda nustatyti karinės integracijos etapai, tačiau pati patvarumo kategorija turėtų būti tikslinama, kadangi kiekvienas karinės integracijos etapas yra sudarytas iš keletos sudedamųjų dalių, kurias ir derėtų įvertinti siekiant apskaičiuoti aljanso patvarumą. Taigi empiriniai pavyzdžiai patvirtina, kad kiekvienas integracijos etapas suponuoja pridėtinę vertę aljanso patvarumui. Siūloma

⁹³ The Warsaw Pact Command Structure in Peace and War. RAND Report 1988. 58 p. <http://www.rand.org/pubs/reports/2007/R3558.pdf>, [Žiūrėta: 2010-06-15]

įvesti aljanso integralumo indekso kategoriją. Aljanso patvarumo indeksas – tai priemonė, skirta atspindėti bendrą aljanso patvarumo lygį bei jo kitimo tendencijas tarptautinėje sistemoje. Ši priemonė socialinių mokslų atstovams leidžia įvertinti aljanso būklę ir raidą. Pažymėtina, kad kiekvienas etapas idealiu atveju turėtų būti apibrėžtas valstybių tarpusavio susitarimuose, kurie gali būti traktuojami kaip konstantos. Praktiškai aljansų integralumo indeksą galima išreikšti šia formule:

I1+I2+I3+I4=AII (I – integracijos etapas, AII – Aljanso patvarumo indeksas)

Pripažįstant teorinę prielaidą, kad kiekviename etape karinė integracija didėja, šią formulę galima apibrėžti aritmetiškai. AII aritmetiškai sudaro $1+2+3+4=10$. Pirmam etapui skiriama vieno vieneto reikšmė (svarba) bendram Aljanso integralumo indeksui, antram – 2, trečiam – 3 ir ketvirtam – 4. Pirmas etapas vetinamas vienetu, kadangi jo metu sudaromas susitarimas dėl karinio aljanso steigimo. Antram etapui priskirtas dvejų balų įvertis, kadangi steigiamos bendradarbiavimo institucijos ir kuriami gynybos planavimo dokumentai. Trečiame karinės integracijos etape pažymėta, kad valstybės, siekdamos sąveikumo, vykdo bendrus mokymus bei pratybas, operacijas ir steigia jungtinius karinius pajėgumus. Aritmetiškai trečias etapas sudaro 3 dalis bendro AII, todėl jeigu X aljansas rengia bendras pratybas, dalyvauja operacijose, tačiau neformuoja bendrų karinių junginių, reikia proporcingai sumažinti trečiam etapui skiriamą dalį vienu trečdaliu AII vieneto. Ketvirtame etape išskiriami 4 balai, kurie apima jungtinį vadovavimą tarp sausumos, jūrų ir oro pajėgų bei jungtinį vadovavimą visoms pajėgoms. Analogiškai X aljansas organizuoja pratybas bei mokymus, tačiau nedalyvauja karinėse operacijose ir nesteigia jungtinių pajėgų, todėl jo proporcija mažinama dviem vienetais.

Atsižvelgiant į šiuos įverčius, galima nustatyti karinių aljansų, susikūrusių 1945-2010 metais, patvarumo indeksą. Lentelėje Nr. 1 pažymėta, kad visi kariniai aljansai susikūrė po Antrojo pasaulinio karo išliko, kurių patvarumo indekso įvertis viršijo 4 balus. Šie empiriniai duomenys parodo, kad valstybės, esančios trečioje ar ketvirtoje integracijos pakopoje, mažina aljanso iširimo tikimybę. Pirmiausia, nacionalinius sprendimus pakeičia jungtinės vadovybės konsensusas. Karinės pajėgos sąveikios, ginkluotė suderinta, sprendimų priėmimo procedūros aiškios, sutarta dėl aljanso ribų ir ambicijų. Pasiekus trečią ar ketvirtą karinės integracijos etapą,

nacionalinius pajėgumus pradeda keisti glaudi sąveika ir jungtinių pajėgų panaudojimas, todėl karinės integracijos dydis sumažina neigiamus efektus ir stiprina integracinę politiką.

1.5 Įtaką darančių veiksnių nustatymas ir išskyrimas

Aljanso formavimosi teorijos vengia analizuoti karinių sąjungų patvarumą ir analogiškai nenustato veiksnių, kurie daro įtaką karinių aljansų patvarumui ir integracijos gilinimui. Aljanso teorijos nurodo tik priežastinius veiksnius, kurie susiję su karinių sąjungų steigimu, todėl esant tokiam karinės integracijos veiksnių neapibrėžtumui, disertacijoje bandoma pritaikyti tam tikrus aljansų teorijų priežastinius veiksnius ir išskirti tuos, kurie įtakos aljanso patvarumui. Išskiriami šie veiksniai:

1. Karinės grėsmės
2. Valstybės kariniai pajėgumai
3. Regioninis karinių pajėgų balansas
4. Karinė pramonė
5. Geografinis artumas
6. Valstybės priklausomybė nuo karinės paramos
7. Institucijos (tai atsispindi neoliberalų ir neorealistų svarstymuose)
8. Tarpvalstybinių santykių dinamika
9. Puolamosios ir gynybinės ginkluotės santykis
10. Kultūriniai tapatumai
11. Istorinės pamokos
12. Ideologiniai tapatumai
13. Ateities lyderiai
14. Domino efektas
15. Etniniai tapatumai
16. Transnacionalinis skverbimasis

Šių veiksnių svarba varijuoja kiekvienu konkrečiu atveju ir dalis jų neturi įtakos karinių aljansų patvarumui ir integracijos gilinimui.

Karinės grėsmės, kariniai pajėgumai ir regioninis karinių pajėgų balansas – šie veiksniai turi įtakos tiek steigiant karinį aljansą, tiek ir jį stiprinant. Saugumo klausimai dominuoja valstybių politikoje ir priimti sprendimai dėl aljanso steigimo yra vertinami nuolat vertinami atsižvelgiant į veiksnių poveikį. Karinės grėsmės ir kariniai pajėgumai yra aktualūs visais karinės integracijos etapais, nors ir ketvirtame

etape pats aljanso integravimosi procesas tampa inertiškas ir atsparesnis tam tikrų veiksmų poveikiui.

Karinė pramonė – šis veiksnys gal ir nėra esminis steigiant karinį aljansą, tačiau jis yra ypač aktualus antrame ir trečiame karinės integracijos etape. Valstybės pradeda formuoti bendrą užsakymų ir įsigijimų politiką, kuri konsoliduoja tarpusavio bendradarbiavimą karinės pramonės srityje. Bendradarbiavimas karinės pramonės srityje tiesiogiai veikia karinės integracijos gilinimą, kadangi valstybių karinės pajėgos apginkluojamos tokia pačia ginkluote, naudojamas bendras techninis ginkluotės aptarnavimas ir tai tiesiogiai prisideda prie pajėgų sąveikumo. Žinoma ketvirtame karinės integracijos etape tai nėra labai svarbu, tačiau bendri karinės pramonės projektai prisideda prie aljansų patvarumo.

Geografinis artumas – šis veiksnys svarbus tiek steigiant aljansą, tiek ir stiprinant jo patvarumą. Bendros aljansų valstybių sienos padeda persikirstyti karinius pajėgumus, koreguoja gynybos planus ir nustato bendrus karinio veikimo principus už aljanso ribų. Nors globaliame pasaulyje geografinis artumas iš dalies praranda prasmę, o kariniai aljansai jungia valstybes nutolusias tūkstančiais kilometrų, šis veiksnys visuomet daro teigiamą įtaką karinio aljanso patvarumui. Pvz. žymiai lengviau organizuoti valstybių gynybą, kai karinio aljanso nariai turi bendras sienas. Tai padeda sutaupyti resursų ir racionaliai pasidalinti bendros gynybos našta.

Valstybės priklausomybė nuo karinės paramos – kaip jau minėta grėsmių balanso teorijoje, šis veiksnys dalinai įtakoja karinio aljanso steigimą ir jo formavimą. Paramos gavėjas paramos gavėjas tampa asimetriškai priklausomas nuo donoro, turinčio autonomines teises disponuoti resursais ir jais manipuliuoti. Tačiau paramos gavėjas taip pat vadovaujasi ir savo nacionaliniais interesais, kurie esant prieštaravimams su donoru, užgožia pastarojo instrukcijas. Be to paramos gavėjas gali sustiprėti ir sumažinti donoro įtaką. Tyrime nėra atmetamas šis veiksnys, tačiau jis yra svarbus tik pirmame ir antrame karinės integracijos etapuose, kadangi vėliau sustiprėja pats aljansas ir donoras nėra suinteresuotas teikti paramą esant aukšto lygio karinių pajėgų sąveikumui.

Puolamosios ir gynybinės ginkluotės santykis - puolamosios ir gynybinės ginkluotės proporcijos sąsaja su valstybių sprendimu jungtis į aljansą yra ginčytina dėl technologinių ir ginkluotės modernizacijos procesų. Visų pirma yra sudėtinga apibrėžti puolamosios ir gynybinės ginkluotės skirtumus, nes įprastinės ginkluotės

gynybinio pobūdžio komponentai gali būti panaudojami ir puolamiesiems veiksams. Pvz. modernios kartos minos gali būti naudojamos pasitelkiant aviaciją, o priešlėktuvinės gynybos sistemos ekipuotos raketomis, kurios gali numušti taikinius 200-300 km teritoriniame fragmente. Reikia atkreipti dėmesį ir į dislokacijos faktorių ir ginkluotės išdėstymą, kadangi tankai gali būti panaudojami gynybiniais veiksmais, tačiau panaudojant modernias logistikos priemones tankai gali tapti puolamųjų operacijų ramsčiu.

Istorinės pamokos – D.Reiter teigia⁹⁴, kad nedidelės valstybės bus linkusios jungtis į aljansą su didesne valstybe, net ir jeigu nėra tiesioginės grėsmės, kadangi tokia politika jau pasiteisino praeityje. Baltarusijos ir Rusijos sąjunga gali atsiremti į tam tikrą istorinį kontekstą. V.Čeban teigimu, bendra istorija (kova su fašizmu) ir bandymas išėiti iš aklavietės po Sovietų Sąjungos žlugimo suvienijo rusų ir baltarusių interesus⁹⁵. Pasirašydami šią Sąjunginės valstybės steigimo sutartį tiek Rusijos prezidentas B. Jelcinas, tiek tuo metu jau išrinktas Baltarusijos vadovas A. Lukašenka deklaravo naujos valstybės sukūrimą. Abu prezidentai, apeliuodami į rusus ir baltarusius kamavusią sovietinę nostalgiją, tuo metu net pasveikino savo bendrapiliečius “vėl gyvenant sąjungoje”⁹⁶. Taigi galima patvirtinti, kad abi valstybės yra susijusios istoriniais saitais. Ideologizuota bendra praeitis (kova prieš fašizmą) ir sąlyginis saugumas Sovietų sąjungos sudėtyje gali būti traktuojami kaip faktoriai, kurie remia karinio aljanso idėją ir karinės integracijos stiprinimą. Kita vertus, sovietinė nostalgija gali sukelti ir atvirkštinį efektą, kadangi istoriniai faktai dažnai vertinami prieštarinčiai ir faktų interpretacija bei jų suvokimas skiriasi. Be to galima pateikti daug pavyzdžių, kai valstybės keitė sąjungininkus ir tai buvo siejama su grėsmių faktoriumi ir pajėgumais.

Etniniai, kultūriniai ir ideologiniai tapatumai – G. Liska teigia, kad kultūriniai skirtumai bei ideologinės priešpriešos blogina tarpusavio santykius, nes valstybės netinkamai interpretuoja skirtingų valstybių motyvus, tikslus ir veiksmus⁹⁷. Ideologija selektyviai vertina praeitį ir nubrėžia ateities kontūrus, bendradarbiavimo pagrindą ir solidarumo ribas. Aljanso ideologija suformuluoja bendrus veiksmus bei išgrynina

⁹⁴ Reiter D. Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past. World Politics 46, July 1994.-490-526 p.

⁹⁵ Чебан В.В. Союз Белоруссии и России: основания для оптимизма// http://www.e-journal.ru/p_soyz-st1-11.html, [Žiūrėta:2008-11-10]

⁹⁶ Ivanovas B. Sužlugusi dvejų valstybių sąjunga // www.delfi.lt, [Žiūrėta:2009-01-28]

⁹⁷ Liska G. Nations in Alliance: the Limits of Interdependence. Baltimore: John Hopkins Press, 1962.-10 p.

vidinius aljanso nesutarimus⁹⁸. Ideologija teikia prioritetą aljanso narių bendriems interesams bei galimiems resursams, taip pat subalansuoja didesnės valstybės galias ir galimas grėsmes. Pabrėžia bendrą interesą bei stengiasi ignoruoti arba minimizuoti skirtingų interesų apraiškas tarp aljanso narių. Tikėtina, kad ideologiškai ar kultūriškai panašios valstybės bus linkusios sudaryti aljansą, nes bendros vertybės ir panašūs principai gali būti varomąja jėga. Pvz., JAV ir Didžiosios Britanijos bendradarbiavimas karinėje srityje, trijų Baltijos valstybių glaudus karinis bendradarbiavimas stojant į NATO. Tokių pavyzdžių yra nemažai, nes tapatus požiūris į politiką ir vertybes suartina pačias valstybes. Kita vertus, nereikia pervertinti ideologinių ar kultūrinių tapatumų vaidmens. S. Walt pažymi⁹⁹, kad tik (1) saugios valstybės yra linkusios teikti pirmenybę ideologinėms preferencijoms ir (2) ideologinės preferencijos aktualios tik bipoliariniame pasaulyje. Dabartiniai kariniai aljansai, nors ir formaliai grindžiami vertybėmis, sudaryti iš skirtingų valstybių, kurių pozicija ir ideologija yra prieštaringa. Pvz., Armėnijos ir Irano glaudus bendradarbiavimas karinėje srityje ir kartu glaudūs ryšiai su NATO; šiuo metu vykstančioje NATO operacijoje Afganistane prie aljanso prisijungė Jordanija ir Jungtinių Arabų Emyratai, kurių kultūrinės ar ideologinės sąsajos su JAV ir kitomis NATO šalimis yra priešingos. M. Barnett sugretina valstybės identitetą, su grėsmės ir aljansų formavimu¹⁰⁰. Mokslininkas analizavo arabizmo atvejį teigdamas, kad arabizmas turėjo įtakos identitetui ir politikai tarp arabų šalių. Identitetas aiškina arabų saugumo politiką keliais aspektais: bendras identitetas lengviau determinuoja bendras grėsmes ir padeda pasirinkti patikimesnius partnerius. Tačiau empiriniai pavyzdžiai verčia abejoti M. Barnett'o postulatais. Bagdado pakto atveju ideologiškai priešingos valstybės Irakas, Turkija, Didžioji Britanija ir JAV sudarė aljansą siekdamas apginti vakarų interesus prieš sovietų grėsmę. Persijos įlankos šalių taryba sudaryta idėjinio, istorinio ir panašiu politiniu pagrindu. Šis ideologinis aljansas vis dėlto balansavo konservatyvių monarchijų elgesį, nukreiptą prieš Irano ir Irako režimus. M. Barnett'o nuomone¹⁰¹, Izraelio ir JAV santykiai sietini su tam tikru

⁹⁸ Ibid.-61 p.

⁹⁹ Walt S. *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press, 1987.-29 p.

¹⁰⁰ Barnett B., Levy J. *Domestic Sources of Alliances and Alignments: the Case of Egypt, 1962-73*, *International Organization* 45:3,1991.-369-395 p.; Barnett M., Levy J. *Alliance Formation, Domestic Political Economy, and Third World Security*. *The Jerusalem Journal of International Relations* 14:4 1992.-19-40 p.

¹⁰¹ Barnett B., Levy J. *Domestic Sources of Alliances and Alignments: the Case of Egypt, 1962-73*, *International Organization* 45:3,1991.-369-395 p

Izraelio identitetu, kuris supaprastina jų strateginę partnerystę. Abi valstybės nėra sudariusios rašytinio karinio pakto ir dėl identiškų interesų nekyla abejonų, kad JAV parems Izraelį.

M. Barnett'o idėjos nesukelia revoliucijos formuojant aljansus, tačiau įtraukia papildomus faktorius, kurie determinuoja valstybių elgesį sudarant aljansus. Vis dėlto konkrečiu Rusijos-Baltarusijos atveju, tai nėra esminis svertas ar faktorius, kadangi karinius aljansus sudaro įvairios valstybės su skirtingomis ideologijomis, kultūromis ar religijomis. Ir šie faktoriai nėra pagrindiniai. Pvz. 1999 m. Jugoslavija siekė prisijungti prie Rusijos ir Baltarusijos apeliuodama į bendrą kultūrą ir panslavizmą, tačiau nepavyko. Kultūrinis, etnis ir ideologinis tapatumas gali rasti vietą Rusijos ir Baltarusijos kariniame aljanse, tačiau jo reikšmės nederėtų pervertinti. Rusijos ir Baltarusijos pradinė integracija (po Sovietų Sąjungos žlugimo) gali būti aiškinama ideologiniais-istoriniais motyvais, t.y. siekiu sujungti slaviškas valstybes į vieną visumą (kartu su Ukraina), nors tuometinės Baltarusijos prezidento ambicijos orientavosi į sovietinę nostalgiją ir politinę sanglaudą išsaugojant suverenias galias. Kita vertus, praktinė politika grindžiama interesais ir ideologiniai motyvai tampa ne tokie reikšmingi. Valstybės valdymą perėmus V.Putinui, atmestas ideologinis integracijos motyvas ir lygios partnerystės principas, kurį puoselėjo A.Lukašenka. Žinoma reikia pripažinti, kad egzistuoja tam tikri etniniai, kultūriniai ir ideologiniai tapatumai tarp šių dviejų valstybių. Bendra kalba ir etnis tapatumas taip pat padeda rasti sutarimus, kuris teigiamai įtakoja bendrą valstybių politiką. V.Čeban pabrėžia, „turime milžinišką moralinį potencialą, kuris vienija broliškas tautas. Silpnėjant ekonominiams ir politiniams ryšiams, brolybė, draugystė ir abipusė pagarba lieka paskutiniame viltimi. Mus vienija atsakomybės jausmas, atsakomybė už savo ateitį“¹⁰². Kita vertus, šiandien pagrindinė problema ta, kad Rusijos elitas labai menkai tesuvokia ar visiškai nesupranta, kad baltarusiai - stipri, sėkminga, europietiška ir draugiška tauta, o tai mums labai svarbu ir reta Europoje¹⁰³. Konservatyvios krikščionių partijos "Baltarusijos liaudies frontas" Juras Belenkij pažymi, kad "visus 10 metų režimas siekė sunaikinti mūsų tautą. Buvo naikinama mūsų kultūra, kalba, savimone ir galiausiai užsimota ant valstybingumo". Šis

¹⁰² Чебан В.В. Союз Белоруссии и России: основания для оптимизма// http://www.e-journal.ru/p_soyz-st1-11.html, [Žiūrėta: 2007-02-22]

¹⁰³ BNS panešimas. Rusijos politologai ragina pašalinti kliūtis Rusijos ir Baltarusijos integracijos kelyje.

2006 balandžio mėn. 2 d.

skirtingas baltarusių ir rusų ideologinio-kultūrinio tapatumo interpretavimas ir papildoma argumentacija, kad jo daroma įtaka pačiam kariniam aljansui yra nedidelė. Žinoma karinio sąveikumo prasme bendra kalba pagelbėja sprendžiant tiek karinio apmokymo tiek ir bendradarbiavimo klausimus, tačiau šis veiksnys, nors ir visiškai neatmestinas, neturi esminio poveikio aljanso patvarumui.

Domino efektas – šis veiksnys yra aktualus tiriant aljanso steigimą, tačiau mažai tikėtina, kad domino efektas gali prisidėti prie aljanso patvarumo. Be to Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso prigimtis ir steigimas neturi domino efekto pasekmių.

Ateities lyderiai – ateities lyderystės konceptas yra naudingas vertinant karinio aljanso steigimo priežastis, tačiau labai sudėtinga pasverti konkretų indėlį formuojant jau sukutą karinį aljansą. Tai žinoma gali turėti tam tikrų pasekmių karinės integracijos kryptimi, tačiau tai būtų susiję su bendra politine linija stiprinti ar silpninti aljansą. Disertacijoje tiriama atvejis nėra sietinas su šiuo veiksmu. Mažai tikėtina, kad Baltarusija suvokia Rusiją kaip ateities lyderį prie kurio siekia prisijungti. Šiuo atveju svarbesni valstybės nacionaliniai interesai, geografinė padėtis ir saugumo politika, kuri nulemia valstybės pasirinkimą.

Institucijos – R. Keohane ir L. Martin teigimu¹⁰⁴, dabartinis institucionalizacijos laipsnis Vakarų Europoje sudaro sąlygas bendradarbiauti. Tarptautinės institucijos nepanaikina anarchijos, tačiau siūlo priemones įgyvendinti interesus ir stabilizuoti partnerių lūkesčius, elgesnį ir intencijas. Nors ir neoliberalai pripažįsta, kad valstybės yra racionalūs egoistai, besivadovaujantys savo interesais, pamažu institucijos gali atlikti tam tikrą vaidmenį pakeičiant valstybių požiūrį į interesus. Institucijos gali padėti išvengti konflikto užtikrindamos, kad valstybių gaunama nauda bus tolygi. Neoliberalams institucijos svarbios, nes skatina bendradarbiavimą, padidina informacijos srautus ir skaidrumą, mažina transakcijos sąnaudas ir padidina naudą. Valstybių elgesys determinuotas ne tik anarchijos parametrais, bet veikia ir vidiniai faktoriai. Valstybė, suinteresuota tenkinti ekonominius ir socialinius individų poreikius, tampa socialiai patraukli. Techninis paklusimas anarchijai gali būti užgožiamas individualių poreikių, todėl tokiu būdu gali būti pasiekama taika – prasideda tarpvalstybinė komunikacija, siekiama maksimizuoti naudą. Nors neorealistas šį procesą supranta tik kaip išlikimą nesaugioje aplinkoje, neoliberalai teigia, kad valstybės elgiasi racionaliai ir praktiškai bei kuria saugų ir taikų pasaulį

¹⁰⁴ Robert O. Keohane, Lisa L. Martin. The Promise of Institutionalist Theory *International Security*, Vol. 20, No. 1. (Summer, 1995), pp. 39-51.

bendradarbiaudamos. Institucijos tampa pagrindine priemone užtikrinant šiuos tikslus. Be to, liberalai teigia, kad demokratių valstybių daugėjimas ir tarpusavio sąveika *per se* mažina konflikto galimybę, o sukurtos tarptautinės institucijos padeda bendradarbiauti ir sumažinti anarchinės sistemos efektą.

Neorealizme tarptautinės institucijos poveikis valstybių bendradarbiavimui yra marginalus, nes valstybės veikia institucijas ir įgyvendina savo nacionalinius interesus. Institucijos negali būti autonominiai veikėjai, kurie tiesiogiai veikia valstybių elgesį. Kita vertus, J. Grieco bandė revizuoti neorealizmą ir teigė¹⁰⁵, kad valstybės gali bendradarbiauti pasinaudodamos tarptautinėmis institucijomis, nes tai gali sąlygoti naudą pačiai valstybei. Mažesnės valstybės gali pasinaudoti didesnių valstybių pajėgumais ir politine įtaka (angl. voice opportunities). Institucinis bendradarbiavimas gali turėti materialų rezultatą – dalyvauti dalybose ir veikti stipresnę valstybę. Kai nėra materialaus rezultato – valstybės gali keisti institucinę sąrangą arba nevykdyti sutartų įsipareigojimų. Argumentuojama, kad pasitelkdamos institucijas mažesnės valstybės gali supančioti didesnes valstybes ir nustatyti barjerus dėl galimos jėgos panaudojimo.

Neorealizme tarptautinės institucijos tampa valstybių konkurencijos arena, tačiau pačios institucijos nesikiša į procesą. Neoliberalai argumentuoja, kad neorealistų teiginys dėl santykinės naudos ir anarchijos yra kritikuotinas įvertinant dabartinius integracinius procesus Europoje. Neegzistuojanti tarpusavio grėsmė sudaro sąlygas bendradarbiauti ir stiprinti tarpusavio ryšius. R. Powell teigimu¹⁰⁶, valstybės susiduria su santykinės ir absoliučios naudos dilema, t. y. valstybės, gavusios naudą iš bendradarbiavimo, gali ją panaudoti prieš kitą valstybę, tačiau tai įmanoma tik esant galimam jėgos panaudojimui. Tuo tarpu kai karinės pajėgos nebus naudojamos ir valstybių santykinis praradimas neatsisuks prieš pačią valstybę, jos gali pradėti bendradarbiauti. Be to, reikalingi empiriniai įrodymai, kad valstybės, gaunančios pranašumą, norės jį panaudoti prieš kitą valstybę, kuri nebendradarbiauja. Nepaisant skirtingo neorealistų ir neoliberalų interpretavimo dėl institucijų vaidmens,

¹⁰⁵ J. Grieco. The Maastricht Treaty, Economic and Monetary Union, and the Neorealist Research Programme, *Review of International Studies*, vol. 21 (January, 1995), pp. 21-40. , Grieco J. Understanding the Problem of International Cooperation: the Limitations of Neoliberal Institutionalism and the Future of Realist Theory, in *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, edited by David Baldwin (1993), New York: Columbia University Press.

¹⁰⁶ Powell R. Anarchy in international relations theory: the neorealist-neoliberal debate. *International Organization* 48 1994 p: 313-44.

abi mokyklos pripažįsta, kad institucijos turi įtakos aljansui. Institucijos tampa jungiamąja grandimi tarp valstybių, kuri padeda bendradarbiauti, įgyvendinti interesus ir stabilizuoti valstybių lūkesčius.

Taigi institucijos ar agentūros nėra priežastiniai veiksniai, kurie daro esminę įtaką karinio aljanso sudarymui, tačiau jos neabejotinai prisideda plėtojant karinę integraciją. Ekonominės integracijos teorijose pabrėžiama, kad sukurtos agentūros ir struktūros tampa integracijos varikliais¹⁰⁷. Valstybės deleguoja tam tikras funkcijas agentūroms siekdamos sumažinti kaštus priimant ir įgyvendinant sprendimus. Agentūros gali nesunkiai nuspėti valstybių reakciją ir galimas sankcijas bei atitinkamai pakoreguoti savo elgesį. Agentūros priima sprendimus greitai ir efektyviai, o tai padeda sutaupyti resursus valstybėse. Sankcijos prieš supranacionalines institucijas ar agentūras yra labai retos ir dažniausiai tai išimtis. Sukuros agentūros pradeda formuoti savo preferencijas, dažniausiai skatinančias gilesnę integraciją. Pvz. NATO beveik visus dokumentų projektus rengia NATO tarptautinis personalas ir tarptautinis karinis personalas. Būtent NATO tarptautinio personalo preferencijos atsispindi dokumentuose. Be to sukurta agentūra teikia informaciją apie valstybių įsipareigojimų vykdymą ir prižiūri jų įgyvendinimą bei suteikia informaciją, kuri gali būti naudojama bendradarbiavimo stiprinimui. Agentūra gali pradėti formuoti darbotvarkę ir politikos procesą. Valstybės dažniausiai neprieštarauja politinei darbotvarkei, kadangi tai padeda pasiekti konsensusinį sprendimą ir išvengti priešpriešų tarp aljanso narių. Pvz. NATO politinę darbotvarkę formuoja NATO Generalinio sekretoriaus tarnyba, kuri nustato kokius klausimus nagrinės Šiaurės atlanto taryba. Ši tarnyba disponuoja institucine atmintimi ir tiksluse informacija bei ekspertize. Viršvalstybinės institucijos, kurios iš esmės ir yra skirtos tam, kad atspindėtų ir išreikštų bendrus valstybių narių interesus, tampa svariu politiniu integracijos gilinimo veiksmu, kuris drauge su atitinkamomis interesų grupėmis atskirose valstybėse gali nacionalines vyriausybes skatinti ar net „spausti“, kad jos gilintų ir spartintų integracijos procesą¹⁰⁸. Sukurtų agentūrų įtaka ypač pastebima ketvirtame karinės integracijos etape, kadangi sprendžiami jungtinio pavaldumo klausimai ir sukurtos struktūros siekia užsitikrinti bei sustiprinti savo pozicijas aljanse.

¹⁰⁷ Pollack M. The Engines of European Integration Delegation, Agency, and Agenda Setting in the EU. 2003.-512 p.

¹⁰⁸ Vitkus G. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. V., 2002.- 223p.

Tarpvalstybinių santykių dinamika – tarpvalstybinių santykių dinamika gali būti svarbi aljansų tyrimuose, kadangi valstybės bendradarbiauja įvairiose srityse ir pats bendradarbiavimas gali persiliesti ir plisti. Neofunkcionalistai analizavo ES atvejį ir darė išvadą, kad valstybės pradeda bendradarbiauti ir integruotis siaurose ekonominėse srityse. Vėliau integracija plečiama, vyksta funkcijų perdavimas supranaconalinėms struktūroms ir valstybių bendradarbiavimas vyksta pagal funkcinę logiką. Bendradarbiavimo persilieėjimas gali būti politinis ir funkcinis. Pastarasis apjungia valstybių ekonominį sektorių, tuo tarpu politinis formuoja politines struktūras. Pati integracija yra palaipsnis procesas, kuris negali grįžti atgal ar sulėtėti. Integracijos logika paprasta ir suprantama - vienos srities integracijai yra reikalinga ir gretimų sričių integracija, kadangi ekonominiai procesai yra priklausomi vienas nuo kito ir surišti. Integracija pamažu persilieja į kitus sektorius, formuojasi naujos struktūros, kurioms pats procesas yra naudingas ir parankus.

Transnacionalinis skverbimasis – šis veiksnys yra aktualus formuojant ekonomines sąjungas ir įsiskverbiant į sprendimų priėmimo mechanizmą, tačiau karinių aljansų atveju šio veiksnio daroma įtaka yra minimali ir tyrime nėra analizuojama.

Disertacijoje tiriamas konkretus Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso patvarumas, todėl įvertintus veiksnius būtina adaptuoti ir pritaikyti tyrimui:

Karinės grėsmės – NATO plėtra, ES stiprėjimas, galimas konfliktas su NATO, GUAM įtaka, NATO operacijų efektyvumas.

Kariniai pajėgumai – kiekybiniai kariniai pajėgumai ir kokybiniai kariniai pajėgumai (parengtis, ginkluotė, sąveikumas ir panaudojamumas).

Regioninis karinių pajėgumų balansas – Rusijos-Baltarusijos ir NATO pajėgumų santykis regione.

Geografinis valstybių artumas – Rusijos ir Baltarusijos geostrateginė padėtis.

Institucijos ir tarpvalstybinių santykių dinamika – Rusijos ir Baltarusijos karinis bendradarbiavimas NVS, karinio aljanso struktūros, Rusijos ir Baltarusijos bendradarbiavimas KSSO bei Rusijos/Baltarusijos bendradarbiavimas su NATO.

Valstybės priklausomybė nuo karinės paramos.

Karinė pramonė.

Tai yra esminiai veiksniai, kurie turi įtakos Rusijos-Baltarusijos kariniam aljansui, jo raidai ir patvarumui. Tyrimo metu buvo atlikta grupinė ekspertų apklausa ir ekspertai taip pat įvardijo, kad tiriant Rusijos-Baltarusijos aljansą reikia atsižvelgti į lyderių įtaką, valstybių ambicijas ir ekonominį bendradarbiavimą. Lyderių įtaka, be abejo,

yra svarbi, tačiau patys lyderiai priima sprendimus įvertindami veiksnius – grėsmes, karinius pajėgumus ir pan., tokiu būdu tapdami veiksmų įtakos išraiška. Valstybių ambicijos yra įtrauktos į veiksmų sąrašą. Tai statiškas kintamasis, nes valstybių ambicijos atsispindi strateginiuose dokumentuose ir jų analizė padeda gana aiškiai ir tiksliai nustatyti valstybių ambicijas ir ribas. Ekonominis bendradarbiavimas dalinai bus atspindėtas per tarpvalstybinių santykių dinamikos prizmę.

II. Baltarusijos ir Rusijos karinės integracijos etapai

2.1 Baltarusijos ir Rusijos karinės integracijos etapai

2.1.1 Teisinis-sutartinis etapas

Žlungant Sovietų Sąjungai buvo bandoma projektuoti politinius - ekonominius darinius, kurie iš dalies galėtų pakeisti esamas struktūras ir maksimaliai išsaugotų tarpusavio ryšius. Politinė dezintegracija ir kartu planuojama reintegracija vyko pačiu aukščiausiu politiniu lygiu. Kariniai klausimai pirminėse diskusijose ir susitarimuose nebuvo esminiai. Daugiausia dėmesio buvo skiriama ekonominiams ryšiams ir respublikų santykiams su Maskva. 1991 m. balandžio mėn. buvo bandoma parengti Novo-Ogarevo sutartį (kitai vadinamą 9+1 susitarimą), kuri galėtų pakeisti Sovietų Sąjungos struktūras¹⁰⁹. Tai buvo asmeninė M. Gorbačiovo iniciatyva, kurioje nedalyvavo Baltijos šalys, Armėnija, Gruzija ir Moldova. Maskva turėjo išlikti naujos valstybės sostine, tačiau būtų supaprastinti ekonominiai santykiai tarp naujų respublikų. B. Jelcinas gana griežtai pasisakė dėl šios sutarties ir, jo nuomone, nauja sutartis turėjo atverti Rusijai kelią grįžti į tarptautinę areną kaip suvereniai valstybei. Sutartis turėjo būti pasirašyta 1991 m. rugpjūčio 20 d., tačiau pučas sutrukdė pasirašymo ceremoniją. Po pučo buvo įkurta Valstybės taryba, kurią sudarė Sovietų Sąjungos prezidentas ir respublikų vadovai. Ši institucija turėjo koordinuoti valstybės vidaus bei užsienio politiką ir parengti naujos sąjungos sutartį – Ekonominės bendrijos susitarimą. Ir vėl daugiausia dėmesio buvo skiriama ekonominiams-politiniams reikalams. 1991 m. spalio–gruodžio mėnesiais Grigorijus Javlinskis projektavo šį susitarimą, kurio pagrindu nauja Bendrija būtų turėjusi bendrą prekybą, užsienio politiką, gynybą, o Maskva tik atliktų centrinio koordinatoriaus funkcijas¹¹⁰. Šiam projektui pasipriešino Ukraina, kuri nesutiko subordinuoti savo ekonominės ir karinės politikos, o 1991 m. gruodžio mėn. surengė referendumą ir paskelbė nepriklausomybę. Paskutinis bandymas reanimuoti Sovietų Sąjungą, kuriame buvo iškelti politinio, ekonominio ir karinio bendradarbiavimo klausimai, buvo 1991 m.

¹⁰⁹ Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis. Contributors: Zbigniew Brzezinski - editor, Paige Sullivan - editor. Publisher: M. E. Sharpe. Place of Publication: Armonk, NY. Publication Year: 1997, p. 888

¹¹⁰ Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis. Contributors: Zbigniew Brzezinski - editor, Paige Sullivan - editor. Publisher: M. E. Sharpe. Place of Publication: Armonk, NY. Publication Year: 1997, p. 888

gruodžio 8 d. Ukrainos, Rusijos ir Baltarusijos vadovai pasiekė susitarimą, kurio pagrindu Sovietų Sąjunga nustojo egzistuoti ir valstybės nusprendė kurti NVS. S. Šuškevičius pažymi, kad pagrindinis diskusijų objektas buvo ekonominiai valstybių santykiai¹¹¹.

Kariniai klausimai nors ir nedominavo darbotvarkėje, buvo aktualūs tiek Maskvai, tiek ir Minskui. Žlugus Sovietų Sąjungai Baltarusija turėjo savarankiškai užtikrinti sienų apsaugą, formuoti nacionalines ginkluotąsias pajėgas ir apsispręsti dėl nacionalinio saugumo užtikrinimo kryptių. Pirmieji bandymai stiprinti dvišalį karinį bendradarbiavimą su Baltarusija pastebimi 1991 metais. Pasibaigus 1991 m. rugpjūčio mėn. pučui, Rusija pasiūlė Minskui įgyvendinti bendros gynybos principus¹¹². Baltarusija buvo viena labiausiai militarizuotų respublikų Sovietų Sąjungoje. 43 Baltarusijos gyventojams teko vienas kariškis, 10 procentų valstybės teritorijos užėmė karinės bazės, valstybėje buvo dislokuotos 6 pagal dydį branduolinės pajėgos ir 40 000 Rusijos karių¹¹³. 1992 m. kovo 20 d. Baltarusijos Aukščiausioji Taryba priėmė sprendimą sukurti nacionalines ginkluotąsias pajėgas Baltarusijos karinės apygardos pagrindu. Pagrindinės nacionalinio saugumo kryptys – neutralitetas ir branduolinio ginklo atsisakymas. Paraleliai buvo sprendžiamas karinio bendradarbiavimo su Rusija klausimas. Karinė integracija grindžiama visišku tęstinumu sovietinių struktūrų pagrindu. 1992 metais gegužės mėnesį Baltarusijos karinė apygarda buvo perduota naujai įkurtai Baltarusijos gynybos ministerijai. Paskirtas gynybos ministras ir 9 pavaduotojai (8 iš jų rusai). Tai galėjo paspartinti abiejų valstybių karinio bendradarbiavimo formalizavimą.

1992 m. liepos 20 d. Maskvoje buvo pasirašyta Baltarusijos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl veiklos koordinacijos karinėje srityje¹¹⁴. Sutartyje numatyta, kad, žlugus Sovietų Sąjungai ir susikūrus naujoms valstybėms, karinėje srityje galimi neigiami pokyčiai. Pažymima, kad šiuo pereinamuoju laikotarpiu abi

¹¹¹ Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis. Contributors: Zbigniew Brzezinski - editor, Paige Sullivan - editor. Publisher: M. E. Sharpe. Place of Publication: Armonk, NY. Publication Year: 1997, p. 888

¹¹² Пимошенко И. Белорусско-российские военные отношения: от нейтралитета до коллективной безопасности. Белорусский журнал международного права и международных отношений 2001 — № 3

¹¹³ Fromon M. A New Lease for the Belarus Military // World of Work. N. 14. 1995. December. P. 24.

¹¹⁴ Sutartis įsigaliojo 1994 kovo 11 d. Договор между Республикой Беларусь и Российской федерацией

о координации деятельности в военной области

[/http://pravo.kulichki.com/zak/megd/megd03684.htm](http://pravo.kulichki.com/zak/megd/megd03684.htm) , [Žiūrėta:2006-02-01]

valstybės kuria nacionalines ginkluotąsias pajėgas ir bendradarbiauja karinėje srityje. Taip pat apibrėžiamas karinių objektų ir infrastruktūros statusas susitariančių valstybių teritorijose (sutarties 1 str.). Sutartyje numatyti nepuolimo ir karinės paramos principai. Valstybės neleis panaudoti savo teritorijos trečioms šalims agresyviems tikslams. Esant vienos iš susitariančių valstybių ginkluotam užpuolimui, valstybės atsisako suteikti bet kokią paramą puolančiai šaliai ir konsultuosios tarpusavyje dėl galimų konflikto sprendimo būdų (sutarties 2 ir 3 str.). Ši sutartis nėra integracinio pobūdžio, tačiau jau užfiksuoti pirminiai elementai (karinis bendradarbiavimas, karinės infrastruktūros bendras panaudojimas), susiję su galimu platesniu bendradarbiavimu ir galima integracija.

1993 m. balandžio 9 d. Baltarusijos Aukščiausioje Taryboje buvo svarstomas klausimas dėl valstybės karinės politikos krypčių, t. y. prisijungimo prie Sutarties dėl kolektyvinio saugumo. 188 balsais prieš 32 buvo pasirinkta rusiškos integracijos kryptis¹¹⁵, nes žlugus Sovietų Sąjungai Baltarusija liko be saugumo garantijų, karinės pramonės bendradarbiavimo užšaldymas būtų neigiamai paveikęs šalies ekonomiką. Pabrėžta, kad Baltarusijoje 70 metų sėkmingai veikė sovietinė gynybos sistema ir nėra prasmės jos keisti. Šie argumentai nulėmė valstybės pasirinkimą ir atmetė neutralitetą.

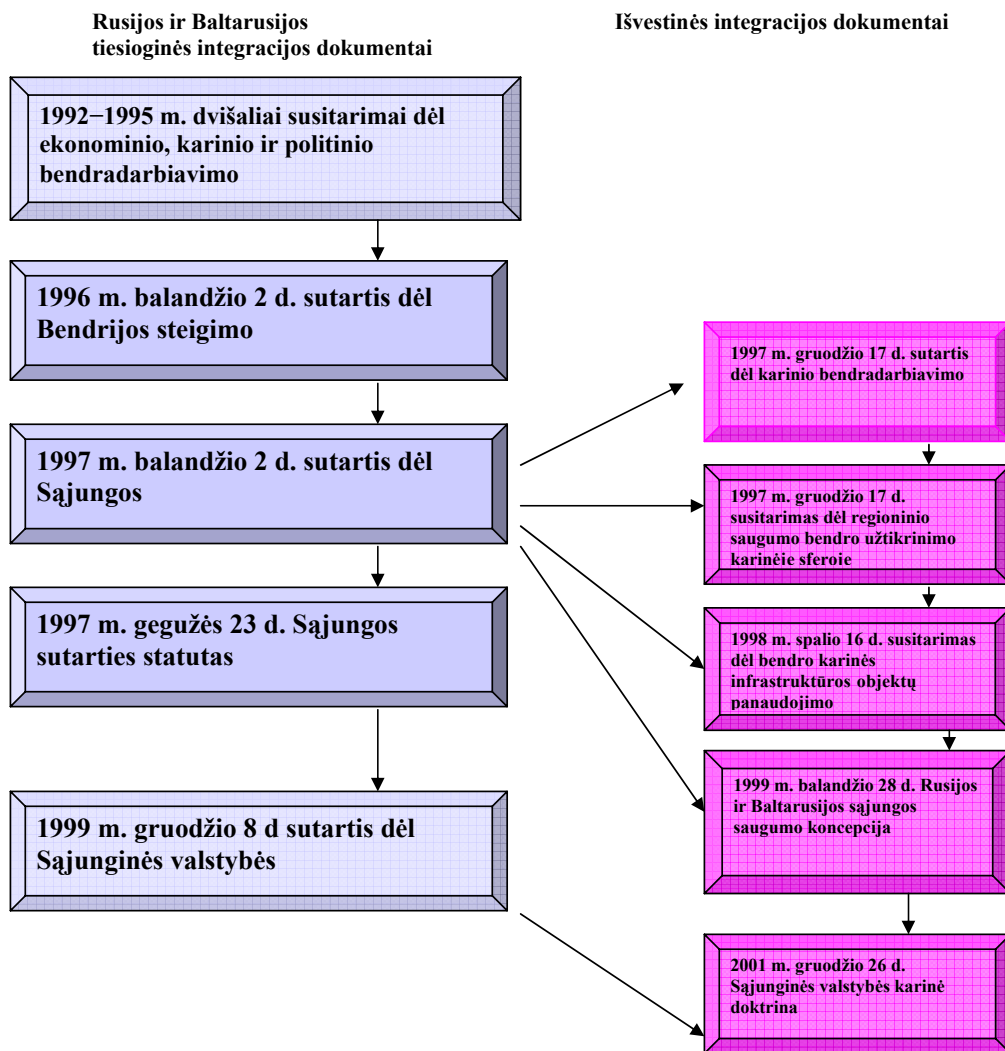
Kita vertus, vyko nuolatinė politinė diskusija tarp Rusijos ir Baltarusijos ir tolesni dokumentai, kurie apibrėžė Baltarusijos ir Rusijos karinio aljanso ribas ir tikslus, buvo priimti aukščiausiu dvišaliu lygiu ir pretendavo ne tik į karinės integracijos modalumų stiprinimą, bet ir į dviejų valstybių visuotinį jungimąsi. Kitaip tariant, priimti sprendimai implikavo dviejų valstybių politinę ir ekonominę integraciją, o karinė integracija tapo išvestinė (žiūrėti schemą Nr. 7 Rusijos-Baltarusijos integracijos dokumentai). Profesorius O. Sushko teigimu, politinės integracijos manevrai buvo susiję su ekonominiais ir kariniais motyvais¹¹⁶. Pvz., 1994 metais Baltarusija sutiko pasirašyti susitarimą dėl valiutų sąjungos tik tuo atveju, jei Rusija tiesis pigias dujas ir naftą, kompensuos nuostolius dėl bendros valiutos įvedimo. Tuo tarpu Rusija galės nemokamai naudotis Baltarusijos teritorija savo karinėms bazėms. Teoretikai sutinka, kad reintegracijos iniciatyvos buvo Baltarusijos

¹¹⁵ Пимошенко И. Белорусско-российские военные отношения: от нейтралитета до коллективной безопасности. Белорусский журнал международного права и международных отношений 2001 — № 3

¹¹⁶ Sushko O. The Dark Side of Integration: Ambitions of Domination in Russia's Backyard The Washington Quarterly. Spring 2004 119-131 p

rankose dėl kelių priežasčių: reikalinga parama ekonomikai ir silpnos valstybingumo tradicijos Baltarusijoje¹¹⁷. 1995 metais buvo pasirašytas susitarimas dėl muitų sąjungos įkūrimo, vėliau buvo susitarimas dėl draugystės ir gerų kaimyninių santykių, kuris apibrėžė politinę reintegraciją kaip pagrindinį politinį tikslą.

Schema Nr. 7 Rusijos-Baltarusijos integracijos dokumentai

Šaltinis: parengta autoriaus

¹¹⁷ Riabov A. Belarus in Russian Politics: Lessons from a Relationship and Factors of Influence in Belarus: External Pressure, Internal Change. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2009. 394 p

Visa apimanti dvišalė integracija pradėta 1996 metais Maskvoje, kur buvo pasirašyta sutartis dėl Baltarusijos ir Rusijos Bendrijos steigimo¹¹⁸. Sutarties 3 str. numato, kad šalys derins savo užsienio politiką, pagrindines pozicijas dėl tarptautinių klausimų, veiks kartu užtikrinant saugumą, vykdant sienų apsaugą <...>. Siekdamos užtikrinti saugumą, šalys, remdamosi nacionaliniais įstatymais, sukurs bendrus principus dėl karinės struktūros kūrimo ir karinės infrastruktūros panaudojimo. Numatyta, kad sukurtos sąjunginės institucijos atliks šias funkcijas kartu <...> užtikrindamos saugumą ir saugodamos sienas (sutarties 12 str.). Ši sutartis fiksuoja Rusijos ir Baltarusijos siekius derinti pozicijas tarptautiniu lygiu bei sukurti principus dėl karinių struktūrų kūrimo ir infrastruktūros panaudojimo. Taip pat paminėta, kad bus kuriamos sąjunginės institucijos. Šios nuostatos iš dalies stiprinamos ir kartojamos tolesnėse dvišalėse sutartyse. 1997 m. balandžio 2 d. Maskvoje buvo pasirašyta Sutartis dėl Baltarusijos ir Rusijos Sąjungos¹¹⁹. Sutarties preambulėje pažymėta, kad šalys sieks ekonomikos ir kitų visuomeninio gyvenimo sričių integracijos. Vienas tikslų yra „stiprinti visapusišką bendradarbiavimą tarp Rusijos ir Baltarusijos politinėje, ekonominėje, socialinėje, karinėje, mokslinėje, kultūrinėje ir kitose srityse; <...> užtikrinti saugumą ir palaikyti aukštą pasirengimą gynybai“ (sutarties 2 str.). 1997 m. gegužės 23 d. Maskvoje buvo pasirašytas Baltarusijos ir Rusijos Sąjungos sutarties Statutas, kuris papildė praktiniais įsipareigojimais sudarytą Sąjungą.¹²⁰ Statuto 8 str. pažymėta, kad politinėje sferoje vienas Sąjungos uždavinių yra „įgyvendinti suderintas taikos palaikymo ir saugumo priemonės, sudarant tarptautinius susitarimus dėl ginkluotės mažinimo ir apribojimo, mažinant karines išlaidas, sunaikinant branduolinį ir kitus masinio naikinimo ginklus.“ Statute valstybės jau apibrėžia brandesnes ambicijas dėl karinės integracijos ir šio dokumento uždaviniuose atsiranda naujos priemonės, identifikuojančios naujas veiklos sritis. Pvz., Statuto 11 str. numatyta, kad Sąjunga turi imtis bendrų priemonių užkertant kelią veiksams, kurie gali pažeisti Sąjungos valstybių-dalyvių nepriklausomybę ir

¹¹⁸ Sutartis nebegalioja nuo 1999 m. gruodžio 8 d., įsigaliojus Sutarčiai dėl Sąjunginės valstybės įsteigimo. // Договор об образовании сообщества Беларуси и России // <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg02805.htm>, [Žiūrėta:2006-02-01]

¹¹⁹ Sutartis nebegalioja nuo 1999 m. gruodžio 8 d., įsigaliojus Sutarčiai dėl Sąjunginės valstybės įsteigimo // Договор о союзе Беларуси и России // http://www.eurasianhome.org/doc_files/dogovor_o_soyuze_belarusi_i_rossii.doc, [Žiūrėta:2006-02-01]

¹²⁰ Statutas nebegalioja nuo 1999 m. gruodžio 8 d., įsigaliojus Sutarčiai dėl Sąjunginės valstybės įsteigimo // Устав к Договору о Союзе Беларуси и России от 2 апреля 1997 года // <http://soyuz.by/second.aspx?document=1760&uid=101&page=0>, [Žiūrėta:2006-02-01]

suverenitetą; koordinuoti veiksmus plečiant ginkluotąsias pajėgas, naudojant karinę infrastruktūrą ir didinant pasirengimą gynybos srityje; suformuoti bendrą valstybinį užsakymą dėl ginkluotės ir karinės technikos; įgyvendinti bendrą pasienio apsaugos politiką.

Atsižvelgdamos į bendras tendencijas dėl integracijos, valstybės sukonkretino savo poreikius karinėje srityje ir 1997 m. gruodžio 17 d. Minske pasirašė Baltarusijos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartį dėl karinio bendradarbiavimo¹²¹. Karinis bendradarbiavimas įgauna apčiuopiamus tikslus ir priemones. Sutarties 1 str. pažymima, kad valstybių bendradarbiavimas grindžiamas pagarba suverenitetui ir tarptautiniams įsipareigojimams, tačiau galimi bendri veiksmai ginkluotai agresijai atremti. Ginkluotųjų pajėgų plėtra orientuojama į bendros gynybos principus. Valstybės sutaria bendradarbiauti šiose srityse:

- a) gynybos politikos ir strategijos formavimas,
- b) karinės srities norminių aktų unifikavimas,
- c) bendrų valstybinių užsakymų formavimas gynybos sferoje,
- d) karinės technikos remontas ir gamyba,
- e) regioninės karinės grupuotės sukūrimas,
- f) regioninės grupuotės valdymo unifikavimas,
- g) bendras karinio personalo rengimas,
- h) materialinių atsargų ir rezervo kaupimas,
- i) karinių objektų ir infrastruktūros priežiūra bei naudojimas bendriems tikslams (sutarties 3 str.).

Pažymėta, kad karinio bendradarbiavimo plėtra galima priimant sprendimą Baltarusijos ir Rusijos Sąjungos Aukščiausioje Taryboje ir Vykdomajame Komite. Sutarties 5 ir 6 str. pažymėta, kad abiejų valstybių gynybos ministerijos sudarys kasmetinio karinio bendradarbiavimo planus. Ši sutartis padeda faktinius pagrindus karinei integracijai, nes sutarta kurti bendrus karinius junginius, bendrai rengti personalą ir unifikuoti karinius norminius aktus. Verta pažymėti, kad tuo pačiu metu, 1997 m. gruodžio 17d., Minske valstybės pasirašė Baltarusijos Respublikos ir Rusijos Federacijos susitarimą dėl regioninio saugumo bendro užtikrinimo karinėje sferoje¹²².

¹²¹ Sutartis įsigaliojo 1999 m. gegužės 14 d. // Договор между Республикой Беларусь и Российской Федерацией о военном сотрудничестве / <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg02374.htm>, [Žiūrėta:2006-02-01]

¹²² Susitarimas įsigaliojo 1999 m. gegužės 14 d. Tai politinio pobūdžio dokumentas, kuris įveda naujas sąvokas ir papildomus karinės integracijos elementus. Pvz., 1 str. išdėstytas „Regiono“ apibrėžimas –

Taip pat 1998 m. spalio 16 d. Maskvoje buvo pasirašytas Baltarusijos Respublikos ir Rusijos Federacijos susitarimas dėl bendro karinės infrastruktūros objektų panaudojimo Baltarusijos Respublikoje ir Rusijos Federacijoje, užtikrinant valstybių saugumo interesus¹²³. Susitarimo 8 str. numatyta, kad valstybės plėtoja turimą karinę infrastruktūrą, taip pat gali kurti naujus karinius objektus, kurie reikalingi regioniniam saugumui užtikrinti. Tokių objektų statyba finansuojama iš nacionalinių biudžetų lygiomis dalimis, arba finansavimas yra numatomas sąjunginiame biudžete (susitarimo 10 str.).

Šie dokumentai suformavo solidžią bazę dviejų valstybių kariniam bendradarbiavimui, tačiau karinės integracijos ambicijas ir ribas patvirtino Baltarusijos ir Rusijos sprendimas kurti bendrą valstybę. 1999 m. gruodžio 8 d. Maskvoje sudaryta Baltarusijos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl Sąjunginės valstybės¹²⁴. Sutarties 2 str. pažymėta, kad vienas Sąjunginės valstybės tikslų yra „suderintas užsienio ir saugumo vykdymas, <...> saugumo užtikrinimas, <...> taikos, saugumo ir naudingo bendradarbiavimo stiprinimas Europoje, NVS plėtra.“ Pabrėžta, kad valstybės užtikrins Sąjunginių valstybių teritorinį vientisumą ir neliečiamumą (sutarties 7 str.). Sutarties 17 str. išvardyta Sąjunginės valstybės išskirtinė kompetencija, kuri apima valstybinius užsakymus ir tikimą karinėje srityje bei regioninės grupuotės funkcionavimą. Taip pat išdėstyta bendra Sąjunginės valstybės ir valstybių kompetencija, kuri įtraukia bendrą gynybos politiką, karinių pajėgų formavimą, karinės infrastruktūros panaudojimą ir kitas priemones, gerinančias gynybos pasirengimą, tarptautinio karinio bendradarbiavimo sąveiką, sudarant tarptautinius susitarimus dėl ginkluotės mažinimo (sutarties 18 str.). Šios sutarties nuostatas sustiprino Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos veiks-

„Baltarusijos Respublikos ir Rusijos Federacijos teritorijos sritys bei oro-kosminė erdvė besiribojančios su Baltarusija, kuriose numatomas abiejų valstybių karinių pajėgų išskleidimas ir bendri veiksmai užtikrinant saugumą“. „Regioninis karinis saugumas“ suprantamas kaip karinė-politinė padėtis regione, kuriame garantuojami abiejų valstybių nacionalinių ir bendrų interesų apsauga nuo potencialių ir realių grėsmių. „Regioninė karinė grupuotė“ – abiejų valstybių karinės pajėgos ir jų valdymo struktūros taikos ir konflikto laikotarpiu, bei kiti kariniai junginiai, kurie naudojami bendriems tikslams pasiekti.

// Соглашение между Республикой Беларусь и Российской Федерацией о совместном обеспечении региональной безопасности в военной сфере /

<http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg02375.htm>, [Žiūrėta:2006-02-01]

¹²³ Susitarimas įsigaliojo 2000 m. sausio 14 d. // Соглашение между Республикой Беларусь и Российской Федерацией о совместном использовании объектов военной инфраструктуры Республики Беларусь и Российской Федерации в интересах обеспечения безопасности государств // <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg02160.htm>, [Žiūrėta:2006-02-01]

¹²⁴ Договор о создании Союзного государства //

<http://soyuz.by/second.aspx?document=1775&uid=101&page=0>, [Žiūrėta:2006-02-01]

programa, įgyvendinanti Sutartį dėl Sąjunginės valstybės įsteigimo¹²⁵. Programoje numatyta, kad valstybės vykdys tarptautinių santykių, gynybos bei saugumo suderintą politiką. Siekiant šių tikslų, bus įgyvendinta bendra gynybos politika, koordinuojama veikla, susijusi su karinės struktūros plėtra, karinės infrastruktūros bendru naudojimu, bendro užsakymo gynybos srityje formavimu ir regioninės grupuotės funkcionavimu.

Sąjunginės valstybės steigimas ir programa atvėrė naują dvišalio bendradarbiavimo etapą bei nustatė naujus tikslus – bendros ekonominės erdvės sukūrimą, laisvą darbo jėgos, prekių/paslaugų ir kapitalo judėjimą, vienuodų teisių suteikimą piliečiams. Suformuotos naujos institucijos – Aukščiausioji valstybinė taryba, Ministrų taryba ir Sąjunginės valstybės nuolatinis komitetas. Taip pat veikia įvairūs komitetai ir ministerijų lygmens kolegijos. Šiuo metu kuriamas optimalus bendradarbiavimo modelis Sąjunginės valstybės rėmuose, kuris turėtų skatinti platesnę ir dinamiškesnę integraciją. Vienas pagrindinių klausimų, susijusių su tarpusavio integracija, yra Sąjunginės valstybės konstitucinio akto priėmimas, kuris reglamentuos valstybinį valdymą ir teisinę sistemą. Sukurta normatyvinė-teisinė bazė, kuri sudaro galimybę sąveikauti iš esmės visose srityse¹²⁶. MGIMO profesorius K. Koktysh sieja sąjunginės valstybės kūrimą ne tiek su kariniais, kiek ekonominiais ir politiniais motyvais. Jo nuomone¹²⁷, sąjunginės valstybės projekto politinės užuomazgos pastebimos dar 1994 metais, kai rinkimus laimėjo A. Lukašenka. Tuometis baltarusių interesas siauras ir konkretus – priėjimas prie Rusijos rinkų ir energetinių resursų gavimas rusiškomis kainomis¹²⁸. Baltarusijos ekonomika tuo metu buvo įvardijama kaip Sovietų Sąjungos sunkiosios pramonės „surinkimo fabrikas“, nes net 80 procentų jų pramonės sudarė galutinio produkto surinkimas ir tiekimas kitoms sovietų respublikoms. Tuo tarpu Rusijai sąjunginės valstybės kūrimas padėjo nuraminti separatistines aistras ir užglaistyti reformų nesėkmes. Autonomijų suteikimas Jakutijai ir Tatarstanui, prasidėjęs karas Čečėnijoje ir visuomenės nusivylimas reikalavo permainų. Integraciniai projektai ir dvišalių santykių

¹²⁵ Программа действий Российской Федерации и Республики Беларусь по реализации положений Договора о создании Союзного государства // <http://soyuz.by/second.aspx?document=1770&uid=101&page=0>, [Žiūrėta:2006-02-01]

¹²⁶ Взаимоотношения Республики Беларусь и Российской Федерации. Создание Союзного государства // <http://www.mfa.gov.by/rus/index.php?id=1&d=policy/bicoop>, [Žiūrėta: 2006-02-01]

¹²⁷ Koktysh K. The Belarusian Policy of Russia: the Era of Pragmatism. International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs (02/2006) 18-29 p.

¹²⁸ Koktysh K. The Belarusian Policy of Russia: the Era of Pragmatism. International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs (02/2006) 18-29 p.

intensyvinimas su Baltarusija buvo teigiamai vertinami ne tik Rusijos prezidento administracijoje, bet ir plačiojoje visuomenėje.

Įvertinant Rusijos ir Baltarusijos dvišalio bendradarbiavimo ir sąjungos sutartis, darytina išvada, kad šie dokumentai ir programa sudarė pakankamą pagrindą aljanso potencialui ir struktūrai kurti, kurie įtvirtino valstybių integracinę politiką ir nubrėžė valstybių gaires karinės integracijos srityje. Remiantis dokumentais, gynybinė sąjunga niekada nebuvo traktuojama kaip prioritetinga ir pagrindinė. Daugiau dėmesio buvo skiriama bendros valiutos įvedimui, muitų sąjungai, supranacionalinių struktūrų įdiegimui, teisinės bazės unifikavimui. Net ir karinės integracijos dokumentai yra iš esmės išvestiniai, t. y. išplaukiantys iš politinės ir ekonominės integracijos reguliuojamų santykių. Kita vertus, Sąjunginės valstybės sutartyje numatyta, kad kuriamas aljanso potencialas apima bendrą gynybos politiką, bendrus karinius junginius, bendrą karinę infrastruktūrą ir bendrus veiksmus. Šiuos elementus galima skaidyti, tačiau jie iš esmės atspindi pagrindinius aljanso formavimosi potencialo kriterijus. Be to, sąjunginės valstybės formavimas savaime implikuoja bendrą gynybinę erdvę, kuri turi adekvačiai reaguoti į pasikeitimus šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje ir į naujas grėsmes. Turi būti kuriamos struktūros aljanso potencialui įgyvendinti ir atsakyti esamas grėsmes.

2.1.2 Institucinis etapas

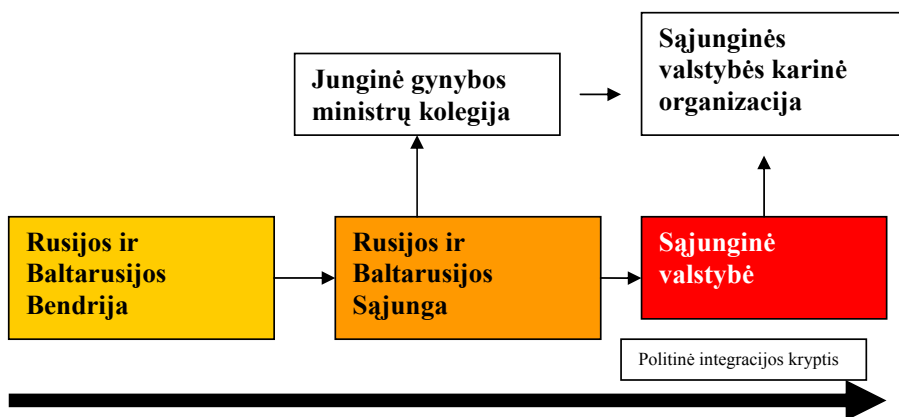
Institucinio etapo metu valstybės siekia sukurti nacionalines ir jungtines institucijas, kurios įgyvendina strateginiuose dokumentuose numatytą karinės integracijos plėtrą, kuria ir derina papildomus dokumentus, sukonkretinančius strateginių dokumentų įgyvendinimą. Valstybių teisinė bazė papildoma karinio planavimo dokumentais, kurie atspindi dvišalės karinės integracijos įgyvendinimą ir vietą nacionalinės gynybos politikos planavimo kontekste bei nubrėžia gaires tolesniems integracijos etapams. Buvęs Baltarusijos gynybos ministras gen. plk. L. Malcevas pabrėžė, kad bendrų planavimo mechanizmų ir grėsmių įvertinimo sukūrimas yra ypač svarbus sąjunginei valstybei¹²⁹. Ginkluotosios pajėgos yra pasirengusios bendradarbiauti ir iš esmės išsprendžia visus klausimus, tačiau, kaip pabrėžė tuometinis Rusijos gynybos ministras S. Ivanovas, ne viskas sklandu kuriant

¹²⁹ Стрешнев Р.В боевом братстве — наша сила. [Красная Звезда](http://www.redstar.ru/2005/08/30_08/3_02.html). 30 Августа 2005 года // http://www.redstar.ru/2005/08/30_08/3_02.html, [Žiūrėta: 2006-06-05]

sajunginę valstybę ir jos ginkluotąsias pajėgas, ne viskas priklauso nuo kariškių; egzistuoja juridiniai ir finansiniai rėmai, tačiau mes darome viską, ko iš mūsų tikimasi¹³⁰.

Naujų struktūrų steigimas glaudžiai sietinas su politine valstybių integracija. Sąjungos ir vėliau Sąjunginės valstybės kūrimas politinėje plotmėje atsispindėjo ir karinės integracijos srityje. Stiprinant politinės integracijos modalumus analogiškai buvo nuspręsta institucionalizuoti santykius ir karinėje srityje.

Schema Nr 8 Rusijos ir Baltarusijos karinių struktūrų genezė stiprinant politinę integraciją

Šaltinis: parengta autoriaus

Jungtinių institucijų kūrimo etapas tarp Rusijos ir Baltarusijos pradėtas 1997 m. gruodžio mėn. Minske¹³¹. Valstybės nusprendė įkurti jungtinę gynybos ministrų kolegiją, kuriai buvo pritarta Baltarusijos ir Rusijos sąjungos vykdomajame komitete (1998 m. balandžio mėn.). Gynybos ministrai šį sprendimą patvirtino. Kolegiją sudaro gynybos ministrai, jų pavaduotojai bei kiti valdybų pareigūnai. Ši kolegija koordinuoja gynybos ministerijų tarptautinį bendradarbiavimą, rengia pasiūlymus dėl bendros gynybos politikos, sprendžia esminius klausimus, susijusius su regioninio saugumo užtikrinimu, rengia karinių pajėgų reformas, atsižvelgdama į regioninio saugumo ypatumus, įvertina ginkluotųjų pajėgų infrastruktūros panaudojimą ir

¹³⁰ Стрешнев Р.В боевом братстве — наша сила. [Красная Звезда](http://www.redstar.ru/2005/08/30_08/3_02.html). 30 Августа 2005 года // http://www.redstar.ru/2005/08/30_08/3_02.html , [Žiūrėta:2006-06-05]

¹³¹ Международное военное сотрудничество Республики Беларусь и Российской Федерации // <http://www.mod.mil.by/sotrud.html> , [Žiūrėta:2006-01-15]

bendrus užsakymus karinėje srityje, formuoja bendrą karinio personalo politiką ir dalyvauja kuriant teisinę bazę.

Šio etapo metu buvo sukurti koncepciniai dokumentai, kurie apibrėžė dviejų valstybių karinio planavimo ir gynybos politikos sąsajas. Šie dokumentai iš dalies atspindi valstybių nacionalinėse saugumo koncepcijose nurodytas kryptis. Baltarusijos nacionalinio saugumo koncepcijoje pabrėžta, kad nacionalinio saugumo užtikrinimas yra tvirta sąjunga su Rusija, tuo tarpu Rusijos nacionalinio saugumo koncepcijoje prioritetas teikiamas platesnei integracijai NVS formatu¹³². Tai neprieštaravo abiejų valstybių siekiui tęsti integracinius projektus ir tai įtvirtinti strateginio lygmens dokumentuose (priimta Rusijos ir Baltarusijos sąjungos saugumo koncepcija¹³³, Rusijos ir Baltarusijos bendros gynybos politikos koncepcija¹³⁴, Rusijos ir Baltarusijos sąjungos bendrų užsakymų gynybos srityje koncepcija¹³⁵ ir Koncepcija dėl Rusijos ir Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų regioninės grupės bendro techninio aprūpinimo¹³⁶). Šių dokumentų normos yra inkorporuotos ir praplėstos 2001 m. gruodžio 26 d. Sąjunginės valstybės karinėje doktrinoje, kurią patvirtino Sąjunginės valstybės Aukščiausioji Valstybinė Taryba¹³⁷. Tai pirmas strateginio lygmens karinis dokumentas, kurio net ir pavadinime fiksuota valstybių sąjunga niveliuoja abiejų valstybių gynybos politikas. Karinė doktrina yra bendros valstybės kūrimo dokumentas, kuris konkretizuoja Baltarusijos ir Rusijos Sąjungos saugumo koncepciją bei pateikia sintezuotą oficialių požiūrių ir pozicijų visumą, užtikrinant valstybių karinį saugumą. Valstybės teikia prioritetą ne karinėms priemonėms, o išreiškia tvirtą pasiryžimą užtikrinti karinį Sąjungos saugumą visomis turimomis priemonėmis ir pajėgumais. Karinė doktrina faktiškai skirta bendrai karinei organizacijai sukurti. Pagrindinės organizacijos kūrimo kryptys:

¹³² Žiūrėti plačiau: Концепция национальной безопасности Республики Беларусь // <http://www.mod.mil.by/koncept.html> ir Russian National Security Concept, <http://www.russiaeurope.mid.ru/russiastrat2000.html> [Žiūrėta:2006-01-15]

¹³³ Концепция безопасности Союза Беларуси и России (решение Высшего Совета Союза Беларуси и России от 28.04.1999 г. № 3)

¹³⁴ Концепция совместной оборонной политики Беларуси и России (решение Высшего Совета Союза Беларуси и России от 22.01.1998 г. № 4)

¹³⁵ Концепция совместного оборонного заказа государств-участников Союза Беларуси и России (решение Высшего Совета Союза Беларуси и России от 28.04.1998 г. № 5);

¹³⁶ Концепция совместного технического обеспечения региональной группировки войск (сил) Вооруженных Сил Республики Беларусь и Вооруженных Сил Российской Федерации (постановление Исполнительного Комитета Союза Беларуси и России от 09.12.1998 г. № 9);

¹³⁷ Постановление Высшего Государственного Совета Союзного Государства 26 декабря 2001 г. № 8 Военная Доктрина Союзного Государства // <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg00869.htm>. [Žiūrėta:2006-01-15]

- 1) teisinės bazės unifikavimas, kuris reglamentuoja nacionalinių karinių pajėgų panaudojimą;
- 2) karinių pajėgų valdymo unifikavimas;
- 3) bendros karinio personalo parengimo sistemos suformavimas;
- 4) karinės infrastruktūros objektų plėtra ir įsisavinimas bendriems tikslams;
- 5) karinio mokslo ir karinio mokslinio personalo optimizacija, karinių bandymų ir taikomųjų mokslų panaudojimo karyboje skatinimas.

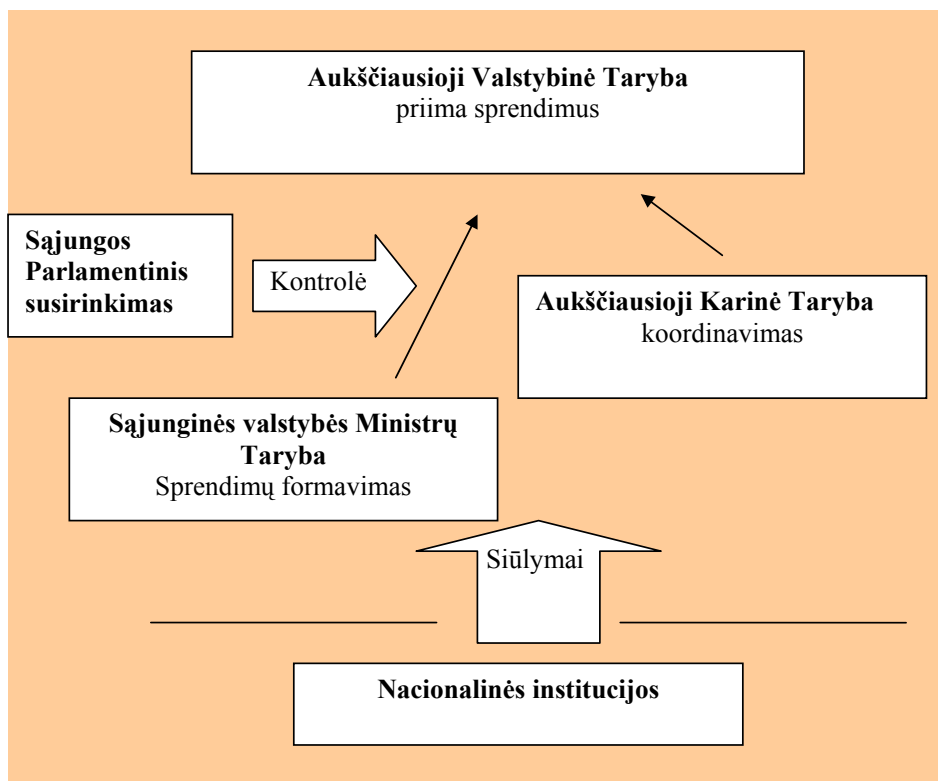
Doktrinoje išskirti galimi valstybių veiksmai tiek taikos, tiek karo metu, kuriems reikalinga platesnė integracija. Pvz., valstybės įsipareigoja taikos metu įgyvendinti suderintą karinę politiką, sukurti Sąjunginės valstybės karinę organizaciją, bendrai naudoti karinę infrastruktūrą, rengti bendrą mobilizaciją, suformuoti bendrą pasienio zoną, rengti pareigūnus organizuojant pilietinį pasipriešinimą ir kt. Kilus grėsmėms ar prasidėjus konfliktui valstybės įsipareigoja derinti politines-diplomatines priemones pažabojant konfliktą, priimti bendrus sprendimus dėl pasirengimo kariniams veiksams, panaudoti teritorines ir pilietines gynybos priemones (doktrinos 1.6 punktas).

Verta pažymėti, kad šioje doktrinoje fiksuotas galimas branduolinio ginklo panaudojimas. Punktas 1.4. nustato, kad užtikrinamos karinį saugumą valstybės teiks prioritetą kolektyvinei saugumo sistemai formuoti, kuri bus paremta 1992 m. gegužės 15 d. Sutartimi dėl kolektyvinio saugumo. Bet kokie prievartiniai veiksmai nukreipti prieš vieną iš Sąjungos valstybių bus traktuojami kaip Sąjungos vientisumo pažeidimas ir bus panaudotos adekvačios atsakomosios priemonės, panaudojant visas turimas pajėgas ir resursus. Rusijos branduolinė ginkluotė vertinama kaip atgrasymo priemonė prieš Sąjunginių valstybių plataus masto agresiją, karinio saugumo užtikrinimo ir tarptautinio stabilumo ir taikos garantas. Sąjunginės valstybės numato panaudoti branduolinį ginklą, jeigu prieš jas bus panaudotas branduolinis ar kitas masinio naikinimo ginklas, taip pat plataus masto konvencinės agresijos atvejais.

Šios karinės integracijos etape valstybės suderino karinės organizacijos institucinę ir sprendimų priėmimo struktūrą. Sprendimų priėmimas glaudžiai susijęs su politinių struktūrų sąranga ir sprendimų priėmimu, kadangi jos tiesiogiai dalyvauja pačiame procese. Vis dėlto politinės integracijos institucinė sąranga pradėjo stagnuoti. Sąjunginės valstybės steigimo sutartyje numatyta, kad valstybės parengs Konstitucinį aktą ir jis įtvirtins naują parlamentą ir valstybės vadovo postą. Rusijos

ambasadoriaus Minske A. Surikovo nuomone, ne visi sprendimai gali būti priimami „viena šalis – vienas balsas“ ir tai turi atispindėti Konstituciniame akte¹³⁸. Rusija ir Baltarusija yra visiškai skirtingos valstybės atsižvelgiant į gyventojų skaičių, teritorijos dydį, ekonomiką ir kitus parametrus. Galima išskirti sritis, kuriose reikalingas konsensusas ir kuriose sprendimą priima didesnė valstybė. Ši diskusija jau tęsiasi dešimtmetį ir nepanašu, kad artimiausiu metu bus priimtas sprendimas padėsiantis stiprinti politinę integraciją. Tuo tarpu karinės integracijos srityje institucinė struktūra numatyta ir įsteigta. Doktrinos 1.9 punkte pažymėta, kad karinę organizaciją sudaro valstybinės valdžios institucijos ir Sąjungos karinio valdymo struktūros, karinės pajėgos, priskirtos regioninei karinei grupei, nacionalinės ginkluotosios pajėgos, naudojamos Sąjunginės valstybės gynybai ir apsaugai, dalis pramoninio ir mokslinio komplekso, kuris atlieka Sąjunginės valstybės karinės organizacijos užduotis. Taip pat įtvirtintas sprendimų priėmimo mechanizmas (žiūrėti schemą Nr. 9 Karinių klausimų sprendimų priėmimas).

¹³⁸ Беларусь-Россия: этап подготовки Конституционного акта Союзного государства // <http://rus.ruvr.ru/2009/12/23/3213867.html>, [Žiūrėta:2010-04-02]

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Pagrindinė institucija yra Aukščiausioji Valstybinė Taryba, kuri tvirtina karinės politikos gaires, karinę doktriną ir ginkluotės programas. Aukščiausioji Karinė Taryba koordinuoja valstybių ginkluotųjų pajėgų plėtros planus ir karinės infrastruktūros objektų bendrą panaudojimą, suderina planus dėl ginkluotųjų pajėgų ir regioninės grupuotės panaudojimo. Kontrolės funkcijas atlieka Baltarusijos ir Rusijos Sąjungos Parlamentinis susirinkimas, kuris priima Sąjunginės valstybės karinį biudžetą ir įstatyminius aktus, susijusius su gynyba ir saugumu, vadovauja abiejų valstybių norminės bazės harmonizavimo procesui. Sąjunginės valstybės Ministrų Taryba formuoja karinės politikos pagrindus ir teikia Aukščiausiosios Valstybinės Tarybos tvirtinimui, formuoja bendrą ginklavimosi programą, valstybinių užsakymų gynybos srityje principus, koordinuoja mobilizacijos klausimus. Darbinius klausimus ir pasiūlymus karinėje politikoje teikia abiejų valstybių saugumo tarybos, gynybos ministerijos, Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų pagrindinis štabas ir Rusijos ginkluotųjų pajėgų generalinis štabas.

Šiame karinės integracijos etape Rusijos ir Baltarusijos gynybos ministerijos įvertino karinę integraciją, išskyrė reikiamo sąveikumo ir integracijos elementus bei suformavo konkrečias užduotis jai pasiekti (teisinės bazės unifikavimas, karinių pajėgų valdymo unifikavimas, bendros karinio personalo parengimo sistemos suformavimas, karinės infrastruktūros objektų plėtra ir įsisavinimas bendriems tikslams, karinio mokslo ir karinio mokslinio personalo optimizacija, karinių bandymų ir taikomųjų mokslų panaudojimo karyboje skatinimas, bendros mobilizacijos planų rengimas, bendrų sprendimų dėl pasirengimo kariniams veiksams priėmimas, bendrų veiksmų panaudojimas, bendrų junginių kūrimas). Uždavinių įgyvendinimas glaudžiai susijęs su aljanso potencialu, nes valstybės apibrėžė priemones, reikalingas aljansui, ir patikslino aljanso užduotis. Šiame etape reikia išskirti valstybių sprendimus dėl aljanso struktūros. Nustatyta aljanso struktūra tarpvalstybiniu lygiu, kuri apima sąjunginio ir tarpžinybinio lygmens institucijas, jų bendradarbiavimo mechanizmus ir sprendimų priėmimą. Žinoma, pačios karinės integracijos institucijos ir sprendimų priėmimas yra išvestinis ir išplaukia iš politinių dokumentų, tačiau karinis bendradarbiavimas nesusidūrė su analogiškėmis problemomis, kurias valstybės sprendžia politiniame lygmenyje (pvz. valstybių svoris sprendimų priėmime).

2.1.3 Instrumentinis etapas

Sudarius teisinę karinio bendradarbiavimo bazę ir nustačius konkrečius uždavinius, pradedamas įgyvendinti karinės integracijos planas. Atsižvelgiant į identifiкуotus poreikius yra vykdomos bendros karinės pratybos, vykdomi bendri mokymai, kuriami bendri junginiai, didinamas bendradarbiavimas karinių įsigijimų, personalo, logistikos, karinės pramonės, atskirų karinių pajėgų, teisinės bazės unifikavimo, karinio mokslinio, mobilizacijos ir standartizacijos srityse. Siekiama suvienodinti ginkluotę ir individualaus/kolektyvinio pasirengimo lygį, kuris užtikrintų jungtinių užduočių atlikimą. Rusija ir Baltarusija dirba šiose srityse panaudojant tiek dvišalius, tiek daugiašalius instrumentus. Jeigu karinės integracijos srityje galima pastebėti tam tikrą progresą, tai R. Deyermond nuomone¹³⁹, politinė ir ekonominė

¹³⁹ Deyermond R. The state of the union: military success, economic and political failure in the Russia-Belarus union. *Europe-Asia Studies*, Volume 56, Issue 8 December 2004, pages 1191 - 1205

sąjungos dalis stagnuoja ir nepanašu, kad esminiai sprendimai bus priimti ir įgyvendinti.

Išlieka neišsprendę klausimai dėl ekonominės sąjungos ir bendros valiutos, bendrų politinių struktūrų ir nacionalinių valstybių santykiai su supranacionalinėmis struktūromis. Pažymėtina, kad Rusiją ir Baltarusiją sieja glaudūs ekonominiai ryšiai, kurių kiekybinė nauda išraiška suteikia Baltarusijai papildyti savo biudžetą ir tęsti politikos formavimą. Būtent todėl analitikai abejoja Rusijos pasirinkimu dėl partnerių (Baltarusija) ir pasirinkimo momentu panaudoti prekybinius instrumentus veikiant NVS erdvę.¹⁴⁰ Sąjungos kritikai neturi galimybės viešai reikšti abejonės dėl tikslingumo ir naudos, pastaruoju metu naudoja kitą taktiką. Atsižvelgdami į skirtingas abiejų šalių ūkio sistemas, reikalauja, kad Baltarusija priderintų savo ūkio sistemą prie Rusijos. Tai reiškia, kad Baltarusijoje turi įvykti privatizacija, kainų liberalizavimas, valstybės paramos mažinimas ekonominiame sektoriuje, socialinės politikos peržiūra. Šie veiksmai taptų mirtinu ginklu Baltarusijos ekonomikai, tačiau pamažu įgyvendinamos reformos šia kryptimi neuždarytų kelio Sąjunginei valstybei kurti¹⁴¹. Baltarusija suinteresuota šlietis prie Rusijos, nes jos ekonomika sudaro tik 3 procentus Rusijos ekonomikos, be to, lengvatinėmis kainomis gauna dujas ir naftą, o tai sudaro Baltarusijai sąlygas gaminti prekes konkurencingomis kainomis. Rusijoje privačiame sektoriuje sukuriame 80 procentų BVP, o Baltarusijoje – 30 procentų. Visos didelės baltarusiškos įmonės priklauso valstybei. Rusijos rublio kaip vienintelės valiutos Sąjunginėje valstybėje įvedimas yra sudėtingas klausimas, nes valstybių pozicijos skiriasi. Baltarusija pageidauja, kad rublis būtų leidžiamas abiejų valstybių centriniuose bankuose. Be to, Rusijos ekonominės plėtros ir prekybos ministras G. Gref kaltina Baltarusiją, kuri stabdo ekonominę integraciją, bendros Konstitucijos ir bendros valiutos priėmimą. Baltarusija įvedė 59 apribojimus rusiškoms įmonėms, kurios neteko preferencijų, turėdamos bendrų įmonių kartu su trečiomis šalimis¹⁴².

¹⁴⁰ Годин Ю.Ф. Что за “газовой атакой” на Белоруссию? <http://soyz-2004.narod.ru/godin/>, [Žiūrėta: 2006-11-1]

¹⁴¹ Кловог Ф.Н. Пути сближения экономических систем Беларуси и России <http://soyz-2004.narod.ru/klocvorg/>, [Žiūrėta: 2009-10-2]

¹⁴² Герман Греф назвал три препятствия на пути создания Союзного государства // http://www.tiga.by/news/belarus/2007/01/18/german_gref/, [Žiūrėta: 2008-11-15]

2002 metų NVS viršūnių susitikime V. Putinas pažymėjo¹⁴³, kad ekonominė sąjunga nebus kuriama Rusijos sąskaita. Baltarusijos ekonomika sudaro tik 3 procentus Rusijos ūkio ir natūralu, kad politinė sąjunga turėtų atsižvelgti į šį faktą. Politinėje plotmėje sąjunga stringa dėl pasirenkamo valstybės kūrimo modelio. Rusijos prezidento Jelcino valdymo laikotarpiu konkrečių integracijos laimėjimų neįvyko, tačiau valstybės valdymą perėmus V. Putinui, atmetas ideologinis integracijos motyvas ir lygios partnerystės principas, kurį puoselėjo A. Lukašenka. V. Putinas teikia prioritetą Baltarusijos integravimui į Rusiją, kuri taptų Rusijos federacijos teritoriniu subjektu. Remiantis Rusijos konstitucija būtų galima surengti referendumą dėl abiejų valstybių susijungimo, vėliau bendrus rinkimus į vieną parlamentą. Tai legitimizuotų šešių Baltarusijos sričių inkorporavimą į Rusijos Federaciją. Antras variantas susijęs su abiejų valstybių sąjunga, kuri būtų panaši į ES ir orientuotųsi į ekonomiką. Kalbėdamas apie pirmąjį variantą A. Lukašenka pažymėjo: „aš pasirengęs kurti sąjungą su Rusija tik lygios partnerystės teisėmis. Mums jau užtenka istorinių pavyzdžių, kai mus dusino, smaugė, buvome jų gubernija. Juk puikiai supranta, kad negrįšime į gubernijos laikus, tai kodėl siūlo tokį sąjungos variantą. Siūlo todėl, nes nori mus sužlugdyti“¹⁴⁴. Šios skirtingos pozicijos blokuoja Rusijos ir Baltarusijos suartėjimą tiek politine, tiek ir ekonomine prasme. Tuo tarpu karinė integracija sėkmingai plėtojama.

Daug dėmesio skiriama personalui rengti, kuris grindžiamas abipusiais kariškių mainais, studijų programų derinimu ir nemokamomis studijomis abiejose valstybėse. Tai nėra lygiavertis bendradarbiavimas, nes personalo rengimo unifikavimas didesne dalimi vyksta Rusijoje. Priimta dvišalė programa dėl karinių mokymų „Dėl baltarusių kariškių mokymosi Rusijos gynybos ministerijos karinio mokymo institucijose.“¹⁴⁵ Programoje numatyta, kad priimančioji šalis visiškai padengia visas studento išlaidas bei išlaikymą. Šiuo metu Rusijoje studijuoja 450 Baltarusijos karininkų ir kursantų. Remiantis KSSO sutartimi, Baltarusijai papildomai suteikta kasmetinė kariškių, gaunančių karinį išsilavinimą Rusijos karinėse mokyklose (iki 200 per metus), kvota.

¹⁴³ Deyermond R. The state of the union: military success, economic and political failure in the Russia-Belarus union. *Europe-Asia Studies*, Volume 56, Issue 8 December 2004, pages 1191 - 1205

¹⁴⁴ Мухина Я.Б. Россия и Белоруссия в системе международных отношений начала XXI века. Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/>, [Žiūrėta:2005-04-09]

¹⁴⁵ „Подготовка белорусских военнослужащих в военно-учебных заведениях Министерства обороны Российской Федерации“, утвержденной постановлением Исполнительного Комитета Союза Беларуси и России от 10 июня 1998 года № 2.

Bendradarbiavimas šioje srityje padeda solidžius praktinius ir ideologinius pagrindus siekiant tolesnio sąveikumo. Studijų metu karininkai parengiami, atsižvelgiant į Rusijos-Baltarusijos šalių metodiką ir keliamus reikalavimus, kurie būtini kuriant jungtines karines struktūras, dalyvaujant tarptautiniuose mokymuose, taikos palaikymo ir kitose operacijose.

Karinio personalo rengimo modulį sėkmingai papildo Rusijos ir Baltarusijos karinis mokslinis bendradarbiavimas, kuris organizuojamas pagal Gynybos ministrų kolegijos patvirtintą programą dėl karinio-mokslinio bendradarbiavimo¹⁴⁶. Ši programa apima platų klausimų spektrą, pvz., mokslinio bendradarbiavimo teisinės bazės tobulinimą, bendrų tyrimų skatinimą įvertinant regioninį saugumą, karinę teoriją ir praktiką, regioninės grupuotės valdymą strateginiu, taktiniu ir operatyviniu lygmeniu, informacijos apsikeitimą karinio-mokslinio bendradarbiavimo srityje, karinio-ideologinio personalo rengimą.

Teisinės karinės bazės harmonizavimas taip pat yra svarbus, tad valstybės pamažu derina šiuos klausimus. Pvz., derinama teisinė bazė, reguliuojanti sąjunginės valstybės privalomą karinę tarnybą ir kariškių socialinę apsaugą, rengiama koncepcija dėl bendros privalomos karinės tarnybos¹⁴⁷. Tai glaudžiai susiję su galima bendra mobilizacija ir bendro pasipriešinimo organizavimu, kuris gali tapti papildoma svaria jėga rengiant bendro atsako planus. Tai pareikalaus ir bendrų sąjunginių institucijų kūrimo, kurios bus atsakingos už šauktinių problemų valdymą ir pasitarnaus platesnei karinei integracijai.

Pažymėtina, kad Baltarusijos teritorijoje sėkmingai funkcionuoja du Rusijos Federacijos kariniai objektai, kurių veikimą užtikrina Minskas¹⁴⁸. Pvz., netoli Baranovič yra Rusijos radiolokacinė stotis. Tai įspėjimo apie raketinius antpuolius sistemos dalis, kuri aptinka balistines raketas ir kosminius objektus. Stotyje dirba apie 2 000 rusų specialistų. Vileikos rajone įkurtas Rusijos povandeninių laivų Atlante valdymo punktas. Rusija nemoka už savo objektų saugojimą ir priežiūrą, o Baltarusija tokiais pat pagrindais periodiškai naudojasi Rusijos palydovų teikiama informacija¹⁴⁹.

¹⁴⁶ Международное военное сотрудничество Республики Беларусь и Российской Федерации // <http://www.mod.mil.by/sotrud.html> , [Žiūrėta:2007-02-01]

¹⁴⁷ Международное военное сотрудничество Республики Беларусь и Российской Федерации // <http://www.mod.mil.by/sotrud.html> , [Žiūrėta: 2007-02-01]

¹⁴⁸ Interfakso pranešimas. Беларусь грозит выдворить российских военных из страны. 2006-10-31

¹⁴⁹ Interfakso pranešimas. Беларусь грозит выдворить российских военных из страны. 2006-10-31

Karinis sąveikumas yra didinamas stiprinant bendradarbiavimą tarp karinių oro ir sausumos pajėgų, ekipuojamų suderinta ginkluote, todėl vyksta nuolatinės pratybos, kurios padeda pasiekti procedūrų suderinamumo ir bendrų veiksmų vykdymo. Nuolat vyksta bendros pratybos, kurios sujungia sausumos ir oro pajėgų elementus¹⁵⁰. Net ir politinis elitas skatina didinti pratybų skaičių. Pvz., 2007 m. sausio 27 d. Pskove vykusiame Rusijos-Baltarusijos parlamentinio susirinkimo seminare, kur dalyviai aptarė dvišalio karinio-techninio bendradarbiavimo perspektyvas, Rusijos Dūmos pirmininkas Borisas Gryzlovas pareiškė, kad būtina pakelti bendrą Rusijos ir Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų regioninės grupuotės kovinių efektyvumą. Anot jo, tam tikslui reikia dažniau rengti bendras karines pratybas su koviniu šaudymu, atliekant ir raketų paleidimus¹⁵¹.

Sausumos bendradarbiavimo formatu yra pasiektas didelis progresas, nes jau suformuotas bendras karinis junginys – Vakarų regioninė saugumo grupuotė. Nors pati regioninės grupuotės koncepcija kildinama iš daugiašalio mechanizmo – KSSO, Rusija ir Baltarusija pabrėžia tai kaip vieną sėkmingiausių projektų tiek dvišaliame, tiek daugiašaliame karinio bendradarbiavimo kontekste. Ši grupuotė yra atsakinga už vakarinių valstybės sienų apsaugą ir, esant poreikiui, gali teikti paramą Kaliningrado sričiai. Jos mobilumui, techninei ir logistinei priežiūrai, karinės infrastruktūros plėtrai ir rekonstrukcijai, karinės technikos bendrai techninei (aviacijos, šarvuotos technikos, automobilių ir priešlėktuvinės gynybos) priežiūrai yra skiriami nemaži resursai. 2002 m. gruodžio 25 d. Maskvoje pasirašytas Baltarusijos Respublikos ir Rusijos Federacijos Vyriausybių Susitarimas dėl Baltarusijos Respublikos ir Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų regioninės grupuotės bendros logistinės priežiūros¹⁵². Susitarime dalyvauja žemesnio lygmens kariniai vienetai – abiejų valstybių logistikos

¹⁵⁰ Nuo 2003 m. rugpjūčio mėn. vyksta pratybos „KOVINĖ SANDRAUGA“. Organizuojami bendri renginiai ir mokymai tarp įvairių rūšių karinių pajėgų, kurie užtikrina bendrą suderinamumą ir jungtinių atsaką (pvz., bendros pratybos tarp inžinierių ir geležinkelių karinių vienetų). Atskiras dėmesys skiriamas techniniam karinio transporto aptarnavimui, atsarginių detalių pristatymui, karinio personalo mokymui. Vyksta kasmetinės Rusijos ir Baltarusijos karinės pratybos „VAKARAI“, kuriose dalyvauja pėstininkai, karo aviacija, šarvuoti transporteriai, raketinė kariuomenė, Rusijos Baltijos jūros laivynas bei naudojami oro gynybos elementai.

Белорусско-российское сотрудничество в области обороны / 25/09/2003

<http://soyuz.by/second.aspx?document=1445&type=Qualifier&uid=5&page=5>, [Žiūrėta:2006-05-12]

¹⁵¹ Interfakso pranešimas. B.Gryzlovas pasisako už Sąjunginių pajėgų karinio efektyvumo didinimą. 2007-02-27

¹⁵² Susitarimas įsigaliojo 2003 m. lapkričio 4 d. // Соглашение между Правительством Республики Беларусь и Правительством Российской Федерации о совместном тыловом обеспечении региональной группировки войск (сил) Вооруженных Сил Республики Беларусь и Вооруженных Сил Российской Федерации // http://pravo.by/webnpa/text_txt.asp?RN=H10300238, [Žiūrėta:2006-02-12]

valdybos, kurios įgyvendina susitarimo nuostatas. Susitarimo 4 str. numatyta, kad grėsmės metu logistinė parama – materialiniai resursai – yra dislokuojami Baltarusijoje, o prasidėjus konfliktui, Baltarusijos logistinė bazė yra naudojama bendrai. Šios grupuotės reikšmė ypač padidėjo įvykus NATO plėtrai. A. Lukašenka pabrėžė¹⁵³, kad, pakitus karinei politinei situacijai regione, reikalingi kokybiniai karinio bendradarbiavimo pokyčiai. Mūsų pagrindinė linija yra partnerystė su Rusija, kuri iš esmės įgyvendinama steigiant regioninę grupuotę, ir mes užtikrinsime, kad įsipareigojimai būtų vykdomi. Vakarų regiono karinės pajėgos yra sudarytos iš 200 000 tūkst. kariškių. Šiuo metu Minskas ir Maskva unifikuoja teisinius aktus, kurie reglamentuoja šios grupuotės bendrus veiksmus ir panaudojimą.

Bendros karinės grupuotės steigimas stiprinamas dvišaliais įsipareigojimais karinių oro pajėgų srityje. Bendradarbiavimas grindžiamas bendru gynybos ministerijų susitarimu dėl priešlėktuvinės gynybos priemonių ir pajėgų bendrų veiksmų tvarkos, kuris sudarytas 1994 m. vasario 25 d.¹⁵⁴ Oro erdvę jungtinėmis pajėgomis gina Rusija ir Baltarusija, panaudodamos bendrą priešlėktuvinę sistemą, mokydamos personalą, rengdamos štabų lygmens mokymus ir budėdamos. Jau išspręstas regioninės bendros rusų-baltarusių priešlėktuvinės gynybos (PLG) sistemos sukūrimo klausimas. Bendros PLG sukūrimas vakarų kryptimi yra strategiškai svarbus. Jis supaprastina sąjunginės valstybės oro erdvės apsaugą bei sumažina reagavimo laiką esant pažeidimams¹⁵⁵. Jau dabar Rusija ir Baltarusija stiprina oro apsaugos sistemą vakarų kryptimi bei Baltarusijoje yra dislokuotas S-300 zenitinių raketų kompleksas¹⁵⁶. Taip pat susitarta, kad Rusija perduos Baltarusijos ginkluotosioms pajėgoms operatyvinius-taktinius raketinio šaudymo kompleksus ISKANDER-E, kurių šaudymo nuotolis siekia iki 280 km. Šie kompleksai bus dislokuoti vienoje iš dviejų raktinių brigadų Baranovič arba Osipovič, kurios šiuo metu yra ginkluotos ТОЧКА-U taktinėmis raketomis. Abiejų valstybių karinės oro

¹⁵³ BNS pranešimas. A.Lukašenka stiprina bendradarbiavimą su Rusija. 2006-08-03

¹⁵⁴ Соглашения между Министерством обороны Республики Беларусь и Министерством обороны Российской Федерации о порядке взаимодействия дежурных сил и средств противовоздушной обороны от 25 февраля 1994г .

¹⁵⁵ Стрешнев Р.В боевом братстве — наша сила. [Красная Звезда](http://www.redstar.ru/2005/08/30_08/3_02.html). 30 Августа 2005 года // http://www.redstar.ru/2005/08/30_08/3_02.html , [Žiūrėta: 2006-06-05]

¹⁵⁶ 2005 m. rugsėjo 10 d. pasirašytas kontraktas valstybiniame kariniame pramoniniame Baltarusijos ir Rusijos komitete. Remiantis šiuo kontraktu, Rusija įsipareigojo perduoti Baltarusijai naują zenitinį raketinį kompleksą S-300. „Žemė-oras“ tipo savaeigiai priešlėktuvinių raketų kompleksai S-300PS gali pasiekti taikinį, esantį 150 km atstumu. http://www.redstar.ru/2005/08/30_08/3_02.html , [Žiūrėta:2005-09-02]

pajėgos kiekvienais metais organizuoja pratybas Baltarusijos poligone Ašuluke¹⁵⁷. 2006 m. vyko karinių oro pajėgų pratybos panaudojant PLG sistemas ir Rusijos radiolokacinio žvalgyimo lėktuvą A-50¹⁵⁸. Vakarų operatyvinės-taktinės PLG vadavietės Baranovičiuose vadas plk. I. Izarenka pabrėžė¹⁵⁹, kad rusų ir baltarusių partnerystė PLG srityje yra vienintelė, realiai funkcionuojanti NVS erdvėje bei formuojanti glaudžius ryšius ne tik tarp dviejų valstybių, bet ir įtraukianti kitas buvusios Sovietų Sąjungos respublikas. Nors PLG ir stiprina Baltarusijos ir Rusijos karinę integraciją, išlieka neišspręstų sistemos valdymo klausimų.

Praktinis bendradarbiavimas karinės integracijos srityje yra plečiamas. 2006 m. buvo sudarytas bendradarbiavimo planas 2006–2010 m.¹⁶⁰, apimantis ryšių sistemos sujungimą ir valdymą. Priimta ir patvirtinta nauja programa¹⁶¹, kuri jungia abiejų valstybių techninės priežiūros sistemas geležinkelių srityje. Dokumentas numato tam tikrų objektų modernizavimą ir pritaikymą dabartinėms reikmėms. Jaroslavyje vyko naujų geležinkelių tiltų bandymai, kurių gamyba buvo finansuojama iš sąjunginio biudžeto. 2007 m. nuspręsta pradėti bendrą karinių pajėgų informavimą, planuojama steigti mobilų regioninės grupuotės spaudos centrą¹⁶². Du kartus per metus vyksta gynybos ministrų kolegijos susitikimai, kuriuose sprendžiami karinio sąveikumo klausimai. Atsižvelgdama į įstatymines problemas, gynybos ministrų kolegija patvirtino Konceptijos projektą dėl Sąjunginės valstybės įstatymų leidybos pagrindų gynybos srityje¹⁶³. Sąjunginės valstybės karinio bendradarbiavimo komiteto viršininkas K. Kudrašov pabrėžė, kad karinio bendradarbiavimo renginių skaičius ir

¹⁵⁷ Pvz., 2006 m. rugpjūčio 15-19 dienomis Ašuluko poligone, Astrachanės srityje, vyko aktyvioji priešlėktuvinės gynybos padalinių pratybų fazė. Pratybose dalyvavo 10 priešlėktuvinės gynybos raketinių sistemų S-300, daugiau nei 30 lėktuvų Mig-29, Su-27, Su-24. Pratybų metu buvo atliktas S-300 sistemų raketų paleidimas, be to naikintuvai Mig-29, Su-27 ir fronto bombonešiai Su-24 taip pat leido raketas ir mėtė bombas. 2006-08-15, Interfakso pranešimas.

¹⁵⁸ На страже союзного неба.

<http://www.soyuz.by/second.aspx?document=12220&type=Qualifier&uid=5&page=5>, [Žiūrėta:2005-11-05]

¹⁵⁹ На страже союзного неба.

<http://www.soyuz.by/second.aspx?document=12220&type=Qualifier&uid=5&page=5>, [Žiūrėta:2005-11-05]

¹⁶⁰ Rusijos gynybos ministerijos tinklapio informacija. www.mil.ru, [Žiūrėta:2006-01-15]

¹⁶¹ Rusijos gynybos ministerijos tinklapio informacija. www.mil.ru, [Žiūrėta:2006-01-15]

¹⁶² Rusijos gynybos ministerijos tinklapio informacija. 20 октября состоялось очередное заседание совместной коллегии министерств обороны Республики Беларусь и Российской Федерации под руководством глав военных ведомств Леонида Мальцева и Сергея Иванова. www.mil.ru.

[Žiūrėta:2006-10-23]

¹⁶³ Утвержден проект Концепции основ законодательства Союзного государства об обороне 20/10/2005 <http://www.soyuz.by/second.aspx?document=9890&type=Qualifier&uid=5&page=5>, [Žiūrėta:2005-11-18]

biudžetas didėja¹⁶⁴. Tuometinis Rusijos gynybos ministras S. Ivanov pabrėžė, kad negalima abejoti strategine Baltarusijos ir Rusijos partneryste, kuri tampa integracinių procesų lokomotyvu¹⁶⁵. Jam antrino buvęs Baltarusijos gynybos ministro gen. plk. L. Malcev teigdamas, kad šiuo metu iš teisinės bazės kūrimo etapo jau pereiname į konkrečias užduotis, susijusias su regioninio saugumo užtikrinimu.

Šio etapo pagrindiniai bruožai – intensifikacija, plėtra ir praktiniai veiksmai, kurie buvo sėkmingai vykdomi pastaruoju metu karinės integracijos plotmėje. Formuojamas aljanso potencialas, vyksta nuolatinės pratybos ir mokymai, vykdomos bendros programos standartizacijos ir sąveikumo srityse, kuriami jungtiniai karinių pajėgų elementai, kurie stiprina aljanso ilgalaikiškumą ir tvirtumą. Įdiegiamos bendros procedūros taktiniu ir operaciniu lygmeniu. Akivaizdu, kad abi valstybės vykdo integracinę politiką karinio bendradarbiavimo srityje, jos karinės pajėgos tampa sąveikios ir pajėgios vykdyti bendras užduotis. Abejonių kelia tik karinių pajėgų praktinis panaudojimas, nes abi valstybės dalyvauja pratybose, vykdo bendras užduotis, tačiau beveik nedalyvauja bendrose kovinėse operacijose¹⁶⁶. Tuo tarpu politinės ir ekonominės sąjungos matmuo susidūrė su rimtomis problemomis. Valstybės nesutarė dėl tolesnės ekonominės integracijos, neiškus tolesnis politinis valstybės kūrimo modelis.

2.1.4 Funkcinės priklausomybės etapas

Intensyvi karinė integracija gali būti labai ambicinga ir plati turinio požiūriu, tačiau kiekvienas procesas turi tam tikrus atspirties taškus ir galimas ribas. Karinės integracijos atveju maksimalios lubos gali būti pasiektos – (1) kai sujungiamos karinės pajėgos ir (2) naudojama bendra arba jungtinė vadovavimo pajėgoms struktūra. Sujungtas karinis vienetas paklūsta jungtinei vadovybei ir vykdo šios vadovybės nurodymus. Tai gali būti siejama ir su valstybių platesne ekonominės,

¹⁶⁴В Москве прошла пресс-конференция, посвященная взаимодействию министерств обороны России и Белоруссии в рамках союзного государства. „Белорусская неделя“ № 42 (610) 17 — 24 октября 2006 года.

¹⁶⁵ Утвержден проект Концепции основ законодательства Союзного государства об обороне 20/10/2005 <http://www.soyuz.by/second.aspx?document=9890&type=Qualifier&uid=5&page=5>, [Žiūrėta:2005-11-18]

¹⁶⁶Rusijos-Baltarusijos pajėgų dalyvavimas bendrose operacijose vyksta KSSO formate. KSSO vykdo operacijas „Kanal“, kurios skirtos sustabdyti narkotikų platinimą iš Afganistano. // Baltarusijos užsienio reikalų ministerijos tinklalapis: Организация Договора о коллективной безопасности Республики Беларусь // <http://www.mfa.gov.by>, [Žiūrėta:2009-06-19]

socialinės ir politinės sričių integracija, kurios suponuoja sąlygas stiprinti karinę integraciją ir perduoti dalį autonomijos saugumo klausimais (ES atvejis). Šis etapas įvardijamas kaip funkcinė pajėgų priklausomybė. Valstybių karinės pajėgos negali veikti atskirai, kitaip jų autonominis veikimas taps neefektyvus ir nepajėgus (kariniu požiūriu). Funkcinė priklausomybė gali tapti rimtu argumentu tiek politikams, tiek kariniams strategams kontroliuojant patį integracijos procesą, nes saugumas kaip dominuojantis instrumentas negali būti subordinuojamas kitiems interesams (pvz., ekonominiams).

Baltarusija ir Rusija jau įžengė į šį etapą, nes kuriami bendri kariniai elementai bei junginiai, taip pat dirbama jungtinės vadovybės kryptimi. Sąjunginės valstybės karinėje doktrinoje pažymėta¹⁶⁷, kad formuojamos karinės organizacijos vienas pagrindų yra Baltarusijos ir Rusijos ginkluotųjų pajėgų valdymo unifikavimas (1.11 punktą). Sudėtinga spręsti dėl šios srities pažangos, nes oficialiai nėra deklaruojama apie įkurtą nuolatinį bendrą štabą. Užuominos apie jungtinį vadovavimą pastebimos buvusio Baltarusijos gynybos ministro gen. plk. L. Malcevo straipsnyje „XXI amžiaus algoritmas“¹⁶⁸. Ministras straipsnyje pabrėžia, kad prioritetas dėmesys yra skiriamas karinio parengimo ir valdymo klausimams. 2006 m. birželio mėn. vyko Rusijos ir Baltarusijos mokymai „Sajungos skydas 2006“, kurių metu buvo patikrinta regioninės grupuotės jungtinė valdymo, panaudojimo ir planavimo sistema. Pasieltas tinkamas jungtinio vadovavimo suderinamumas, atskirų karinių pajėgų, operatyvinių ir taktinių junginių valdymo srityje tarp Rusijos ir Baltarusijos. Tai indikuoja, kad tam tikri abiejų valstybių kariniai elementai jau kontroliuojami bendromis pastangomis, naudojant bendrą pavaldumą ir vykdant bendras užduotis. 2007 m. sausio 28 d. baltarusių ir rusų kariškiai organizavo bendras štabų pratybas, kurių metu buvo siekiama suderinti veiksmus užtikrinant Sąjunginės valstybės karinį saugumą. Pratybų metu buvo pakviesti ir kitų ministerijų bei žinybų atstovai, kurie susiję su bendro saugumo klausimais. 2009 metais rudenį vykusių pratybų ZAPAD-2009 metu buvo pabrėžta, kad siekiama patikrinti kaip veikia bendra oro pajėgų ir oro gynybos

¹⁶⁷ Постановление Высшего Государственного Совета Союзного Государства 26 декабря 2001 г. № 8 Военная Доктрина Союзного Государства //

<http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg00869.htm>, [Žiūrėta:2004-12-09]

¹⁶⁸ Мальцев Л. В алгоритме XXI века. *Красная Звезда*. 28 Февраля 2007 года // http://www.redstar.ru/2007/02/28_02/1_12.html, [Žiūrėta: 2008-03-04]

vadovavimo sistema bei įvertinti Rusijos ir Baltarusijos koalicijos vadovavimo sistemos mechanizmus¹⁶⁹.

Tikėtina, kad karinių oro pajėgų srityje Baltarusijos ir Rusijos karinė integracija gali pasiekti aukščiausią laipsnį. Buvęs Baltarusijos gynybos ministras L. Malcevas¹⁷⁰, komentuodamas šios valstybės galimybes apsiginti nuo galimų išpuolių iš oro, pareiškė, kad Baltarusijos priešlėktuvinės gynybos sistema yra patikima, ir gali aptikti bei sunaikinti net ir nedidelius orlaivius. Ministras taip pat pridūrė, kad Baltarusijos PLG apginklavus rusiškais zenitinės artilerijos kompleksais S-300, pastarosios efektyvumas gerokai padidėjo. Rusijos karinių oro pajėgų vado pavaduotojo generolo leitenanto A. Biževo teigimu¹⁷¹, sutartį dėl bendros Rusijos ir Baltarusijos regioninės priešlėktuvinės gynybos jau pasirašėme ir tai leidžia padidinti Rusijos ir Baltarusijos priešlėktuvinės gynybos efektyvumą, nes, remiantis susitarimu, tiek Rusijos, tiek Baltarusijos naikintuvams būtų galima įskristi į viena kitos teritoriją, gavus Jungtinio štabo leidimą. Politinis sprendimas šiuo klausimu nebebūtų reikalingas.

Tuo tarpu ekonominės ir politinės integracijos išdavos tarp dviejų valstybių nėra vienareikšmiškai pozityvios ar neigiamos. Rusijos ir Baltarusijos bendradarbiavimą reglamentuoja daugiau nei 150 dvišalių susitarimų, parengtos dešimtys programų ir projektų pramonės, energetikos, naujų technologijų, kosmoso, kompiuterinių technologijų plėtros ir kitos srityse. Jau išspręsti visi klausimai, susiję su Baltarusijos ir Rusijos piliečių lygiomis teisėmis. Šeši Rusijos regionai jau įsteigė savo atstovybes Baltarusijos sostinėje ir analogiškai Baltarusijos ambasada atidarė savo skyrius 10 Rusijos regionų¹⁷². Maskvos universiteto profesoriaus K. Koktysh teigimu¹⁷³, per pastarąjį dešimtmetį Rusija besąlygiškai subsidijavo Baltarusijos ekonomiką ir vis giliau grimzdo į politines skolas. Tuo tarpu net ir 50 mlrd. dolerių investicijos negrįžo – Rusijos politinė kontrolė Minske nepadidėjo. Kita vertus,

¹⁶⁹ Zapad 2009 Rehearses Countering a NATO Attack on Belarus. Eurasia Daily Monitor Volume: 6 Issue: 179 September 30, 2009, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=35558 [Žiūrėta: 2010-06-17]

¹⁷⁰ Создание единой системы ПВО Беларуси и России вступило в завершающую фазу // <http://naviny.by>, [Žiūrėta: 2009-01-18]

¹⁷¹ Создание единой системы ПВО Беларуси и России вступило в завершающую фазу // <http://naviny.by>, [Žiūrėta: 2009-01-18]

¹⁷² Sushko O. The Dark Side of Integration: Ambitions of Domination in Russia's Backyard The Washington Quarterly. Spring 2004 119-131 p

¹⁷³ Koktysh K. The Belarusian Policy of Russia: the Era of Pragmatism. International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs (02/2006) 18-29 p.

ekonominės priemonės tampa vis dažnesniu įrankiu restauruojant Maskvos politinę kontrolę posovietinėje erdvėje. T. Janeliūno teigimu¹⁷⁴, Rusijos ir Baltarusijos nesutarimai energetinėje srityje nereiškia, kad Baltarusija iškrita iš Rusijos interesų zonos. Maskva tiesiog naudoja papildomas priemones siekdama įgyvendinti savo tikslus – mažindama Baltarusijos ekonominę ir politinę autonomiją. Jau 2007 metais pasidarė akivaizdu, kad Rusija pradeda keisti savo politiką Baltarusijoje¹⁷⁵. Padidinti mokesčiai dėl naftos ir dujų kainos, baltarusiškų prekių draudimas turėjo neigiamą poveikį Baltarusijos ekonomikai. Skaičiuojama, kad biudžetas prarado apie 3 mlrd. JAV dolerių per metus. Šie pokyčiai, Ž. Vaičiūno ir J. Dementavičiaus nuomone¹⁷⁶, buvo sietini su Rusijos projekcijomis stiprinti sąjunginę valstybę. Politiniu požiūriu, federalinės valstybės kūrimas turėtų jungti baltarusiškas struktūras Rusijos politinei kontrolei, kuri galėtų valdyti pasinaudodama supranacionalinėmis institucijomis. Vis dėlto daug abejonių kelia rusų bandymai per ekonomiką kontroliuoti Minską. Maskvos bandymai institucionalizuoti tarpusavio ryšius patyrė fiasko – bandymai įvesti bendrą valiutą, parengti bendrą Konstitucijos aktą ir pan. atsirėmė į baltarusišką priešpriešą. Sukurtos supranacionalinės institucijos bent jau kol kas neturi realios galios ir nacionaliniai sprendimai išlieka. Sąjunginė valstybė vis išlieka pereinamojoje fazėje, kuri turėtų integruotis ir tapti vienu dariniu, su bendra valiuta, teisine baze ir politiniu elitu. Tačiau R. Deyermond jau dabar pabrėžia¹⁷⁷, kad ekonominė ir politinė sąjunga žlugo. Ir jeigu ekonominės sąjungos žlugimas didesne dalimi siejamas su Rusijos interesais, politinės integracijos plotmėje abi valstybės turi savų interesų. Pirmiausia, Baltarusijos vadovas automatiškai netaptų jos vadovu ir Baltarusijos statusas apskritai gali būti sumenkintas. Baltarusija pageidautų sukurti tam tikras supranacionalines institucijas, kurios turėtų ribotas galias ir išliktų nacionalinės struktūros. Rusija remia visišką politinės integracijos modelį ir Baltarusijos integravimą į Rusiją. V. Putino nuomone, reikia vienos valstybės, vieno parlamento ir vienos Vyriausybės. Rusijos susitarimai su Baltarusija didesne dalimi

¹⁷⁴ Janeliūnas T. Between Russia and the EU: Transformational Opportunities for Belarus. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2007-19, p. 131-156

¹⁷⁵ Vaičiūnas Ž., Dementavičius J. Scenarios of the Transformation of the Belarus Regime. Heinrich, Hans-Georg / Lobova, Ludmilla (eds.) in *Belarus: External Pressure, Internal Change*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2009. 394 pp.

¹⁷⁶ Vaičiūnas Ž., Dementavičius J. Scenarios of the Transformation of the Belarus Regime. Heinrich, Hans-Georg / Lobova, Ludmilla (eds.) in *Belarus: External Pressure, Internal Change*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2009. 394 pp.

¹⁷⁷ Deyermond R. The state of the union: military success, economic and political failure in the Russia-Belarus union. *Europe-Asia Studies*, Volume 56, Issue 8, December 2004, pages 1191 - 1205

tenkina tik vidinės politikos imperatyvus, tačiau negali būti traktuojami kaip strateginio lygmens valstybės tikslai. Politinių ir ekonominių struktūrų unifikavimas negali būti pasiektas, nes neatitinka abiejų valstybių interesų.

Nepaisant ekonominių ir politinių nesutarimų, karinė integracija progresuoja ir progresuos. A. Lukašenka, lankydamasis Šiauriniame jūros laivyne, naudojo tokius terminus kaip „mūsų laivynas“, nepaisydamas fakto, kad Baltarusija neturi karinių jūrų pajėgų¹⁷⁸. Jungtinių štabų kūrimas gali pareikalauti ir bendro instrumento, kuris koordinuotų štabų veiklą tarp atskirų karinių pajėgų ir didintų karinę integraciją. Susitarimo projekte dėl oro erdvės gynybos paminėta, kad valstybės išvengs politinio sprendimo ir patvirtina, kad karinė integracija uzurpuoja politinę vadovybę ir tampa ne tik integraciniu varikliu, bet ir neišvengiamu elementu, kuris vienija abi valstybes nepaisant priešpriešų ekonomikoje ar kitose srityse. Ekonominių priemonių panaudojimas gali turėti tam tikrą efektą siekiant politinės kontrolės Minske, tačiau visa tai kur kas sėkmingiau galima pasiekti per karinę liniją ir tikėtina, kad tiek Maskva, tiek ir Minskas daugiau dėmesio skirs karinės integracijos projektams, nors jų tikslai iš dalies gali ir skirtis.

III Veiksnių analizė ir poveikis Baltarusijos ir Rusijos karinio aljanso patvarumui

Veiksnių bendra suma ir sąveika turi įtakos karinio aljanso patvarumui, tačiau skiriasi pačių veiksnių poveikis, svarba ir įtaka. Sudėtinga spręsti dėl veiksnių įtakos atskiriems karinio aljanso raidos etapams, tačiau Rusijos ir Baltarusijos karinė sąjunga yra pasiekusi ketvirtą karinės integracijos etapą ir būtent šio etapo kontekste bus vertinamas aljanso patvarumas.

¹⁷⁸ Riabov A. Belarus in Russian Politics: Lessons from a Relationship and Factors of Influence. Heinrich, Hans-Georg / Lobova, Ludmilla (eds.) in Belarus: External Pressure, Internal Change. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2009. 394 pp.

3.1 Baltarusijos ir Rusijos kariniai pajėgumai

3.1.2 Kiekybiniai pajėgumai

Aljanso teorijose daug dėmesio yra skiriama karinių pajėgumų faktoriui, kuris daro įtaką valstybių preferencijoms ir apsisprendimui kuriant karinę sąjungą. Kariniai pajėgumai yra saugumo politikos priemonė ir išraiška, kuri nustato valstybės vietą tarptautinėse sistemoje, veikia valstybės elgesį, subalansuoja arba išbalansuoja regioninį saugumą. Nelygiaverčiai kariniai pajėgumai determinuoja *a priori* aljanso narių statusą ir svorį.

Rusijos ir Baltarusijos karinių pajėgumų kiekybinis rodiklis atspindi didelį Rusijos pranašumą visose konvencinės ginkluotės kategorijose (žiūrėti detaliau lentelėje Nr. 2 Leistina Baltarusijos ir Rusijos konvencinė ginkluotė pagal A-CFE¹⁷⁹).

2 Lentelė. Leistina Baltarusijos ir Rusijos konvencinė ginkluotė pagal A-CFE sutartį

Valstybė	Tankai	Šarvuočiai	Artilerija	Lėktuvai	Sraigatsparniai
Baltarusija	1579	2482	1454	206	39
Rusija	5150+	9914+	5987+	2245	476
Flangų zonoje	1300	2140	1680		

Rusijos ginkluotės skaičius apima tik ginkluotės vienetus dislokuotos europinėje Rusijos dalyje (iki Uralo kalnų). Šaltinis: Protocol on National Ceilings for Conventional Armaments and Equipment Limited by the A-CFE Treaty ir Protocol on Territorial Ceilings for Conventional Armaments and Equipment Limited by the A-CFE Treaty // <http://www.osce.org/docs/english/1990-1999/cfe/cfeagree.htm>

Toks karinių pajėgumų pasiskirstymas suponuoja nelygų resursų pasiskirstymą ir nelygiavertę partnerystę. Kita vertus, Baltarusijos prisijungimas iš dalies kompensuoja nuoseklų Rusijos konvencinių karinių pajėgų silpnėjimą (žiūrėti detaliau Lentelėje Nr. 3 Rusijos konvencinės ginkluotės kiekybinė kaita 1986–2010 metais).

¹⁷⁹ 1990 m. sudaryta Įprastinės ginkluotės sutartis Europoje (CFE) yra vienintelis konvencinę ginkluotę Europoje ribojantis instrumentas, kuris nustatė tam tikros kategorijos ginkluotės apribojimą NATO ir Varšuvos Pakto šalims remiantis blokine logika. 1999 m. sutartis buvo adaptuota (A-CFE), CFE struktūra buvo pakeista nacionaliniais ginkluotės apribojimais ir kiekvienai valstybei nustatytos individualios leistinos ginkluotės lubos. Žiūrėti plačiau: Jasutis G. Konvencinių ginklų kontrolės įtaka Rusijos ir NATO santykiams. Politologija, Nr.1.– 2004.-59-80 p.

3 lentelė. Rusijos konvencinės ginkluotės kiekybinė kaita 1986–2010 m.

SSRS/Rusija	1986 m.	1996 m.	2000 m.	2002 m.	2010 m.
Tankai	53200	17650	5375	5066	5150
Šarvuočiai	83000	28580	9956	9647	9914
Artilerija	29259	19153	6306	5847	5987
Lėktuvai	7365	5160	2733	2406	2245

Šaltinis: The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2000-2001.-Oxford University Press, 2000; The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2002-2003.-Oxford University Press, 2002; The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2004-2005.-Oxford University Press, 2005; The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2009-2010.-Oxford University Press, 2010 ir Goldman S. CRS Report for Congress „Russian Conventional Armed Forces: On the Verge of Collapse“. The Library of Congress,- September 4, 1997.

S. Miler pažymi, kad Rusija paveldėjo dideles ginkluotąsias pajėgas, kurios nebuvo susijusios su karine koncepcija, strateginiais paskaičiavimais, poreikiais ar interesais¹⁸⁰. Nuo 1996 m. iki 2010 m. Rusijos konvencinės pajėgos sumažėjo 75 procentais bendrąja apimtimi. Ypač skaudus Rusijai yra šarvuočių ir tankų sumažėjimas, kuris apribojo valstybės tradicines aspiracijas į puolamųjų operacijų vykdymą Europos kryptimi. Identiški pokyčiai pastebimi ir kitos kategorijos ginkluotėje (nors nežymus padidėjimas pastebimas šarvuočių, tankų ir artilerijos kategorijose pastaruoju metu), todėl Rusija bendrą saugumo kontekstą vertina kaip jos saugumo garantijų pažeidimą. Po Rusijos ir Gruzijos karo Rusijos gynybos ministras paskelbė gynybos reformos priemonių paketą, kurios sietinos su dar didesniais pokyčiais įprastinės ginkluotės srityse. Jeigu gynybos reformos bus patvirtintos, įprastinės pajėgos gali sumažėti dar 30 procentų¹⁸¹. Studijos „Military balance 2010“ duomenimis, sausumos pajėgos kovinių vienetų sumažėtų nuo 1890 iki 172, oro pajėgos analogiškai nuo 240 iki 120, o raketinės pajėgos nuo 18 iki 8¹⁸². Vienetų skaičius tiesiogiai neimplikuoja kiekybinių mažinimų, kadangi planuojama keisti vadovavimo struktūrą ir tam tikri kariniai vienetai bus sujungiami. Vis dėlto kiekybiškai planuojama sumažinti pajėgumus net 30 procentų. Tai tik apsunkins bandymus reanimuoti ir išlaikyti kiekybinį pranašumą visais frontais. Būtent šiuo

¹⁸⁰Миллер Э.С. Военная мощь Москвы: Россия в поисках безопасности в переходную эпоху. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 1-51 с.

¹⁸¹ The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2009-2010.-Oxford University Press, 2010

¹⁸² The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2009-2010.-Oxford University Press, 2010

atveju Baltarusijos karinis indėlis yra ypač svarbus, kuris padeda spręsti problemas Vakarų kryptimi.

Baltarusijos ginkluotosios pajėgos buvo suformuotos 1992 m. kovo mėn. vyriausybės sprendimu. Subyrėjus Sovietų Sąjungai, Baltarusija pasirodė esanti labiausiai militarizuota tarp kitų sovietinių respublikų. Pasikeitus situacijai Baltarusija paprasčiausiai nebegalėjo išlaikyti tokių ginkluotųjų pajėgų¹⁸³. Metodologiniu karinių pajėgų reformų pagrindu tapo Baltarusijos prezidento dekretu patvirtinta 2001 m. liepos 21 d. Nacionalinio saugumo koncepcija ir 2002 sausio 3 d. Karinė doktrina. Šiuos dokumentus papildė Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų kūrimo koncepcija iki 2010 metų ir Programa dėl Ginkluotųjų pajėgų reformos užbaigimo 2001–2005 metais¹⁸⁴. Remiantis šiais dokumentais Baltarusijoje yra užbaigta ginkluotųjų pajėgų reforma, kuri atskyrė generalinio štabo ir gynybos ministerijos funkcijas, optimizuotos sausumos pajėgų funkcijos, sukurtos naujos KOP ir oro gynybos vadovietės, nustatytos karinio personalo ribos, subalansuota karininkų ir karių sistema, sustiprinta ideologinė karinių pajėgų dimensija. Baltarusijos pajėgos nėra orientuotos į kiekybinį didinimą. Valstybei reikalinga nedidelė, mobili ir moderniai ginkluota armija¹⁸⁵. Pamažu judama šia kryptimi ir daug dėmesio skiriama profesionaliai kariuomenei kurti. Pvz., 2000 m. profesionalai sudarė tik 798, o 2009 metais jų buvo apie 7 000 tūkst. Baltarusijos prezidentas A.Lukašenka mano¹⁸⁶, kad netikslinga visas šalies Ginkluotąsias pajėgas pertvarkyti į profesionalias. Jis pažymėjo, kad šalis jau pabaigė gynybos reformą, ši problema jau nebeaktuali Baltarusijai, šiuo metu reikia tik kai ką „nugludinti“. Prezidentas informavo¹⁸⁷, kad anksčiau šalis turėjo 200 tūkst. karių, tokią kariuomenę Baltarusijai išlaikyti buvo per brangu. Kariuomenės personalo mažinimo procesas buvo skausmingas ir šiuo metu tarnauja apie 65–70 tūkst. karių. Kita vertus, Baltarusija gali atsiremti į Rusijos pajėgumus ir atsverti tiek kiekybinį, tiek kokybinį bet kurios valstybės regiono pranašumą.

¹⁸³ Paznyak V. Saugumo sektorius: jėgos struktūros, valstybės paslaptys ir Rusija. Monografijoje: Vitkus G., Pugačiauskas V. Baltarusijos paradoksai. Įstrigusi transformacija ir regioninis saugumas. Lietuvos karo akademija, -Vilnius, 2004 m. 28 p.

¹⁸⁴ Мальцев Л. Вооруженные Силы: реформирование завершено. Строительство и развитие продолжается // <http://www.mod.mil.by/statybag2.html>. [Žiūrėta: 2007-02-12]

¹⁸⁵ Белорусско-российское сотрудничество в области обороны / <http://soyuz.by/second.aspx?document=1445&type=Qualifier&uid=5&page=5>. [Žiūrėta:2009-02-13]

¹⁸⁶ Interfaks pranešimas. [Baltarusija neplanuoja visos kariuomenės paversti profesionalia](#). 2010-10-22

¹⁸⁷ Interfaks pranešimas. [Baltarusija neplanuoja visos kariuomenės paversti profesionalia](#). 2010-10-22

3.1.3 Kokybiniai pajėgumai

Baltarusija patvirtino mobilios ir efektyvios kariuomenės koncepciją, pamažu pereidama prie profesionalios kariuomenės, didindama pasirengimo laipsnį ir modernizuodama ginkluotę. Kokybiniai Baltarusijos karinių pajėgų rodikliai pagerėjo, sumažinus kariuomenės skaičių buvo sudaryta galimybė perskirstyti resursus ir pagerinti socialinę karių padėtį. Tuo tarpu Rusijos gynybos sistema iš esmės grindžiama šauktiniais, kurių išsilavinimas, socialinė padėtis, sveikatos būklė ir moralė kelia papildomus rūpesčius. Pvz., 80 procentų šauktinių siekia išvengti tarnybos, 5 procentai būna teisti, 15 procentų serga alkoholizmu¹⁸⁸. 2009 metais net 20 generolų iškeltos bylos dėl korupcijos, ginkluotose pajėgose įvykdyti 20425 nusikaltimai¹⁸⁹. Rusijos visuomenė nepriima karinės tarnybos kaip būtinybės, kaip nacionalinio simbolio. Rusija turėjo galimybę sukurti ginkluotąsias pajėgas, kurios būtų susietos su nacionaliniais interesais ir sentimentais, ir taptų pačios nacijos formavimo varomąja jėga. Visa tai iš dalies užgesino sovietų generolų tikslas išlaikyti senas sovietines karines struktūras ir išsaugoti karinės doktrinos principus. Rusija paveldėjo milžinišką karininkų korpusą, kuris, įgavęs privilegijuotą statusą ir galima demobilizacija, gali sukelti skaudžias finansines socialines pasekmes¹⁹⁰. Stabilių karinių lyderių trūkumas juntamas tiek pačiame aukščiausiame ešelone, tiek tarpiniame – nėra jungiamosios grandies tarp eilinių ir karininkų. Aukščiausia karinė vadovybė yra įtraukta į korupcinius skandalus, tuo tarpu paveldėta „dedovščinos“ sistema griaua eilinių moralę ir pasitikėjimą kariuomene.

Rusijos karinių pajėgų pasirengimo laipsnis ir mobilumas yra gana žemas. Galima prisiminti tiek senesnius pavyzdžius, kai Rusijos Generalinis štabas siuntė į Čečėniją jūrų pėstininkų formuotes, dislokuotas Vladivostoke, nes nesugebėjo surinkti pakankamai parengtų karių artimesnėje karinėje apygardoje¹⁹¹. Tiek ir 2008

¹⁸⁸ Orr M. The Russian Armed Forces as a Factor in Regional Stability. // www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/C99-MJO.pdf+THE+RUSSIAN+ARMED+FORCES+AS+A+FACTOR+IN+REGIONAL+STABILITY&hl=&gl=it. [Žiūrėta: 2009-11-01]

¹⁸⁹ The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2010.-Oxford University Press, 2010.- 215 p.

¹⁹⁰ Гольц А. Социально-политическое положение российских военных. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 89-115 с.

¹⁹¹ Goldman S. CRS Report for Congress “Russian Conventional Armed Forces: On the Verge of Collapse”. The Library of Congress, - September 4, 1997.

metų Rusijos ir Gruzijos karą, kuris buvo laimėtas tik dėl kiekybinio pranašumo ir Pietų Osetijos karinių ekspertų. Studijoje „Military balance 2010“ pažymėta¹⁹², kad Rusijos armijoje yra 1,2 mln. kareivių, tačiau karinės parengties formą išlaiko tik 200 tūkst. Panaši situacija yra susidariusi ir karinio laivyno bei oro pajėgose. Rusijos karinė aviacija gali funkcionuoti tik 40–85 procentų pajėgumu. Karinės aviacijos pilotams skiriama tik 20–30 h pratyboms per metus (palyginimui, JAV pilotai praleidžia ore 250 h per metus¹⁹³). Rusijos ekspertai pažymi, kad įprastinės ginkluotės pajėgos turi keistis kokybiškai, t. y. turi būti perginkluojamos ir perorientuojamos pagal naujai iškylančius konfliktus, tačiau kiekybinė ginkluotės išraiška taip pat yra svarbi. P. Baev nagrinėjo Rusijos nacionalinės saugumo politikos evoliuciją ir daro išvadas, kad reikalinga radikali Rusijos ginkluotųjų pajėgų modernizacija¹⁹⁴. Tai pabrėžia ir R. Elison¹⁹⁵, kuris teigia, kad kinta konfliktų ir grėsmių pobūdis, o Rusija įsitraukusi į abejotinus konfliktus, kurių priešistorė neatitinka Rusijos interesų. A. Arbatov ragina stiprinti Rusijos ginkluotųjų pajėgų reformas, įvertinti gynybinius poreikius, sumažinti šauktinių skaičių, peržiūrėti atskirų ginkluotųjų pajėgų rūšių užduotis, suderinti išsigijimų programą, optimizuoti finansavimą¹⁹⁶. 2009 metų gegužės mėn. Rusijos gynybos ministras A. Serdiukovas pabrėžė, kad tik 10 procentų Rusijos ginkluotės atitinka modernius standartus ir šis skaičius turėtų padidėti iki 30 procentų 2012 metais, bei iki 70 procentų 2020 metais¹⁹⁷. Atgaivintos karinių pratybų programos (Oro tiltas, Vakarai, strateginės aviacijos pajėgų lėktuvai vykdo kovines misijas Šiaurės Atlanto regione ir kt.). 2009 m. JAV žvalgybos duomenimis¹⁹⁸, šiuo

¹⁹²The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2009-2010.-Oxford University Press, 2010

¹⁹³ Goldman S. CRS Report for Congress “Russian Conventional Armed Forces: On the Verge of Collapse”. The Library of Congress, - September 4, 1997.

¹⁹⁴ Баев П. Траектория российской армии: сокращение, разложение, поражение. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 51-89 с.

¹⁹⁵ Эллисон Р. Россия, региональные конфликты и применение военной силы. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 115-147 с.

¹⁹⁶ Арбатов А. Военная реформа: от кризиса до застоя. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 115-147 с.

¹⁹⁷ Interfaks pranešimas. [ODK vadovybė ragina spartinti pajėgų modernizavimą](#). Gen. ltn. Nikolajus Ignatovas, laikinai einantis Rusijos oro desanto kariuomenės (ODK) vado pareigas, pareiškė, kad dabartinė ODK ginkluotės ir karinės technikos būklė reikalauja spartinti modernizaciją, nes šiuo metu apie 80 % ginkluotės pasenusi, 18 % - modernizuota ir tik 2 % nauja. Buvęs ODK žvalgybos vadas atsargos pulkininkas Pavelas Popovskichas išreiškė susirūpinimą dėl profesionalių seržantų trūkumo ODK; jo teigimu, dabartinais seržantų rengimo tempais ODK poreikis būtų patenkintas po 50 metų. 2010-11-06.

¹⁹⁸ US Intelligence report. DF-2009-00080. Office of Director of National Intelligence. 30 July, 2009

metu Rusijos karinių pajėgų pasirengimas pagerėjo ir tai pastebima pastarųjų metų konfliktuose, kuriuose dalyvavo jų pajėgos. Rusija išlieka viena pagrindinių veikėjų regione, kuri gali sėkmingai panaudoti branduolinius pajėgumus, vykdyti karines operacijas kosmose, rengti plataus masto konvencines operacijas ir investuoti į pažangias naujas technologijas. Rusija turi antras pagal dydį strategines branduolines pajėgas ir didžiausią taktinių branduolinių ginklų kiekį, geriausią pasaulyje integruotą oro gynybos sistemą ir pakankamus transportavimo pajėgumus, taip pat per keletą dienų gali sėkmingai permesti brigadas su sunkia ginkluote į Rytų Europą, Kaukazą, Centrinę Aziją ir Tolimuosius Rytus. Pasirengimas didinamas vykdant pratybas. 2008 m. organizavo didžiausias karines pratybas STABILNOST, kuriose buvo testuojamos įprastinės ir strateginės branduolinės pajėgos, jų sąveikumas ir suderinamumas. Rusija vėl atgaivino karinę veiklą už valstybės teritorijos ribų (Rusijos karinis laivynas dislokuotas Indijos, Ramiajame ir Atlanto vandenynuose, taip pat ir Viduržemio jūroje, nors tai ir nėra susiję su kariniu operaciniu poreikiu; atnaujinti ilgo nuotolio skrydžiai panaudojant sunkiuosius bombonešius; Rusija tęsia karinio kosmoso programas ir išbandė galimybę blokuoti JAV žvalgybinius satelitus).

Rusijos galimybės dislokuoti dideles pajėgas užsienyje išlieka ribotos. Rusija pripažįsta, kad trūksta resursų išlaikyti ir modernizuoti branduolinį arsenalą, todėl orientuojamasi į nedideles ir mobilias karines pajėgas. Rusijos armijos aprūpinimas naujos kartos įprastine ginkluote gali kainuoti dešimtis milijardų dolerių. Realiai vertinant valstybės ekonominį pajėgumą, jos BVP turėtų padidėti mažiausiai du kartus¹⁹⁹. 2009 metais Rusijos gynybos ministras pabrėžė, kad Rusija turi modernizuoti bei reformuoti savo ginkluotąsias pajėgas²⁰⁰. Siekiama pakeisti struktūrą – organizacija būtų grindžiama brigadomis (vadovavimo struktūra būtų sumažinta viena pakopa), pajėgos būtų mobilios, aukšto parengimo ir nesunkiai dislokuojamos (pajėgų vienetai būtų atsakingi už tam tikrą apygardą, tačiau esant poreikiui galėtų būti dislokuoti į kitą karinę apygardą). Parengtos ginkluotės modernizavimo programos ir revizuojama karinio mokymo sistema, didinamas karinių pratybų skaičius. 2010 metų spalio mėn. Rusijos gynybos ministras

¹⁹⁹ McDermott R. Russia's Armed Forces Undergoing 'Unparalleled' Transformation. August 13, 2009 http://www.rferl.org/content/Russias_Armed_Forces_Undergoing_Fundamental_Transformation/1798944.html, [Žiūrėta: 2009-11-01]

²⁰⁰ McDermott R. Russia's Armed Forces Undergoing 'Unparalleled' Transformation. August 13, 2009 http://www.rferl.org/content/Russias_Armed_Forces_Undergoing_Fundamental_Transformation/1798944.html, [Žiūrėta: 2009-11-01]

paskelbė²⁰¹, kad Rusijos kariuomenėje karių skaičius sumažėjo iki vieno milijono žmonių. Pasak jo, 150 tūkst. karių yra karininkai, dar 100-120 tūkst. - profesionalūs seržantai, o kiti 730-750 tūkst. - būtiniosios tarnybos kareiviai. Karių skaičiaus pakeitimas - vienas žingsnių vykdant Rusijos ginkluotųjų pajėgų reformą. Kitas etapas bus socialinių klausimų sprendimas (taip pat ir karininkų aprūpinimo būstais), po to daug dėmesio bus skiriama ginkluotei. A. Serdiukovas sakė²⁰², kad apginklavimas tai gana ilgas procesas, todėl buvo nuspręsta jį atlikti dviem etapais. Pirmasis baigsis iki 2015 metų, antrasis - iki 2020 metų, tada bus galima manyti, kad „perėjimas prie naujo ginkluotųjų pajėgų veido“ visiškai baigtas. Tačiau problemas kelia finansai. 2010 m. spalio mėn. Rusijos Valstybės Dūmoje vyko Valstybės gynybos komiteto uždaras posėdis²⁰³, kuriame dalyvavo ir RF Ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo viršininkas Nikolajus Makarovas. Posėdžio metu buvo aptarta šiandieninė Rusijos kariuomenės padėtis bei vykdoma jos reforma, svarstomos su kariuomene susijusios problemos. N. Makarovas įvardijo daugumos kylančių problemų šalies kariuomenėje priežastį - nepakankamą jos finansavimą. 2011 m. Rusijos biudžeto projekte RF gynybos ministerijos federalinių tikslinių programų (FTP) finansavimas, palyginus su šiais metais, sumažintas 3 mlrd. 395,5 mln. rublių²⁰⁴. „Poskyryje „RF ginkluotosios pajėgos“ numatyti biudžeto asignavimai FTP realizavimui 2011 m. – 9 mlrd. 389,5 mln. rublių, o tai 3 mlrd. 395,5 mln. rublių mažiau nei 2010 metais, 2012 m. bus skirta 4 mlrd. 767,3 mln. rublių, 2012 m. – 5 mlrd. 854,1 mln. rublių.

Nepaisant kokybinių ir kiekybinių pajėgumų skirtumų, kariniai pajėgumai iš tiesų gali tapti rimtu argumentu, skatinančiu valstybes formuoti aljansą, nors pačios valstybės yra skirtingo dydžio. Rusijos ir Baltarusijos kariniai pajėgumai nėra subalansuoti, todėl skirtumai yra nemaži. Pvz., Rusijos sraigtasparnių skaičius didesnis santykiu 1 su 10, kovinių lėktuvų — 1 su 10, šarvuočių, tankų ir sunkiosios artilerijos santykis balansuoja 1 su 6. Viena vertus, tai indikuoja nelygiavertę partnerystę ir svorį aljanse. Kita vertus, reikia įvertinti regiono karinius pajėgumus, jų geografinį išsidėstymą, grėsmes ir tuomet Rusijos karinių pajėgumų kiekybė gali būti

²⁰¹ Interfaks pranešimas. Rusijos kariuomenė sumažinta iki vieno milijono žmonių. 2010-11-08

²⁰² Interfaks pranešimas. RF kariuomenės reformavimą stabdo nepakankamas jos finansavimas. 2010-10-14

²⁰³ Interfaks pranešimas. RF kariuomenės reformavimą stabdo nepakankamas jos finansavimas. 2010-10-14

²⁰⁴ Interfaks pranešimas. Asignacijos RF gynybos ministerijos. FTP 2011 m sumažintos daugiau kaip 3 mlrd. Rublių. 2010-11-12

vienas pagrindinių faktorių, kurie pagrindžia sąjungą ir integraciją su Baltarusijos karinėmis pajėgomis. K. Waltz nuomone, silpnesnės valstybės ieško paramos ir linksta į koaliciją su silpnesnėmis valstybėmis, nes stipresnės valstybės kariniai pajėgumai gali užgožti silpnesnę valstybę.²⁰⁵ Tokiu atveju Baltarusijos karinių pajėgų santykis su Rusijos karinėmis pajėgomis turėtų būti priešpastatomas NATO. Verta pažymėti ir kokybinius Rusijos ir Baltarusijos karinių pajėgumų rodiklius. Baltarusija jau perėjusi prie modernios ir struktūros ir jungtinės vadovybės, tuo tarpu Rusijos gynybos reformos planuose taip pat numatyti panašūs pokyčiai. Visa tai prisidės prie aljanso patvarumo. Patį procesą palengvins ir dabartinis Baltarusijos ir Rusijos karinio aljanso integralumas, kuris yra pasiekęs ketvirtą etapą. Karinių pajėgų pavaldumo klausimas nėra išspręstas, nes tik oro pajėgų pavaldumas perduodamas jungtinei vadovybei. Vis dėlto, nepaisant šio trūkumo, galima teigti, kad karinė integracija progresuoja, o esami trūkumai bus neutralizuoti. Valstybių ambicijos gana aiškiai apibrėžtos ir pretenduoja į visapusę integraciją (sąjunginės valstybės koncepcija), kuri turėtų apimti visus sektorius. Karinis sektorius išsaugo aukštą integralumo laipsnį, todėl fundamentalių atotrūkių tarp tikslų ir realių rezultatų neturėtų būti. Vyksta nuolatinės karinės pratybos, bendri apmokymai ir pratybos, kurie sutvirtina aljansą ir didina jo potencialą.

3.2 NATO plėtra ir regioninis įprastinių pajėgų balansas

Karinės grėsmės faktorius yra vienas lemiamų ir formuojančių karinio aljanso struktūras ir patį aljansą. Sąjunginės valstybės karinėje doktrinoje numatyta²⁰⁶, kad dabartinėmis sąlygomis plataus masto agresijos tikimybė prieš Sąjunginę valstybę yra sumažėjusi. Pagrindines problemas gali kelti istoriškai susiklostę nesutarimai atskiruose Sąjungos regionuose, parama destruktivioms politinėms jėgoms, ekstremistiniams nacionalistiniams ir separatistiniams judėjimams, vidinių konfliktų provokacija, Sąjunginių valstybių įtraukimas į konfliktą pasienio zonose bei ekonomikos silpnėjimas vidinių ir išorinių konfliktų metu. Normatyvinė sąjunginės valstybės bazė neatmeta konvencinio karo konflikto

²⁰⁵ P.vz. Peloponeso karo metu silpnesni graikų miestai susivienijo su silpnesne Sparta prieš Atėnus. Waltz N.K. Theory of International Politics. New York: McGraw-Hill, 1979.-127 p

²⁰⁶ Постановление Высшего Государственного Совета Союзного Государства 26 декабря 2001 г. № 8 Военная Доктрина Союзного Государства // <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg00869.htm>, [Žiūrėta: 2006-01-15]

galimybės, kurią sustiprina valstybių lyderių retorika ir modeliuojami veiksmai į besikeičiančią regiono saugumo situaciją.

Baltarusijos prezidentas pareiškė²⁰⁷, kad jeigu tankai ateis iš Vakarų, baltarusių kariai mirs čia už Rusiją. Nė viena pasaulio valstybė šiuo metu negali užsitikrinti karinio saugumo, panaudodama tik savo ginkluotąsias pajėgas. Tai skatina bloką, sąjungų ir koalicijų kūrimąsi. Mes ne išimtis. Mes turime stiprų karinį ir ekonominių sąjungininką – Rusiją, – teigė A. Lukašenka. Jėga išlieka pagrindiniu pasaulio politikos argumentu. Panaudodamos karinę jėgą, JAV ir NATO nesirūpina tarptautinės teisės normų laikymusi. Jiems nereikalinga JTO Saugumo Taryba, nesvarbi silpno karinio potencialo valstybių nuomonė. Būtent todėl iš pasaulinio žemėlapio pranyko Jugoslavija, nesiliauja kraujo praliejimas Irake ir Afganistane. Kuri šalis taps kita stipriųjų nacionalinių interesų įgyvendinimo zona, galima tik spėti²⁰⁸. 2010 metais vasario mėn. buvo paskelbta nauja Rusijos karinė doktrina, kurioje apibrėžtos karinės grėsmės. Viena iš grėsmių yra siekis suteikti NATO karinės jėgos potencialui globalias funkcijas, pažeidinėjant tarptautinės teisės normas, ir priartinti NATO šalių karinę infrastruktūrą prie Rusijos Federacijos sienų, taip pat ir per bloko plėtrą²⁰⁹. Taigi NATO dinamika ir plėtra tampa vienu pagrindinių parametru projektuojant Baltarusijos ir Rusijos karinį aljansą. NATO plėtra ir agresyvus skverbimasis į buvusią Rusijos interesų zoną gali būti įvertinamas panaudojant kiekybinius konvencinės ginkluotės rodiklius ir nuolat augančio gynybos biudžeto rodiklius (žiūrėti lentelę Nr. 4 NATO valstybių gynybos biudžeto raida).

²⁰⁷ Александр Лукашенко: „Если танки пойдут с запада, мы умирать будем здесь за Россию“. Минск, 29 сентября // <http://www.tiga.by/news/archive/2006/09/29>, [Žiūrėta: 2008-10-05]

²⁰⁸ Александр Лукашенко: „Если танки пойдут с запада, мы умирать будем здесь за Россию“. Минск, 29 сентября // <http://www.tiga.by/news/archive/2006/09/29>, [Žiūrėta: 2008-10-05]

²⁰⁹ Военная доктрина Российской Федерации. 5 февраля 2010 года. http://news.kremlin.ru/ref_notes/461, [Žiūrėta: 2010-06-12]

4 lentelė. NATO valstybių gynybos biudžeto raida

NATO valstybės	2005	2006	2007	2008
Belgija	4229	4196	4528	4336
Bulgarija	699	694	806	713
Čekija	2439	2253	2032	2024
Danija	3468	3792	3657	3541
Didžioji Britanija	55152	55043	55746	57392
Jungtinės Valstijos	503353	511171	524591	548531
Estija	266	299	375	365
Graikija	8480	8824	8780	9706
Islandija	0	0	0	0
Ispanija	11284	13823	14281	14721
Italija	33531	32445	32988	32103
Kanada	12986	13590	14817	15940
Latvija	272	342	378	400
Lenkija	5880	6101	6797	7418
Lietuva	415	449	498	518
Liuksemburgas	296	319	317
Nyderlandai	9568	10017	10152	9866
Norvegija	4885	4875	5186	4821
Prancūzija	52917	53198	53403	52565
Portugalija	4039	3924	3756	3766
Rumunija	1976	2059	1974	2184
Slovakija	823	835	845	907
Slovėnija	514	589	583	674
Turkija	12055	13016	11155	11663
Vengrija	1596	1431	1458	1355
Vokietija	38060	37133	37233	37237
Bendras biudžetas	769183	780418	796336	822746

Duomenys pateikti mln. JAV dolerių. Lentelė sudaryta autoriaus pagal <http://milexdata.sipri.org/result.php4>

Aljanso išlaidos, skiriamos gynybai, nuolat didėja, nors tai ir nėra siejama su pozicijų įtvirtinimu europiniame karinių veiksmų teatre. Rusijos ir Baltarusijos aljansui didesnių problemų kelia NATO plėtros bangos. Po pirmos NATO plėtros bangos Aljansas kiekybiškai sustiprino savo pozicijas Europoje. Lyginamojoje lentelėje Nr. 5 pateiktos NATO ir Rusijos konvencinės ginkluotės lubos pagal A-CFE.

5 lentelė. Rusijos ir NATO konvencinės ginkluotės lubos pagal Adaptuotą CFE sutartį po 1-os plėtros bangos

	Tankai	Šarvuočiai	Artilerija	Lėktuvai	Sraigtašparniai
Rusija	6450	11280	6315	3416	855
NATO	19345	30087	20087	6708	1975
Baltarusija	1,800	2,600	1,615	294	80

Šaltinis: lentelė parengta pagal The International Institute for Strategic Studies, The Military Balance 2000-2001. Oxford University Press 2000,-301 p.

Rusijos analitiko A. Arbatovo teigimu²¹⁰, NATO plėtros proceso eigoje Rusijos-NATO konvencinės ginkluotės santykis, atsižvelgiant į kiekybinius rodiklius, balansuoja tarp 1 su 4 Rusijos nenaudai. Rusijos ekspertas pervertino kiekybinius Čekijos, Lenkijos ir Vengrijos pajėgumus. Kaip matome iš lentelės Nr. 6, NATO pajėgos išsaugoja kiekybinį pranašumą prieš Rusiją, kuri susistemine galime teigti, kad NATO turi pranašumą tokiu santykiu: 2 su 2.7 koviniai aviacijos vienetai prieš vieną Rusijos kovinį lėktuvą, analogiškai po tris NATO šarvuočius ir tankus prieš vieną Rusijos šarvuotį (tanką). Papildomos Rusijos problemos gali būti siejamos su dabartiniais kiekybiniais ir kokybiniais rodikliais, indikuojančiais nepakankamą Rusijos konvencinių pajėgų pasirengimą. Tai mažina saugumo jausmą ir verčia pesimistiškai vertinti NATO plėtrą, nes Aljanso strategija yra puolamoji. Kita vertus, naudojant Baltarusijos faktorių ir šios valstybės pajėgumus galima teigti, kad kiekybiškai Baltarusija padeda atsverti NATO pajėgas 06/07 koeficiento ir padidina Rusijos galimybes. Baltarusijos faktorius tampa svarbus. Baltarusija nuosekliai priešinasi NATO dominavimui posovietinėje erdvėje ir buferinei zonai sukurti aplink Rusiją. Jo kontūrai jau ryškėja – Baltijos valstybės, Lenkija ir Ukraina gali sukurti tokį kordoną, tačiau jiems trukdo Baltarusija. Įgyvendinus tokį projektą, Rusija būtų izoliuota nuo Europos, o Baltarusija būtų įtraukta į Vakarų zoną. N. Laktionovo teigimu, Rusijos-Baltarusijos sąjunga yra tinkamas atsakas tokiems JAV planams bei taps tramdomuoju faktoriumi siekiant realizuoti karinius interesus posovietinėje erdvėje. NATO elgiasi agresyviai ir artėja prie Sąjungos sienų, o mūsų (baltarusių) nei ES, nei NATO priimti neketina. Jie siekia sumažinti Rusijos galias ir tai daroma gana atvirai²¹¹. 2009 metais Rusijos ambasadorius prie NATO D.Rogozin pažymėjo, kad NATO ekspansija kardinaliai pakeičia saugumo situaciją Europoje²¹². Pripažindamas kiekvienos nepriklausomos valstybės teisę jungtis prie karinių-politinių aljansų, ambasadorius pažymi, kad NATO kiekybinė plėtra neišspręs Europos valstybių saugumo problemų. NATO turėtų glaudžiai koordinuoti savo

²¹⁰ Arbatov A. The Russian Military in the 21st Century.-Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.-1997.-9-10 p.

²¹¹ Лактионова Н.Я. Стратегические цели постсоветской и европейской интеграции. Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/>, [Žiūrėta: 2007-04-09]

²¹² Rusijos delegacijos prie NATO tinklalapis. Dmitry Rogozin: “It’s time for NATO to ‘go on a diet’”, 2009-01-24, <http://natomission.ru/en/society/article/society/artnews/11/>, [Žiūrėta: 2010-06-11]

veiksmus su Rusija, siekdama adaptuoti savo karines ir politines struktūras esant dabartinėms strateginėms realijoms tiek Europoje, tiek ir visame pasaulyje. Maskva nori, kad būtų numatyti griežtesni kovinės aviacijos apribojimai, atsižvelgiant į įprastinės ginkluotės kokybinio tobulinimo veiksnį, ir griežčiau reglamentuotą laikiną NATO pajėgų dislokavimą regionuose, kurie geografiškai ribojasi su Rusija. Tai indikuoja Maskvos suvokimą, kad dėl konvencinės ginkluotės silpnumo Rusija yra pažeidžiama bei suponuoja veiksnį, kuris skatina Rusiją daugiau dėmesio skirti saugumo klausimams ir pesimistiškai vertinti NATO plėtrą.

Antra ir trečia NATO plėtos bangos papildomai sustiprino Rusijos ir Baltarusijos požiūrį dėl agresyvių NATO intencijų ir regioninio disbalanso didinimo. Jeigu Albanijos ir Kroatijos narystė nesukėlė labai priešiškos reakcijos iš Rusijos, tai Baltijos šalių priėmimas buvo traktuojamas kaip tiesioginių Rusijos nacionalinio saugumo interesų pažeidimas. Pati Baltijos valstybių narystė NATO aljanse nepakeitė regioninio karinių pajėgų balanso, nes Lietuvos, Latvijos ir Estijos kariniai resursai yra minimalūs, palyginti su šalia esančių valstybių pajėgumais (didesnės problemos kilo Juodosios jūros baseine prisijungus Rumunijai ir Bulgarijai, taip pat Gruzijos glaudus bendradarbiavimas su NATO gali priversti Rusiją koreguoti savo planus). Baltijos valstybės bendrai disponuoja 25 tūkst. karių reguliariosiomis pajėgomis, faktiškai neturi kovinės aviacijos ir tankų (Latvijos ginkluotosiose pajėgose yra 3 tankai T-55, tačiau jie skiriami tik mokymams). Planuojant hipotetinį konfliktą šiame karinių veiksmų teatre, galima atsižvelgti į Baltijos šalių turimą ginkluotę, palyginti su kitomis šio regiono valstybėmis.

6 lentelė. Rusijos-Baltarusijos ir Baltijos valstybių konvencinė ginkluotė

Ginkluotė	Baltijos valstybės	Baltarusija	Rusijos Leningrado karinė apygarda ir Kaliningrado operatyvinė strateginė grupė
Kariai	24.500	79.900	47.300
Tankai	3	1.608	1.231
Šarvuočiai	145	2.507	1.758
Artilerija	184	1.471	868

Šaltinis: The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2002-2003.-Oxford University Press, 2004.-71, 74, 75, 93, 338 p.

Net ir sujungus Baltijos valstybių ginkluotąsias pajėgas, iš esmės neįmanoma priešintis Rusijos-Baltarusijos aljansui. Tačiau Sąjunginės valstybės karo strategams

komplikacijų kelia užsienio šalių pajėgos, kurios gali būti dislokuotos Baltijos valstybėse ir pažeisti tradicinius Rusijos-Baltarusijos saugumo interesus. Baltijos regione NATO gali lengvai įgyti strateginį pranašumą. NATO bazės gali būti perkeltos iš Vokietijos į Vidurio ir Rytų Europą, konkrečiai – į Lenkiją ir Baltijos šalis. Formaliai tai gali būti grindžiama Aljanso valstybių ginkluotųjų pajėgų bendradarbiavimo principu, numatančiu, kad visos jos gali naudotis karinėmis bazėmis, esančiomis bet kurioje šalyje, įeinančioje į NATO. Šiuo metu Rusijos ir Baltarusijos susirūpinimas nuolat grindžiamas Baltijos šalyse vykdoma NATO oro policijos misija ir JAV planais dislokuoti priešraketinės gynybos elementus Lenkijoje ir Čekijoje. JAV ieško saugumo erdvės, į kurią galėtų sukoncentruoti savo pajėgumus ir užimti naują strateginę poziciją. Logine seka vertinant įvykius, NATO ir Rusijos sienos sankirta geostrategiškai pasislinko į Rytų Baltijos subregioną, todėl NATO sprendimas dislokuoti misiją Baltijos valstybėse dažnai aiškinamas realizmo parametrais. Rusija yra potenciali galios akumuliacijos hegemonė, kurios intencijas yra sunku prognozuoti. Hegemonizmą stengiamasi pažaboti maksimizuojant karinės galios kiekį regione, nes Rusijos stiprėjimas gali susilpninti JAV pozicijas Europoje. Atsižvelgdama į tai, Rusija imasi atsakomųjų veiksmų. Rusijos strateginės paskirties raketų kariuomenės vadas gen. plk. N. Solovcovas mano²¹³, kad atsakydama į JAV priešraketinės gynybos (PRG) sistemos sudėtinių dalių dislokavimą netoli šalies sienos Maskva žengs reikiamus žingsnius. Dislokuojant JAV PRG komponentus Rytų Europoje PRG sistema transformuosis ir dislokuota netoli Rusijos sienų galės esmingai paveikti Rusijos strateginių branduolinių pajėgų efektyvumą. Esant šiai situacijai Rusija bus priversta imtis papildomų priemonių, kad galėtų duoti atkirtį PRG sistemoms ir neleistų sumenkinti savo strateginio atgrasymo potencialo. Pasak jo²¹⁴, atitinkami politinio ir karinio pobūdžio sprendimai bus priimti laiku ir įgyvendinti, o amerikiečių kuriama pasaulinė PRG sistema iki 2020 metų turės ribotų galimybių perimti strateginių raketų kovinius blokus ir šiuo istoriniu laiko tarpsniu nesugebės rimtai susilpninti strateginio Rusijos branduolinių pajėgų efektyvumo. Jau ryškėja tendencijos dėl Rusijos saugumo politikos aktyvumo Kaliningrado kryptimi.

2010 metų vasarą Rusijos gynybos ministras pabrėžė²¹⁵, kad iškilus naujoms grėsmėms, Rusija gali dislokuoti raketas Kaliningrade. Kaliningrade būtina sustiprinti

²¹³ Interfakso pranešimas. Rusija atsakys į JAV priešraketinę gynybą. 2009-09-03

²¹⁴ Interfakso pranešimas. Rusija atsakys į JAV priešraketinę gynybą. 2009-09-03

²¹⁵ Russia's policy toward Kaliningrad. NATO press service. 2010-06-18

įvairiarūšę, kompaktišką grupuotę, kuri būtų kaip kumštis, galintis tinkamai atlikti visas jai pavedamas užduotis. Pagrindinė Baltijos laivyno užduotis – Rusijos nacionalinių interesų gynimas vakariniuose krantuose. Rusijos politika Kaliningrado srityje reiškia, jog Rusija neketina net svarstyti srities demilitarizavimo, kurio pastaraisiais siektų Vakarų valstybės, klausimo. Kaliningrado kaip „lango į Europą“ statusas, esant tokiai situacijai, net nesvarstytinas, nes sritis išlieka Rusijos kariniu forpostu. Darytina išvada, kad Rusijos karinių pajėgų stiprinimas Kaliningrado srityje susijęs su NATO planais stiprinti savo pajėgumus Baltijos valstybėse ir įgyvendinti priešraketinės gynybos planus Rytų Europoje. Tai iš dalies atsako į klausimą dėl Rusijos poreikio išsaugoti karinį aljansą su Baltarusija, su kuria sujungtos oro gynybos sistemos, o karinio konflikto atveju tarp NATO ir Rusijos ar Baltarusijos Baltijos valstybės atsidurtų Rusijos ir Baltarusijos gniaužtuose, ir Aljansas nebūtų pajėgus apginti šios teritorijos.

NATO plėtra ir regioninis karinių pajėgumų balansas tiesiogiai daro įtaką Rusijos ir Baltarusijos kariniam aljansui, kadangi ji sprendžia pajėgumų didinimo dilemą. Tolesnė NATO plėtros politika (pvz., galimas pietų frontas dėl Gruzijos narystės NATO) gali įtvirtinti Šiaurės Atlanto aljanso bendrąjį kiekybinį ir strateginį pranašumą Rusijos-Baltarusijos atžvilgiu ir tikėtina, kad adekvati reakcija ir ginkluotės didinimas ras vietą Rusijos ir Baltarusijos aljanso politikoje. NATO siūlo plėtrą vertinti atsižvelgiant į kryptį, kuria Aljansas evoliucionuoja kaip organizacija. Pamažu revizuojami strateginiai ir operatyviniai planai, kai kurios NATO šalys savo ginkluotę sumažino net iki žemiau leistinos normos pagal A-CFE. NATO branduolinėje strategijoje nėra nuorodų į taktinį branduolinį ginklą. Plečiamas bendradarbiavimas su kitomis valstybėmis (Pakistanas, Jungtiniai Arabų Emyratai) tokiose srityse kaip kova su tarptautiniu terorizmu ir pan. Vis dėlto NATO plėtra gali paskatinti Rusijos ir Baltarusijos aljanso stiprėjimą esantį jau ketvirtame karinės integracijos etape, kadangi kariniai pajėgumai bendraja apimtimi padidėja, nors geografiniu išsidėstymu (artumu) Rusijai ir Baltarusijai jų kiekis iš esmės nesikeičia. Artimuosiuose geografiniuose regionuose NATO gali turėti 1.2–1.6 pranašumo koeficientą atsižvelgiant į sunkiąją sausumos pajėgų kovinę ginkluotę, o aviacijos kiekis tampa lygus. Žinoma vykstant plėtrai NATO artėti prie Rusijos ir Baltarusijos sienų, atsiranda papildomų karinių ir logistinių bazių, kurios išbalansuoja karinių pajėgumų lygį regione. Kita vertus, neproporcingas pajėgumų didinimas yra

pavoingas ir beprasmis, nes valstybės naudoja resursus ginkluotės pranašumui įgyti, kuris išnyksta priešininkui adekvačiai sureagavus. Vertinant pastarųjų metų NATO politiką yra akivaizdu, kad NATO sutinka neformaliai pasidalyti įtakos zonomis su Rusija ir Baltarusija. Tai verčia manyti keletas priežasčių – stabdoma NATO plėtra ir Gruzija negauna net galimybės pradėti derybų dėl narytės (MAP klausimas)²¹⁶; Rusijai pradėjus karo veiksmus Gruzijoje NATO apsiribojo keliais politiniais pareiškimais ir laikinai suspendavo karinį bendradarbiavimą su Rusija; bendradarbiavimas su Rusija vėl reanimuojamas nekreipiant dėmesio į Gruzijos interesus. Analogiškai Rusija nuosaikiai reagavo į trečią NATO plėtros bangą ir Aljanso pareiškimus dėl galimybės Ukrainai ir Gruzijai prisijungti prie euroatlantinių struktūrų.

3.3 NATO ir Rusijos-Baltarusijos hipotetinis konfliktas

Įvertinus NATO-Rusijos konvencinės ginkluotės lygius, pažymėtina, kad NATO pranašumas yra sąlyginis ir išskirtinai kiekybinio pobūdžio, nes neatsižvelgiama į realią geostrateginę situaciją Europos kontinente. Susumavus visas NATO pajėgas, esančias Europoje, galime įvertinti tik kiekybinę, bet ne kokybinę išraišką. Konvencinę galią sunku įvertinti, nes tenka susidurti su daugybe faktorių, tokių kaip karių skaičius, jų parengimo kokybė, ginklų kiekis ir jų kokybė, mobilumas ir kt. J. Taliaferro teigimu²¹⁷, saugumo dilemos sprendimo atveju ginkluotės pasiskirstymas yra svarbus komponentas, tačiau kiti struktūriniai modifikatoriai (karinė technologija, geografinė padėtis, regioninis balansas, resursai, esantys puolamų valstybių teritorijoje) gali padidinti arba sumažinti konflikto galimumą. Privalu įvertinti karinės strategijos ir taktikos galimybes. Pvz., esant kariniam konfliktui iš esmės sunku perdislokuoti visas NATO pajėgas prie Rusijos-Baltarusijos sienos. Vykstant

²¹⁶ Dr. T.Janeliūno ir L.Kirvelytės teigimu, konfliktas privertė daugelį NATO ir ES šalių įvertinti Rusijos veiksmus ir santykius su Maskva. NATO atstovai ir net ištikimiausios Rusijos partnerės Europoje (tarkime, Vokietija) suskubo pareikšti, kad konfliktas neužbraukia Gruzijos galimybių tapti NATO nare. Vis dėlto, kol nėra jokių oficialių sprendimų dėl Gruzijos perspektyvų tapti NATO nare, išlieka daug abejonių, ar Gruzija tikrai gaus NATO saugumo garantijas. Aprimus pirmosioms emocijoms, tapo aišku, kad NATO narės, kurios abejojo Gruzijos patikimumu, 2008 m. pabaigoje dar labiau norėjo neskubėti suteikti Narystės veiksmų planą Gruzijai ir Ukrainai. Janeliūnas T., Kirvelytė L. "Gruzijos saugumo strategijos plėtra: sunkus kelias NATO link", Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2008, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2009 p. 149-173

²¹⁷ Taliaferro J. Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited.// International Security Vol.25, No.3.-2000/01.-128-162 p.

konfliktui Vakarų kryptimi (naudojant Rusijos strateginį matymą), portugalų ar britų tankai nebus naudojami greitos atakos atveju dėl nepalankaus geografinio atstumo. Europinio kontinento erdvės strateginė fragmentacija sudaro sąlygas panaudoti prieš Rusiją ir Baltarusiją tik tas ginkluotąsias pajėgas, kurios yra Rusijos-NATO bendros sienos subregionuose²¹⁸. Šiuo atveju potencialiai aktyvios ginkluotosios pajėgos bus tik Baltijos valstybėse, Norvegijoje, Lenkijoje, Vengrijoje, Čekijoje, Vokietijoje, Turkijoje, JAV pajėgos dislokuotos Europoje, Slovakijoje, Bulgarijoje ir Rumunijoje. Įvykus NATO plėtrai, Šiaurės Atlanto Aljanso pajėgumai bendraja apimtimi padidėja, tačiau geografiniu išsidėstymu (artumu) Rusijai jų kiekis iš esmės nesikeičia. Artimuosiuose geografiniuose regionuose NATO gali turėti 1.2–1.6 pranašumo koeficientą atsižvelgiant į sunkiąją sausumos pajėgų kovinę ginkluotę, o aviacijos kiekis net tampa lygus (duomenys pateikti prieduose, žr. lentelę Nr. 7).

7 lentelė. Rusijos ir NATO konvencinių pajėgų balansas hipotetinio konflikto atveju

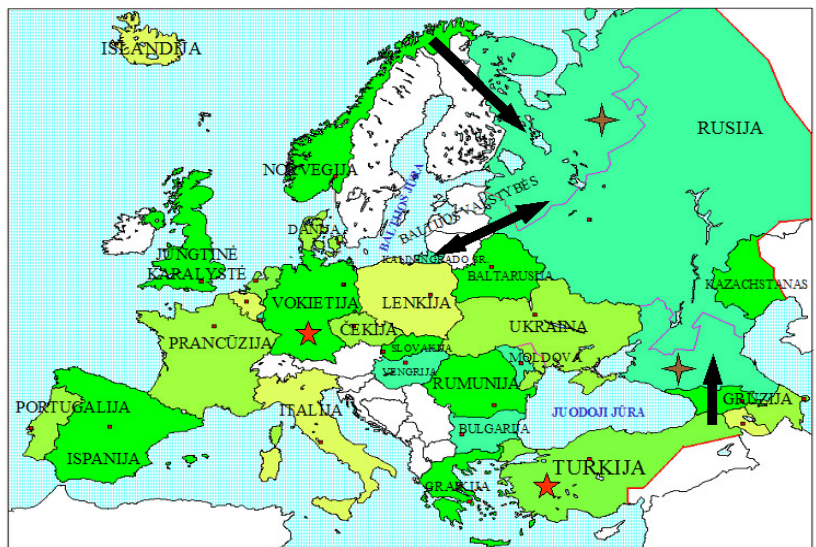
Ginkluotė	Rusija/Baltarusija	NATO	Santykis
Tankai			
Tankų skaičius iki 2009 m. sausio 1 d.	5.150/1.579	12.056	1.79
Šarvuočiai			
Šarvuočių skaičius iki 2009 m. sausio 1 d.	9.914/2.482	15.201	1.22
Artilerija			
Artilerijos skaičius iki 2009 m. sausio 1 d.	5.987/1.454	11.186	1.5
Sraigasparniai			
Sraigasparnių skaičius iki 2009 m. sausio 1 d.	476/39	620	1.2
Kovinė aviacija			
Aviacijos skaičius iki 2009 m. sausio 1 d.	2.245/206	1.750	0.71

Pastaba: NATO pajėgos apima tik Slovakiją, Bulgariją, Rumuniją, Baltijos valstybes, Čekiją, Lenkiją, Vengriją, Vokietiją, Turkiją ir JAV pajėgas Europoje, kurios potencialiai dalyvautų konflikte. Šaltinis: Agreement on the Adaptation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe. // <http://www.osce.org/docs/english/1990-1999/cfe/cfeagree.htm> ir The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2010.-Oxford University Press, 2010

²¹⁸ Федоров Ю. Адаптированный Договор об обычных вооруженных силах в Европе и интересы безопасности России // Аналитические Записки No.2.-Том 1.- Ноябрь, 2002.-1-16 p.

Regioniniame kontekste NATO hipotetinės puolamosios operacijos yra gana ribotos. Modeliuojant NATO – Rusijos/Baltarusijos konfliktą privalu įvertinti karinį politinį lauką, kuris yra susiklostęs toje zonoje (žr. žemėlapią Nr. 1 „NATO ir Rusijos/Baltarusijos konflikto zonos“).

1 Žemėlapis. „NATO ir Rusijos/Baltarusijos konflikto zonos“

Schema Nr.1 NATO ir Rusijos konflikto zonos

- ★ JAV pajėgos Europoje
- ★ Rusijos flangų zonos
- ➔ NATO puolamoji linija
- Flangų ribos

Šaltinis: parengta autoriaus

Vakarų kryptimi didelę dalį teritorijos užima neutrali Baltarusijos-Rusijos aljansui erdvė, susidedanti iš Ukrainos ir Moldovos, sudarydama sanitarinį kordoną ir apsaugodama nuo nenuspėjamų veiksmų iš Juodosios jūros. Moldovos ir Ukrainos neutralitetas suponuoja situaciją, kad tiesioginis susidūrimas su NATO galimas Kaukaze arba Baltijos regione. Konfliktai yra didesne dalimi teorinio pobūdžio, nes Rusijai kyla grėsmė Kaukazo regione ne dėl NATO invazijos, bet dėl vidinio nestabilumo pačiose Šiaurės Kaukazo respublikose, neišspręstuose Čėčenijos, Abchazijos ir Pietų Osetijos konfliktuose. Turkijos ir Rusijos ginkluotosios pajėgos yra atitvertos kalnų rajonų Šiaurės Kaukaze. Be to, didelė Turkijos pajėgų dalis nukreipta prieš kurdų separatistines pajėgas arba parengta prieš Siriją ir Irako kurdus. Gruzijos posūkis į NATO karinę erdvę kelia rimtas komplikacijas Rusijos saugumo dilemai. 2008 metų balandžio mėn. vykusiam NATO viršūnių susitikime buvo

sutarta, kad Gruzija taps visateise NATO nare. NATO remia Gruzijos teritorinio integralumo principą ir, bent formaliai, pasmerkė Rusijos veiksmus Gruzijoje. Suintensyvėjęs Gruzijos bendradarbiavimas su NATO perspektyvoje gali atverti pietinį NATO frontą Rusijos kryptimi, tačiau pati narystė susijusi su tam tikromis sąlygomis ir politine valia NATO, kurios šiame etape nėra. Karinis susidūrimas Baltarusijos – Kaliningrado – Baltijos valstybių ašyje yra mažai tikėtinas, tačiau Rusijos-Baltarusijos aljanso stiprinimo ir ginkluotės modernizavimo Kaliningrade įvertinimas sudaro prielaidas teiginiams, kad Rusija tai vertina kaip potencialaus konflikto židinį (karinės strategijos kontekste). 2009 metais vykusią Rusijos ir Baltarusijos pratybų Zapad-2009 scenarijus buvo modeliuojamas pagal hipotetinį NATO-Rusijos konfliktą. Obuz Lesnovsko poligone prie Baranovičių miesto jungtinė rusų-baltarusių grupuotė sėkmingai sunaikino tariamą agresorių ir perėjo į kontrapuolimą bei suteikė paramą užblokuotam Kaliningradui. NATO generalinis sekretorius A. F. Rasmussenas pabrėžė²¹⁹, kad „pratybos neatitinka pozityvios dvasios, su kuria mes bandėme pagerinti santykius tarp Rusijos ir NATO. Taigi aš tikiuosi, kad mes daugiau nematysime tokių pratybų vėl“. Vis dėlto A.F.Rasmussenas sakė nelaikąs grėsme nė vienam NATO sąjungininkui rugsėjį vakariniame Rusijos regione ir Baltarusijoje vykusią bendrą Rusijos ir Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų mokymų „Zapad-2009“ ir Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų mokymų „Ladoga-2009“. Analogiškai NATO organizavo papildomas pratybas Baltijos šalyse 2010 metais. Lietuvos premjeras A.Kubilius pareiškė²²⁰, kad Baltijos šalyse vyksiančios NATO pratybos nėra nukreiptos prieš Rusiją, bet yra susijusios su pernai vykusiomis bendromis Rusijos ir Baltarusijos karinėmis pratybomis. „Be abejo, yra ryšys su tuo faktu, kad praėjusiais metais Rusija ir Baltarusija rengė dideles pratybas „Zapad“ ir „Ladoga“. Tai sukėlė NATO susirūpinimą, nes pratybos, didžiąją dalimi „Zapad“, turėjo labai aiškia puolamąją, o ne gynybinę kryptį“.

Apibendrinant galimą NATO-Rusijos/Baltarusijos konfliktą regione, pažymėtina, kad tiek Šiaurės Atlanto Aljanso, tiek Rusijos/Baltarusijos saugumo pakankamumo poreikiai turėjo būti realizuoti. NATO plėtros metu Aljansas sustiprėjo kiekybiškai, o Rusijos karinė integracija su Baltarusija sumažino karinio pranašumo efektą ir sustiprino aljanso patvarumą. Visuomet egzistuoja potencialaus konflikto

²¹⁹ BNS pranešimas. NATO: Rusijos karinės pratybos nebuvo grėsmė nė prieš vieną sąjungininkę. 2010-04-12

²²⁰ BNS pranešimas. NATO: Rusijos karinės pratybos nebuvo grėsmė nė prieš vieną sąjungininkę. 2010-04-12

tarp valstybių galimybė, nes valstybių pajėgumai varijuoja tam tikrais laiko tarpais ir sunku nuspėti kryptį, į kurią gali pasislinkti esamas karinis balansas. Valstybės yra paveiktos anarchinės sistemos logikos ir siekia įgyti pranašumą prieš kitas bei kartu užsitikrinti, kad kitos valstybės nesiektų pranašumo prieš jas. Hipotetinis konfliktas su NATO ir Rusijos-Baltarusijos platesnė integracija turėjo išspręsti galios didinimo logiką, tačiau tolesnė NATO plėtros politika (pvz., galimas pietų frontas dėl Gruzijos narystės NATO) gali įtvirtinti Šiaurės Aljanso bendrąjį kiekybinį ir strateginį pranašumą Rusijos atžvilgiu. Visa tai verčia tęsti karinius integracijos projektus Rusijoje ir Baltarusijoje bei stiprinti aljanso patvarumą ketvirtame karinės integracijos etape. Net ir darant prielaidą, kad NATO nekelia tiesioginės karinės grėsmės Rusijai ir Baltarusijai, dominuos saugumo dilemos klausimai ir valstybių intencijų neaiškumo kontekstas. Kuriasi galinga karinė politinė struktūra, kuri įtraukia beveik visas Europos valstybes ir priima sprendimus dėl globalių saugumo problemų. Ir šie sprendimai priimami atsižvelgiant tik į savo interesus. Rusija ir Baltarusija (kuri apskritai gali būti traktuojama kaip saugumo politikos objektas) beveik neturi galimybių dalyvauti formuojant ir įgyvendinant Aljanso politiką. Tokiu būdu Europos saugumas išbraukiamas iš Rusijos, didžiausios Europos valstybės, darbotvarkės. Rusijos-NATO Taryba bando užpildyti tuščią ertmę bendradarbiaudama su NATO-Rusija, tačiau tai nėra tinkamas mechanizmas, užtikrinantis abipusį bendradarbiavimą bei bendros politikos formavimą. Vykstanti Aljanso transformacija iškelia Rusijai daugybę klausimų: neaišku, kokia apimtimi plėsis Aljanso kompetencija, kokia bus Aljanso europinė politika ir kaip ji atsispindės Rusijos-Baltarusijos Aljanso kontekste. Todėl grėsmės faktorius išlieka svarbus ieškant veiksmų, turinčių įtakos Rusijos-Baltarusijos kariniam aljansui.

3.4 NATO operacijų efektyvumas

Šiuo metu NATO vykdo karines operacijas ir paramos misijas įvairiuose geografiniuose fragmentuose, kurie driekiasi nuo Europos iki Afrikos.

2 Žemėlapis. NATO operacijų geografinis spektras

Geografinis operacijų spektras iš tiesų yra platus. Skiriasi operacijų pobūdis, mandatas, tikslai ir reikalingi pajėgumai. Somalio pakrantėje NATO karinės jūrų pajėgos vykdo kovos prieš piratavimą operaciją, Kosove atlieka taikos palaikymo funkcijas, tuo tarpu Afganistano operacija apima tiesioginius karinius veiksmus sausumoje, valstybės atkūrimą ir stabilizaciją. Geografinis operacijų išsidėstymas sietinas su skirtingais pajėgumais ir reikalavimais. Kiekvienai operacijai reikia užtikrinti logistiką, komunikacijos priemones, karių kovinį pasirengimą, žvalgybą, supažindinti su kultūriniais savitumais, parinkti tinkamą ginkluotę ir pan. Be abejo, reikalingi pajėgumai, kurie gali būti panaudojami operacijai ir užtikrinamas jų rezervas. Operacija yra kompleksinis reiškinys ir jos planavimas bei tolesnis įgyvendinimas susijęs su žmogiškaisiais ir finansiniais ištekliais. Šiuo metu NATO operacijose dalyvauja apie 100 000 karių. Operacijų mandatas ir pobūdis skiriasi, todėl NATO turi skirti daug resursų mokymams ir parengimams. Jeigu Irake NATO

atlieka Irako nacionalinių karinių pajėgų mokymus, Viduržemio jūroje NATO jūrinės pajėgos eskortuoja laivus ir atlieka preventyvius veiksmus užkertant kelią galimai teroristinei veiklai. Šie pajėgumai analogiškai negali būti unifikuoti, nes iš esmės skiriasi misijos funkcijos, geografinė vieta, naudojami pajėgumai ir kovinis parengimas.

Operacijų pobūdis ir spektras išbalansuoja NATO pajėgumus ir silpnina jų galimybes sėkmingai įgyvendinti tikslus. Pagrindines problemas kelia NATO ambicijos Afganistane, kuriame nuolat dislokuota apie 60 000 karių ir vyksta tiesioginė ir netiesioginė konfrontacija su priešiškomis pajėgomis. Nuolat trūksta žmogiškųjų pajėgumų, nors Europos ir Kanados ginkluotosiose pajėgose yra 1,5 mln. karių ir 2 mln. rezervo²²¹. Trūksta specialių pajėgumų, tokių kaip karo medikai, strateginio transportavimo, išminavimo, logistikos. Afganistano operacija atskleidė ir aljanso pajėgų tarpusavio sąveikumo problemas. Pvz., NATO pajėgos dažnai susiduria su improvizuotų sprogmenų panaudojimu ir radijo dažnio nesuderinamumu²²². Valstybės nėra linkusios keistis gynybos technologijomis, nustatyti griežti eksporto reikalavimai ir apribojimai, ir NATO negali užtikrinti net suderinto komunikacinių priemonių panaudojimo operacijoje. Sraigtasparnių trūkumas operacijoje tampa klasikiniu pavyzdžiu tiek NATO, tiek ES operacijose. Nors NATO šalyse ir yra apie 4 000 sraigtasparnių²²³, valstybės nenori papildomai investuoti ir įdiegti reikiamą technologiją, su kuria būtų galima veikti operacijoje Afganistane. Dislokavus reikiamus pajėgumus Afganistane valstybės turi atlikti techninę apžiūrą, o visa tai – papildomi resursai. 2009 m. spalio 22 d. Bratislavos saugumo konferencijoje NATO Generalinis sekretorius A.Rasmussen ragino valstybes nutraukti investicijas į pajėgumus, kurių negalima panaudoti operacijose²²⁴. Tai atskleidžia kitą NATO problemą – investicijų trūkumą į ginkluotės modernizavimą. Plačiąja prasme, didėjantis operacinis spektras stabdo investicijas į

²²¹ NATO Parliamentary Assembly. [2008 Annual Session](#) > 160 DSCTC 08 E rev 1- Current and Future Capability Priorities for the Atlantic Alliance // <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=1474>, 2009-10-2

²²² Ibid.

²²³ Ibid.

²²⁴ "New Challenges - Better Capabilities" Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Bratislava Security Conference. 2009 Oct 22. http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_58248.htm ; 2010-06-14

karinių pajėgų modernizaciją, nes resursai nukreipiami dislokuotų pajėgų paramai operacijose²²⁵.

NATO operacijos turi dvejopą efektą Rusijos ir Baltarusijos aljanso patvarumui. Visų pirma, vykdant tarptautines operacijas didėja NATO valstybių pasirengimas veikti kartu, užtikrinamas sąveikumas, ryšiai, logistika ir tai kelia pagrįstas dvejones Rusijos ir Baltarusijos aljansui dėl NATO pajėgų aukšto pasirengimo lygio, jeigu įvyktų konfliktas Europos regioniniame fragmente. Tai skatina stiprinti Rusijos ir Baltarusijos dvišalius karinės integracijos projektus. Kita vertus, NATO karinės pajėgos veikia Europoje (Kosovas), Azijoje (Afganistanas ir Irakas) ir Afrikoje (Somalio pakrantė), todėl panašu, kad NATO valstybėms operacinė našta yra per sunki. Nors ir vykdomų operacijų sąrašas nėra didelis, pačios operacijos vyksta skirtinguose geografiniuose fragmentuose, skiriasi operacijos pobūdis ir pajėgumai. Nuolat susiduriama su esminiais operaciniais trūkumais, trūksta parengto personalo, karinės įrangos, logistikos. Gynybos biudžetai, skiriami operacijoms, riboja NATO valstybių galimybes modernizuoti ginkluotę, investuoti į pažangias gynybos technologijas ir daugiau dėmesio skirti saugumui Europoje. NATO kariniai pajėgumai artimuose geografiniuose fragmentuose su Rusija ir Baltarusija yra subalansuoti, tačiau nenaudojami. Tikėtina, kad NATO negalėtų sėkmingai dalyvauti įprastiniame kare, nes pajėgos rengiamos pagal operacinius scenarijus (taikos įvedimas, taikos palaikymas, stabilizacija ir pan.), todėl karių parengimas neatitinka įprastiniame kare naudojamos taktikos, strategijos ir kovinės parengties.

3.5 NATO ir Rusijos-Baltarusijos santykių dinamika

Rusijos ir Baltarusijos aljansas neturi bendrų formatų, institucijų ar grupių, kurios atstovautų jų interesams santykiuose su NATO. Baltarusijos santykiai su

²²⁵ Šiuo atveju reikėtų išskirti JAV ir europines NATO valstybes. NATO-ES valstybės investuoja 30 mlrd EUR į 89 gynybos technologijos programas, o Jungtinės Valstijos išleidžia 83 mlrd USD 27 projektams. NATO-ES neproporcingai finansuoja personalą ir infrastruktūros projektus ir vidutiniškai šių šalių išlaidos sudaro apie 54 procentus viso gynybos biudžeto (JAV išleidžia 33 procentus gynybos biudžeto personalui). JAV investicijos į gynybos tyrimo sritis sudaro 75 mlrd USD, o visos kitos NATO šalys tik 12 mlrd. NATO Parliamentary Assembly. [2008 Annual Session](#) > 160 DSCTC 08 E rev 1- Current and Future Capability Priorities for the Atlantic Alliance // <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=>, [Žiūrėta: 2009-10-2]

NATO apskritai yra riboti dėl valstybės politinės konjunkūros, tuo tarpu Rusija buvo užmezgusi gana solidžius ryšius su Aljansu. NATO Tarptautinio personalo Rusijos skyriaus vedėjo P. Fritch teigimu²²⁶, per pirmuosius penkerius mūsų partnerystės metus, dirbdami NATO ir Rusijos nuolatinėje bendroje taryboje, pagrindinį dėmesį skyrėme tam, kad įveiktume praeities palikimą, didintume skaidrumą ir abipusį pasitikėjimą. Antrajame etape, skatinami realios terorizmo ir ginklų platinimo keliamos grėsmės, mes paskyrėme NATO ir Rusijos tarybos veiklą beveik vien tik ateities klausimams spręsti ir naujiems būdams, kaip galėtume bendromis pastangomis kovoti su neprecedentinėmis grėsmėmis, ieškoti. Nors ir ekspertas pažymi dvišalio bendradarbiavimo etapus, kurie skatina brandesnius ir kokybiškesnius tarpusavio santykius, Rusijos klausimas išlieka kontraversiškas. Praeities palikimo įveikti nepavyko, nors galime pastebėti ir pozityvius žingsnius – Rusijos karinio jūrų laivyno pajėgos prisijungė prie Aljanso antiteroristinio patruliavimo Viduržemio jūroje, tarpusavio bendradarbiavimas institucionalizuotas – sukurta NATO-Rusijos taryba, Rusija atvėrė savo sienas NATO tranzitui į Afganistaną. Vis dėlto kur kas lengviau išvardyti temas ar sritis, kuriose nėra sutarimo su Rusija – priešraketinė gynyba, Kosovo statusas, įprastinė ginkluotė, NATO plėtra ir pan. 2008 m. rugpjūčio mėn. NATO užšaldė dvišalius santykius su Rusija dėl pastarosios karinių veiksmų Gruzijoje. Santykių užšaldymas sukėlė didelių diskusijų tarp NATO ir Rusijos ekspertų, kurie prognozavo naujo Šaltojo karo pradžią, tiesioginę konfrontaciją ir naują NATO plėtros bangą. Šis nominalus santykių užšaldymas ir gana greita restauracija, deja, patvirtino keletą dalykų – dvišaliai santykiai su Rusija grindžiami pragmatiniais interesais, vertybės neegzistuoja, tam tikrų sąlyčio taškų yra ir NATO nelinkusi konfrontuoti. Bendrų sąlyčio taškų iš tiesų lyg ir yra, o visiškas kontaktų su NATO nutraukimas nebuvo naudingas Rusijai, nes ji „išmetama“ iš plataus informacinio lauko ir atribojama jos galimybė dalyvauti globaliuose saugumo procesuose. NATO vykdo didžiausią karinę operaciją istorijoje Afganistane ir geografiškai ši grėsmė yra daug artimesnė Rusijai. Rusija, žinoma, yra suinteresuota bendradarbiavimu su NATO, nes šiuo metu aljansas bando kontroliuoti saugumo procesus netoli Rusijos pietinės sienos ir tai daro tiesioginę įtaką saugumui. Dr D.Jakniūnaitės teigimu, Rusija intensyviai siekia daryti įtaką tarptautinės sistemos taisyklių formulavimui ir reformulavimui, viena iš

²²⁶ Fritch P. NATO ir Rusijos partnerystė: tai, ko plika akim nematyti. NATO apžvalga 2007, vasara. <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/lithuanian/analysis1.html>. [Žiūrėta: 2008-07-14]

didžiausių vertybių tarptautinėje erdvėje laikydama pagarbą sau kaip įtakingai sistemos žaidėjai²²⁷. Dvišalių santykių restauravimas ir NATO-Rusijos tarybos veiklos atgaivinimas įvyko gana greitai ir be didelių nuolaidų iš Rusijos pusės. Tiksliau tariant, iniciatyva dėl santykių atgaivinimo priklauso pačiai NATO, kuri nori įtraukti Rusiją į savo darbotvarkę. Net ir NATO generalinis sekretorius A. F. Rasmussen pažymėjo²²⁸, kad NATO turi įtikinti Rusijos žmones, kad nėra jų priešas, ir pridūrė nenorintis, kad NATO ir Rusijos nesutarimai posovietinėje erdvėje temdytų dvišalius santykius. Pasak jo, plėtoti NATO ir Rusijos santykius yra antrasis jo prioritetas po padėties suregulavimo Afganistane. Visa tai buvo formalizuota Lisabonos NATO viršūnių susitikime. 2010 metų lapkričio 19–20 dienomis Lisabonoje vykusiame aukščiausio lygio NATO susitikime priimta nauja aljanso strategija, kurioje įrašyta, kad organizacija nekelia grėsmės Rusijai ir siekia su šia šalimi pradėti „tikrą strateginę partnerystę“²²⁹. NATO pareiškė, kad yra pasirengusi bendradarbiauti su Rusija priešraketinės gynybos, kovos su terorizmu, piratavimu, narkotikų platinimo, tarptautinio saugumo srityse. Lapkričio 20 dieną į Lisaboną dalyvauti Rusijos–NATO Tarybos aukščiausio lygio susitikime atvyko Rusijos prezidentas Dmitrijus Medvedevas. Svarbiausiame Rusijos–NATO aukščiausio lygio susitikimo politiniame dokumente „XXI amžiaus bendrų iššūkių saugumui apžvalga“, kuri pasirašė aljanso vadovybė ir Rusijos prezidentas, konstatuojama, kad sutampa pozicijos pagal visas dokumente įvardytas grėsmes. D. Medvedevo manymu²³⁰, svarbiausias susitikimo Lisabonoje sutarimas - tai Rusijos ir NATO sprendimas kartu kurti Europos priešraketinės gynybos sistemą ir vertinti grėsmes saugumui. Lisabonoje priimtoje naujoje NATO koncepcijoje įvardijami ir tie klausimai, kuriais išlieka nesutarimai su Rusija. Pirmiausia tai būtų aljanso plėtra į Rytus, kas kelia Rusijos nepasitenkinimą. NATO patvirtino ketinimą „tęsti ir vystyti“ bendradarbiavimą su Gruzija ir Ukraina. Aljansas nekalba apie šių valstybių įstojimo į NATO aiškia perspektyvą, tačiau teigia, kad bendradarbiavimas turi vykti pagal „NATO aukščiausio lygio susitikimo Bukarešte“ sprendimus ir reikia atsižvelgti į

²²⁷ Jakniūnaitė D. "Simboliniai žaidimai užsienio politikoje: Rusijos ir Didžiosios Britanijos santykiai 2006-2008", Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2008, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2009, p. 133- 148.

²²⁸ Aljanso vadovas: NATO nėra Rusijos priešas, <http://www.zebra.lt/lt/aktualijos/pasaulyje/Aljanso-vadovas-NATO-nera-Rusijos-priesas-2009-08-03.html>. [Žiūrėta: 2009-08-15]

²²⁹ Interfaks pranešimas. NATO nekelia grėsmės Rusijai, teigiama naujoje aljanso strategijoje. 2010-11-22

²³⁰ Interfaks pranešimas. NATO nekelia grėsmės Rusijai, teigiama naujoje aljanso strategijoje 2010-11-22

kiekvienos šalies siekį tapti aljanso dalimi. Lisabonoje buvo priimta deklaracija, kurioje aljansas patvirtina, kad Gruzijai, kaip ir anksčiau, yra atviros durys į NATO. Aljansas išreiškė Gruzijos palaikymą dėl šalies teritorinio vientisumo. Be to, NATO ragina Rusiją peržiūrėti savo sprendimus dėl Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybės pripažinimo ir įvykdyti susitarimą dėl ugnies nutraukimo.

Baltarusija taip pat bando palaikyti pragmatiškus ryšius su NATO struktūromis ir valstybėmis šalimis, pasinaudodama Individualios Partnerystės Programa (IPP) ir Planavimo ir Peržiūros Proceso (angl. Planning and Review Process) mechanizmais²³¹. Baltarusija teikia didelę svarbą santykiams su Aljansu ir objektyviai pripažįsta didėjančią Aljanso vaidmenį Europos saugumo reikaluose. Baltarusijos URM Užsienio politikos analizės valdybos viršininko pavaduotojas A. Šupliakas pažymėjo, kad nepaisant tam tikrų nesutarimų dėl NATO funkcijų šiuolaikiniame pasaulyje, pagrindiniai NATO ir Baltarusijos tikslai sutampa. Jų esmė – nedalomo ir visuotinio saugumo sukūrimas Europoje²³². Baltarusijoje reguliariai lankosi NATO delegacijos ir diskutuojama apie Aljanso ir Baltarusijos bendradarbiavimo galimybes programos „Partnerystė vardan taikos“ rėmuose. Svarstomos galimybės dėl karinio bendradarbiavimo plėtros, keitimosi informacija ir Baltarusijos dalyvavimo NATO taikos palaikymo operacijose galimybes. 2010 m. gegužės mėn. Baltarusijos transporto ir ryšių ministro pavaduotojas N. Verchovecas pabrėžė²³³, kad Baltarusija norėtų, kad Afganistane dislokuotoms NATO pajėgoms skirti nekariniai kroviniai iš Klaipėdos uosto būtų vežami per jos teritoriją. Vis dėlto dabartinio Baltarusijos ir NATO karinio bendradarbiavimo praktinė išraiška yra minimali ir apribota konsultacijomis ir mokymais NATO valstybėse.

Baltarusijos ir NATO bendradarbiavimas galėtų neigiamai paveikti Rusijos ir Baltarusijos karinį aljansą, jeigu būtų svarstoma jos narystės galimybė. Galima integracija į NATO struktūras pareikalautų rimtų politinių išbandymų (Ukrainos atvejis) ir esminių reformų gynybos politikos srityje. Baltarusija pradėtų dalyvauti

²³¹ IPP yra Partnerystės vardan taikos programos dalis. Valstybės, siekiančios bendradarbiauti su NATO, pateikia savo poreikių sąrašą ir suderina su NATO dvejų metų planą, kurio pagrindu vyksta bendradarbiavimas. Jis orientuojamas į sąveikumą ir gynybos reformas. PARP programa orientuota į planavimą, reformas ir pajėgumus, kurie galėtų būti panaudoti kartu su kitomis PVT narėmis. Žiūrėti plačiau: www.nato.int

²³² Interfaks pranešimas. Baltarusija pasirengusi dialogui su JAV, tačiau tam trukdo vienašališkos Vašingtono sankcijos. 2010-11-05

²³³ BNS pranešimas. Baltarusija nori prisijungti prie NATO krovinių tranzito iš Klaipėdos į Afganistaną. 2010-05-21

sprendžiant saugumo klausimus bei esant reikalui pasinaudoti kolektyvinio saugumo privalumais – 5 straipsnio garantija. Baltarusijai nereikėtų pasikliauti vien tik savo pačios pastangomis ir ekonominiais resursais, jei iškilis pavojus saugumui. Aljansas įgalina šalis nares realizuoti esminius nacionalinio saugumo uždavinius kolektyviai. Dėl to atsirandantis šalių narių vienodo saugumo jausmas, nepriklausomai nuo jų situacijų ar atitinkamų nacionalinio karinio pajėgumo skirtumų, dar labiau sustiprina bendrą stabilumą. Žinoma, Baltarusijos lauktų ilgas pasirengimo narystei procesas. Reikėtų vykdyti nuoseklias ir skausmingas gynybos ir saugumo sektoriaus reformas, pradėti dalyvavimą operacijose, perkvalifikuoti personalą ir patį mąstymą. Tačiau greta šių teigiamų poveikių yra ir neigiamas. Baltarusija, prisijungdama prie NATO, prarastų dalį autonomijos vykdant vidaus ir užsienio politiką. Maža šalis turi teisę dalyvauti priimant NATO sprendimus, tačiau jos įtaka gali būti per maža sprendimams paveikti ar juos pakeisti. NATO reformos sąlygotų tam tikrą socialinį štormą tiek kariniame, tiek ir socialiniame sektoriuje. Fundamentalūs pokyčiai visuomenėje nebūtinai būtų vertintini teigiamai. Dabartiniame karinės integracijos etape šio veiksnio reikšmė nėra didelė, kadangi integruotos karinės pajėgos riboja valstybių karinį bendradarbiavimą ir užkerta kelią aljanso silpnėjimui.

3.6 ES karinių pajėgumų panaudojimas

ES stiprėjimą galima vertinti įvairiais pjūviais ir labai plačiai, tačiau pabandysiu apsiriboti keliais pagrindiniais kariniais parametrais. Tai yra karinių pajėgų sugebėjimas vykdyti karinę operaciją, sprendimo priėmimo efektyvumas ir karinių resursų klausimai. Karinių pajėgumų kiekybinė analizė jau atlikta NATO dalyje ir darant prielaidą, kad konflikte dalyvautų NATO valstybės, besiribojančios su Rusija-Baltarusija, tikėtina, kad jos pasinaudotų NATO mechanizmais. Vis dėlto ES veiksnys yra svarbus, nes pati organizacija plėtoja karinius pajėgumus ir deklaruoja globalias ambicijas²³⁴. *A priori* galima teigti, kad ES kiekybiniai kariniai pajėgumai didėja, operacijų spektras plečiasi ir gynybos industrija stiprėja²³⁵. Vis dėlto ES karinių pajėgumų kiekybinis stiprėjimas susiduria su tam tikromis problemomis modernizuojant ir panaudojant ginkluotę. Sudėtingas institucinis sprendimų priėmimo

²³⁴ Development of European Military Capabilities. EU Council Secretariat. Updated July 2009.

²³⁵ Žiūrėti plačiau: Development of European Military Capabilities. EU Council Secretariat. Updated July 2009.

procesas ir resursų stoka taip pat silpnina ES galimybes ir jos statusą tarptautinėje sistemoje.

Sprendimas dėl karinių pajėgų panaudojimo yra ypač sudėtingas, nes mechanizmas apima nacionalines valstybes, jų tarpusavio derybas, sąveiką tarp ES institucijų, nacionalinių institucijų ir ES struktūrų dialogą, NATO-ES bendradarbiavimą. Trijų lygmenų sprendimų priėmimo schema apima strateginį planavimą, pasirengimą ir dalyvavimą operacijoje²³⁶. A. Molis straipsnyje „Europos Sąjunga ir krizių valdymas – strateginis požiūris“ analizavo ES operacijas ir pastebėjo²³⁷, kad, vykdydama krizių valdymo operacijas, ES susiduria su instituciniais ir organizaciniais sunkumais. Kaip rodo patirtis, ES turėtų gebėti greičiau pradėti suplanuotą misiją – tai įmanoma sudarant *ad hoc* tarptautinius susitarimus su prisidėti siekiančiomis trečiosiomis šalimis ir taip pritraukti papildomų finansinių išteklių. ES būtina sukurti paprastesnį ir lankstesnį ES karinių operacijų finansavimo mechanizmą (civilinių operacijų finansavimas šiame kontekste iš esmės yra efektyvus). Dabartinis sprendimo priėmimo mechanizmas užkerta kelią greitam ir efektyviam karinių pajėgumų panaudojimui. Be to, priimant sprendimus dalyvauja visos nacionalinės valstybės, naudojamas kompliktuotas institucinis mechanizmas, kuris mažina karinių pajėgumų panaudojimo nenuspėjamumą. ES institucinė

²³⁶ Esant krizinei situacijai, Politikos ir saugumo komitetas kreipiasi į Karinį komitetą su prašymu pateikti „Inicijuojančią planavimo direktyvą (angl. Initiating Planning Directive (IPD))“. Direktyvoje yra aptariamos galimybės išspręsti krizę taikiomis priemonėmis bei pateikti kariniai konflikto sprendimo būdai. Karinis komitetas nukreipia Politikos ir saugumo komiteto prašymą į Karinį štabą, kuris krizių valdymo operacijos struktūroje atlieka karinės ekspertizės ir paramos ESGP uždavinius. Karinis štabas parengia IPD ir teikia tvirtinti Kariniam komitetui. Karinis komitetas revizuoja IPD ir perduoda Politikos ir Saugumo komitetui. Tai galima apibrėžti kaip strateginio planavimo fazę, kadangi rengiant IPD vyksta dialogas ir intensyvios konsultacijos, kuriose informuojama tarptautinė bendrija apie ES planus ir karinių veiksmų variantus, ieškoma prisidedančių prie planų valstybių, svarstoma galimybė pasinaudoti NATO resursais, ypatingas dėmesys skiriamas konsultacijoms su šešiomis NATO ne ES valstybėmis. Politikos ir saugumo komitetas tvirtina IPD ir teikia ją Bendrųjų Reikalų Tarybai. Bendrųjų Reikalų Taryba taip pat dalyvauja priešoperaciniame etape, kadangi ji turi nuspręsti kokio pobūdžio tai bus operacijai – t.y. ar bus naudojamos NATO resursais ar ne. Po konsultacijų, Bendrųjų Reikalų Taryba priima sprendimą pradėti operaciją ir pasinaudoti arba nepasinaudoti NATO resursais. Valstybės prisidedančios reikšmingomis karinėmis pajėgomis, turi lygias teises su ES kasdieniniame operacijos valdyme. Schemoje Nr. 1 antroje dalyje pažymėtas Kontributorių komitetas, kuris sudaromas iš operacijoje dalyvaujančių valstybių ir šiam komitetui tenka pagrindinis vaidmuo kasdieniniame operacijos valdyme. Jam vadovauja BUSP Generalinis sekretorius padedamas Karinio komiteto pirmininko ar jo pavaduotojo. Už operacijos politinę kontrolę ir strateginį vadovavimą atsako Politikos ir Saugumo komitetas, kuris atskaitingas Bendrųjų Reikalų Tarybai. Dėl operacijos pabaigos sprendimą priima taip pat Bendrųjų Reikalų Taryba. Šis sprendimas turi būti priimamas po konsultacijų su tarptautinėmis organizacijomis, valstybėmis dalyvaujančiomis operacijoje ir kitomis suinteresuotomis šalimis. Ši sistema funkcionavo iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo.

²³⁷ Molis A. Europos Sąjunga ir krizių valdymas – strateginis požiūris. Lietuvos metinė strateginė apžvalga. Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2008 p. 71-91.

struktūra neturi pakankamai sukauptos informacijos ir jos analizės, planuojant ilgojo laikotarpio saugumo politikos sprendimus.

Ne mažiau svarbus dalykas yra NATO planavimo pajėgumų panaudojimas ES operacijose. 1999 m. Vašingtono viršūnių susitikimo metu ES siekė „garantuotos galimybės pasinaudoti NATO planavimo pajėgumais.“²³⁸ Vašingtone buvo pritarta, kad ES galės pasinaudoti NATO priemonėmis toms operacijoms vykdyti, kuriose NATO kaip aljansas nedalyvaus, taip pat užtikrinta galimybė ES pasinaudoti NATO planavimo mechanizmais. Buvo nuspręsta stiprinti NATO Vyriausiojo jungtinių pajėgų Europoje vado pavaduotojo (DSACEUR) vaidmenį ir adaptuoti NATO gynybos planavimo sistemą, siekiant, kad pajėgos būtų prieinamos ES vadovaujamos operacijoms. Tačiau realus sprendimas dėl pasinaudojimo NATO resursais buvo priimtas tik Kopenhagos ES viršūnių susitikime. Suderintas susitarimas, dar vadinamas „Berlynas plus susitarimu“²³⁹. Bandymas pasinaudoti NATO resursais apriboja ES ambicijas ir pajėgumus, nes ES iš dalies netenka faktiško vadovavimo operacijai. Lentelėje Nr. 10 pateikti pagrindiniai operacijų skirtumai, kai vykdomos išskirtinai ES arba ES-NATO operacijos. Pažymėtina, kad galimybė pasinaudoti NATO resursais nėra garantuota – reikalingas abiejų organizacijų valstybių narių sutarimas.

8 lentelė. ES-NATO operacijos

ES operacijos naudojant NATO pajėgumus	ES nepriklausomos operacijos
<ul style="list-style-type: none"> - Operacijai vadovauja DSACEUR - Operacinis planavimas vyksta SHAPE - Ne ES Europos valstybės NATO narės automatiškai kviečiamos dalyvauti operacijoje - Sprendimų priėmimas ir strateginės direktyvos yra išskirtinė ES kompetencija 	<ul style="list-style-type: none"> - Operacijai vadovauja Europos generolas - Operacinis planavimas vyksta Europos Kariniame štabe, kuris suformuotas iš nacionalinių štabų atstovų - Ne ES Europos valstybės NATO narės (ES kandidatės, Rusija ir kt.) gali būti kviečiamos dalyvauti operacijoje Tarybos sprendimu

Šaltinis: sudaryta autoriaus

²³⁸ NATO Handbook. NATO Office of Information and Press. Brussels,-2001, 56 p.

²³⁹ BNS pranešimas. 2002 m. gruodžio 13 d. NATO patvirtino šį susitarimą ir sudarė galimybę ES planuoti 60 tūkst. karių greitojo reagavimo pajėgoms jau 2003 metų pradžioje pradėti pirmąją operaciją Makedonijoje. 2002-12-14

Trečia problema sietina su ES pajėgumų panaudojamumu ir tam tikrų pajėgumų trūkumu. 2007 m. sausio 1 d. buvo paskelbta, kad ES kovinės grupės (BG) pasiekė visą operacinį pajėgumą ir dabar gali būti panaudojamos karinėse operacijose. Dr Bastian Giegerich iš Londono ekonomikos mokyklos teigimu²⁴⁰, BG atlieka strateginę funkciją formuojant ES gynybos politiką ir tai susiję su ES prestižu, galimybėmis ir saugumo plėtra. Dažnai teigiama, kad BG nėra pakankamai didelės ir negali patenkinti didesnės operacijos poreikių, tačiau tai nemenkina jų vaidmens. Kita vertus, pajėgos turi sukurti tam tikrą pridėtinę vertę. BG egzistavimas skatina valstybių gynybos sektoriaus transformaciją ir padeda adaptuotis prie naujos saugumo aplinkos. Didesnės valstybės padeda niveliuoti mažesnių valstybių gynybines struktūras ir sudaro sąlygas veikti kartu. Vis dėlto keliamas klausimas dėl BG panaudojimo, nes praktikoje dar nebuvo dislokuoti BG kariniai vienetai. Galima atsakyti, kad nebuvo poreikio jų panaudoti. Jeigu nėra konkrečiai suformuluoto poreikio, labai sudėtinga valstybes įtikinti eikvoti resursus dėl pajėgų, kurios šiuo metu nėra reikalingos. Gynybos biudžetas šiek tiek didėja bendraja apimtimi, tačiau jo neužtenka modernizuoti ginkluotę ir investuoti į pažangias karines technologijas.

²⁴⁰ Pokalbis su Dr. Bastian Giegerich. 2009 m. liepos 14 d.

9 lentelė. ES valstybių gynybos biudžeto raida

ES valstybės	2005	2006	2007	2008
Airija	1145	1135	1144	1182
Austrija	2686	2580	3079	2811
Belgija	4229	4196	4528	4336
Bulgarija	699	694	806	713
Čekija	2439	2253	2032	2024
Danija	3468	3792	3657	3541
Didžioji Britanija	55152	55043	55746	57392
Estija	266	299	375	365
Graikija	8480	8824	8780	9706
Ispanija	11284	13823	14281	14721
Italija	33531	32445	32988	32103
Kipras	376	369	350	415
Latvija	272	342	378	400
Lenkija	5880	6101	6797	7418
Lietuva	415	449	498	518
Liuksemburgas	296	319	317
Malta	42,6	42,7	42,7	39,1
Nyderlandai	9568	10017	10152	9866
Prancūzija	52917	53198	53403	52565
Portugalija	4039	3924	3756	3766
Rumunija	1976	2059	1974	2184
Slovakija	823	835	845	907
Slovėnija	514	589	583	674
Suomija	2744	2793	2632	2782
Švedija	5518	5432	5575	5205
Vengrija	1596	1431	1458	1355
Vokietija	38060	37133	37233	37237
Bendras biudžetas	248373	250055	253376	254186

Duomenys pateikti mln. JAV dolerių. Lentelė sudaryta autoriaus pagal <http://milexdata.sipri.org/result.php4>

Biudžetiniai trūkumai atsispindi strateginiu, taktiniu ir operaciniu lygmeniu²⁴¹. ES valstybių pajėgose trūksta karo medikų, strateginio transportavimo, logistikos ir komunikacijos priemonių, kontrolės ir vadovavimo sistemų, žvalgybinės informacijos, tiksliai valdomų ginklų, sraigtasparnių ir kt. ES nepajėgia greitai dislokuoti savo karinių pajėgumų. Pvz., Kosovo konflikto metu Europa turėjo didelių problemų mobilizuojant 30 tūkst. karių, kai tuo tarpu toks skaičius sudaro tik 2 procentus viso Europos sausumos pajėgų karinio potencialo²⁴². Be to, amerikiečiai atliko 80 procentų visų kovinių oro misijų bei buvo panaudota 90 procentų amerikiečių naujos kartos ginkluotės.

²⁴¹ Žiūrėti plačiau: Development of European Military Capabilities. EU Council Secretariat. Updated July 2009.

²⁴² Andréani G., Bertram, Grant C. Europe's Military Revolution. Published February 2001. // http://www.cer.org.uk/pdf/p22x_military_revolution.pdf. [Žiūrėta: 2009-01-27]

Įvertinus šiuos faktorius (pajėgų panaudojamumą, ES-NATO santykius, ribotas galimybes vykdyti savarankiškas operacijas, sudėtingą sprendimų priėmimo mechanizmą, pajėgumų trūkumus) galima sutikti su išvada, kad dėl akivaizdžių pajėgumų generavimo trūkumų ES ir toliau atsakomybę dažniausiai prisiims tik papildydama kitų tarptautinių organizacijų veiklą krizių valdymo srityje²⁴³. Suformuotos tik kelios kovinės grupės (bataliono dydžio), kurios kiekybiškai ir kokybiškai nekelia grėsmės Rusijos-Baltarusijos aljansui. BG nuolatinio dislokavimo vieta priklauso nuo ją sudarančių valstybių ir aktyvuojama tik priėmus atitinkamus sprendimus. BG panaudojimas iš tiesų susijęs su konfliktų prevencija, stabilizacija, nusiginklavimo programomis, kariaujančių šalių atskyrimu ir pan. Tai nėra puolamosios pajėgos, kurios dalyvautų kariniuose veiksmuose ir galėtų išlaikyti užimtą teritoriją. Nors Rusijos-Baltarusijos Sąjunginės valstybės karinėje doktrinoje numatyta²⁴⁴, kad viena grėsmių yra Sąjunginių valstybių įtraukimas į konfliktą pasienio zonoje bei ekonomikos silpnėjimas vidinių ir išorinių konfliktų metu, mažai tikėtina, kad ES BG įsitrauks į konfliktą pasienio zonoje arba kitokiu būdu panaudos karinius pajėgumus. Tai sąlygoja nedidelį poveikį Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso raidai ir jo esamam patvarumui.

3.7 GUAM regioninė svarba

GUAM organizacija buvo įsteigta 1997 metų spalio 10 dieną Strasbūre, o jos steigėjomis tapo Gruzija, Ukraina, Azerbaidžanas ir Moldova. Pirmiausia tai buvo konsultacinis forumas. Regioninio bloko formą šis forumas įgavo 2001 metais pasirašius Jaltos chartiją²⁴⁵. Ir tik vėliau, 2006 metais, ši organizacija buvo pavadinta

²⁴³ Molis A. Europos Sąjunga ir krizių valdymas – strateginis požiūris. Lietuvos metinė strateginė apžvalga. Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2008 p. 71-91.

²⁴⁴ Постановление Высшего Государственного Совета Союзного Государства 26 декабря 2001 г. № 8 Военная Доктрина Союзного Государства // <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg00869.htm>, [Žiūrėta: 2006-01-15]

²⁴⁵ Šiuo dokumentu buvo apibrėžti organizacijos uždaviniai: bendradarbiavimas ir pagalba socialinio ir ekonominio vystymosi srityje; prekybinių ir ekonominių tarpusavio ryšių stiprinimas ir plėtra; transporto ir komunikacijų infrastruktūros plėtojimas; bendra kova su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu, terorizmu ir narkotikų prekyba. 2006 metais Kijeve vykusiame viršūnių susitikime buvo priimtas organizacijos statutas, nubrėžęs šiuos tikslus: demokratinių vertybių įtvirtinimas; teisės ir žmogaus teisių viršenybės puoselėjimas; tarptautinio ir regioninio saugumo užtikrinimas; europinės integracijos stiprinimas, siekis sukurti bendrą saugumo erdvę; ekonominio, energetinio, humanitarinio šalių potencialo didinimas. GUAM aktyviai bendradarbiauja su JAV, sukurta atskira bendradarbiavimo

GUAM organizacija už demokratiją ir ekonomikos plėtrą.²⁴⁶ Tai nėra karinis blokas ar gynybinė sąjunga, tačiau ji svarbi keliais aspektais.

3 žemėlapis. GUAM geografinis išsidėstymas

Uzbekistanas suspendavo savo narystę 2001 metais, o 2006 m. neprisijungė prie GUAM organizacijos už demokratiją ir ekonomikos plėtrą

Pirmiausia šią organizaciją sudaro unikalus valstybių rinkinys, kuriame yra Rusijos karinės bazės, visos keturios valstybės yra susijusios su regioniniais konfliktais, kuriose dalyvauja Rusija, visos keturios valstybės bando stiprinti savo bendradarbiavimą su NATO, o Jungtinės Valstijos yra traktuojamos kaip strateginis organizacijos partneris. Net ir patys pradiniai organizacijos sukūrimo motyvai buvo

programa. Žiūrėti plačiau: Mikutis E. GUAM reikšmė ir vaidmuo.

<http://www.geopolitika.lt/?artc=1321>. [Žiūrėta: 2007-11-26]

²⁴⁶ 2006 m. Moldova, Gruzija, Ukraina ir Azerbaidžanas Kijeve pasirašė susitarimą, pagal kurį išpareigojo dirbti drauge stiprinant demokratiją, stabilumą ir saugumą. Naujoji organizacija bus atvira ir kitoms valstybėms, o jos būstinė bus įkurta Kijeve. Taip pat buvo sutarta sukurti laisvosios prekybos erdvę ir muitų sąjungą bei įkurti Energetikos tarybą. Ukrainos prezidentas Viktoras Juščenka buvo išrinktas GUAM generaliniu sekretoriumi. Šalys išreiškė norą glaudžiau bendradarbiauti su NATO ir ES. V. Juščenka tvirtino, kad regionas modernioje Europoje turi šviesią ateitį. Gruzijos prezidentas M. Saakašvilis pabrėžė, jog būtina, kad organizacijai priklausiančios valstybės sutvirtėtų tiek ekonomiškai, tiek politiškai.

siejami su saugumo politika. 1996 m. vykstančios CFE konferencijos metu Vienoje, Azerbaidžano, Gruzijos, Ukrainos ir Moldovos delegacijos teikė bendrus pareiškimus ir pozicijas dėl Rusijos išpareigojimų flanguose²⁴⁷. Vėliau siekė užmegzti specialius ryšius su NATO, spręsti regioninius konfliktus, stiprinti tarpusavio karinį bendradarbiavimą, kurti taikos palaikymo vienetus ir prisidėti prie regiono saugumo. JAV įvardyta kaip strateginis aljanso partneris, tad JAV Senatas patvirtino finansinės paramos programą²⁴⁸. Visa šių faktorių suma turėtų tapti papildoma grėsme Rusijos-Baltarusijos aljansui regione. Būtent GUAM kariniai pajėgumai, gynybos biudžeto raida, siekis integruotis į NATO ir geostrateginė valstybių padėtis turėtų daryti įtaką bent jau Rusijos saugumo politikai.

Kol kas GUAM bandymai kurti jungtinius karinius pajėgumus nėra rezultatyvus, todėl bendri veiksmai nepasiekė norimo rezultato. Šią idėją ypač puoselėjo Ukraina. Ukrainos prezidento teigimu, taikos palaikymo pajėgų sukūrimas taptų rimtu organizacijos žingsniu stiprinant tarpusavio bendradarbiavimą, taip pat organizacinė struktūra galėtų spartinti šalių integraciją į euroatlantines institucijas. Šios pajėgos galėtų dalyvauti ESBO ir JTO taikos palaikymo ir įvedimo operacijose²⁴⁹. 2006 m. rugpjūčio 17 d. Tbilisyje vykusiame Gruzijos, Ukrainos ir Azerbaidžano gynybos ministerijų ir ginkluotųjų pajėgų vadų susitikime buvo aptartas ketinimas steigti Organizacijos už demokratiją ir ekonomikos plėtrą – GUAM – jungtinių karinių dalių, kuriame dalyvautų kiekvienos valstybės kariškiai²⁵⁰. Strateginių ir tarptautinių studijų instituto Tbilisyje direktorius Aleksandras Rondelis tvirtina, kad GUAM transformacija yra NVS dezintegracijos dalis. Tuo tarpu Rusijos Dūmos Tarptautinių reikalų komiteto pirmininkas Konstantinas Kosačiovas skeptiškai reagavo į šį GUAM žingsnį bei sakė nesupranta, ką bendro gali turėti GUAM valstybės²⁵¹. Moldova neketina dalyvauti diskusijose dėl GUAM šalių taikdarių pajėgų tol, kol nebus nuspręsta dėl tikslaus pajėgų statuso. Tai susiję su konstituciniu principu, kuriame įtvirtintas Moldovos kaip neutralios valstybės statusas, todėl šalis negalinti jungtis į jokus karinius blokus. 2007 m. derybos dėl karinio vieneto sukūrimo buvo suspenduotos ir vėliau netešiamos dėl Moldovos

²⁴⁷ GUAM organizacijos oficialus tinklalapis: <http://www.guam.org/general/history.html>, [Žiūrėta:2009-02-17]

²⁴⁸ Pvz., 2002 m. JAV skyrė 37 mln. USD.

²⁴⁹ Plyushch welcomes GUAM peacekeeping plans. <http://www.president.gov.ua/en/news/6588.html>, [Žiūrėta: 2007-06-17]

²⁵⁰ BNS pranešimas. GUAM valstybės ketina steigti savo karinį dalinį. 2006-08-17

²⁵¹ BNS pranešimas. Rusija neigiamai vertina GUAM. 2006-08-19

pozicijos. 2009 m. birželio 6 d. GUAM generalinis sekretorius Valeriy Chechelashvili pažymėjo, kad taikos palaikymo bataliono formavimas nėra šių dienų prioritetas, o organizacija įgyvendina konkrečias programas ekonomikos, turizmo, energetikos, prekybos ir transporto srityse. Karinio vieneto sukūrimas yra svarstyтина galimybė ateityje, nes kiekviena suvereni valstybė gali priimti sprendimą ir vykdyti tam tikrą veiklą²⁵².

Bendrų karinių pajėgumų nebuvimas ir neaiški perspektyva dėl jungtinių karinių vienetų steigimo iš esmės apriboja GUAM įtaką saugumo politikoje. Gynybos biudžetai tendencingai mažėja (žiūrėti lentelę Nr. 10 GUAM ir Rusijos-Baltarusijos gynybos biudžetų raida), o valstybių bendradarbiavimas su NATO tampa nominalus.

10 lentelė. GUAM ir Rusijos-Baltarusijos gynybos biudžetų raida

GUAM valstybės	2005	2006	2007	2008
Azerbaidžianas	305	625	680	697
Gruzija	214	363	720	651
Moldova	12	15,2	17,3	15,5
Ukraina	2405	2697	3278	3206
Rusijos ir Baltarusijos aljansas				
Baltarusija	453	588	642	616
Rusija	28488	31176	33821	38238
Santykis RF-BY aljanso naudai	+26005	+28063,8	+29189,7	+34284,5

Baltarusijos gynybos biudžetas auga vertinant nacionaline valiuta (2005 metais - 975 mln rublių, 2006 – 1355, 2007 - 1603, 2008 – 1775). Duomenys pateikti mln JAV dolerių. Lentelė sudaryta autoriaus pagal <http://milexdata.sipri.org/result.php4>

Gynybos planuotojams labiau problemų kelia šių valstybių geostrateginis išsidėstymas nei galimo konflikto modeliavimas ar kiekybinių ir kokybinių karinių pajėgų balansas. 2008 m. Rusijos-Gruzijos karinis konfliktas tik parodė, kad GUAM neturi galimybių bendrai panaudoti karinių pajėgumų ir išnaudoti geostrateginę padėtį. GUAM nekelia tiesioginės karinės grėsmės Rusijos ir Baltarusijos kariniam

²⁵² Establishing Guam Peacekeeping Battalion Is Not Priority Today. Saturday, 6 June 2009 <http://www.turkishweekly.net/news/79815/-establishing-guam-peacekeeping-battalion-is-not-priority-today-secretary-general-.html>, [Žiūrėta: 2009-11-02]

aljansui, tačiau pati organizacija tampa papildomu faktoriumi, kuri skatina konkurenciją ir dinamiką regione. Nors GUAM valstybės ir neturi bendrų karinių pajėgumų ir apskritai karinis matmuo nėra išreikštas organizacijos politikoje, ji išlieka faktoriumi regione, kuri vienija valstybes, nusidriekusias ties pietvakarine Rusijos-Baltarusijos karinio aljanso siena. Euroatlantinės struktūros stiprina bendradarbiavimą su GUAM valstybėmis, todėl tai ragina aljansą vertinti jų santykių dinamiskumą ir pasirengti pokyčiams saugumo politikoje.

3.8 Geografinio artumo faktorius

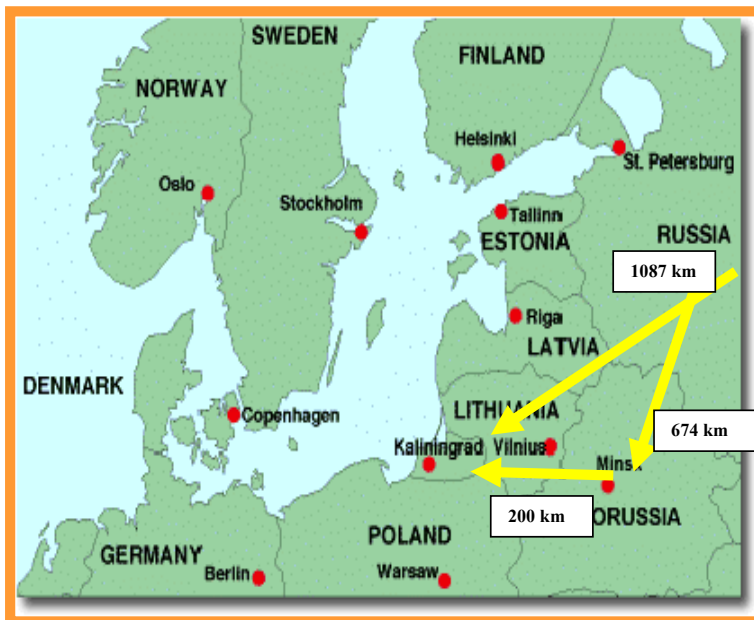
Verta aptarti fizinius faktorius, kurie turi įtakos karinių pajėgų panaudojimui operaciniu ir taktiniu lygmeniu, karinių pajėgų struktūrai, optimaliam pajėgų skaičiui, būtinai logistikai, ginkluotei ir žvalgybai. Rengiant karinę operaciją ar formuojant karinę strategiją, visuomet siekiama įvertinti fizinę aplinką, nes ji tiesiogiai siejasi su reikalingu karinių pajėgų skaičiumi, jų struktūra, parengimu ir plėtra. Fizinė aplinka ir jos sudedamieji veiksniai yra ganėtinai svarbūs karinėms pajėgoms. Kiekvienos karinės operacijos metu reikia nustatyti priešininko teritorijos dydį ir vietą, įvertinti jos reljefą, augmeniją, klimatą, urbanizaciją, pakrantės zoną ir vidaus vandenį²⁵³. Galima pateikti daug pavyzdžių, kai geografiniai faktoriai nulėmė karinės operacijos ar net viso karo baigtį. JAV kariniai veiksmai Vietname iš esmės buvo apriboti dėl nepalankių geografinių faktorių (pvz., tanki augmenija Vietname), Napoleonas pralaimėjo paskutinį mūšį prie Vaterlo, nes mūšio dieną buvo stipri liūtis ir operaciniame lauke negalėjo manevruoti bei sėkmingai išdėstyti sunkiosios artilerijos pabūklų, kuri buvo tuometinės Napoleono armijos smogiamoji dalis. R. Caldwell teigimu, Vokietijos Trečiojo reicho strategai pralaimėjo Sovietų Sąjungai jau pačios karinės kampanijos pradžioje, nes deramai neįvertino geografinių kliūčių ir atšiauraus klimato²⁵⁴. Taigi siaurąja prasme geografiniai faktoriai veikia karinius veiksmus operaciniu ir taktiniu lygmeniu. Tačiau fizinė aplinka, reljefas ir atstumas yra glaudžiai susiję su strateginiu lygmeniu. Rusijos ir Baltarusijos geografinė sausumos siena siekia 959 km ir sudaro geras galimybes pasinaudoti sausumos keliais tiek

²⁵³ Collins J. Military geography for professionals and the public. Potomac Books Inc.; 1 edition, 1998.-42 p.

²⁵⁴ Douglas R. Caldwell R., Ehlen J., Harmon R. Studies in military geography and geology. Springer: 1 edition 2005.-348 p.

manevruojant, tiek ir teikiant papildomą logistinę paramą. Dar svarbesnis yra atstumas nuo Baltarusijos sienos iki Kaliningrado, kuris sudaro tik 200 km (žiūrėti į žemėlapij Nr. 4).

4 žemėlapis. Rusijos ir Baltarusijos geografinė sąsaja

Rusijai ypač svarbus yra Kaliningrado klausimas²⁵⁵ ir karinis saugumas, kuris tiesiogiai paveiktas NATO plėtros ir apsuptas NATO valstybių. Dr. V.Sirutavičius ir I.Toločkienė pateikė išsamią analizę apie Kaliningrado strateginę reikšmę Rusijos Federacijai tiek retrospektyviai (Šaltojo karo metu), tiek ir įvertino dabartinę *status quo*, kuris apibrėžiamas kaip ekonominių reformų poligonas ir karinių pajėgų bastionas²⁵⁶. Baltarusijos įtraukimas į funkcinės priklausomybės orbitą padeda spręsti Kaliningrado problemas ir formuoti alternatyvius gynybos-puolimo būdus. Be to, Baltarusija yra patogus kelias į Europą, kuris sujungtų Rusiją su ES geležinkelių keliais, nafta ir dujomis. Kita vertus, Rusijos išitraukimas į bet kokią konfliktą,

²⁵⁵ Kaliningrado problematika buvo plačiai nagrinėjama Lietuvos mokslininkų ir praktikų, žiūrėti plačiau: Lopata R. Įkaito anatomija: Kaliningrado jubiliejaus byla. Vilnius: Eugrimas, 2006, 172 p.; Lopata R., Bielinis L., Sirutavičius V., Stanytė Toločkienė I. Lietuvos užsienio politikos rytų kryptis: santykių su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi, Baltarusija ir Ukraina perspektyva. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007, 158 p.; Motieka E., Sirutavičius V., Daniliauskas J., Molis A. Politinių procesų ir struktūrų apžvalga Kaliningrado srityje. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2006, 107 p.; Sirutavičius V. Rusijos Federacijos karinis tranzitas per Lietuvos Respublikos teritoriją. Vilnius, 2002. (Kartu su Č. Laurinavičiumi, R. Lopata.)

²⁵⁶ Sirutavičius V. Toločkienė I. Rusijos Federacijos Kaliningrado srities strateginė reikšmė. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002, V. 2003, p. 171-200

vykstantį regione, tampa neišvengiamas dėl funkcinės priklausomybės karinėje srityje ir pernelyg didelės karinės integracijos. Jungtinės pajėgos, dislokuotos Baltarusijoje, ir kariniai veiksmai, kilę Baltarusijos pasienyje, privers Rusiją įsitraukti į veiksmus. Kariniu požiūriu Baltarusija tampa Rusijos teritorinės gynybos Vakarų krypties dalimi kartu su Smolensko ir Kaliningrado sritimis. Įvykus NATO plėtrai ir karinės galios persiskirstymui regione, Rusijos glaudi sąjunga su Baltarusija pateikia galimą formulę užtikrinant Rusijos strateginius interesus Vakarų kryptimi. Geopolitinių problemų akademijos viceprezidentas gen. Plk L. Ivašov pabrėžia, kad reikia forsuoti Sąjungos sukūrimą, atmesti finansinius-ekonominius klausimus, nes Baltarusijos įtraukimas į NATO vers sumokėti brangesnę kainą gynybos srityje. Reikia stiprinti karinį aljansą su Baltarusija, atsižvelgiant į Baltijos valstybių narystę NATO bei Ukrainos lojalumą NATO, nutraukti pratybas su NATO ir investuoti į abiejų šalių karinę sanglaudą. Taip pat pabrėžė poreikį sukurti bendrą karinę struktūrą su štabu²⁵⁷.

Baltarusija sudaro galimybes Rusijai tiesiogiai išeiti prie Centrinės Europos sienų. ES jau priartėjo prie Baltarusijos ir Rusijos sienų, o Rusija siekia glaudesnės strateginės partnerystės su šia organizacija. Baltarusija taip pat galėtų restauruoti savo santykius su ES ir pasinaudoti pozityviais plėtros aspektais. Be to, užkertama galimybė kurti Baltijos-Juodosios jūros aljansą izoliuojant Rusiją. 1994–1995 metais buvo svarstoma idėja kurti Baltijos ir Juodosios jūros aljansą, kuris atsvertų didelių valstybių įtaką regione. Šiuo metu balansavimas nėra svarstomas Minske, o pagrindinis dėmesys yra sutelktas į karinio aljanso stiprinimą su didesne valstybe. Užsienio ir gynybos politikos tarybos narys A. Ogenesianas pažymi, kad NATO ir ES priartėjus prie Rusijos sienų, esant gana sudėtingai padėčiai Kaliningrado, Ukrainoje ir Baltijos valstybėse, negali būti alternatyvos šiai sąjungai. Tai, kad kai kurie savamoksliai politologai ir ekonomistai, nusprendę, kad atstovauja tiksliesiems mokslams, o ne humanitariniams, staiga pradėjo kurti pilkas buferines zonas tarp Rusijos ir Europos, šiandien yra nepaaiškinamo diletantizmo, kuriam neegzistuoja nei istorijos pamokos, nei sveika nuovoka, faktas²⁵⁸. Esant šiai situacijai sudėtinga įterpti Baltarusiją kaip neutralią arba buferinę valstybę.

Taigi geografiniai faktoriai yra aktualūs Rusijos ir Baltarusijos aljansui. Pirmiausia buvusi Baltarusijos karinė apygarda, faktiškai įtraukta į Baltarusijos

²⁵⁷ Ивашов Л.Г. Простят ли нас «песняры»? //

<http://www.rednews.ru/article.phtml?v=2004&m=04&d=19&id=3899>, [Žiūrėta: 2006-05-14]

²⁵⁸ BNS pranešimas. Rusijos politologai ragina pašalinti kliūtis Rusijos ir Baltarusijos integracijos kelyje. 2006-04-02

ginkluotųjų pajėgų sudėtį, ir funkcionuoja. Tai palengvina Rusijos generaliniam štabui planuojant veiksmus ir užduotis. Baltarusijos karinės pajėgos taptų vienu pirmųjų taikinių pradedant plataus masto invaziją prieš Rusiją arba Baltarusiją ir sausumos siena su Rusijos Federacija sudaro sąlygas gauti karinę ir logistinę paramą. Žvelgiant Rusijos akimis, formuojamas karinis strateginis placdarmas, kuris atitraukia NATO pajėgas nuo Rusijos teritorijos Smolensko-Maskvos kryptimi, ribojama galimybė sujungti karines pajėgas Juodosios-Baltijos jūrų ašimi. Taip pat suteikiama parama Rusijos pajėgoms vakarų strategine kryptimi, jeigu būtų nuspręsta vykdyti puolamąsias ar gynybines operacijas. Ypač svarbi karinė parama izoliuotam Kaliningradui ir Baltijos kariniam laivynui, nutolusiam nuo Baltarusijos 200 km, nes padeda sumažinti atstumą tris kartus. Dezintegruojantis aljansui, Rusija prarastų sąjungininką, kurio pajėgos galbūt taptų nukreiptos prieš ją pačią, santykinai sumažėtų Kaliningrado apginamumas, reikėtų kurti papildomas priešlėktuvines apsaugines ir raketų atakų išpėjimo sistemas Rusijos teritorijoje, nes Maskva prarastų savo bazę Baranovičiuose (vykstant NATO plėtrai gali būti uždaromos bazės ir Mukačevo (Ukraina) bei Gabaloje (Azerbaidžane) ir taptų sudėtinga planuoti galimą atsakomąjį smūgį. Šis veiksnys yra svarbus bet kuriame karinės integracijos etape, kadangi jis yra statiškas ir mažai tikėtina, kad jis pasikeistų.

3.9 Nepriklausomų valstybių sandraugos karinis matmuo

Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) institucinė struktūra ir jos kariniai elementai gali stiprinti Rusijos ir Baltarusijos karinį bendradarbiavimą, nors jos struktūra optimizuojama ir mažinama, nauji gynybos projektai praranda savo vertę ir valstybių bendradarbiavimas nėra pakankamai efektyvus.

Rusijos ir Baltarusijos aljansui svarbi institucinė struktūra, kuri sudaro karinio bendradarbiavimo platformą ir nustato procedūras. Žlugus Sovietų Sąjungai vis dar buvo tikimasi išsaugoti turimą karinį potencialą ir centralizuotą kontrolės ir valdymo sistemą. NVS turėjo įgyvendinti bendrą karinės organizacijos išsaugojimą institucionalizuojant procesą, kurio metu būtų sujungtos valstybių ginkluotosios pajėgos²⁵⁹. Bendro pobūdžio politiniai karinės integracijos aspektai aptinkami 1991

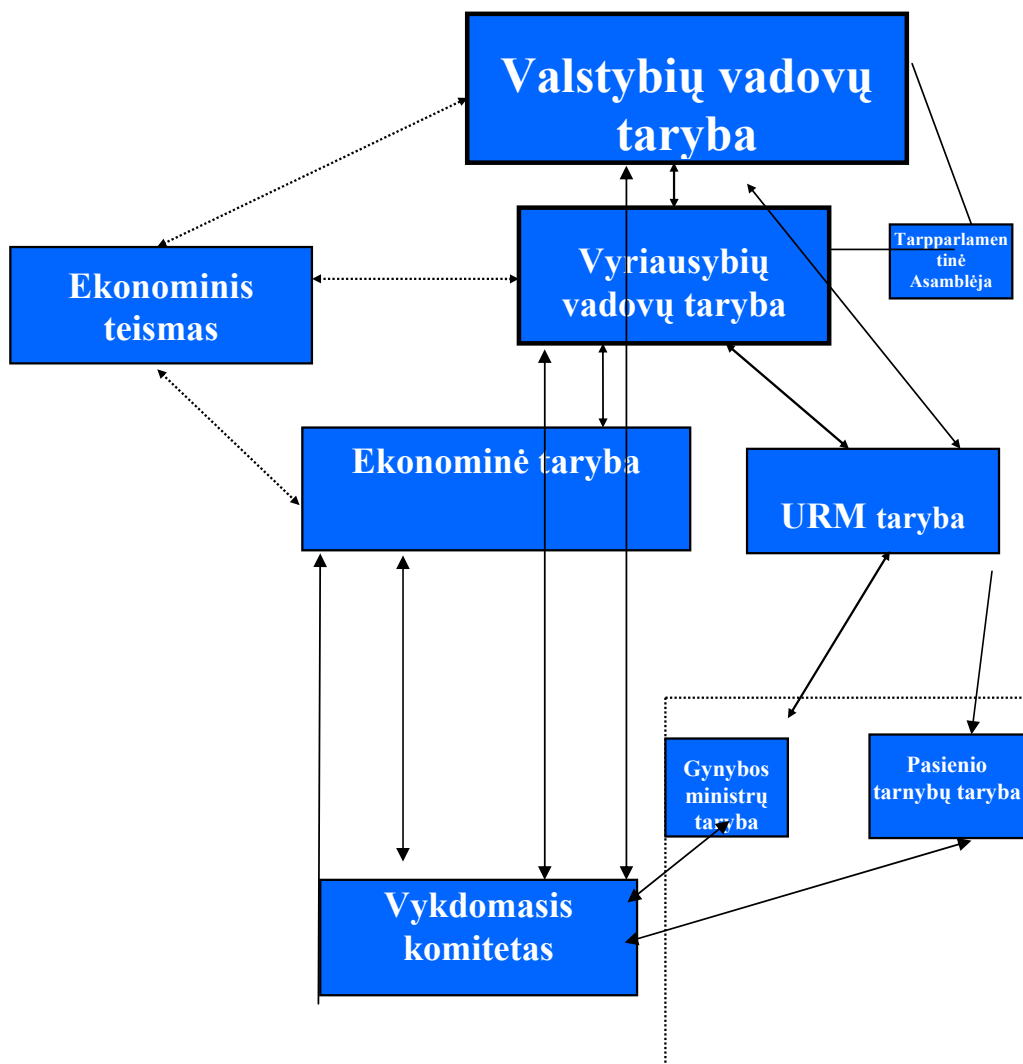
²⁵⁹ Миллер С.Э. Военная мощь Москвы: Россия в поисках безопасности в переходную эпоху. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 1-51 с.

m. gruodžio 8 d. Susitarime dėl nepriklausomų valstybių sandraugos įkūrimo, kurio 6 str. teigiama²⁶⁰, kad „Valstybės sandraugos narės bendradarbiaus užtikrinant tarptautinę taiką ir saugumą, įgyvendinant efektyvias priemones mažinant ginkluotę ir gynybos išlaidas.“ 1992 m. vasario 14 d. Nepriklausomų Valstybių Sandraugoje buvo priimtas sprendimas sukurti Gynybos Ministrų Tarybą ir Jungtinių NVS ginkluotųjų pajėgų pagrindinę vadavietę²⁶¹. Tuo pačiu metu buvo pradėtos formuoti nacionalinės pajėgos, kilo ginkluoti konfliktai ir tapo aišku, kad jungtinių ginkluotųjų pajėgų koncepcija pasmerkta žlugti, o bandymas reanimuoti ar transformuoti sovietų armiją nepavyko. 1993 m. rugsėjo mėn. Jungtinė vadavietė buvo pakeista į NVS štabą koordinuoti karinį bendradarbiavimą. Pastarojo funkcijos buvo tik koordinacinės. Ir daug vėliau, 2006 m. sausio 1 d., NVS karinis štabas buvo panaikintas, o jo funkcijos perduotos NVS gynybos ministrų tarybos sekretoriatui. Pastaroji institucija yra vienintelė NVS struktūroje, kuri veikia nuolat (žiūrėti schemą Nr. 10 NVS institucinė struktūra).

²⁶⁰ Шаклеина М. Внешняя политика и безопасность современной России, 1991–2002.

Хрестоматия. В 4 т. / Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России, 2002. Т. 4. С. 12

²⁶¹ Минасян С. Процесс формирования системы коллективной безопасности на постсоветском пространстве // <http://caucasus.rau.am/doc/MinasianS.pdf>, [Žiūrėta: 2007-08-05]

Šaltinis: NVS vykdomojo komiteto oficialus tinklalapis: <http://www.cis.minsk.by>

NVS gynybos ministrų taryba gali laikinai suformuoti ir kitas darbo grupes bei komitetus, tačiau jų funkcijos bus ribotos ir, atlikus užduotį, jie bus išformuoti. Tarybos funkcijos susijusios su valstybių karinės integracijos stiprinimu ir bendrų programų įgyvendinimu²⁶².

²⁶² Funkcijos apima karinio bendradarbiavimo koordinaciją, teikia pasiūlymus dėl karinių konfliktų sprendimo ir vertina valstybių narių karinę-normatyvinę bazę.

NVS praktinės karinės veiklos išraiška yra nedidelė, stokoja dinamiškų sprendimų ir bendro požiūrio. Ją būtų galima apibendrintai padalyti į keturias dalis.²⁶³

- praktiniai mechanizmai. Sukurta NVS jungtinė oro gynybos sistema ir nuolat vykdomos pratybos „Kovinė sandrauga“. Kuriama jungtinė ryšių ir apsikaitimo informacija sistema, jau funkcionuoja karinių orlaivių atpažinimo sistema „Slaptažodis“.
- taikos palaikymo operacijų metodologija. Suderintos taikos palaikymo operacijų metodologinės taisyklės ir procedūros, kurios buvo išbandytos ir panaudotos sprendžiant konfliktus Tadžikistane ir Gruzijoje.
- karinės technikos priežiūra. Patvirtinta karinės technikos priežiūros ir remonto tvarka.
- būsimi sprendimai. Sutarta pakeisti standartizacijos ir sertifikavimo tvarką, tikimasi suderinti Karinio bendradarbiavimo koncepciją iki 2015 metų.

NVS karinė veikla apsiriboja kasmetinėmis pratybomis, funkcionuojančia oro gynybos ir apsikaitimo informacija sistema. Tam tikri integraciniai elementai numatyti ateityje, t. y. standartizacijos ir sertifikavimo principų įdiegimas, bendros koncepcijos kūrimas ir pan. NVS negali būti pagrindiniu lokomotyvu, kuris padėtų optimizuoti karinį bendradarbiavimą tarp Baltarusijos ir Rusijos, o greičiau padeda stiprinti bendradarbiavimą kitu vektoriumi. Rusija ir Baltarusija yra pakankamai pažengusios dvišaliu lygmeniu ir NVS pasitarnauja kaip formatas, kuri padeda stiprinti karinį bendradarbiavimą ir koordinuoti bendrus veiksmus su kitomis NVS šalimis. Būtent partnerių įtraukimas į karinės integracijos projektus yra naudingas Rusijos-Baltarusijos aljansui. NVS institucinė struktūra tampa papildomu instrumentu, kuris padeda suderinti bendras pozicijas, priimti sprendimus ir didinti integraciją keliomis kryptimis – dvišaliu ir daugiašaliu lygmeniu. Nepaisant nedidelės NVS karinės veiklos, Rusija ir Baltarusija išnaudoja NVS pratybas, jungtinę oro gynybą ir keičiasi informacija. Rusijos vidinis svoris negali pretenduoti į sėkmingą integracinių procesų varomosios jėgos vaidmenį, tačiau abi valstybės kol kas išlieka NVS lokomotyvu, formuojančiu NVS politiką²⁶⁴. Tai teigiamai veikia karinio aljanso

²⁶³ Денисов В. Векторы военной интеграции. Красная звезда. 10 Октября 2008 года; О Совете министров обороны государств – участников Содружества Независимых Государств <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=200>; Статья Секретаря Совета министров обороны государств-участников СНГ <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=8616>. [Žiūrėta:2009-02-02]

²⁶⁴ Мухина Я.Б. Россия и Белоруссия в системе международных отношений начала XXI века

patvarumą, kadangi bendri projektai plečia darbų apimtį, reikalauja didesnio suderinamumo ir padeda stiprinti arba aktyvuoti esamus bendradarbiavimo mechanizmus.

3.10 Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos raidos dinamika

KSSO pradinis steigimo etapas turėtų būti siejamas su 1992 m. gegužės 15 d. sutartimi dėl kolektyvinio saugumo. Tai pirmas daugiašalio pobūdžio gynybinis susitarimas, kuris padėjo pagrindus bendrai NVS saugumo ir gynybos politikai bei nustatė gaires tolesniam bendradarbiavimui šioje srityje. Sutarties nuostatos iš esmės yra grindžiamos bendra gynyba, kuri sąlygoja tolesnę valstybių karinį bendradarbiavimą ir karinę integraciją. Pvz., Sutarties 4 str. numatyta, kad vienos valstybės užpuolimas yra traktuojamas kaip visų aljanso dalyvių užpuolimas ir kitos valstybės suteiks visokeriopą paramą, taip pat ir karinę. Siekiant derinti ir koordinuoti bendrus veiksmus bus sukurta Kolektyvinio saugumo taryba ir kiti organai (3, 5 str.). Taip pat pažymima, kad Sandraugos Jungtinė ginkluotųjų pajėgų vadovybė koordinuos bendrus veiksmus iki bus sukurtos numatytos institucijos (5 str.). Ši sutartis vėliau tapo organizacija, kuri siejama su nauju geopolitiniu dariniu ir kolektyvinės regioninės saugumo sistemos sukūrimu. KSSO statuto 7 str. numatyta, kad organizacija prisiima įsipareigojimus kurti kolektyvinio saugumo sistemą, koalicinių (regioninių) karinių (pajėgų) grupuočių ir jų valdymo organų, karinės infrastruktūros, karinių specialistų ir personalo parengimo, aprūpinti būtina ginkluote ir karine technika. Kolektyvinio saugumo sistema kuriama pamažu:

1 etapas – sukurti valstybių KSS narių ginkluotąsias pajėgas, suformuoti karinio ir karinio techninio bendradarbiavimo programas bei pradėti jų įgyvendinimą, priimti ir suderinti teisinius aktus, reglamentuojančius kolektyvinio saugumo sistemos funkcionavimą.

2 etapas – sukurti koalicines-jungtines karines grupes ir planuoti jų panaudojimą, sukurti jungtinę priešlėktuvinės gynybos sistemą ir įvertinti galimybę suformuoti bendras ginkluotąsias pajėgas.

3 etapas – užbaigti kolektyvinės saugumo sistemos sukūrimą.

Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/>
[Žiūrėta:2008-04-09]

KSSO vyksta nuolatinės pratybos ir mokymai RUBEŽ²⁶⁵, vykdomos bendros operacijos KANAL²⁶⁶, kurios orientuotos į bendrų veiksmų koordinaciją tarp saugumo struktūrų. KSSO yra nusprendusi kurti tris karines grupuotes Rytų Europos, Centrinės Azijos ir Kaukazo kryptimi²⁶⁷, kurios turėtų suformuoti platų gynybinį-puolamąjį aljansą. 2010 metų spalio mėn. Rusijoje vyko KSSO kolektyvinių greitojo reagavimo pajėgų mokymai „VZAIMODEISTVIJE-2010“, kuriuose dalyvavo Armėnijos, Kazachstano, Kirgizijos, Rusijos ir Tadžikistano kariniai kontingentai, taip pat Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo kariškių operatyvinė grupė²⁶⁸. Mokymų metu KSSO kolektyvinių greitojo reagavimo pajėgų kontingentai tobulino pasirėngimo operacijai ir kovos veiksmų iėgūdžius. KSSO valstybės jau yra išsprendusios techninius karinio bendradarbiavimo aspektus, nes jų ginkluotosios pajėgos ekipuotos suderinta ginkluote ir iš vieno tiekėjo – Rusijos. Kol kas neaišku dėl bendrų karinių vienetų pajėgumų, nes vyksta pratybos ir patvirtintos bendrų veiksmų koncepcijos, kurias turėtų testuoti bendri kariniai veiksmai. Didelis progresas padarytas Vakarų kryptimi, kurioje jau įdiegta bendra oro gynyba, o karinės grupuotės daliniai dalyvauja pratybose ir tikėtina, kad veikia suderintai. Tuo tarpu Kaukazo kryptis atsiremia tik į Rusijos ginkluotąsias pajėgas ir mažai tikėtina, kad pastaroji grupė būtų pasirėngusi bendriems veiksams. Taip pat trūksta pratybų tarp pačių karinių grupių, nes koncepcija numato visų grupių bendrus veiksmus.

2005 m. pradėjo funkcionuoti Jungtinis KSSO štabas, veikiantis Rusijos Generalinio štabo operatyvinių struktūrų sudėtyje. Štabas vadovaus kolektyvinio saugumo greito reagavimo pajėgoms, regioniniams štabams Rytų Europoje, Kaukaze ir Centrinėje Azijoje. Štabas jau naudojamas pratybose ir tikėtina, kad jo veikla perspektyvoje plėsis. Plėtrą gali veikti dvišalio karinio bendradarbiavimo pavyzdžiai tarp Rusijos Federacijos ir Baltarusijos. Buvęs Rusijos gynybos ministras Sergejus

²⁶⁵ Стрешнев Р. Коллективные силы выходят на новые рубежи // *Красная звезда*, 7 Августа 2004 г ; Пермяков С. Контратака с "РУБЕЖА-2007" // <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm> , [Žiūrėta: 2009-10-10]

²⁶⁶ KSSO neapsiriboja tik bendrų pratybų organizavimu ir nuo 2003 m. vykdo operacijas „Kanal“, kurios skirtos sustabdyti narkotikų platinimą iš Afganistano. Operacijų metu pasiektas tam tikras sąveikumas tarp valstybinių struktūrų, konsoliduotos teisės saugos organų pajėgos. Baltarusijos užsienio reikalų ministerijos tinklalapis: Организация Договора о коллективной безопасности и Республика Беларусь // <http://www.mfa.gov.by> , [Žiūrėta: 2009-10-10]

²⁶⁷ Oficialus Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos tinklalapis: Бордюжа: необходимо создать Коллективные силы чрезвычайного реагирования ОДКБ // <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm> , [Žiūrėta: 2009-10-10]

²⁶⁸ Interfaks pranešimas. Prasidėjo KSSO kolektyvinių greitojo reagavimo pajėgų mokymai. [Žiūrėta: 2010-10-25]

Ivanovas pabrėžė, kad negalima abejoti strategine Baltarusijos ir Rusijos partneryste, kuri tampa integracinių procesų varikliu²⁶⁹. Tikėtina, kad Rusijos-Baltarusijos karinė integracija persikels į KSSO. KSSO formatu dvišaliai projektai ir integracijos plėtra tarp Baltarusijos ir Rusijos dažnai vertinama kaip pavyzdinė ir siūloma atsižvelgti tobulinant karinę integraciją KSSO. Jungtinio štabo sukūrimas reflektuoja bendrą instrumentą, kuris koordinuoja arba koordinuos KSSO štabų veiklą tarp atskirų karinių pajėgų ir didins karinę integraciją. Tikėtina, kad priešlėktuvinė gynyba apims visas KSSO nares ir tai pasitarnaus kaip pozityvūs instrumentai tęsiant karinę integraciją. KSSO kaip organizacija taps visiškai priklausoma nuo Rusijos ir Baltarusijos karinio bendradarbiavimo raidos ir bus plėtojama pagal dvišalį modelį. Jau dabar galime pastebėti, kad sėkmingi dvišaliai bendradarbiavimo projektai perkeliami į daugiašalį KSSO lygmenį. Įgyvendinus Rytų Europos karinės grupuotės koncepciją, siekiama stiprinti Centrinės Azijos karinės grupuotės projektą, todėl vėliau turėtų būti Kaukazo grupuotės konsolidacija. Tikėtina, kad bus siekiama stiprinti sąveikumą tarp karinių grupuočių ir pasinaudoti jungtinės oro gynybos sistemos privalumais. KSSO funkcijos taip pat plečiamos, todėl tikėtina, kad ši organizacija tam tikruose regioniniuose fragmentuose stiprins savo įtaką, kuri šiuo metu įgyvendinama ne tik Vakarų, bet ir Pietų kryptimi²⁷⁰. Be to Rusija siekia suteikti šiai organizacijai ir politinį svorį. Rusijos nuolatinis atstovas prie NATO Dmitrijus Rogozinas mano²⁷¹, kad Lisabonoje vykšančiame aukščiausio lygio NATO-Rusijos susitikime gali būti svarstomas NATO ir Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos bendradarbiavimo klausimas. D. Rogozinas pažymėjo, kad Rusijos kova su narkotikų platinimu ir kontrabanda iš Afganistano būtų daug efektyvesnė, jei būtų tiesioginiai ryšiai su Aljansu. Kitas žingsnis (NATO ir Rusijos bendradarbiavime siekiant užkirsti kelią narkotikų kontrabandai iš Afganistano) – ryšių tarp NATO ir KSSO užmezgimas, nes šiai organizacijai priklausanti Rusija ir

²⁶⁹ Утвержден проект Концепции основ законодательства Союзного государства об обороне <http://www.soyuz.by/second.aspx?document=9890&type=Qualifier&uid=5&page=5>, [Žiūrėta: 05-09-2007]

²⁷⁰ KSSO generalinis sekretorius N. Bordiuža pareiškė, kad KSSO valstybės-narės „yra pasiruošusios padėti Afganistanui kuriant teisės saugos bazę saugumo srityje, stiprinti jėgos struktūras tiek ruošiant kadrus, tiek aprūpinant techninėmis priemonėmis, o taip pat sąveikauti formuojant Afganistano kariuomenę“. KSSO pasirengusi padėti formuojant Afganistano kariuomenę // 2007-03-02, Interfaks pranešimas.

²⁷¹ Interfaks pranešimas. Lisabonoje gali būti svarstomas NATO ir KSSO bendradarbiavimo klausimas. 2010-11-02

jos sąjungininkės, yra tranzitinės šalys, per kurias narkotikai iš Afganistano gabenami į Europą.

3.11 Baltarusijos gynybos pramonės priklausomybė nuo Rusijos

Baltarusijos gynybos pramonės sektorių sudaro apie 30 gamyklų ir 15 tyrimų centrų, kuriuos prižiūri Valstybės karinės pramonės komitetas. Ji yra technologiškai susijusi su Rusija dėl keleto priežasčių:

- pirmiausia Baltarusija paveldėjo sovietines karinių technologijų gamyklas ir tyrimo centrus. Šioje valstybėje buvo sukoncentruota trečdalis Sovietų Sąjungos karinių technologijų kompleksų ir tyrimų centrų, kurie gamino automatizuotas kontrolės sistemas ginkluotei, komunikacijai ir karinei žvalgybai, specialias mikroschemas kosminėms programoms, sunkias transporto priemones ginkluotei pervežti, tobulino lazerines ir optines elektronines technologijas. Iki 1991 metų Baltarusijos gynybos industrijos užsakymai sudarė 5 procentus visų Sovietų Sąjungos karinių poreikių. Žlugus Sovietų Sąjungai karinis pramoninis sektorius buvo deformuotas, tad sukėlė socialinių ekonominių problemų šalyje, tačiau pagrindiniai ryšiai su Rusija išliko²⁷².
- antras dalykas, kuris vienija Baltarusijos ir Rusijos karinę pramonę, yra specializacija. Dauguma Baltarusijos įmonių dirba kaip Rusijos gynybos pramonės subrangovai ir atlieka tam tikrus karinius užsakymus. Pvz., 2005 m. gegužės mėn. Minske vyko ginkluotės ir technikos paroda „MILEKS-2005“, kurios metu Rusijos pusė pristatė ekspoziciją, pabrėžiančią sąjunginės valstybės karinę-techninę integraciją. Dauguma techninių detalių buvo pagaminta Baltarusijoje, tačiau produkto galutinė komplektacija vyko Rusijoje²⁷³.
- pagrindinis prekių užsakovas yra Rusija. Net 10 procentų Rusijos karinių užsakymų patenka į RF ginkluotąsias pajėgas iš Baltarusijos karinių gamyklų.

²⁷² Шлык В. Оборонная экономика в России и наследие структурной милитаризации. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. *Вооруженные силы России: власть и политика*. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 191-221 с.

²⁷³ Стрешнев Р.В боевом братстве — наша сила. *Красная Звезда*. 30 Августа 2005 года // http://www.redstar.ru/2005/08/30_08/3_02.html , [Žiūrėta:2006-06-05]

- Baltarusija atlieka antrines funkcijas – techninę priežiūrą, o pagrindinis šių paslaugų vartotojas yra Rusija²⁷⁴.

Karinės pramonės kompleksų bendradarbiavimas teigiamai veikia gynybinį valstybių potencialą. Karinės gamyklos atlieka nemažai bendrų užsakymų ir iš dalies monopolizuoja NVS valstybių rinką. Rusijos valstybinės įmonės ROSOBORON generalinio direktoriaus S. Čemezov teigimu, abiejų valstybių bendradarbiavimas karinių technologijų srityje galėtų būti puikus posovietinės erdvės sąveikos pavyzdys. 2010 metais Baltarusija ir Rusija planuoja ratifikuoti bendrą susitarimą dėl bendradarbiavimo karinės pramonės srityje²⁷⁵. Sutarta dėl 600 produktų rūšių gamybos su 59 Baltarusijos įmonėmis. Šie produktai buvo tiekiami 68 Rusijos įmonėms. Rusijos šarvuota technika, kuri naudojama Šiaurės Kaukaze, yra remontuojama Baltarusijoje. Zenitiniai savaeigiai šaudymo kompleksai ŠILKA buvo modernizuoti Baltarusijoje ir pritaikyti antžeminiams taikiniams naikinti, greitai nusitaikyti ir taikiniams atpažinti. Zenitinis kompleksas TUNGUSKA techniškai prižiūrimas ir Baltarusijoje. Baltarusijos karinės pajėgos Rusijoje yra ginkluotos modernizuotais naikintuvais SU-27 ir MIG-29 bei rusiškomis automatinėmis KOP valdymo sistemomis²⁷⁶. Rusiškame tanke T-90 įmontuota naujausia kompiuterinė technologija, kuri sukurta Baltarusijos įmonėje BELTECH. Minske pagamintos sunkiosios transporto priemonės sėkmingai naudojamos transportuojant tarpkontinentines balistines raketas Rusijoje. Šiuo metu Baltarusijos karo akademijoje yra kuriamas karinis žvalgybinis aerostatas, finansuojamas iš jungtinės šalių karinio bendradarbiavimo programos. Jis galės pakeisti penkis patruliuojančius lėktuvus ir pranoks ilgo nuotolio radiolokacinius lėktuvus AWACS bei rusiškus analogus A-50. Be to, abiejų šalių įmonės kuria specialią ginkluotę – radioelektroninio slopinimo prietaisus, kurie paveiks kovinės aviacijos elementus, reguliuojančius nusitaikymą. Kartu buvo sukurta žvalgybinė-diversinė mašina STALKER, kuri neturi analogų pasaulyje, tad jos radarai neužfiksuoja. Bendromis pastangomis buvo modernizuotas zenitinis kompleksas PEČIORA, kuris tapo mobilesniu.

²⁷⁴ Araloff S. Raise of Contemporary Belarus Military Industry , <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=217> , [Žiūrėta:2009-10-05]

²⁷⁵ Belarus says ready to ratify defense cooperation treaty with Russia.
<http://en.rian.ru/world/20100406/158447543.html>, [Žiūrėta:2010-10-02]

²⁷⁶ Interfakso pranešimas. Susitarimas dėl PVO bus pasirašytas. 2009-09-21.

Glaudus bendradarbiavimas karinės pramonės srityje užtikrina bendrų standartų įdiegimą kuriant karines technologijas, bendrų karinių mokslinių tyrimų finansavimą ir tarpusavio priklausomybę. Pramonės kompleksų išskaidymas (karinių komponentų gaminimas skirtingose valstybėse) pasitarnauja integraciniams tikslams, kurie gali pagrįsti savo efektyvumą ekonominės naudos dėsniais. Plečiantis aljansui, karinės pramonės užsakymai didės ir stiprės technologinė priklausomybė. Baltarusijos karinė pramonė kol kas neturi alternatyvų rinkoje – gamina tik tam tikras produktų dalis, kurios komplektuojamos Rusijoje, tad galutinis vartotojas yra Rusija. Taip pat Baltarusija reeksportuoja Rusijoje pagamintą ginkluotę. Pvz., 2008 m. JT įprastinių ginklų registre pažymėta²⁷⁷, kad Baltarusija eksportavo 3 artilerijos sistemas į Azerbaidžaną ir 44 kovinius lėktuvus į Sudaną ir Siriją, kurie pagaminti Rusijoje. Tais pačiais metais eksportavo 15 raketų paleidiklių į pačią Rusiją. Taigi technologinė priklausomybė nuo Rusijos ir ribotos rinkos galimybės verčia Baltarusiją stiprinti dvišalį karinį bendradarbiavimą ir orientuotis į Rusijos rinką.

3.12 Karinė parama

S. Walt pažymi, kad karinės paramos teikimas pozityviai veikia karinio aljanso formavimosi procesą ir sudaro palankias sąlygas plėtoti karinę integraciją bei skatina integracines tendencijas tarp partnerių²⁷⁸. Karinės paramos gavėjai gali tapti visiškai priklausomi, ir tai aktualu trečiame karinės integracijos etape, kuris gali skatinti funkcinę priklausomybę. Pvz., Armėnija gauna svarią karinę paramą iš Rusijos, remiantis 1997 m. Karinės paramos sutartimi, kurios pagrindu Rusijos ginkluotė tiekama preferencinių kainų lygiu²⁷⁹. Rusija teikia paramą Armėnijos sienų ruožui su ne-NVS valstybėmis (įtraukiant ir Turkiją) bei yra įsteigusi oro pajėgų karinę bazę, kurioje dislokuoti MiG-29 koviniai lėktuvai ir sparnuotosios raketos. Azerbaidžanas glaudžiai bendradarbiauja su Turkija. Paramos dydis negali būti lyginamas su Rusijos indėliu Armėnijoje, tačiau dvišaliai kariniai sandėriai vyksta. Pvz., 1999 metais Turkija skyrė 3,5 mln. JAV dolerių karinę paramą ginkluotosioms pajėgoms

²⁷⁷ Jungtinių Tautų oficialus tinklalapis: http://disarmament.un.org/UN_REGISTER_nsf. [Žiūrėta:2009-12-02]

²⁷⁸ Walt M.S. *The Origins of Alliances*. Cornell University Press, 1990.-41p.

²⁷⁹ Armament and Disarmament in the Caucasus and Central Asia. SIPRI Policy Paper No. 3, 2004 // <http://editors.sipri.se/pubs/CentralAsia.pdf>, [Žiūrėta: 2005-01-12]

modernizuoti, o 2002 metais buvo pasirašytas susitarimas dėl dvišalio bendradarbiavimo šioje srityje²⁸⁰. Azerų kariai yra mokomi Turkijos karinėse bazėse. Tačiau ne visuomet galima pasiekti funkcinę priklausomybę²⁸¹.

Baltarusijos atveju karinė parama gali būti orientuota į funkcinės priklausomybės scenarijų. Oficialūs šaltiniai nepraneša detalių informacijų dėl Rusijos teikiamos karinės paramos Baltarusijai, tačiau tam tikrų jos elementų galima rasti tiek Rusijos sprendimuose, tiek Rusijos ir Baltarusijos bendradarbiavimo dokumentuose. Pvz., Baltarusijos studentai yra rengiami Rusijos karinio mokymo institucijose, Rusija dislokavo priešlėktuvinės gynybos sistemą S-300. Baltarusijos gynybos ministras pažymėjo²⁸², kad Baltarusija negali įgyvendinti ambicingų karinės technikos modernizacijos planų be Rusijos paramos. Rusijos karinė parama karinės integracijos kontekste iš tiesų yra svarbus faktorius, kuris prisideda prie dvišalių santykių stiprinimo ir pamažu skatina funkcinę priklausomybę. Baltarusijai neturint alternatyvių paramos šaltinių, Rusija išlieka vienintele partnere, tad Rusijai negresia, kad karinė parama transformuos į savarankišką vienetą Baltarusiją, kuris gali priimti priešiškus sprendimus.

Galima sutikti su S.Walt nuomone, kad karinė parama gali ženkliai prisidėti prie aljanso patvarumo, kadangi paramos gavėjas tampa priklausomas nuo donoro ir jaučia dėkingumą. Tačiau donoras gali daryti didesnę įtaką tik tuo atveju, kai monopolizuoja paramos teikimą, gavėjas tampa asimetriškai priklausomas ir turi autonomiją sprendimų priėmimo. Karinė parama yra svarbi, tačiau paramos gavėjas gina paramos teikėjo interesus tik tuo atveju, kai jie atitinka nacionalinio saugumo interesus. Be to ir patį donorą galima kontroliuoti, kai randami alternatyvūs paramos

²⁸⁰ Armament and Disarmament in the Caucasus and Central Asia. SIPRI Policy Paper No. 3, 2004 // <http://editors.sipri.se/pubs/CentralAsia.pdf>, [Žiūrėta:2005-01-12]

²⁸¹ Pvz., Armėnija ir Azerbaidžanas gauna karinę paramą iš Jungtinių Valstijų. JAV skyrė šiai valstybei 4.4 mln. dolerių kovai su terorizmu 2004 metams. Tam tikslui 2002 metų sausio mėnesį JAV prezidentas G.W.Bush'as atsisakė 1992 m. Laivės paramos akto (angl. Freedom Support Act) 907 skirsnio, kurio pagrindu buvo uždrausta karinė parama Azerbaidžanui dėl Kalnų Karabacho konflikto. Armėnų lobistai griežtai oponavo šiam sprendimui, todėl Senate buvo priimtas konsensusinis sprendimas subalansuojantis karinę paramą abejoms valstybėms (Armėnijai skirta 4.075 mln. dolerių). 2003 metų JAV administracijos kreipimesi į Kongresą buvo prašoma identiškų sumų tiek Armėnijai, tiek ir Azerbaidžanui (FMF – po 3 mln., IMET – po 750 tūkst.; 2004 metams buvo prašoma po 2,5 mln. FMF programoms ir po 900 tūkst. IMET). Armament and Disarmament in the Caucasus and Central Asia SIPRI Policy Paper No. 3, 2004 // <http://editors.sipri.se/pubs/CentralAsia.pdf>, [Žiūrėta:2005-01-12]

²⁸² [McDermott](#) R. Belarus looks towards Russia for military assistance. *Eurasia daily monitor*.

Volume 2, Issue 81 (April 26, 2005) //

http://www.jamestown.org/publications_details.php?volume_id=407&issue_id=3310&article_id=2369646, [Žiūrėta: 2005-05-12]

šaltiniai arba paramos gavėjas pakankamai padidina savo pajėgumus. Rusijos teikiama karinė ir ekonominė parama yra susijusi su Baltarusijos-Rusijos kariniu aljansu ir jo potencialu. Rusijos teikiama ginkluotė, modernizuojama technika ir studijos karinėse institucijose didina Baltarusijos karinių pajėgų priklausomybės laipsnį. Rusijos karinių pajėgų elementų pajėgų dislokavimas padeda sumažinti Baltarusijai gynybos biudžeto sąnaudas ir kartu stiprina Baltarusijos argumentus dėl karinės sąjungos būtinumo ir naudos. Be to pastaruoju metu Baltarusija neturi konkrečių alternatyvų ir gali tapti asimetriškai priklausoma nuo Rusijos paramos.

IŠVADOS

Disertacijoje analizuojamas Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso patvarumas ir jo formavimosi procesas remiantis aljansų formavimosi teorijomis, karinės integracijos modeliu ir patvarumo indeksu. Daromos išvados, kad karinių aljansų integracija yra laipsniškas procesas, o integracijos etapų modelis parodo valstybių karinio bendradarbiavimo patvarumą ir jų preferencijas. Pagal karinės integracijos modelį atlikus Rusijos ir Baltarusijos karinės sąjungos analizę, pabrėžiama, kad ši sąjunga yra aukščiausiam karinės integracijos etape. Aljanso dezintegracija mažai tikėtina, nes valstybių karinės pajėgos yra pasiekusios aukštą sąveikumo laipsnį ir sukurtos struktūros iš dalies prisideda prie integracijos gilinimo. Ekonominiai ir politiniai Rusijos ir Baltarusijos nesutarimai neturi lemiamos įtakos karinio aljanso raidai. Įvertinus vidinius ir išorinius veiksnius, tikėtina, kad Rusijos ir Baltarusijos karinis aljansas vidutinėje perspektyvoje ne tik dominuos posovietinėje erdvėje, bet ir stiprės. Šios išvados daromos atsižvelgiant į šiuos dalykus:

1. Empirinių atvejų analizė parodė, kad kariniai aljansai formuojasi etapais. Pirmuoju etapu sukuriami teisinė bazė, antruoju – suplanuojama ir standartizuojama gynyba, trečiuoju etapu – apmokomos karinės pajėgos, rengiamos bendros operacijos ir kuriami bendri kariniai vienetai, ketvirtuoju etapu nustatomas jungtinis karinių pajėgų pavaldumas. Šis etapų procesas buvo analizuojamas per karinės integracijos prizmę, kurios viršūnėje – visiškas karinių pajėgų sąveikumas bei jungtinis pavaldumas. Karinė integracija nenutrūksta, kitaip tariant karinis aljansas neišyra, galutiniuose etapuose – sukūrus bendrus jungtinius ir įsteigus bendrą vadovavimą, nes saugumas įgyvendinamas bendromis pastangomis ir mažesnėmis sąnaudomis. Aljanso patvarumas trečiajame ir ketvirtajame karinės integracijos etapuose yra gana aukštas, o kiekvienas etapas suponuoja pridėtinę vertę valstybių kariniam bendradarbiavimui ir padeda spręsti kylančius nesutarimus. Sukurtos bendros karinės institucijos priima sprendimus greitai ir efektyviai ir tai padeda sutaupyti valstybių karinius išteklius. Pažymėtina, kad po Antrojo pasaulinio karo iširo tik trys kariniai aljansai, kurių patvarumas atitiko pradinis trečiojo karinės integracijos etapo parametrus ir jie nebuvo pasiekę karinių pajėgų sąveikumo ar jungtinio pavaldumo.

2. Taikant karinės integracijos modelį nustatytas Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso patvarumas. Tyrimas parodė, kad Rusijos ir Baltarusijos karinės pajėgos

pasiekė ketvirtąjį karinės integracijos etapą. Jų karinės pajėgos tampa funkciškai priklausomos ir sukurtos institucijos prisideda prie aljanso patvarumo. Pagrindiniai aljanso bruožai yra bendradarbiavimo intensyvinimas, plėtra ir dvišaliu lygmeniu įgyvendinami projektai. Formuojamas aljanso potencialas, vyksta nuolatinės pratybos ir mokymai, vykdomos bendros standartizacijos ir sąveikumo programos, kuriami jungtiniai karinių pajėgų elementai, stiprinantys aljanso ilgalaikiškumą ir patvarumą. Įdiegtos bendros procedūros taktiniu ir operaciniu lygmeniu. Akivaizdu, kad abi valstybės vykdo integracinę politiką karinio bendradarbiavimo srityje, jų karinės pajėgos tampa sąveikios ir pajėgios vykdyti bendras užduotis. Abejonių kelia tik karinių pajėgų praktinis panaudojimas, nes abi valstybės dalyvauja pratybose, vykdo bendras užduotis, tačiau beveik nedalyvauja bendrose kovinėse operacijose. Šiuo metu jau sukurtas bendras karinių sausumos pajėgų junginys – Vakarų regioninė grupuotė. Vykdoma bendra priešlėktuvinė gynyba ir priimtas sprendimas dėl karinių oro pajėgų panaudojimo be politinio sprendimo. Tai rodo, kad karinė integracija pasiekė aukštesnę pakopą, nes esant funkcinei priklausomybei savarankiškai veiksmai neefektyvūs, o sukurtos struktūros skatina integracijos gilinimą. Pavyzdžiui, sukūrus bendrą oro gynybos sistemą, buvo pradėta rengti bendra karinio apmokymo sistema, suformuoti bendri kariniai užsakymai pramonei, parengtos sistemos tobulinimo ir plėtros rekomendacijos. Baltarusijos ir Rusijos karinio aljanso patvarumo įvertis yra aštuoni balai iš dešimties, nes trečiajame ir ketvirtajame integracijos etape veikia keli neigiami veiksniai. Trečiajame etape aljanso pajėgos nedalyvauja bendruose kariniuose veiksmuose ir tai mažina jų sąveikumo laipsnį. Ketvirtajame etape aljansas turi sukurti bendras vadovavimo institucijas ir jungtinę vadovybę, tačiau Rusijos ir Baltarusijos kariniame aljanse visiškas pavaldumas įgyvendintas tik oro gynybos srityje. Vakarų karinės grupuotės pavaldumas lieka neaiškus, nors karinių veiksmų metu vadovavimas perduodamas jungtinei vadovybei. Nepaisant šių trūkumų, galima teigti, kad karinė integracija progresuoja, o esami trūkumai bus pašalinti. Valstybės yra apibrėžusios savo karinės integracijos tikslus ir ambicijas, kurios užfiksuotos strateginio lygmens dokumentuose. Karinės integracijos užduotys patikslintos karinio bendradarbiavimo planuose ir taktinio lygmens susitarimuose. Lūkesčiai natūraliai susiję su karinės integracijos tikslais, kurie gali svyruoti ir iš dalies keistis, tačiau pasiekus ketvirtąjį etapą nebeturėtų būti lūkesčių ir realių rezultatų fundamentalaus atotrūkio. Taigi aljanso perspektyva gali būti vertinama teigiamai, nes aljansas

pasiekęs aukštą sąveikumo laipsnį, sukurtos struktūros ir didelis karinis potencialas tampa tvirtos sąjungos pagrindu.

3. Nustačius Rusijos ir Baltarusijos aljanso patvarumą buvo įvertinti įtaką darantys veiksniai, kurie parodo, kaip išorinė ar vidinė aplinka veikia aljanso patvarumą ir kokiomis kryptimis jis gali plėtotis: plėtra, *status quo* ar dezintegracija. Aljansų teorijos, išskiria baigtinius veiksnius, sietinus su kariniu sąjungų steigimu, bet nenustato veiksnių, darančių įtaką pačiam formavimosi procesui ir patvarumui. Vieno ar kelių veiksnių sureikšminimas ir išskyrimas riboja aiškinamąją galią užkirsdamas kelią galimam valstybių pasirinkimui ir kompleksiška neįvertina veiksnių, darančių įtaką jų sprendimui. Patį aljanso formavimosi procesą ir patvarumą teoretikai apeina, todėl šioje disertacijoje, pasinaudojant teorinėmis prielaidomis, bei autoriaus nuomone, buvo išskirti veiksniai, darantys įtaką karinei integracijai ir aljanso patvarumui. Veiksniai pritaikyti konkrečiam tyrimui – Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso analizei²⁸³. Didelę įtaką aljansui daro NATO transformacija, grėsmės ir karinių pajėgumų lygis regione. Disertacijoje pabrėžiama, kad dabartinė NATO organizacija nėra efektyvi, o marginali galios sklaida rytų kryptimi (NATO uždaru durų politika) sudaro palankias sąlygas Rusijos ir Baltarusijos karinio bendradarbiavimo plėtrai. NATO karinė ir politinė struktūra modifikuojasi ir kinta. 2010–ųjų lapkritį patvirtinta nauja NATO strateginė saugumo koncepcija, kuri įvertina esamas ir būsimas grėsmės ir nubrėžia aljanso tolesnę plėtrą. Koncepcijoje rašoma, kad organizacija nekelia grėsmės Rusijai ir su šia šalimi pradeda „tikrą strateginę partnerystę“²⁸⁴. Strateginė partnerystė ribos NATO plėtrą rytų kryptimi ir sudarys sąlygas įgyvendinti Rusijos ir Baltarusijos aljanso ambicijas. K.Waltz pažymi, kad anarchijoje saugumas yra didžiausia vertybė ir galutinis tikslas. Kai išlikimas, t.y. pakankamas saugumas, garantuojamas, valstybės gali siekti kitų tikslų ir didinti savo ambicijas²⁸⁵. Darytina išvada, kad Rusijos ir Baltarusijos aljansui pakankamas saugumas garantuotas. Visų pirma, prioritetinga NATO operacija Afganistane (jai nuolat trūksta pajėgų!) ir operacijoms skiriami gynybos biudžetai

²⁸³ Baltarusijos ir Rusijos karinių pajėgumų santykis, NATO plėtra ir regioninis įprastinių pajėgų balansas, NATO ir Rusijos–Baltarusijos hipotetinis konfliktas, NATO operacijų efektyvumas, NATO ir Rusijos–Baltarusijos santykių dinamika, ES karinių pajėgumų panaudojimas, GUAM regioninė svarba, geografinio artumo veiksnys, NVS karinis matmuo, Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos raidos dinamika, Baltarusijos karinės pramonės priklausomybė nuo Rusijos ir karinė parama.

²⁸⁴ Interfaks pranešimas. [NATO nekelia grėsmės Rusijai, teigiama naujoje aljanso strategijoje](#). 2010-11-22

²⁸⁵ Waltz K., *Theory of International Politics*, NY: Addison Wesley, 1979,-126 p.

riboja NATO valstybių galimybes modernizuoti ginkluotę, investuoti į pažangias gynybos technologijas ir didesnę dėmesį skirti saugumui rytų kryptimi. Antra, NATO kovinė parengtis, logistika, ryšio priemonės, žvalgyba, technologijos, taktika ir strategija atitinka daugiau operacinius poreikius, kurie skiriasi nuo įprastinio kariavimo. NATO pajėgos nepasirengusios dalyvauti įprastiniame konflikte, o karių parengimas neatitinka įprastiniame kare naudojamos taktikos, strategijos ir kovinės parengties. Trečia, Rusijos karinių pajėgų pasirengimas pagerėjo ir tai matyti vertinant Rusijos ir Baltarusijos gynybos reformų rezultatus bei planus. JAV žvalgyba pripažįsta²⁸⁶, kad Rusija išlieka viena pagrindinių veikėjų regione, kuri gali sėkmingai panaudoti branduolinius pajėgumus, vykdyti karines operacijas kosmose, rengti plataus masto konvencines operacijas ir investuoti į pažangias naujas technologijas. Rusija turi antras pagal dydį strategines branduolines pajėgas ir daugiausia taktinių branduolinių ginklų, integruotą oro gynybos sistemą ir pakankamus transportavimo pajėgumus, taip pat per keletą dienų gali sėkmingai permesti ginkluote brigadas su sunkia ginkluote į artimesnius regionus. Ketvirta, NATO ir Rusijos–Baltarusijos karinių pajėgumų santykis artimuosiuose regionuose riboja NATO galimybes skverbtis rytų kryptimi. Europinio kontinento erdvės strateginė fragmentacija sudaro sąlygas panaudoti prieš Rusiją ir Baltarusiją tik tas ginkluotąsias pajėgas, kurios yra Rusijos ir NATO bendros sienos subregionuose. Vykstant NATO plėtrai jos kariniai pajėgumai padidėja, tačiau pagal geografinį išsidėstymą, t. y. artumą Rusijai ir Baltarusijai jie iš esmės nesikeičia. NATO ir Rusijos–Baltarusijos karinės ginkluotės santykis yra subalansuotas. NATO turi santykinį tankų, šarvuočių ir sunkiosios artilerijos pranašumą (1.2–1.6 koeficiento), tačiau kovinės aviacijos pajėgumai yra lygūs. Moderni oro gynyba Baltarusijoje riboja NATO praktines galimybes panaudoti kovinę aviaciją, kuri dominuoja dabartinėje kariavimo taktikoje. Rusija ir Baltarusija siekia, kad būtų numatyti griežtesni kovinės aviacijos apribojimai atsižvelgiant į įprastinės ginkluotės kokybinio tobulinimo veiksnį ir kad būtų griežčiau reglamentuotas laikinųjų NATO pajėgų dislokavimas regionuose, kurie geografiškai ribojasi su Rusija. Tai dar labiau sustiprintų Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso pozicijas regione ir paskatintų plėtoti integraciją.

Atkreiptinas dėmesys, kad papildomi veiksniai prisideda prie Rusijos ir Baltarusijos aljanso patvarumo ir stiprina jo plėtros ambicijas. Pirma, tai valstybių geostrateginė

²⁸⁶ US Intelligence report. DF-2009-00080. Office of Director of National Intelligence. 30 July, 2009

padėtis. Rusijos ir Baltarusijos geografinė sausumos siena – 959 km ir tai sudaro geras galimybes pasinaudoti sausumos keliais tiek manevruojant, tiek teikiant papildomą logistinę paramą. Dar svarbesnis yra atstumas nuo Baltarusijos sienos iki Kaliningrado, kuris sudaro tik 200 km ir padeda organizuoti Kaliningrado gynybą. Praradus sąjungininką, Rusijai sutrumpėtų kovinės aviacijos puolimo laikas, o NATO aviacija pasiektų Maskvą be pasipriešinimo. Rusija būtų priversta kurti naują karinį junginį Smolensko–Maskvos kryptimi ir papildomas priešlėktuvines apsaugines bei raketų atakų išpėjimo sistemas Rusijos teritorijoje. Antra, prie Rusijos ir Baltarusijos karinio bendradarbiavimo plėtros prisideda pasitarnauja NVS ir KSSO institucijos. Nepriklausomų valstybių sandraugos karinis segmentas nėra plačiai išplėtotas, todėl jo panaudojimas ribotas. Vykstančios pratybos, keitimasis informacija ir karinės politikos koordinavimas padeda stiprinti Rusijos ir Baltarusijos karinio aljanso įtaką. NVS institucinė struktūra tampa papildomu instrumentu, padedančiu suderinti bendras pozicijas sprendimams priimti ir integracijai gilinti keliomis kryptimis – dvišaliu ir daugiašaliu lygmeniu. Tuo tarpu Kolektyvinės saugumo sutarties organizacija, nors ekspertai deramai nevertina jos įtakos, taps Rusijos ir Baltarusijos karinio bendradarbiavimo projektu ir padės įtvirtinti pozicijas Kaukaze ir Azijoje. Dvišaliai projektai (pvz., Vakarų karinės grupuotės sukūrimas) bandomi įgyvendinti Azijoje ir Kaukaze. Karinių grupuočių sąveikumas ir bendra oro gynybos sistema, sukurti bendri vadovavimo mechanizmai stiprins Rusijos ir Baltarusijos aljanso įtaką. Trečia, Rusijos ir Baltarusijos aljanso darbą palengvina bendros (sovietinės) procedūros, bendros kovinio rengimo programos, suderinta ginkluotė, teikiama Rusijos parama ir karinės pramonės tarpusavio priklausomybė, kuri padeda įgyvendinti plėtros tikslus. Plečiantis aljansui daugės karinės pramonės užsakymų ir didės technologinė priklausomybė. Be to, Rusija, teikdama karinę paramą Baltarusijai, yra monopolizavusi šią rinkos dalį, taigi paramos gavėjas tapo asimetriškai priklausomas nuo davėjo. Viena priemonių paramos gavėjui dalyvauti priimant sprendimus – pasinaudoti karinio aljanso mechanizmais, todėl Baltarusija suinteresuota karinės sąjungos stiprinimu.

Disertacijoje vertinama ES įtaka, tačiau šioje zonoje ji nedidelė ir siejama su sienų kontrole, regionine plėtra ir socialinėmis programomis. ES galybės sutelkti ir panaudoti karinius pajėgumus labai menkos dėl procedūrinių ir politinių motyvų, kurie riboja ES galios sklaidą rytų kryptimi. ES pajėgumų panaudojimas iš tiesų

susijęs su konfliktų prevencija, stabilizacija, nusiginklavimo programomis, kariaujančiųjų šalių atskyrimu ir kitais dalykais. Šio veiksnio įtaka aljanso patvarumui ar plėtrai minimali. Beveik neturi poveikio ir GUAM valstybių grupė, nes jų karinis matmuo kol kas tik formavimo stadijoje ir jo perspektyvos neaiškios. Pabrėžtina, kad Rusijos ir Baltarusijos karinis bendradarbiavimas su NATO neturi esminės įtakos aljanso patvarumui, nes karinės pajėgos gerai sąveikauja ir pakankamai integruotos. Visapusiška karinė integracija ir aljanso patvarumas mažina valstybių ekonominės politikos diversifikaciją ar ideologinius, kultūrinius ir socialinius nesutarimus. Ekonomika ir nauda yra svarbus tarpvalstybinių santykių veiksnys, tačiau dominuojant kariniams klausimams ekonominis kriterijus netaikomas. Empiriniai pavyzdžiai patvirtina šio kintamojo minimalią įtaką (2007 metais Rusijos ir Baltarusijos „družbos“ krizė, kuri neturėjo faktinės įtakos karinio bendradarbiavimo programoms, vėliau kilo Rusijos ir Baltarusijos „pieno ir dujų karai“). Ekonominiai svertai dažnai naudojami tiek Rusijos, tiek Baltarusijos politikų retorikoje (pvz., Rusijai pakėlus dujų kainas buvo grasinama uždaryti Rusijos karines bazines Baltarusijoje), tačiau jokių realių veiksmų dėl karinio bendradarbiavimo nebuvo imtasi. Nepanašu, kad karinei integracijai pakenktų ir politinės integracijos nesutarimai (vis dar nepriimta bendra Konstitucija, neįvesta bendra valiuta, neišspręsti pilietybės klausimai). Taigi Rusijos ir Baltarusijos karinės integracijos projektai ganėtinai unikalūs. Tai išvestinė integracija, kurią inicijavo bendresnė ekonominė ir politinė integracija, bet ji nesustojo slopstant politiniams ir ekonominiams veiksniams. Ir jeigu Rusija ir Baltarusija iš esmės nesutaria dėl ekonominės ir politinės sąjunginės valstybės plėtos, tai karinė integracija tampa bene vieninteliu šias valstybes jungiančiu instrumentu ir padeda integruotis kitose srityse.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Dokumentai:

1. Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos sutartis "Dėl jungtinio taikos palaikymo dalinio kūrimo ir formavimo". Valstybės žinios: 1997 04 30 Nr.37-895
2. Estijos, Latvijos ir Lietuvos protokolinis susitarimas dėl ministerijų bendradarbiavimo saugumo užtikrinimo srityje (KAM Tarptautinių ryšių departamento archyvinė byla „Baltijos šalių bendradarbiavimo sutartys“).
3. Lietuvos krašto apsaugos ministerijos ir Armėnijos gynybos ministerijos karinio bendradarbiavimo sutartis (KAM Tarptautinių ryšių departamento archyvinė byla „NVS sutartys“)
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. vasario 8 d. nutarimas Nr.132 “Dėl Krašto apsaugos ministerijos 2006-2008 m. sutrumpinto strateginio veiklos plano” www.lrvk.lt , 2006-02-10
5. Security Treaty between Australia, New Zealand and the United States of America [ANZUS] //<http://australianpolitics.com/foreign/anzus/anzus-treaty.shtml> , 2006-05-15
6. Southeast Asia Collective Defense Treaty and Protocol //www.isn.ethz.ch , 2006-05-07
7. The Strategic Concept of the Alliance // <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0203.htm>, 2005-05-02
8. Военная доктрина Российской Федерации. 5 февраля 2010 года. http://news.kremlin.ru/ref_notes/461 , 2010-06-12
9. Договор между Республикой Беларусь и Российской Федерацией о военном сотрудничестве / <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg02374.htm>, 2006-02-01
10. Договор о создании Союзного государства // <http://soyuz.by/second.aspx?document=1775&uid=101&page=0> , 2006-02-01
11. Договор о союзе Беларуси и России // http://www.eurasianhome.org/doc_files/dogovor_o_soyuze_belarusi_i_rossii.doc , 2006-02-01
12. Договор об образовании сообщества Беларуси и России // <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg02805.htm> , 2006-02-01

13. Договор между Республикой Беларусь и Российской федерацией о координации деятельности в военной области
[//http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg03684.htm](http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg03684.htm) , 2006-02-01
14. Концепция безопасности Союза Беларуси и России (решение Высшего Совета Союза Беларуси и России от 28.04.1999 г. № 3)
15. Концепция совместного оборонного заказа государств-участников Союза Беларуси и России (решение Высшего Совета Союза Беларуси и России от 28.04.1998 г. № 5);
16. Концепция совместного технического обеспечения региональной группировки войск (сил) Вооруженных Сил Республики Беларусь и Вооруженных Сил Российской Федерации (постановление Исполнительного Комитета Союза Беларуси и России от 09.12.1998 г. № 9);
17. Концепция совместной оборонной политики Беларуси и России (решение Высшего Совета Союза Беларуси и России от 22.01.1998 г. № 4)
18. Подготовка белорусских военнослужащих в военно-учебных заведениях Министерства обороны Российской Федерации, утвержденной постановлением Исполнительного Комитета Союза Беларуси и России от 10 июня 1998 года № 2.
19. Постановление Высшего Государственного Совета Союзного Государства 26 декабря 2001 г. № 8 Военная Доктрина Союзного Государства // <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg00869.htm> , 2005-05-02
20. Программа действий Российской Федерации и Республики Беларусь по реализации положений Договора о создании Союзного государства // <http://soyuz.by/second.aspx?document=1770&uid=101&page=0> , 2006-02-01
21. Соглашение между Министерством обороны Республики Беларусь и Министерством обороны Российской Федерации от 27 февраля 1996 года "О порядке предоставления Российской Федерацией Республике Беларусь военных полигонов для проведения боевых стрельб соединениями и частями противовоздушной обороны Вооруженных сил Республики Беларусь)
22. Соглашение между Правительством Республики Беларусь и Правительством Российской Федерации о совместном тыловом обеспечении региональной группировки войск (сил) Вооруженных Сил Республики Беларусь и Вооруженных Сил Российской Федерации // http://pravo.by/webnpa/text_txt.asp?RN=H10300238 , 2006-02-12

23. Соглашение между Республикой Беларусь и Российской Федерацией о совместном использовании объектов военной инфраструктуры Республики Беларусь и Российской Федерации в интересах обеспечения безопасности государств // <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg02160.htm> , 2006-02-01
24. Соглашение между Республикой Беларусь и Российской Федерацией о совместном обеспечении региональной безопасности в военной сфере / <http://pravo.kulichki.com/zak/megd/meg02375.htm> , 2006-02-01
25. Соглашения между Министерством обороны Республики Беларусь и Министерством обороны Российской Федерации о порядке взаимодействия дежурных сил и средств противовоздушной обороны от 25 февраля 1994г .
26. Устав к Договору о Союзе Беларуси и России от 2 апреля 1997 года // <http://soyuz.by/second.aspx?document=1760&uid=101&page=0> , 2006-02-01

Knygos, monografijos ir straipsniai:

27. Adler E., Barnett M. Security Communities. Cambridge University Press, 1998.-50 p.
28. Andréani G., Bertram, Grant C. Europe's Military Revolution. Published February 2001. // http://www.cer.org.uk/pdf/p22x_military_revolution.pdf
29. Ann M. Fitz-Gerald . Multinational Land Force Interoperability: Meeting the Challenge of Different Cultural Backgrounds. Vol. 8, no. 3 August 2002 // <http://www.irpp.org/choices/archive/vol8no3.pdf>, 2007-02-13
30. Araloff S. Raise of Contemporary Belarus Military Industry. 2005-07-07, <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=217>
31. Arbatov A. The Russian Military in the 21st Century.-Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.-1997.-9-10 p.
32. Armament and Disarmament in the Caucasus and Central Asia SIPRI Policy Paper No. 3, 2004 // <http://editors.sipri.se/pubs/CentralAsia.pdf> , 2005-01-12
33. Barnett B., Levy J. Domestic Sources of Alliances and Alignments: the Case of Egypt, 1962-73, International Organization 45:3,1991.-369-395 p.
34. Barnett M., Levy J.Alliance Formation, Domestic Political Economy, and Third World Security. The Jerusalem Journal of International Relations 14:4 1992.-19-40 p.

35. Barnett, Michael N. and Jack S. Levy. 1991. "Domestic sources of alliances and alignments: the case of Egypt, 1962-1973." *International Organization* Vol. 45, No. 3. 369-395 p.
36. Betts K. *Conflict after the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace.*- Columbia University Institute of War and Peace: Longman, 2002.-28-29 p.
37. Calvocoressi P. *World Power 1920-1990.* *International Affairs*, October 1990.- 667-674 p.
38. Cerny P. *Globalization and the Changing Logic of Collective Action.*// *International Organizations* Vol.49, No.4.-1995.-595-625 p.
39. Collins J. *Military geography for professionals and the public.* Potomac Books Inc.; 1 edition, 1998.-450 p.
40. *Current and Future Capability Priorities for the Atlantic Alliance.* NATO Parliamentary Assembly. [2008 Annual Session](#) > 160 DSCTC 08 E rev 1- // <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=>
41. Danford W. Middlemiss, Denis *Stairs The Canadian Forces and the Doctrine of Interoperability: The Issues* June 2002 Vol. 3, no. 7 // <http://www.irpp.org/pm/archive/pmvol3no7.pdf> , 2006-04-18
42. David S. *Explaining Third World Alignment.* *World Politics* 43 1991.-233-256 p.
43. Davidonis R. *The Challenge of Belarus and European Responses.* EU-ISS Occasional Paper 29, July 2001, 34 p. <http://www.iss-eu.org/occasion/occ29.pdf> , 2004-02-05
44. Deyermond R. *The state of the union: military success, economic and political failure in the Russia-Belarus union.* *Europe-Asia Studies*, Volume 56, Issue 8 December 2004 , pages 1191 - 1205
45. Doyle M. *Liberalism and World Politics Revisited.* Kegley C. *Controversies in International Relations: Realism and the Neoliberal Challenge.*-New York: St. Martinis, 1995.- 83-106 p.
46. Doz L.Y., Hamel G. *Alliance Advantage: the Art of Creating Value through Partnering.* Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press, 1998.-8 p.
47. Douglas R. Caldwell R., Ehlen J., Harmon R. *Studies in military geography and geology.* Springer: 1 edition 2005.- 22 p
48. Evera van S. *Causes of War: Power and the Roots of Conflict.*-New York: Cornell University Press, 1999

49. Faughn, Anthony W. *Interoperability: Is It Achievable?* Boston: Harvard University, 2001-15p.
50. Five Power Defence Arrangements (FPDA) // <http://www.britishhighcommission.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1058537122554> , 2006-05-07
51. Five Power Defence Arrangements. Australian Treaty Series 1971 No 21. <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1971/21.html> , 2006-05-07
52. Fritchas P. NATO ir Rusijos partnerystė: tai, ko plika akim nematyti. NATO apžvalga 2007, vasara. <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/lithuanian/analysis1.html>
53. Glaser L., Kaufmann C. What Is the Offense-Defense Balance and Can We Measure It? // *International Security* Vol. 22, No.4.-1998
54. Grieco J. *Cooperation Among Nations: Europe, America, and Non-Tariff Barriers to Trade*. New York: Cornell University Press, 1990
55. Grieco J. The Maastricht Treaty, Economic and Monetary Union, and the Neorealist Research Programme, *Review of International Studies*, vol. 21 (January, 1995), pp. 21-40 .
56. Grieco J. Understanding the Problem of International Cooperation: the Limitations of Neoliberal Institutionalism and the Future of Realist Theory, in *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, edited by David Baldwin (1993), New York: Columbia University Press.
57. Jakniūnaitė D. "Simboliniai žaidimai užsienio politikoje: Rusijos ir Didžiosios Britanijos santykiai 2006-2008", Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2008, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2009, p. 133- 148.
58. Janeliūnas T. Between Russia and the EU: Transformational Opportunities for Belarus. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2007-19, p. 131-156
59. Janeliūnas T., Kirvelytė L. "Gruzijos saugumo strategijos plėtra: sunkus kelias NATO link", Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2008, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2009 p. 149-173
60. Jasutis G. Kolektyvinio saugumo sutarties organizacija: karinės integracijos problemos ir perspektyvos NVS erdvėje. Lietuvos metinė strateginė apžvalga. Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2008 151-175 p.
61. Jasutis G. Konvencinių ginklų kontrolės įtaka Rusijos ir NATO santykiams. *Politologija*, Nr.1.– 2004.-59-80 p.
62. Jasutis G., Sadauskas K. Rusijos karinė doktrina: konvencinės ir branduolinės ginkluotės santykis. // *Politologija*, Nr.1.(25)-2002

63. Jasutis G. The Dynamics of Military Integration between Russia and Belarus. Lithuanian Political Science Yearbook (01/2006) 211-232 p.
64. Jervis R. Cooperation Under the Security Dilemma.// World Politics Vol. 30, No. 2.-1978 /
65. Jonesas L.J. NATO karinių struktūrų pertvarka. NATO apžvalga. 2004 m. pavasaris,
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue1/lithuanian/military.html> , 2006-02-18
66. The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance 2009-2010.-Oxford University Press, 2010
67. Kaufman G.R. To Balance or to Bandwagon? Allingment Decissions in 1930s Europe. // Security Studies, Vol 1, No 3 1992.-417-447 p.
68. Kegley C. The neoliberal challenge to realist theories of world politics: an introduction. pp 1-24 in his (ed) Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge. New York: St Martin's Press.; 1995
69. Kemal B. The Baghdad Pact: Anglo-American Defence Policies In The Middle East, 1950-1959. London and New York, 2005.-270 p.
70. Kennan G. Memoirs 1925-1950.-New York, 1967.-356 p.
71. Keohane R. Realism, Neorealism and its Critics.- New York: Columbia University Press, 1986.- 1-26 p.
72. Keohane R. Martin L. The Promise of Institutional Theory. International Security, Vol. 20, No. 1. (Summer, 1995), pp. 39-51.
73. Koktysh K. The Belarusian Policy of Russia: the Era of Pragmatism. International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs (02/2006) 18-29 p.
74. Kuzio T. Virtual foreign policy in Belarus and Russia. December 6, 2001 // http://www.jamestown.org/edm/article.php?volume_id=8&issue_id=451&article_id=3855 , 2005-04-15
75. Larson D. Bandwagoning Images in American Foreign Policy: Myth or Reality? in Robert Jervis e Jack Snyder, Dominoes and Bandwagons. Strategic Beliefs and Great Power Competition in the Eurasian Rimland, Oxford University Press, 1991, pp. 85-111
76. Laustsen K.P. Belarus - A Unique Case in the European Context? // Baltic Defence Review. No 9 Vol 1/2003.-65-84 p.

77. Lester J., Paul K., Paul W., Ruiz W. *Principled World Politics: the Challenge of Normative International Relations.*-New York: Rowman&Littlefield Publishers, 2000.-259 p.
78. Levy S.J. What do Great Powers Balance Against and When? p. 29-52 in *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century* edited by Fortmann M., Wirtz J.J., Paul T.V. Stanford University Press, 2004.-127 p.
79. Lieven A. *The Secret Policemen's Ball: the US, Russia and the International Order after 11 September.*// *International Affairs* Vol. 78, No. 2.- 2002.-245-276 p.
80. Liska G. *Nations in Alliance: the Limits of Interdependence.* Baltimore: John Hopkins Press, 1962.-93 p.
81. Lopata R. *Autoritarizmas Baltarusijoje: galimos grėsmės Lietuvos saugumui. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002,* Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2003-p.201-214
82. Lopata R. *Įkaito anatomija: Kaliningrado jubiliejaus byla.* Vilnius: Eugrimas, 2006, 172 p.
83. Lopata R., Bielinis L., Sirutavičius v., Stanytė Toločkienė I. *Lietuvos užsienio politikos ryšių kryptis: santykių su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi, Baltarusija ir Ukraina perspektyva.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007, 158 p. ;
84. Lopata R. Laurinavičius Č. *Karinė reforma Rusijoje: politinės trajektorijos, Politologija,* 2001, nr. 3, p. 3–20.
85. Lynn-Jonnes M. *Does Offense-Defense Theory Have a Future.* -Regis Working Paper, 2001 // <http://ww2.mcgill.ca/regis/Lynn-Jones.pdf> , 2005-01-26
86. Main S. *Geopolitics and Security: Belarussian-Russian Military Cooperation 1991-2002. The EU and Belarus between Moscow and Brussels.* Edited by Lewis A. Federal Trust for Education and Research, London.-2002.-229-247 p.
87. Malu L. *Special Report 2003 Collective peace-keeping in West Africa* // http://www.monitor.upeace.org/archive.cfm?id_article=61#_edn7, 2006-02-18
88. McDermott R. *Belarus looks towards Russia for military assistance.* Eurasia daily monitor. Volume 2, Issue 81 (April 26, 2005) // http://www.jamestown.org/publications_details.php?volume_id=407&issue_id=3310&article_id=2369646, 2005-05-12
89. McDermott R. *Russia's Armed Forces Undergoing 'Unparalleled' Transformation.* August 13, 2009

http://www.rferl.org/content/Russias_Armed_Forces_Undergoing_Fundamental_Transformation/1798944.html

90. Mearsheimer J. Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War.//International Security Vol.19,No.3.-1994/95.-5-49 p.
91. Mearsheimer J. The Tragedy of Great Power Politics.-New York: Norton, 2001.-365 p.
92. Mearshimeir J. The False Promise of International Institutions. International Security Vol. 19, No.3.- Winter 1994/95.-5-50 p.
93. Midlarsky I. Realism and the Democratic Peace: the Primacy of State Security in New Democracies. / Millennial Reflections on International Studies. Realism and Institutionalism in International Studies.- University of Michigan, 2002.-51 p.
94. Mikutis E. GUAM reikšmė ir vaidmuo. 2007-10-26.
<http://www.geopolitika.lt/?artc=1321>
95. Mingst K. Essentials of International Relations.-New York: Norton&Company, 2nd. Edition, 2001.-154-157 p.
96. Miniotaitė G. „Europos normatyvinė galia ir Lietuvos užsienio politika“, Politologija, 2006/3, p.3-19
97. Molis A. Europos Sąjunga ir krizių valdymas – strateginis požiūris. Lietuvos metinė strateginė apžvalga. Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2008 p. 71-91.
98. Morgenthau H. Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace. New York: Knopf, 1985.- 197-209 p.
99. Morrow J. Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances. American Journal of Political Science, 35 1991.-904-933 p.
100. Motieka E., Sirutavičius V., Daniliauskas J., Molis A. Politinių procesų ir struktūrų apžvalga Kaliningrado srityje. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2006, 107 p
101. NATO and its partners in Eastern Europe and Southern Caucasus. Interim Project Report. Warsaw: Center for European Studies, 2004.-30 p.
102. Nichol J. Central Asia: Regional Developments and Implications for U.S. Interests. 2007 // <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33458.pdf> , 2007-12-15

103. Novchikov N. Russian air forces facing protracted crisis. 21 January, 2002 // http://www.janes.com/defence/air_forces/news/jdw/jdw020121_1_n.shtml
104. Orr M. The Russian Armed Forces as a Factor in Regional Stability. // www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/C99-MJO.pdf+THE+RUSSIAN+ARMED+FORCES+AS+A+FACTOR+IN+REGIONAL+STABILITY&hl=lt&gl=lt
105. Osgood E.R. *Alliances and American Foreign Policy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1968.-19-20 p.
106. Patomaki H. *After International Relations: Critical Realism and the (re)Construction of World Politics*. New York: Routledge, 2002.-267 p.
107. Pazdnyak V. *Europe of the Regions. European Neighbourhood Policy And Belarus: In Search of a Roadmap published in wider europe: 2005–2006. Issue 2 Wider Europe 2005–2006: Selected Publications of an International Portal. Issue 2. – Wider Europe Publishers, 2006 24-41p.*
108. Paznyak V. Saugumo sektorius: jėgos struktūros, valstybės paslaptys ir Rusija. Monografijoje: Vitkus G., Pugaciauskas V. Baltarusijos paradoksai. Įstrigusi transformacija ir regioninis saugumas. Lietuvos karo akademija, -Vilnius, -2004 m. 28 p.
109. Powell R. Anarchy in international relations theory: the neorealist-neoliberal debate. *International Organization* 48: 1994, P. 313-44.
110. Pugačiauskas V. Valdžios „vertikalė“: institucijos ir ideologija. Monografijoje: Vitkus G., Pugaciauskas V. Baltarusijos paradoksai. Įstrigusi transformacija ir regioninis saugumas. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius 2004.-13-32 p.
111. Quester G. *Offense and Defense in the International System*.-New York: Wiley, 1977.-219 p.
112. Riabov A. Belarus in Russian Politics: Lessons from a Relationship and Factors of Influence. Heinrich, Hans-Georg / Lobova, Ludmilla (eds.) in *Belarus: External Pressure, Internal Change*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2009. 394 pp.
113. Reiter D. Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past. *World Politics* 46, July 1994.-490-526 p.
114. Rontoyanni C. Belarus and Russia: ever Closer Allies? The EU and Belarus between Moscow and Brussels. Edited by Lewis A. Federal Trust for Education and Research, London.-2002.-199-213 p.

115. Rontoyanni C. Belarussian foreign policy. Edited by Lynch D. Changing Belarus. Chaillot Paper No 85 November 2005.-47-65 p.
116. Rotberg I., Rabb K. The Origin and Prevention of Major Wars.- New York: Cambridge University Press, 1989.-401 p.
117. Rothstein. R. Alliances and Small Powers. New York: Columbia University Press, 1968,-49-53 p.
118. Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis. Contributors: Zbigniew Brzezinski - editor, Paige Sullivan - editor. Publisher: M. E. Sharpe. Place of Publication: Armonk, NY. Publication Year: 1997, p. 888
119. Russian State Duma Statement on the Situation Concerning NATO Expansion. 31 December 2002 / <http://www.ln.mid.ru/BI.nsf/arh/07B2C4FFFFB75E0943256CA00041C230?OpenDocument> , 2004-12-08
120. S.Huisman. Baltarusija Europos Sąjungos darbotvarkėje. Vitkus G., Pugačiauskas V. Baltarusijos paradoksai. Įstrigusi transformacija ir regioninis saugumas. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius 2004.-141-161 p.
121. Schroeder P.Alliances, 1815-1945: Weapons of power and Tools of Management, 1992.-117-118 p.
122. Schweller R. Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist States Back in.// International Security Vol.19, No.1.-1994.-72-107 p.
123. Schweller R. Deadly Imbalances Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest. Columbia University Press, 1998 // <http://www.ciaonet.org/book/schweller/index.html> , 2006-01-15
124. Schweller R. Neorealism's Status Quo Bias: What Security Dilemma?//Security Studies Vol.5,No.3.-1996.-20-121 p.
125. Schweller R.L. Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. International Security 19 (1), 1994.-72-107 p.
126. Shaping the Future of Canadian Defence: A Strategy for 2020. // http://www.cds.dnd.ca/pubs/strategy2k/s2k08_e.asp , 2006-05-14
127. Sheenah M. The Balance of Power: History and Theory. London: Routledge, 1996.-5p.

128. Silitski V. Internal Development in Belarus. Edited by Lynch D. Changing Belarus. Chaillot Paper No 85 November 2005.-24-47 p.
129. Singer D.J., Small M. Formal Alliances, 1815-1939: a Quantitative Description // Journal of Peace Research.-1966.-1-32p.
130. Sirutavičius V. Toločkienė I. Rusijos Federacijos Kaliningrado srities strateginė reikšmė. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2002, V. 2003, p. 171-200
131. Sirutavičius V. Rusijos Federacijos karinis tranzitas per Lietuvos Respublikos teritoriją. Vilnius, 2002. (Kartu su Č. Laurinavičiumi, R. Lopata.)
132. Snyder G.H. Mearsheimer's World – Offensive Realism and the Struggle for Security.// International Security Vol. 27, No.1.-2002.-149-174 p.
133. Sushko O. The Dark Side of Integration: Ambitions of Domination in Russia's Backyard The Washington Quaterly. Spring 2004 119-131 p
134. Taliaferro J. Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited.// International Security Vol.25, No.3.-2000/01.-128-162 p.
135. Taliaferro J. Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited.// International Security Vol.25, No.3.-2000/01.-128-162 p.
136. Taras V. Radio War Against Dictatorship Has Not Yet Started. European Neighbourhood Policy And Belarus: In Search of a Roadmap published in wider europe: 2005–2006. Issue 2 Wider Europe 2005–2006: Selected Publications of an International Portal. Issue 2. – Wider Europe Publishers, 2006 24-41p.
137. Timmerman H. The Union of Belarus and Russia in the European Context. The EU and Belarus between Moscow and Brussels. Edited by Lewis A.Federal Trust for Education and Research, London.-2002.-277-290 p.
138. Trenin D. Moscow's relations with Belarus: an awkward ally. Edited by Lynch D. Changing Belarus. Chaillot Paper No 85 November 2005.-67-78 p.
139. Upside, Downside: ANZUS: After Fifty Years Gary Brown and Laura Rayner Foreign Affairs, Defence and Trade Group 28 August 2001 <http://www.aph.gov.au/LIBRARY/Pubs/CIB/2001-02/02cib03.htm> , 2006-04-04
140. US Information Agency, A Chronology of United States Arms Control and Security Initiatives 1946-1990.-May 1990.-6-17, 74-77 p

141. US Joint Chiefs of Staff. The Joint Doctrine Encyclopedia. July 16, 1997. – 352 p.
142. US Intelligence report. DF-2009-00080. Office of Director of National Intelligence. 30 July, 2009
143. Vaičiūnas Ž., Dementavicius J. Scenarios of the Transformation of the Belarus Regime. Heinrich, Hans-Georg / Lobova, Ludmilla (eds.) in Belarus: External Pressure, Internal Change. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2009. 394 pp.
144. Vitkus G. Baltarusija tarp dviejų pasaulių. Monografijoje Vitkus G., Pugaciauskas V. Baltarusijos paradoksal. Įstrigusi transformacija ir regioninis saugumas. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius 2004.- 161 p.
145. Voronovich V. Steep Turns. European Neighbourhood Policy And Belarus: In Search of a Roadmap published in wider europe: 2005–2006. Issue 2 Wider Europe 2005–2006: Selected Publications of an International Portal. Issue 2. – Wider Europe Publishers, 2006 24-41p.
146. Walt S. The Origins of Alliances. Ithaca: Cornell University Press, 1987.-24 p.
147. Waever O. The rise and fall of the inter-paradigm debate.’ in Steve Smith, Ken Booth and Marysia Zalewski (eds), International Theory: Positivism and Beyond. Cambridge: Cambridge University Press, pp 149-185;
148. Waltz N.K. Theory of International Politics. New York: McGraw-Hill, 1979.-166 p.
149. Wendt A. Social Theory of International Politics.- Cambridge:Cambridge University Press, 1999.-9-25 p.
150. White Paper on Foreign Affairs & Trade: Advancing the National Interest Minister for Foreign Affairs, 12 February 2003 // <http://www.dfat.gov.au/ani/index.html> , 2007-02-03
151. Wight M. Power Politics. London: Leicester University Press, 1978.- 125 p.
152. Zakaria F. From Wealth to Power: the Unusual Origins of America's World Role.-Princeton:Princeton University Press, 1998.-199 p.
153. Zakaria F. Realism and Domestic Politics: a Review Essay.//International Security Vol.17, No.1.-1992.-177-198 p.

154. Абделал Р. Различное понимание взаимозависимости: национальная безопасность и торговля энергоресурсами между Россией, Украиной и Беларусью. Под редакцией Роберта Легволда и Селесты А. Уолландер. Экономика национальной безопасности Беларуси и Украины. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2003.- 311 с.
155. Александр Лукашенко считает, Союз Белоруссии и России стал геополитической реальностью. Правда, 2005-09-07
<http://www.prawda.ru/news/politics/07-09-2005/61415-0>, 2005-10-03
156. Арбатов А. Военная реформа: от кризиса до застоя. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 115-147 с.
157. Баев П. Траектория российской армии: сокращение, разложение, поражение. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 51-89 с.
158. Бордюжа: необходимо создать Коллективные силы чрезвычайного реагирования ОДКБ // <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm> , 2007-09-05
159. Бровка Ю.П. Использование опыта европейской интеграции в процессе формирования белорусско-российского Союзного государства // Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/> , 2005-04-06
160. Бураковский И. Экономическая интеграция и безопасность на постсоветском Пространстве. Под редакцией Роберта Легволда и Селесты А. Уолландер. Экономика национальной безопасности Беларуси и Украины. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2003.-311 с.
161. В Москве прошла пресс-конференция, посвященная взаимодействию министерств обороны России и Белоруссии в рамках союзного государства. "Белорусская неделя" № 42 (610) 17 — 24 октября 2006 года
162. Выступление заместителя Министра иностранных дел Республики Беларусь А. Сычёва на международном семинаре «Сотрудничество ЕС и Беларуси в целях повышения безопасности в расширенном Европейском союзе» //

- http://mfa.gov.by/rus/index.php?d=press/statements&id=1&s_id=87, 2005-05-12
163. Гетьманчук А. Союз рф и белоруссии: семь лет деклараций. <http://www.utro.ru/articles/2005/09/06/474511.shtml> , 2005-09-06
164. Годин Ю.Ф. Что за “газовой атакой” на Белоруссию? <http://soyz-2004.narod.ru/godin/> 2006-01-15
165. Гольц А. Социально"политическое положение российских военных. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 89-115 с.
166. Готтемеллер Р. Ядерное оружие в современной российской политике. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 221-263 с.
167. Грициус А. Влияние «белорусского фактора» на внешнюю политику Литвы и стабильность в балтийском регионе. Белоруссия на перепутье: в поисках международной идентичности. Моск. Центр Карнеги. - М., ноябрь 1998. – 139-162 с.
168. Денисов В. Векторы военной интеграции. Красная звезда. 10 Октября 2008 года
169. Ивашов Л.Г. Простят ли нас «песняры»? // <http://www.rednews.ru/article.phtml?y=2004&m=04&d=19&id=3899> , 2006-05-14
170. Кловов Ф.Н. Пути сближения экономических систем Беларуси и России <http://soyz-2004.narod.ru/klocvorg/>
171. Лактионова Н.Я. Стратегические цели постсоветской и европейской интеграции. Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/> , 2005-04-09
172. Левшина И. Сотрудничество с НАТО становится для Минска козырем в игре с Кремлем // № 42 (610) 17 - 24 октября 2006 года // <http://www.belapan.com/ru/analit/610.html?PHPSESSID=947e6188c162ae62f7d10e28e30cdb41> , 2006-12-05
173. Легволд Р. Соединенные Штаты, Европейский союз, НАТО и экономические аспекты безопасности Украины и Беларуси. Под

редакцией Роберта Легволда и Селесты А. Уолландер. Экономика национальной безопасности Беларуси и Украины. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2003.-311 с.

174. Мальцев Л. В алгоритме XXI века. Красная Звезда. 28 Февраля 2007 года // http://www.redstar.ru/2007/02/28_02/1_12.html , 2007-03-04
175. Мальцев Л. Вооруженные Силы: реформирование завершено. Строительство и развитие продолжается // <http://www.mod.mil.by/statybag2.html>, 2007-02-12
176. Матвеев А. Кремль инициирует военную интеграцию в СНГ/ 2003-07-21/ <http://www.moldova.ru/index.php?tabName=articles&owner=16&id=114> , 2005-12-08
177. Миллер С.Э. Военная мощь Москвы: Россия в поисках безопасности в переходную эпоху. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 1-51 с.
178. Минасян С. Процесс формирования системы коллективной безопасности на постсоветском пространстве // <http://caucasus.rau.am/doc/MinasianS.pdf> , 2007-01-05
179. Мухина Я.Б. Россия и Белоруссия в системе международных отношений начала XXI века. Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/> , 2005-04-09
180. Никонов В. Белоруссия во внешней политике России. Белоруссия на перепутье: в поисках международной идентичности. Моск. Центр Карнеги. - М., ноябрь 1998. –61-80 с.
181. Обзор внешней политики Российской Федерации. Министерство иностранных дел Российской Федерации. 2007-03-27 // http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/3647DA97748A106BC32572AB002AC4DD?OpenDocument, 2007-05-02
182. Объединенный штаб ОДКБ // <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm> , 2007-09-05
183. Перепелица Г. Белорусско Российская военно политическая интеграция и ее влияние на безопасность Украины. Белоруссия на перепутье: в поисках международной идентичности. Моск. Центр Карнеги. - М., ноябрь 1998. –87-114 с.

184. Перепелица Г. Военнопромышленное сотрудничество Украины, Беларуси и России: возможности, приоритеты, перспектив. Под редакцией Роберта Легволда и Селесты А. Уолландер. Экономика национальной безопасности Беларуси и Украины. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2003.-311 с.
185. Петровская Ю. В НАТО ждут двух российских генералов // Независимая газета. – 2004-04-08
186. Розанов А. Республика Беларусь: внешнеполитические ориентации. Белоруссия на перепутье: в поисках международной идентичности. Моск. Центр Карнеги. - М., ноябрь 1998. – 33-60 с.
187. Розанов А.А. Новые акценты в позициях Беларуси и России относительно НАТО. Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/>, 2005-04-09
188. Русакович А. Основные проблемы взаимоотношений между Республикой Беларусь и Организацией Североатлантического Договора в 1990-х гг. Белорусский журнал международного права и международных отношений 2003 — № 2 -51-74 с.
189. Русакович А.В. Белорусско-российские отношения в контексте развития интеграционных процессов на постсоветском пространстве. Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/>, 2005-04-09
190. Селеста А. Уолландер В. Взаимосвязь экономики и безопасности во внешней политике России и их значение для Украины и Беларуси. Под редакцией Роберта Легволда и Селесты А. Уолландер. Экономика национальной безопасности Беларуси и Украины. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2003.-311 с.
191. Сенников Л.Л. Влияние расширения Европейского Союза на Республику Беларусь // Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/>, 2005-02-09
192. Сибгатуллин А. К вопросу об объединении России и Белоруссии. Татарстан, N 4, 2003 г // http://zhurnal.lib.ru/s/sibgatullin_a_a/belorus.shtml, 2007-01-12

193. Стрешнев Р.В боевом братстве — наша сила. Красная Звезда. 30 Августа 2005 года // http://www.redstar.ru/2005/08/30_08/3_02.html , 2006-06-05
194. Тиммерманн Х. Особый случай Белоруссии. Россия в глобальной политике. № 2, Март - Апрель 2006 // <http://www.globalaffairs.ru/numbers/19/5543.html>
195. Уилсон Э., Ронтоянни К. Безопасность или процветание? Пути, которые выбирают Беларусь и Украина. Под редакцией Роберта Легволда и Селесты А. Уолландер. Экономика национальной безопасности Беларуси и Украины. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2003.-311 с.
196. Федоров Ю. Адаптированный Договор об обычных вооруженных силах в Европе и интересы безопасности России // Аналитические Записки №.2.-Том 1.- Ноябрь, 2002.-1-16 р.
197. Чебан В.В. Союз Белоруссии и России: основания для оптимизма// http://www.e-journal.ru/p_soyz-st1-11.html, 2006-09-11
198. Шарапо А.В. Проблемы интеграции Союзного государства Беларуси и России в европейское сообщество // Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/> , 2005-04-09
199. Шлыков В. Оборонная экономика в России и наследие структурной милитаризации. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 191-221 с.
200. Шмелев Б.А. Влияние европейской интеграции на формирование Союза между Российской Федерацией и Республикой Беларусь // Тезисы выступлений белорусских и российских экспертов – участников VII «круглого стола» по вопросам создания Союзного государства 13-14 апреля 2004 года // <http://soyz-2004.narod.ru/> , 2005-04-06
201. Эллисон Р. Россия, региональные конфликты и применение военной силы. Под редакцией Стивена Э. Миллера и Дмитрия Тренина. Вооруженные силы России: власть и политика. Американская академия гуманитарных и точных наук, 2005.- 115-147 с.

Informaciniai pranešimai:

202. Baltarusijos užsienio reikalų ministerijos tinklalapis: Организация Договора о коллективной безопасности и Республика Беларусь // <http://www.mfa.gov.by> , 2007-06-19
203. Belarus responds cautiously to Georgian crisis. Eurasia Daily Monitor Volume: 5 Issue: 167. September 2, 2008 // http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33909
204. BNS pranešimas. A.Lukašenka stiprina bendradarbiavimą su Rusija. 2006-08-03
205. BNS pranešimas. Naujos kartos priešraketinės gynyba Rusijoje. 2009-08-20
206. BNS pranešimas. A.Lukašenka: Baltarusija siekia integracijos su Rusija. 2006-09-28
207. BNS pranešimas. Baltarusija ir NATO apsvarstė bendradarbiavimo perspektyvas. 2006-12-07
208. BNS pranešimas. GUAM valstybės ketina steigti savo karinį dalinį. 2006-08-17
209. BNS pranešimas. Minskas grasina peržiūrėti partnerystės programą su NATO. 2006-04-04
210. BNS pranešimas. NATO atstovas žada, kad Aljansas laikysis Įprastinių ginkluotųjų pajėgų Europoje sutarties. 2003-02-19
211. BNS pranešimas. NATO: Rusijos karinės pratybos nebuvo grėsmė nė prieš vieną sąjungininę. 2010-04-12
212. BNS pranešimas. Baltarusija nori prisijungti prie NATO krovinių tranzito iš Klaipėdos į Afganistaną. 2010-05-21
213. BNS pranešimas. R.Lopata: Rusija neišvengiamai krypta į ekspansinę, imperinę užsienio politiką. 2006-02-03
214. BNS pranešimas. Rusija atsiųs į Baltarusiją pirmąją ZRK S-300 siuntą. 2005-11-30
215. BNS pranešimas. Rusija neigiamai vertina GUAM. 2006-08-19
216. BNS pranešimas. Rusijos politologai ragina pašalinti kliūtis Rusijos ir Baltarusijos integracijos kelyje. 2006-04-02
217. BNS pranešimas. Ukraina atidėjo paraiškos teikimą dėl prisijungimo prie Narystės veiksmų plano 2006 m. rugpjūčio 10 d. 2006-08-11

218. BNS pranešimas. A.Lukašenka: Baltarusija aktyviai skatina eurointegraciją, 2006 m. rugpjūčio 8 d.
219. BNS pranešimas. A. Lukašenka reikalauja iš Rusijos nemokamų ginklų, 2010-11-23
220. Establishing Guam Peacekeeping Battalion Is Not Priority Today. Saturday, 6 June 2009 <http://www.turkishweekly.net/news/79815/-establishing-guam-peacekeeping-battalion-is-not-priority-today-secretary-general-.html>
221. Interfaks pranešimas. 2007 m. rugpjūčio mėn. vyks bendros ŠBO valstybių – narių pratybos. 2007-05-11
222. Interfaks pranešimas. A. Lukašenka: Baltarusijai nereikia, kad Rusija pripažintų prezidento rinkimų rezultatus. 2010-11-12.
223. Interfaks pranešimas. Baltarusija pasirengusi dialogui su JAV, tačiau tam trukdo vienašališkos Vašingtono sankcijos. 2010-11-05
224. Interfaks pranešimas. NATO nekelia grėsmės Rusijai, teigiama naujoje aljanso strategijoje. 2010-11-22
225. Interfaks pranešimas. Rusijos kariuomenė sumažinta iki vieno milijono žmonių. 2010-11-08
226. Interfaks pranešimas. RF kariuomenės reformavimą stabdo nepakankamas jos finansavimas. 2010-10-14
227. Interfaks pranešimas. Asignacijos RF gynybos ministerijos. FTP 2011 m sumažintos daugiau kaip 3 mlrd. Rublių. 2010-11-12
228. Interfaks pranešimas. Baltarusija neplanuoja visos kariuomenės paversti profesionalia. 2010-10-22
229. Interfakso pranešimas. B.Gryzlovas pasisako už Sąjunginių pajėgų karinio efektyvumo didinimą. 2007-02-27
230. Interfakso pranešimas. Baltarusijos valdžios atstovų pareiškimai didina įtampą santykiuose su Rusija. 2007-02-02
231. Interfakso pranešimas. Rusija atsakys į JAV priešraketinę gynybą. 2007-01-03
232. Interfaks pranešimas. Rusija turėtų mokėti už šalies karinių bazių naudojimą, teigia kandidatas į prezidentus G. Kostusevas. 2010-10-19
233. Interfakso pranešimas. Rusija kuria naują karinę doktriną. 2007-03-13

234. Interfakso pranešimas. Rusija stiprina strateginę ginkluotę. 2006-11-15
235. Interfakso pranešimas. KSSO kuria Antiteroristinį komitetą. 2007-02-14
236. Interfakso pranešimas. KSSO pasirengusi padėti formuojant Afganistano kariuomenę. 2007-03-02
237. Interfakso pranešimas. NATO nekelia grėsmės Rusijai, teigiama naujoje aljanso strategijoje. 2010-11-22
238. Interfakso pranešimas. Беларусь грозит выдворить российских военных из страны. 2006-10-31
239. Interfakso pranešimas. Документ о создании единой системы ПВО Белоруссии и России будет подписан в конце года - госсекретарь белорусского Совбеза., 2005-09-21.
240. Interfakso pranešimas. Problemos energetikoje nekenkia Rusijos ir Baltarusijos kariniam bendradarbiavimui // 2007-03-13
241. ITAR-TASS pranešimas. NATO ir Moldovos pasirašyti dokumentai nenumato šalies prisijungimo prie Aljanso. 2006-08-28.
242. JAV Valstybės departamento tinklalapio medžiaga: Southeast Asia Treaty Organization (SEATO), 1954 // <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/lw/88315.htm>, 2006-05-07
243. NATO nėra Rusijos priešas. <http://www.zebra.lt/lt/aktualijos/pasaulyje/Aljanso-vadovas-NATO-nera-Rusijos-priesas-2009-08-03.html>
244. Plyushch welcomes GUAM peacekeeping plans. <http://www.president.gov.ua/en/news/6588.html> 19.06.2007
245. Rusijos Federacijos ambasados Baltarusijoje tinklalapis: Несколько совместных оборонных программ будут приняты в ближайшее время в Союзном государстве <http://www.embassybel.ru/news/policy/2007/03/12/12151/> , 2007-03-12
246. Rusijos gynybos ministerijos tinklalapio informacija. 20 октября состоялось очередное заседание совместной коллегии министерств обороны Республики Беларусь и Российской Федерации под руководством глав военных ведомств Леонида Мальцева и Сергея Иванова. www.mil.ru . 2006-10-23
247. Rusijos delegacijos prie NATO tinklalapis. Dmitry Rogozin: “It's time for NATO to ‘go on a diet’”, 2009-01-24, <http://natomission.ru/en/society/article/society/artnews/11/> , 2010-06-11

248. Žurnalo „Krasnaja zvezda“ tinklalapis:
http://www.redstar.ru/2005/08/30_08/3_02.html , 2005-09-02
249. Александр Лукашенко: "если танки пойдут с запада, мы умирать будем здесь за россию". Минск, 29 сентября // <http://www.tiga.by/news/archive/2006/09/29> , 2007-10-05
250. Беларусь-Россия: этап подготовки Конституционного акта Союзного государства // <http://rus.ruvr.ru/2009/12/23/3213867.html> , 2010-04-02
251. Беларусь и Россия проведут летом 2006 года совместные военные учения // <http://www.soyuz.by/second.aspx?type=Qualifier&uid=5>, 2006-04-18
252. Белорусско-российское сотрудничество в области обороны / 25/09/2003
<http://soyuz.by/second.aspx?document=1445&type=Qualifier&uid=5&page=5>, 2006-02-13
253. Взаимоотношения Республики Беларусь и Российской Федерации. Создание Союзного государства // <http://www.mfa.gov.by/rus/index.php?id=1&d=policy/bicoop> , 2006-02-01
254. Герман Греф назвал три препятствия на пути создания Союзного государства // http://www.tiga.by/news/belarus/2007/01/18/german_gref/ , 2008-11-15
255. Кривец Н. Беларусь готовит миротворцев для НАТО
<http://www.kp.belkp.by/2004/01/15/new11875>, 2005-04-01.
256. Международное военное сотрудничество Республики Беларусь и Российской Федерации // <http://www.mod.mil.by/sotrud.html> , 2006-01-15
257. На страже союзного неба.
<http://www.soyuz.by/second.aspx?document=12220&type=Qualifier&uid=5&page=5>, 2005-11-05
258. О Совете министров обороны государств – участников Содружества Независимых Государств <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=200>
259. Об одобрении Индивидуальной программы партнерства Республики Беларусь и НАТО на 2004-2005 годы
http://mfa.gov.by/rus/index.php?d=press/news&id=1&news_id=2312, 2004-08-09
260. Организация Договора о коллективной безопасности (Информация) // <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm> , 2007-09-05

261. Создание единой системы ПВО Беларуси и России вступило в завершающую фазу // http://naviny.by/rubrics/society/2007/03/05/ic_news_116_267722/ , 2007-03-05
262. Утвержден проект Концепции основ законодательства Союзного государства об обороне. <http://www.soyuz.by/second.aspx?document=9890&type=Qualifier&uid=5&page=5>, 2005-11-18